

Jais Poulsen, Astrid Krabbe Trolle, Maiken Friischman Larsen
og Bjarke Schønwandt Mortensen

Religiøsitet og forholdet til folkekirken 2020

Bog 1 – Kvantitative studier

Religiøsitet og forholdet til folkekirken 2020

Jais Poulsen, Astrid Krabbe Trolle,
Maiken Friischman Larsen og
Bjarke Schønwandt Mortensen

Religiøsitet og forholdet til folkekirken 2020

Bog 1 – Kvantitative studier

FOLKEKIRKENS
UDDANNELSES- OG VIDENSCENTER

Religiositet og forholdet til folkekirken 2020
Bog 1 – Kvantitative studier

Forfattere: Jais Poulsen, Astrid Krabbe Trolle,
Maiken Friischman Larsen og Bjarke Schönwandt Mortensen

Forsidefotos: Stig Alenas/Shutterstock.com
Grafisk tilrettelæggelse: D-Grafisk

© Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter, København 2021

FOLKEKIRKENS
UDDANNELSES- OG VIDENSCENTER

Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter
Skt. Markus Kirkeplads 1,1.
8000 Aarhus C
www.fkuv.dk

ISBN: 978-87-90323-63-9 (digital)

Indhold

Forord	9
1. Indledning	13
2. Resultater	17
2.1 Det kollektive folkekirkemedlemskab	18
2.2 Forandringer i folkekirkemedlemskabet	19
2.3 Befolkningens religiøse forskellighed	19
2.4 Brug af og forventninger til folkekirken	20
2.5 Begravelsespraksis	21
2.6 Folkekirken i det offentlige rum	22
3. Det kollektive folkekirkemedlemskab	23
3.1 Tro og tilhørsforhold til folkekirken	25
3.2 Folkekirkens medlemmer	28
3.3 Årsager til medlemskab	29
3.4 Det kulturelle medlemskab og det distancerede medlemskab	31
3.5 Kollektive identiteter	33
3.5.1 Familien	34
3.5.2 Nationen	35
3.5.3 Kristendommen	37
3.5.4 Samfundsstrukturen	38
3.6 Det kulturelle og distancerede medlemskab i lyset af de kollektive identiteter	39
3.6.1 De kollektive identiteter i det kulturelle medlemskab	39
3.6.2 De kollektive identiteter i det distancerede medlemskab	40
3.7 Sammenfatning	41

4. Forandringer i folkekirkemedlemskabet	43
4.1 Individualisering kan forandre traditionelle religionsformer.....	43
4.2 Sekulariseringsteoriene forudser nedgang i tro og religiøs praksis...	45
4.3 Folkekirkens indmeldere	47
4.3.1 Indmeldernes motiver for medlemskab	48
4.4 Folkekirkens udmeldte	52
4.4.1 Motiver for udmeldelse	54
4.5 Folkekirkens potentielle udmeldere	59
4.5.1 De somme tider usikre medlemmers grunde til medlemskab	61
4.5.2 De ofte usikre medlemmers grunde til medlemskab.....	63
4.6 Religiøs socialisering.....	65
4.7 Sammenfatning	68
5. Befolkningens religiøse diversitet	71
5.1 Teorier og forklaringsmodeller	72
5.1.1 Livsfaseanalyse.....	73
5.1.2 Generationsanalyse.....	73
5.1.3 Traditionsbrud.....	77
5.1.4 Nye befolkningsgrupper: Indvandring til Danmark.....	80
5.2 Den formelle folkekirkerelation.....	81
5.2.1 Medlemskab af folkekirken	81
5.2.2 Religiøs forskellighed	86
5.2.3 Dåb i folkekirken.....	89
5.2.4 Videreførelse af dåb	93
5.3 Privat religiøs praksis og tro på Gud.....	95
5.3.1 Privat religiøs praksis	95
5.3.2 Tro på Gud	97
5.3.3 Tro på Gud i Den danske værdiundersøgelse	100
5.4 Spirituelle trosforestillinger	101
5.4.1 Reinkarnation	102
5.4.2 Kontakt med afdøde	104
5.4.3 Healing	105
5.5 Sammenfatning	106

6. Brug af og forventninger til folkekirken	109
6.1 Befolkningens brug af folkekirken	110
6.1.1 Brug af folkekirken de sidste 12 måneder	110
6.1.2 Kønsforskelle i brugen af kirken	112
6.2 Folkekirkemedlemmers brug af kirken.....	114
6.2.1 Livsfase og brug af folkekirken	115
6.2.2 Livsfase og forventninger til folkekirken	117
6.2.3 Urbaniseringens betydning for brug af folkekirken.....	121
6.2.4 Urbanisering og forventninger til folkekirken	123
6.2.5 Uddannelsesgrad og brug af folkekirken.....	125
6.2.6 Uddannelsesgrad og forventninger til folkekirken	126
6.3 Sammenfatning	128
7. Begravelsespraksis	131
7.1 Kønsforskelle ved valg af begravelsesform	134
7.2 Herkomstens betydning.....	135
7.3 Religiøs selvidentifikation og begravelsespraksis	136
7.4 Begravelsespraksis i et livsfase- og generationsperspektiv.....	138
7.5 Uddannelse og begravelse	139
7.6 Sammenfatning	140
8. Folkekirken i det offentlige rum	141
8.1 Religiøse klynger	143
8.1.1 De ikke-religiøse.....	146
8.1.2 De tvivlende	146
8.1.3 De identitetsorienterede kristne.....	147
8.1.4 De aktive religiøse.....	147
8.2 Begivenheder på nationalt og statsligt niveau	148
8.2.1 Grundlovsdag.....	149
8.2.2 Folketingets åbning	150
8.2.3 Højtidsdage i Kongehuset	152
8.2.4 Efter katastrofe.....	154
8.3 Begivenheder på lokalt niveau	156
8.3.1 Indvielse af et nyt hospital.....	156
8.3.2 Konfirmationsforberedelse i folkeskolen	158

8.3.3 Juleafslutning i folkeskolen	161
8.3.4 Festdage i lokalområdet.....	162
8.4 Sammenfatning	164
9. Referencer	167
10. Bilag	185
10.1 Bilag 1: Metode	185
10.1.1 Udarbejdelsen af spørgeskemaet	185
10.1.2 Formulering og afprøvning af spørgeskemaet.....	187
10.1.3 Dataindsamling og besvarelsernes præcision.....	188
10.1.4 Vægtning af besvarelserne	191
10.1.5 Analyser af spørgeskemaet	193
10.2 Bilag 2: Faktoranalyse	200
10.2.1 Folkekirkemedlemmer	200
10.2.2 Indmeldere	201
10.2.3 Udmeldte	202
10.2.4 Potentielle udmeldere	203
10.3 Bilag 3: Demografi	206
10.3.1 Medlemmer i RFF 2020 og den danske befolkning i DST	206
10.3.2 Indmeldere og livslange medlemmer	207
10.4 Bilag 4: Ind- og udmeldelse – kategorisering af åbne svar.....	209
10.4.1 Motiver for indmeldelse	211
10.4.2 Motiver for udmeldelse	213
10.5 Bilag 5: Befolkningens religiøse tilhørsforhold.....	215

Forord

Religiøsitet og forholdet til folkekirken 2020 er et resultat af mange hænders arbejde over en lang periode. Den oprindelige idé blev født i Videnscenteret gennem løbende drøftelser blandt centerets ansatte, ledelse, fagudvalg og interessenter om vigtigheden af at kende den brede befolknings tro, religiøse praksisformer og holdninger til folkekirken. Den faglige nøgleperson i projektets første udarbejdelse var sociolog Steen Marquard Rasmussen. Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter fik bevilget midler fra Fællesfonden til at lave den landsdækkende befolkningsundersøgelse. I starten af 2019 blev sociologisk vidensmedarbejder Bjarke Schönwandt Mortensen samt evaluerings- og udviklingskonsulent Jais Poulsen tilknyttet projektet. Hen over 2019 blev projektbeskrivelsen opdateret og endelig godkendt i november 2019.

Baggrunden for projektets endelige udformning kom i stand igennem en kvalitativ forundersøgelse samt et litteraturstudie. I sommeren 2019 udførte antropolog Marianne Houmøller-Jørgensen en forundersøgelse med 20 semistrukturerede interviews med så forskellige danskere som muligt. Forundersøgelsen blev redigeret af teologisk medarbejder Hanne Kirstine Høgild. Samme sommer varetog religionssociolog Astrid Krabbe Trolle projektets litteraturstudie. Trolle blev efterfølgende tilknyttet projektet som faglig medarbejder. Vidensmedarbejder Maiken Friischman Larsen gik ind i projektet i analysefasen i foråret 2020.

Projektgruppen vil gerne takke projektets faglige følgegruppe, som udgøres af Peter Birkelund Andersen, Lektor ved Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier, Københavns Universitet, Peter Gundelach, Profes-

sor emeritus, Sociologisk Institut, Københavns Universitet, Karen Marie Leth-Nissen, Teologisk konsulent og vidensmedarbejder, FUV, og Margit Warburg, Professor ved Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier, Københavns Universitet. De har løbende styrket projektets analyser ved grundige og kritiske bemærkninger.

FUV's fagudvalg har ligeledes givet konstruktive kommentarer både til spørgeskema og til de endelige analyser. Fagudvalget består af Michael Böss, Lektor ved Institut for Kommunikation og Kultur, AU, Peter Gundelach, Professor emeritus, Sociologisk Institut, Københavns Universitet, Tove Elisabeth Kruse, Lektor ved Institut for kommunikation og Humanistisk Videnskab, RUC, Marlene Ringgaard Lorensen, Leder for Center for Kirkeforskning ved Københavns Universitet, Marie Vejrup Nielsen, Leder for Center for Samtidsreligion, AU samt Morten Aagaard, Korshærspræst, Kirkens Korshær.

Tak også til Centerleder for Folkekirken Videnscenter Birgitte Graakjær Hjort og teologisk vidensmedarbejder Kirsten Donskov Felter for kyndige fagligt input undervejs.

Vi vil gerne takke en række religionsforskere og -fora, der har været behjælpelige igennem projektperioden; i formuleringen af spørgeskemaspørgsmål har især Jakob Erkmén, Projektmedarbejder, FUV, samt Magdalena Nordin, Lektor ved Institutionen för litteratur, idéhistoria och religion, Göteborgs universitet, hjulpet med vigtige indsigter. Også tak til Brian Arly Jacobsen, Lektor ved Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier, Københavns Universitet, for at lade os afprøve en tidlig version af spørgeskemaet på de førsteårsstuderende på religionsvidenskab, Københavns Universitet. I analysen af data var det en stor hjælp at præsentere delanalyser ved Agder Universitet i Norge i netværket Religious Minorities and Religious Diversity ved Ida Marie Høeg. Særligt de to professorer i religionssociologi ved Agder Universitet Pål Ketil Botvar og Ida Marie Høeg har hjulpet med vigtige indsigter i den forbindelse. Center for Samtidsreligion ved leder Marie Vejrup Nielsen på Aarhus Universitet har ligeledes givet mulighed for at præsentere generationsanalysen med mange hjælpsomme kommentarer til følge – mange tak for dem. På Københavns Universitet fik

projektet også gode kritiske indspark med på vejen igennem workshoppen ”Engaging Religion” i klyngenetværket Tværfaglige forskningsseminarer om religion på ToRS-instituttet. Dertil har Per Pettersson, Professor i religionssociologi ved Karlstad Universitet, og Ulla Schmidt, Professor MSO ved Aarhus Universitet, været behjælpelige med at videregive egne publikationer om lignende emner. Tak også til sociolog Anton Grau Larsen, adjunkt ved Copenhagen Business School, for at være statistisk go-to-person.

Sidst men ikke mindst vil projektgruppen gerne takke vores styregruppe: Klaus Kerrn-Jespersen, Kontorchef i Kirkeministeriet, Anton Pihl, Bestyrelsesmedlem i Landsforeningen af Menighedsråd, Anne-Marie Steffensen, Chefkonsulent HR i Kirkeministeriet, Elof Westergaard, Biskop i Ribe Stift samt fra FUV, Centerleder Birgitte Graakjær Hjort og Rektor Hans Vium Mikkelsen. Styregruppen har udvist stor professionalisme og forståelse for det kirkelige felt i deres møder med projektgruppen.

Vi håber, at *Religiositet og forholdet til folkekirken 2020* kan bidrage til at give en solid og opdateret beskrivelse af danskernes religiositet i dag. Bogen bygger på data, der primært er indsamlet lige inden corona-perioden for alvor ramte Danmark. Derfor kan den være med til at minde os om den religiøse normaltilstand, som vi i øjeblikket forhåbentlig kigger frem imod, når vi er på den anden side af samfundets nedlukning. Undersøgelsen er tilrettelagt, således at den kan gentages hvert tiende år. Hvis undersøgelsen gentages om ti år, er det interessant, om effekterne af pandemien kan spores i data.

1. Indledning

Religiøsitet og forholdet til folkekirken 2020 (RFF 2020) giver et opdateret og repræsentativt billede af danskernes religiøsitet og folkekirkerelation anno 2020.

Bogen er den første del af en todelt undersøgelse, hvor bog 1 analyserer anonymiseret data fra en landsdækkende spørgeskemaundersøgelse, og hvor bog 2 foretager kvalitative opfølgende studier. Spørgeskemaundersøgelsen er blevet udsendt og indsamlet i samarbejde med Norstat og Danmarks Statistik fra 26. februar til 6. april 2020. I alt har 4.109 danskere svaret på spørgeskemaet, hvilket giver en svarprocent på 51.¹

I den næste del af undersøgelsen udvælger vi interviewpersoner fra spørgeskemaundersøgelsen for at belyse danskernes religiøsitet og folkekirke-medlemskab gennem kvalitative interviews. Dette arbejde er startet i januar 2021 og munder ud i en opfølgende bog, som forventes udgivet i år 2022. Anden bog følger op på udvalgte temaer fra den kvantitative bog ved at give kvalitativ dybde og kontekst til besvarelsene.

Formålet med de to bøger er:

1. At forøge folkekirkens viden om befolkningens og medlemmernes trosforestillinger og religiøse adfærd samt brug af og holdninger til folkekirken.

---

¹ Se bilaget 'Metode' for en gennemgang af undersøgelsens design og metoder.

2. At formidle den opnåede viden i to publikationer med det formål at inspirere folkekirkens aktører (menighedsråd, provstiudvalg, biskopper og stiftsråd, personalegrupper, Kirkeministeriet og Folketinget) til at omsætte denne viden til udvikling på de måder, som disse aktører finder relevante.

Konkret har vi spurgt ind til folks religiøse adfærd, trosforestillinger og holdninger til folkekirken ud fra den eksisterende viden om folk og kirke i Danmark.² Med adfærd mener vi, hvordan befolkningen bruger folkekirken, samt hvilken religiøs praksis befolkningen har. Med trosforestillinger har vi spurgt til troen på noget transcendent fx tro på Gud eller reinkarnation. Med holdninger til folkekirken har vi inkluderet spørgsmål om folkekirken som offentlig samfundsinstitution, samt hvordan folkekirken skal prioritere sine midler.

Vi har med undersøgelsen en ambition om at forstå befolkningens religiøsitet i sin helhed, men der er den begrænsning, at spørgeskemaet er på dansk, hvorfor bogens forklaringskraft begrænser sig til den dansktalende del af befolkningen.

Tidligere studier har analyseret de religiøse ændringer i samfundet ud fra teorier om sekularisering, individualisering og diversitet (Andersen & Riis 2002, 76; Beckford 2003, 30; Lüchau & Andersen 2011, 79; Stoltz et al. 2016, 20). Denne undersøgelse er informeret af disse teorier, men i lighed med nyere forskning forstår vi samfundets religiøse udvikling som et komplekst fænomen, hvor der både kan være religiøs forandring og stabilitet – fx vækst og nedgang i religiøsitet – på samme tid i forskellige dele af befolkningen. Et fokus på forandring og stabilitet gør det fx muligt at registrere den relativt stabile forbindelse mellem befolkningen og folkekirken uden

---

² Denne tredeling af genstandsfeltet knytter an til religiøsitetetsbegrebet, som det defineres hos en række teoretikere på den måde, at religiøsitet indeholder såvel et trosэлеment (trosforestillinger) som et praksiselement (adfærd) (Frankenberry 2014, 195; Jensen 2014, 8; Lincoln 2009, 5-6; Schilbrack 2013, 306). Eftersom folkekirken samtidig er en samfundsinstitution, som overskrider grænserne for det rent religiøse virkeområde, opstår behovet for det tredje tema; holdninger.

at være blind for nye religiøse tendenser.³ Vi har derfor valgt kompleksitetsteori som teoretisk ramme for undersøgelsen, fordi denne teori tager højde for de ofte modsatrettede religiøse tendenser i folks private religiøsitet såvel som i offentligt regi (Andersen et al. 2019, 233; Furseth 2018, 16).

Kort fortalt afviser kompleksitetsteori hverken sekularisering, som fx en nedgang i kirkelige handlinger, eller individualisering, som fx en vækst i tro på en indre religiøs autoritet. Snarere søger kompleksitetsteorien at anerkende samtlige bevægelser, fordi befolkningens religiøsitet ikke kan reduceres til én ensrettet bevægelse. Konkret arbejder vi med kompleksitetsteori ved at analysere vores materiale fra flere teoretiske vinkler og med forskellige statistiske redskaber. Det betyder, at vi i nogle kapitler benytter klyngeanalyse (kap. 8) og i andre faktoranalyse (kap. 3 og 4) samt at vi også gennemfører analyser af generation og livscyklus (kap. 5, 6 og 7) for at forstå befolkningens facetterede forhold til folkekirken.

---

3 De svenske medlemsundersøgelser har også haft succes med at forstå folkekirkemedlemskabet som en vekselvirkning mellem samfundsmæssige forandringer imod f.eks. sekularisering og en vedholdende religiøs stabilitet i den brede befolkning. Sekularisering som dominerende kategori bliver dermed for begrænsende til at beskrive de religiøse udviklinger i samfundet, se f.eks. Bromander 2005, 13; Bäckström et al. 2004, 72; Pettersson 2013, 14. Igen gennem bogen trækker vi flere gange på især den svenske kirkesociologiske forskning som sammenligningsgrundlag for vores resultater, da den svenske forskning igennem en årrække har produceret lignende undersøgelser af især kirkemedlemmer.

2. Resultater

Så langt tilbage som 1940'erne kan det dokumenteres, at danskernes tro på Gud og kirkegang har været i nedgang (Lüchau 2005, 35). I perioden fra 1990 til 2020 er medlemsprocenten faldet fra 89 % til 74 %. Det betyder, at medlemstallet fortsat er relativt højt trods den tydelige faldende tendens. Faldet skyldes ikke alene store samfundsbevægelser som sekularisering og individualisering, men i høj grad også indvandring. Vores undersøgelse viser, at en stor del af faldet i medlemsprocenten skyldes indvandringen, noget som også tidligere studier har påpeget (Andersen & Riis 2002, 83). Vi finder samtidig stor stabilitet i medlemsprocenten i gruppen af personer med dansk herkomst. Til perspektivering viser den seneste kirkestatistiske opgørelse Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter har lavet, at 85 % af befolkningen med danske herkomst i 2020 var medlem. Vi ser derfor stor forskellighed i udviklingen i tilknytningen til folkekirken i forskellige grupper af befolkningen, samtidig med at den samlede medlemsprocent på 74 % fortsat ligger på et højt niveau.

For langt størstedelen af befolkningen er folkekirkemedlemskabet robust og individualiseret på samme tid. Den udbredte individualisering af trosforestillinger er på nogen måder med til at understøtte stabiliteten, da danskerne selv vælger deres religiøse indhold inden for medlemskabets formelle ramme (Nielsen 2009, 67). Danskerne er sammen med de andre skandinaviske befolkninger kendt for kombinationen af høje medlemstal og lav kirkegangsprocent, det såkaldte skandinaviske paradoks (Lüchau 2010, 177; Pettersson 2013, 29; Sundback 2000, 34). Ældre studier af den danske befolknings religiøsitet har også peget på folkekirkemedlemmernes pragmatiske relation til folkekirken og eget medlemskab, hvor kirken fun-

gerer som den højtidelige ramme om en stor individuel variation i trosforestillinger (Rod 1961, 23; Salomonsen 1971; Iversen 1986, 330; Jensen 1995, 18). Individualisering finder sted i alle dele af samfundet – også i medlemskabet af folkekirken og i befolkningens trosforestillinger.

For den store majoritet af medlemmer er den individuelle kristne tro imidlertid ikke det vigtigste for folkekirkemedlemskabet. Snarere giver medlemskabet mening i kraft af de sociale sammenhænge, hvor folkekirken møder individet. Dette er også den primære forklaringsfaktor for medlemskabets store stabilitet.

2.1 Det kollektive folkekirkemedlemskab

I bogens første analytiske kapitel (kapitel 3) behandler vi folkekirkemedlemskabets stabilitet, som bygger på det, vi kalder det kollektive folkekirkemedlemskab. Her er argumentet, at folkekirkemedlemskabet formentlig er så stabilt, fordi det er sammenvævet af en række kollektive tilknytninger. Vi identificerer følgende kollektive identiteter: 'kristendommen', 'familien', 'nationen' og 'samfundsstrukturen', som genkendes bredt i folkekirkemedlemmernes begrundelser for deres medlemskab.

- De hyppigste grunde til folkekirkemedlemskab er følgende: 1) Jeg er medlem af folkekirken, fordi mine forældre fik mig døbt (65 %), 2) Jeg vil gerne bevare de historiske kirkebygninger (60 %), 3) Jeg vil gerne have ret til at benytte mig af kirkens tilbud, hvis jeg ønsker det (60 %), 4) Jeg vil støtte op om den kristne kulturarv (58 %) og 5) Som dansk statsborger er det naturligt at være medlem af folkekirken (51 %).
- Vi har fundet to distinkte mønstre i årsager til medlemskab, der forklarer 44 % af besvarelsene: 1) 'Det kulturelle medlemskab', der er bredt funderet og integrerer alle fire typer kollektive identiteter; 'kristendommen', 'familien', 'nationen' og 'samfundsstrukturen'. 2) 'Det distancerede medlemskab', der er smallere funderet i den kollektive identitet 'samfundsstrukturen'. I de øvrige 56 % besvarelser kan vi ikke finde meningsfulde statistiske svarmønstre.
- Hvor kristen tro har en negativ sammenhæng med 'det distancerede medlemskab', har kristen tro ikke en forklaringsværdi for 'det kulturelle

medlemskab'. Imidlertid spiller kristen tro en rolle for 43 % af medlemsgruppen som helhed.

2.2 Forandringer i folkekirkemedlemskabet

I kapitel 4 ser vi på forandringer i medlemskabet igennem en analyse af indmeldere, udmeldte og potentielle udmeldere af folkekirken. Her viser vi, at mønstrene i årsager til medlemskab kan betegnes som 'det kulturelle medlemskab' og 'det distancerede medlemskab' for indmelderne og de potentielle udmeldere – ligesom vi ser ved den samlede medlemsgruppe.

- De hyppigst valgte grunde til ikke at være medlem af folkekirken blandt tidligere medlemmer er følgende: 1) Jeg er ikke troende (67 %), 2) Jeg mener, at stat og kirke skal skilles ad (61 %) og 3) Jeg vil ikke betale kirkeskat (52 %).
- Vi kan identificere to svarmønstre for udmeldelse: 1) 'Det sekulære motiv', der dækker over en modstand imod den folkekirkelige integration med samfundet og staten, samt at det økonomiske motiv også spiller en rolle og 2) 'Det religiøse motiv', der refererer til de udmeldte, hvis svarmønstre tyder på udmeldelse grundet religiøse årsager.

Ud over de forskellige svarmønstre i årsager til medlemskab og til ikke at være medlem viser analysen af de forskellige tilhørsforhold til folkekirken desuden, at personer, der oplever, at religion var vigtig i barndommen, også har et stærkere tilhørsforhold til folkekirken i dag.

2.3 Befolkningens religiøse forskellighed

I kapitel 5 kortlægger vi de religiøse forandringer, der er sket i befolkningen over tid. Her fokuserer vi på, hvordan 1960'erne bragte religiøs diversitet med sig, og også på, hvordan indvandrere og efterkommere påvirker kirkestatistikken – herunder, hvordan det ser ud med videreførelsen af det folkekirkelige medlemskab. Dertil udfolder vi, hvordan religiøsiteten forandrer sig i løbet af en persons forskellige livsfaser. To befolkningsmæssige forandringer har særligt ændret den religiøse profil i den danske befolkning: 1) Ungdomsoprøret i 1960'erne og 70'erne, der brød med autoriteter

og traditioner. Denne samfundsbevægelse betegner vi 'traditionsbrud'. 2) Samtidig ser vi igennem årtierne tilføring af religiøs forskellighed fra nye indvandrede befolkningsgrupper. Denne udvikling betegner vi 'nye befolkningsgrupper'. Analysen peger på følgende:

- 'Traditionsbrud' i 1960'erne og frem har formet generationen '68'erne' (66-74-årige i dag) til at have en større religiøs åbenhed, som er fortsat i de efterfølgende generationer.
- Med de yngre generationer, især de 24-39-årige, som vi kalder 'Generation millennium' ser vi en nedgang i dåb af børn, hvilket tyder på en nedgang i videreførelsen af folkekirkemedlemskabet. Vi kan imidlertid ikke vide, om denne generations børn bliver døbt senere i livet, fx ved konfirmation og voksendåb.
- De nye befolkningsgrupper får den formelle tilknytning til folkekirken – det vil sige medlemsprocent og dåbsprocent – til at falde, imens både Gudstro⁴ og privat religiøs praksis stiger procentuelt som følge af indvandring.
- Folkekirkemedlemskabet og dåbsprocenten er forholdsvis stabil for personer med dansk herkomst, dog er der et svagt fald hen over generationerne.
- Ved analyse af Den danske værdiundersøgelses data fra 1981 og frem, ser vi, at respondenterne følger et livsfasemønster i spørgsmålet om tro på Gud. Her er unge under 30 år markant mindre Gudstroende end andre aldersgrupper. Men Gudstroen stiger fra ungdom til midaldrende og ser herefter ud til at nå et stabilt leje.

2.4 Brug af og forventninger til folkekirken

I kapitel 6 ser vi på, hvilke folkekirkelige aktiviteter befolkningen – og i særdeleshed folkekirkemedlemmerne – benytter sig af. Her supplerer vi også med medlemmernes forventninger til folkekirken som en institution i samfundet. Overordnet set viser analysen, at størstedelen af den danske befolkning har årlig kontakt til folkekirken, hvilket underbygger de tidlige-

---

⁴ Igennem bogen refererer vi til Gudstro og Gudstroende med stort G, fordi vi tager udgangspunkt i spørgeskemaets spørgsmål: 'Tror du på Gud?'

re analyser om stabiliteten i medlemskabet. Analysen viser desuden, at der på tværs af urbanisering, alder og uddannelsesniveau er en forventning om, at folkekirken prioriterer mange slags aktiviteter med både kirkeligt, samfundsmæssigt og diakonalt sigte.

- 77 % af den danske befolkning har uanset medlemskab haft kontakt til folkekirken de seneste 12 måneder.
- Den mest udbredte kontakt til folkekirken inden for de seneste 12 måneder er: 1) Dåb, konfirmation, bryllup, begravelse (56 %), 2) Besøg på kirkegården ud over til begravelse (43 %) og 3) Koncerter, foredrag eller andre kulturelle arrangementer (22 %).
- Der er blandt folkekirkemedlemmerne bred opbakning til en række prioriteringer, der især dækker traditionsbevarende, diakonale og kirkelige aktiviteter. Kvinder og ældre borgere har den største kontaktflade til folkekirken.
- Folkekirkemedlemmers kontakt med kirken er stigende med uddannelsesniveau.
- Folkekirkemedlemmer i den yngre gruppe (18-39 år) har en højere grad af tilslutning til samfundsorienterede prioriteringer end den ældre gruppe (40+), som til gengæld i højere grad ønsker prioritering af religiøse aktiviteter.
- Urbaniseringsgrad har ikke særlig stor betydning for brugen af folkekirken.
- Personer i tætbefolkede områder ønsker generelt en større prioritering af folkekirkens midler til alle områder undtagen mission end personer i mellem- og tyndtbefolkede områder.

2.5 Begravelsespraksis

I kapitel 7 udfolder vi valget af begravelse/bisættelse ud fra køn, alder, herkomst og uddannelsesgrad. Begravelsespraksisserne er i forandring i disse år, og derfor giver vi her en beskrivelse af skel i befolkningen i forhold til kremering, kistebegravelse og valg af gravplads. I den danske befolkning i dag er kremering den mest populære begravelsespraksis. Imidlertid er der mange – især de yngre – der er uafklarede om begravelsesønsker.

- 56 % af befolkningen ønsker at blive kremeret, mens 17 % ønsker kistebegravelse.
- Analyserne viser, at køn, tro og herkomst har betydning for, hvor afklaret man er omkring valg af begravelsespraksis. Troende personer, kvinder og indvandrere/efterkommere er mere afklarede omkring valget af begravelsespraksis end andre grupper.
- Kvinder vælger i højere grad kremering end mænd, imens troende personer samt indvandrere/efterkommere i højere grad ønsker kistebegravelse end andre grupper.
- Personer med korte eller mellemlange uddannelser vælger i særlig grad kremering.

2.6 Folkekirken i det offentlige rum

I kapitel 8 fremlægger vi, hvor befolkningen mener, at folkekirken skal være synlig i samfundet. Her har vi spurgt, om folkekirken skal være til stede ved en række forskellige begivenheder som fødselsdage i Kongehuset, i folkeskolen og ved katastrofer. I kapitlet bruger vi klyngeanalyse til at identificere fire forskellige religiøse profiler: 1) De ikke-religiøse (33 %), 2) de tvivlende (28 %), 3) de identitetsorienterede kristne (27 %) og 4) de aktive religiøse (12 %). Vi undersøger herefter klyngernes syn på folkekirken i det offentlige rum.

Befolkningen ønsker overordnet set folkekirkelig synlighed ved begivenheder, der er knyttet til familiens mærkedage og børnenes skolegang. Til gengæld er der meget lav opbakning til folkekirkelig tilstedeværelse ved andre begivenheder lokalt og politisk. I relation til højtidsdage i Kongehuset, er befolkningen mere delt. Befolkningen støtter mest op om folkekirkelig tilstedeværelse ved følgende begivenheder:

- I skoletiden i forbindelse med konfirmationsforberedelse (70 %),
- Når der er juleafslutning i folkeskolen (54 %),
- Når der er sket en katastrofe (53 %).

3. Det kollektive folkekirkemedlemskab

Folkekirkemedlemskabet er et livslangt bekendtskab for de fleste danskere. En majoritet af den danske befolkning bliver døbt ind i kirken som spæde, konfirmeret i teenageårene, ca. en tredjedel bliver viet i kirken som voksne og til sidst bliver majoriteten begravet på en folkekirkelig kirkegård. Dermed er danskernes ofte begrænsede kontakt til folkekirken centreret omkring sociale overgange i den enkeltes og deres nærmestes liv. Sammenvævnningen af den kirkelige relation og individets livscyklus er en vigtig del af folkekirkemedlemskabets stabilitet (Pettersson 2013, 209). Per 1. januar 2020 er 74 % af Danmarks befolkning medlemmer af folkekirken (FUV 2020a), hvilket gør folkekirken til en af de majoritetskirker med det højeste antal betalende medlemmer sammenlignet med andre religiøse institutioner i Vesteuropa (Pew Research Center 2019a, 6).⁵ En stor del af forklaringen ligger i folkekirkens integration i de samfundsmæssige strukturer, som betyder, at gennemsnitsdanskeren møder folkekirken igennem skolegang, foreningsliv og familiefester samt i mere praktiske anledninger som registrering af nyfødtes navne og dødsfald. Folks private liv er derfor ofte indrammet af folkekirken, selvom det i dag i stigende grad er op til den enkelte person, om hun vil vælge denne ramme til eller fra (Lüchau og Andersen 2011, 79). Samtidig er folkekirkens profil som en kristen og historisk institution også med til at udvide folkekirkemedlemskabet med et nationalt perspektiv, hvor medlemskabet også indbefatter støtte til den kristne kul-

---

⁵ Se også Christoffersen 2020 for en detaljeret afdækning af folkekirkens historiske og nutidige juridiske status sammenlignet med de andre nordiske lande.

turarv i Danmark (Iversen 1986, 320; Gundelach et al. 2008, 136; Storm 2009, 216).⁶

Kort sagt er folkekirkemedlemskabet forbløffende robust sammenlignet med udviklingen i andre typer af medlemskab som eksempelvis medlemskaber i politiske partier (Demker et al. 2020). Hvor medlemskabet af politiske partier har forandret sig hen imod et mindre loyalt medlemskab⁷, forbliver folkekirkemedlemskabet meget stabilt. Der er selvsagt også store forskelle på et politisk og et folkekirkeligt medlemskab. Folkekirkemedlemskabet har en rolig og noget uartikuleret karakter, der indtil videre ikke kræver politisk stillingtagen, som et politisk medlemskab gør det (Lüchau 2012, 313). Tværtimod er de fleste danskeres folkekirkemedlemskab givet af forældrene ved barnedåben, og derfor udgør medlemskabet en anden type tilknytning, der løber igennem familiehistorien og binder medlemskabet til en række vigtige kollektive identiteter. På den måde udgør folkekirkerelationen en af de mange sammenvævede mentalitetslag, som Peter Gundelach, Hans Raun Iversen og Margit Warburg tidligere har kortlagt i bogen *I hjertet af Danmark* (2008). Her viste de, at danskerne er bundet sammen af fælles institutioner og mentale mønstre, der udspringer af at leve i en relativt homogen nation (Gundelach et al. 2008, 244-46).

Netop folkekirkemedlemskabets brede karakter er central for at forstå, hvorfor danskerne bliver ved med at være medlemmer af folkekirken. Medlemskabet er bundet til samfundsmæssige strukturer, familiære traditioner og den danske nation. Kombinationen af disse forskellige kollektive identiteter udgør en kerne af stabilitet, som vi her kalder det kollektive medlemskab. Igennem kapitlet redegør vi for det kollektive medlemskab i to distinkte versioner, som vi har identificeret igennem kvantitativ faktoranalyse: det kulturelle medlemskab og det distancerede medlemskab.

---

6 Sammenlignet med eksempelvis Svenska kyrkan har folkekirken en meget større integration som nationalstatslig institution. Danskhed, kristendom og kirke hænger simpelthen mere sammen i Danmark, end vi ser det i Sverige. Tak til religionssociolog ved Göteborg Universitet, Magdalena Nordin, for at klargøre denne forskel.

7 De politiske foreningers medlemskab er i forandring pga. samfundsmæssige ændringer, der har gjort den klassiske forbindelse mellem social klasse og politisk medlemskab mindre entydig.

Den kristne tro spiller også en rolle for medlemskabet, omend troen er en af de mindst artikulerede sider af folkekirkereationen (Krogdald 2012, 10). Som vi viser nedenfor, begrundet folkekirkemedlemmerne i lidt mindre grad deres medlemskab med egen kristen tro end bevæggrunde, der har at gøre med kollektive identiteter. Det betyder ikke, at den kristne tro er ligegyldig for medlemskabet, men det peger på, at medlemskabets robusthed ikke er grundet i tro alene. Snarere kan troen være vigtig for den enkelte, men den personlige tro og folkekirkemedlemskabet er ikke nødvendigvis forbundet. Denne adskillelse af tro og tilhørsforhold er også fundet i andre lande, og derfor bruger vi i det følgende den britiske religionssociolog Grace Davies teori om tro (*believing*) og tilhørsforhold (*belonging*) (Davie 1990, 455-469) til at redegøre for de forskellige bevægelser i henholdsvis tro og tilhørsforhold.

3.1 Tro og tilhørsforhold til folkekirken

En af de stærkeste religiøse tendenser i nationale befolkninger i Vesteuropa er, at den tidligere selvfølgelige medlemstilnytning til de nationale majoritetskirker er i forandring hen imod at blive et personligt valg (Davie & Wilson 2020, 19). Det gælder ikke kun medlemskabet i etablerede kirker, da religionsforskningen generelt har konstateret individualisering på tværs af religiøse traditioner (Baumann & Khaliefi 2020, 273; Jeldtoft 2011, 1134). Det kommer til udtryk ved, at folk i dag sammensætter deres egen religiøsitet ud fra brudstykker af en række forskellige religiøse traditioner.

I 1990'erne lancerede Grace Davie en måde at se denne udvikling klare ved at skelne mellem tro (*believing*) og tilhørsforhold (*belonging*) i den britiske befolkning. Tro henviser her til tro på Gud, imens tilhørsforhold dækker over medlemskab og tilknytning til religiøse institutioner (kirker) (Davie & Wilson 2020, 17). Fordelen ved denne skelnen er, at medlemskabets udvikling hen over tid er uafhængig af den kristne tro, sådan at vi får et mere præcist billede af de individualiseringstendenser, som påvirker samfundet. Davie beskriver tilhørsforhold som en lokal forankring, der trækker på institutionel praksis og doktriner (Davie 1993, 80; 86; Davie & Wilson 2020, 17). Tilhørsforholdet til Den Anglikanske Kirke har ændret sig for briterne i de sidste årtier af det 20. århundrede og i det 21. århundrede,

da briterne ikke længere føler sig forpligtede på deres tilhørsforhold til kirken. Det viser sig ved, at befolkningen i mindre grad får deres børn døbt og i mindre grad deltager i gudstjenester, og de, der deltager, deltager ikke nødvendigvis igen. Davie diagnosticerer briternes religiøsitet som 'believing without belonging' (tro uden tilhørsforhold). Det vil sige, at opdelingen af tro og tilhørsforhold gør det muligt for befolkningen stadig at tro på Gud, selvom de ikke føler sig forpligtet over for institutionerne og de religiøse doktriner (Davie & Wilson 2020, 17). Tro og tilhørsforhold hænger altså ikke sammen én til én.⁸

I en dansk sammenhæng er 'tro' og 'tilhørsforhold' videreudviklet for at imødekomme den store variation i især trosforestillinger, som vi finder i befolkningen. Her peger tidligere forskning på, at det stabile folkekirke-medlemskab findes på trods – eller måske på grund – af ikke-dogmatiske eller manglende trosforestillinger i befolkningen.⁹ Folkekirkens medlemmer har med andre ord en hel del uofficiel tro, der ikke altid stemmer overens med de officielle kristne dogmer, noget teologen Marie Vejrup Nielsen kalder "medlemskab med individualiseret trosindhold" (Nielsen 2009, 67).¹⁰ Denne uofficielle tro er ikke ny, tværtimod går forskellen på tilhørsforhold og tro langt tilbage i historien. Teologen Jakob Rod har skrevet om folkereligionen blandt danskerne i 1950'erne, der viser tilstedeværelsen af uofficiel tro (Rod 1961, 92). Teolog Hans Raun Iversen beskriver dansk kristendom som en kombination af kulturkristenhed og kirkekristenhed, der

---

8 Davie påpeger selv, at tro og tilhørsforhold for mange personer er svært at adskille, og at en adskillelse af de to begreber og reduktion af religion til de to begreber er for simplificeret. Davie indfører derfor begrebet stedfortrædende religion (vicarious religion), der beskriver den praksis, hvor religion bliver udført af en aktiv minoritet på vegne af den inaktive majoritet, der er indforståede med og bifalder aktiviteterne. (Davie & Wilson 2020, 17). Selvom virkeligheden er mere kompleks, end teorierne kan fremstille, så er Davies adskillelse af begreberne tro og tilhørsforhold fortsat brugbar i denne undersøgelse, da de kan give en indgang til forståelsen af religiøsiteten og den iboende kompleksitet. Begreberne kan således sætte os på sporet af nogle mønstre, om end de ikke kan forklare hele kompleksiteten.

9 Ingrid Storm har kategoriseret 10 % af danskerne som tro uden tilhørsforhold, og 20 % af danskerne som at tilhøre uden at tro. De andre nordiske lande Finland, Norge og Sverige adskiller sig ikke bemærkelsesværdigt fra Danmark på disse parametre. Finland har dog en mindre gruppe af sekulære end de andre nordiske lande (Storm 2009, 709).

10 Marie Vejrup Nielsens version af "believing without belonging" lyder for danskerne "believing while believing in something else" (Nielsen 2009, 67), imens Hans Raun Iversens bud er "belong[ing] to the church without believing much in that belonging" (Iversen 2019, 107).

forenes i folkekirkens arbejde. 70-75 % af den danske befolkning deltager årligt i en begivenhed i kirken, som typisk er dåb, konfirmation, bryllup eller begravelse. 10 % af befolkningen deltager årligt i en søndagsgudstjeneste (uden at være inviteret til dåb), og 2 % går til søndagsgudstjeneste ugentligt (Iversen 2019, 105). Det tyder på, at danskerne føler sig forpligtede på en del af den religiøse institutionelle praksis, der relaterer sig til rituel markering af overgange i livsfaserne, og ikke i samme grad til de ugentlige søndagsgudstjenester.

Opsummerende peger tidligere studier om folkekirkemedlemskab på, at danskernes opbakning til medlemskabet skal findes i danskernes forståelse af folkekirketilknytningen som en del af deres kultur (Ahlin 2018, 44-45; Gundelach et al. 2008; Iversen 2019, 104; Nielsen 2009, 76; Storm 2009, 206). Her finder vi ifølge den svenske religionssociolog Lars Ahlin en majoritet af medlemmer, der ikke altid har en tro eller praksis inden for den religiøse institutions doktriner, men som betragter folkekirken som en naturlig del af den danske kultur, der tilbyder en række forskellige services (Ahlin 2018, 40; 44-45). Dette stemmer overens med folkekirkens teologiske bredde.

Ligesom tidligere studier følger vi også Davies skelnen mellem tro og tilhørsforhold, men her er vi særligt interesserede i at kortlægge, hvad der ligger i folkekirkemedlemskabet som et tilhørsforhold. Tidligere studier har arbejdet med lignende ideer om, at det folkekirkelige medlemskab ikke kun bunder i en kristen identitet, men i lige så høj grad er bundet til det nationale og historiske (Ahlin 2018, 45; Iversen 2012, 24; Storm 2009, 216). Her har flere peget på det individualiserede trosforhold (Nielsen 2009, 67) og den individuelle ikke-tro (Andersen et al. 2019, 259) inden for medlemsrammen.

Med vores fokus på de kollektive aspekter af medlemskabet følger vi den bevægelse især inden for den teologiske forskning, der argumenterer for, at det nuværende lidt distancerede medlemskab betegner det normale kristendomsforhold blandt medlemmer af de nationale majoritetskirker (Iversen 1986, 342; 2012; Kretzschmar 2001, 23; Salomonsen 1971; Willander 2020, 89). Den svenske teolog Erika Willander argumenterer i den

forbindelse for, at undersøgelser af religiøsitet i Norden må gå ud fra det fælles i befolkningen, det hun kalder 'mainstream' (Willander 2020, 5). Her operationaliserer vi det fælles i en række kollektive identiteter, der er delt af de fleste borgere. Det er dét, der gør medlemskabet så robust.

3.2 Folkekirkens medlemmer

I dette afsnit fremlægger vi en karakteristik af folkekirkens medlemmer ved at sammenligne deres demografiske profil med den demografiske profil for de voksne i den danske befolkning.¹¹

Der er lidt flere kvinder og lidt færre mænd (4 procentpoint), der er medlem af folkekirken sammenlignet med kønsfordelingen i den danske befolkning.¹²

Der er lidt færre (3-6 procentpoint) medlemmer i aldersgruppen 18-39 år sammenlignet med befolkningssammensætningen. Til gengæld er der lidt flere (1-5 procentpoint) medlemmer i aldersgruppen 40-75+ år sammenlignet med befolkningen som helhed. Det vil sige, at de yngre medlemmer er lidt underrepræsenterede, og aldersgruppen 40+ år er en smule overrepræsenterede i folkekirken sammenlignet med befolkningssammensætningen.

Hvad angår uddannelsesfordelingen er der færre (11 procentpoint) folkekirkemedlemmer med grundskole eller gymnasie som højeste fuldførte uddannelse sammenlignet med den almene befolkning. Der til er der flere (10 procentpoint) folkekirkemedlemmer med en kort eller mellemlang videre-

---

11 Opgørelsen af medlemmernes demografiske fordeling er fra RFF 2020, og de demografiske opgørelser om befolkningen som helhed er fra Danmarks Statistik – Statistikbanken (DST 2020, FOLK2; HFUDD11; KMST008A). Se evt. bilaget "Demografi" for en tabeloversigt.

12 Kønskategoriene i undersøgelsen er baseret på en binær kategorisering af mænd og kvinder fra Danmarks Statistik. Vi har dermed ikke haft mulighed for at måle på ikke-binære kønsidentiteter.

gående uddannelse end sammenlignet med befolkningens fordeling af uddannelse.¹³

Den demografiske karakteristika, der adskiller folkekirkemedlemmerne mest fra den almene befolknings demografi er fordelingen mellem andelen af medlemmer med dansk herkomst og medlemmer, der er indvandrere og efterkommere af indvandrere (hvor begge forældre er indvandrere). I RFF har 98 % af folkekirkens medlemmer dansk herkomst og 2 % af medlemmerne er indvandrere eller efterkommere af indvandrere. I hele den danske befolkning har 86 % dansk herkomst og 14 % har indvandrerbaggrund eller er efterkommere af indvandrere. Det vil sige, at folkekirken har en overvægt af medlemmer med dansk herkomst i forhold til befolkningssammensætningen.

Ifølge RFF fordeler folkekirkemedlemmerne sig nogenlunde ligeligt mellem tyndtbefolkede (35 %), mellembefolkede (35 %) og tætbefolkede (31 %) områder. Dette kan vi dog ikke sammenligne med befolkningen som helhed, da vi ikke har sammenlignelige tal.

Sammenfattende kan det siges, at når vi sammenligner medlemmerne af folkekirken med hele den danske befolkning, kan vi se, at medlemmerne af folkekirken skiller sig en smule ud fra befolkningen som helhed, hvad angår kønsfordeling og aldersfordeling. Den største forskel mellem medlemmerne og befolkningen ligger ved fordelingen af uddannelse og herkomst.

3.3 Årsager til medlemskab

I det følgende tager vi først fat i, hvorfor medlemmerne er medlem af folkekirken, dernæst analyserer vi disse begrundelser ved at lave en faktoranalyse af svarmønstre, og endelig perspektiverer vi analysen til de kollektive identiteter. Vi arbejder ligesom de ovenstående studier med det allerede kendte nordiske paradoks om det høje medlemskab og den i nogen hen-

---

¹³ Den store forskel i procentfordelingen mellem folkekirkemedlemmers og befolkningens højeste fuldførte uddannelse kan skyldes, at tal fra Danmarks Statistik er for 15+ år, hvor tal for RFF er for 18+ år. Derfor vil der være flere i befolkningen, der ikke har en længere uddannelse end grundskole eller gymnasial, da tallene inkluderer flere yngre borgere.

seender lave religiøse praksis (Sundback 2000, 48) ved at fokusere på den kompleksitet af kollektivitet, der er vævet ind i medlemskabet.

Respondenterne i spørgeskemaundersøgelsen er blevet bedt om at angive 'Hvilke af disse udsagn passer bedst på grundene til dit medlemskab af folkekirken?' (jf. nedenstående tabel). Det har været muligt at svare ja til mere end ét udsagn.

Tabel 1: Grunde til medlemskab af folkekirken

Jeg er medlem af folkekirken, fordi mine forældre fik mig døbt	65 %
Jeg vil gerne bevare de historiske kirkebygninger	60 %
Jeg vil have ret til at benytte mig af kirkens tilbud, hvis jeg ønsker det	60 %
Jeg vil støtte op om den kristne kulturarv	58 %
Som dansk statsborger er det naturligt at være medlem af folkekirken	51 %
Kirken gør noget godt for de svage i samfundet	48 %
Jeg har en kristen tro	43 %
Jeg har ikke tænkt så meget over mit medlemskab	26 %
Jeg synes ikke, at der er noget godt alternativ til folkekirken	16 %
Jeg har bare ikke fået meldt mig ud	8 %
Andet	6 %

Note 1: Besvarelsenerne er vægtede¹⁴. N=3.156. Missing = 12. 'Ved ikke' og 'Ønsker ikke at svare' er angivet som missing.

Note 2: Spørgsmål: 'Hvilke af disse udsagn passer bedst på grundene til dit medlemskab af folkekirken?'

Kun 6 % har valgt muligheden 'Andet', hvilket tyder på, at de fleste respondenter har fundet begrundelserne fyldestgørende. Der er generelt stor tilslutning til de fleste udsagn, og i gennemsnit har respondenterne sluttet op om 4,4 udsagn ud af i alt 11 udsagn. Det understreger, at der er mange grunde til at være medlem, og at medlemskabet typisk er motiveret af forskellige konstellationer af disse.

14 Se bilaget 'Metode' for en uddybning af vægtede besvarelser.

3.4 Det kulturelle medlemskab og det distancerede medlemskab

For at undersøge om der er nogle bagvedliggende mønstre bag medlemskabet af folkekirken bruger vi faktoranalyse.¹⁵ Faktoranalysen kan reducere de mange begrundelser til få bagvedliggende faktorer – herefter benævnt svarmønstre – som kan være med til at forklare, hvorfor respondenterne svarer, som de gør. I analysen af begrundelserne for medlemskab har vi fundet to svarmønstre, som tilsammen forklarer 44 % af besvarelsene.¹⁶ De to svarmønstre kalder vi 'det kulturelle medlemskab' og 'det distancerede medlemskab'.¹⁷

Faktoranalysen fortæller os, at der er to svarmønstre til stede i besvarelsene. Figuren beskriver de to svarmønstre, der er imidlertid ingen rangordning i udsagnene.

Som figuren på næste side viser, er der i det kulturelle medlemskab en positiv sammenhæng mellem de seks angivne udsagn i figuren. Vi har valgt at betone det fælleskabsorienterede aspekt ved at kalde dette medlemskab det kulturelle medlemskab. Pointen i det kulturelle er at understrege, at medlemskabet er forankret i flere lag af fællesskab. Den statistiske analyse fortæller os, at en stor gruppe af folkekirkemedlemmer forstår deres medlemskab som en del af et nationalt, et kristent og et familiært fællesskab. Vi uddyber disse kategorier nedenfor, men i første omgang er det vigtigt at have for øje, at det kulturelle medlemskab signalerer en bred fælleskabsorienteret integration.

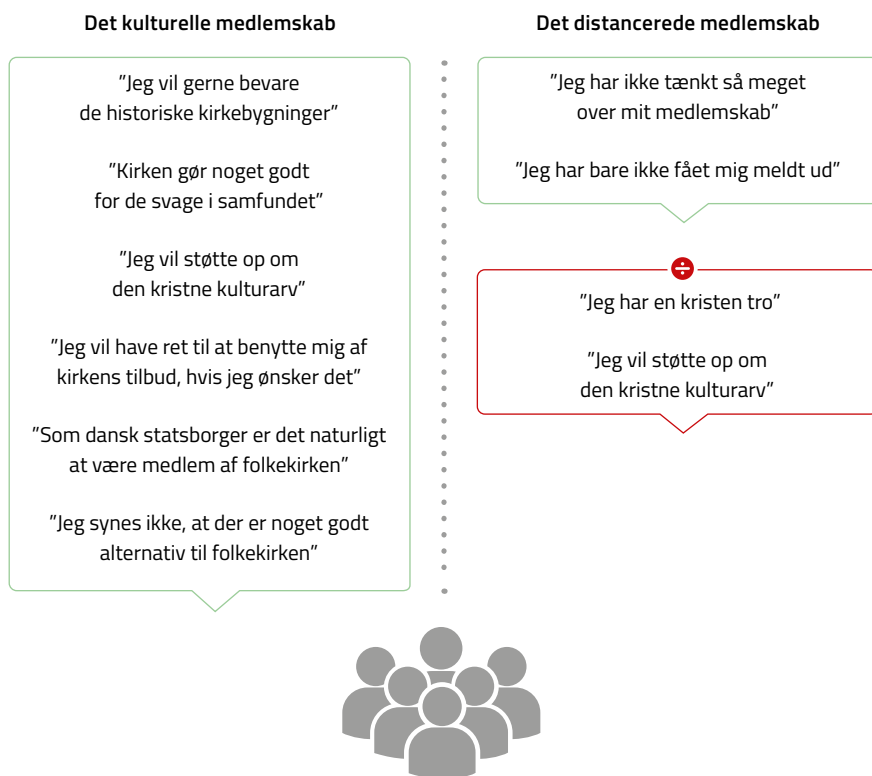
---

15 Faktoranalyse er en statistisk metode, hvor man ved at studere sammenhængen mellem flere variabler (her begrundelser for medlemskab) kan beskrive et bagvedliggende mønster. Derved kan man reducere det totale antal variabler til et fåtal af faktorer (Bromander 2010, 78).

16 Se bilaget "Metode" for en uddybning af vores valg i faktoranalyse.

17 Tak for god faglig drøftelse og idé til benævnelsen af 'Det kulturelle medlemskab' til Lars Sandbeck, lektor i Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter. Besvarelsene 'Jeg er medlem af folkekirken, fordi mine forældre fik mig døbt' og 'Andet' er taget ud af analysen, da de har en svag factor loading med begge svarmønstre. Det gør det ikke nødvendigvis uinteressant, at 65 % af medlemmerne svarer, at de er medlem, fordi deres forældre fik dem døbt, men svaret har lille sammenhæng med de to svarmønstre, som bliver præsenteret nu. Variabler med en factor loading på 0,3 eller over er medtaget.

Figur 1: Svarmønstre i årsager til medlemskab

Analysen viser, at svaret 'Jeg har en kristen tro' har en så svag forklaringsværdi i dette svarmønster, at det ikke giver mening at medtage i beskrivelsen af svarmønsteret.¹⁸ I henhold til Davies begreber om tro og tilhørshold tyder det dermed på, at det er tilhørsforholdet der forklarer det kulturelle medlemskab.

Det andet svarmønster i årsager til medlemskab kalder vi det distancerede medlemskab (se figuren ovenfor). Her er der en positiv forklaringsværdi fra begrundelserne 'Jeg har ikke tænkt så meget over mit medlemskab' og 'Jeg har bare ikke fået mig meldt ud' og en negativ forklaringsværdi fra

¹⁸ 'Jeg har en kristen tro' har en factor loading på mindre end 0,3. Svar med en factor loading på 0,3 eller over er medtaget i svarmønsteret.

begrundelserne 'Jeg har en kristen tro' og 'Jeg vil støtte op om den kristne kulturarv'. Dermed samler det distancerede medlemskab de medlemmer, der føler distance til både kristen tro og kulturarv, og som begrundet deres medlemskab med, at de ikke har reflekteret over deres medlemskab eller endnu ikke har meldt sig ud.

Når vi tænker med kompleksitetsteorien, illustrerer de to typer af medlemskab de mange indgange til folkekirken, som eksisterer i befolkningen. Faktoranalysen peger på, at der kun statistisk set kan identificeres to meningsgivende faktorer bag begrundelserne for medlemskab, hvoraf den ene (det kulturelle medlemskab) faktisk kombinerer en lang række af forskellige kollektive identiteter. Med andre ord kan vi konkludere, at folkekirkemedlemskabet rækker ud til mange former for fællesskab og dermed giver kompleksitetsteorien den bedste ramme til at forstå medlemskabets dybde.

3.5 Kollektive identiteter

Med faktoranalysen, der fandt de to svarmønstre 'det kulturelle medlemskab' og 'det distancerede medlemskab', kan vi ikke konkludere, hvor hyppigt de to svarmønstre forekommer, da det ikke er to grupperinger af personer, men mønstre i svartendenser. Dertil forklarer det kulturelle medlemskab og det distancerede medlemskab også kun 44 % af svarene. Derfor har vi lavet en teoretisk informeret kategorisering af årsagerne til medlemskab, da denne inddeling også inddrager 'Jeg er medlem af folkekirken, fordi mine forældre fik mig døbt' og 'Jeg har en kristen tro', som ikke indgår i svarmønstrene fra faktoranalysen. Vi har inddelt de oplyste begrundelser for medlemskab i fire kollektive identiteter:

De fire kollektive identiteter ovenfor er ikke udtømmende, ligesom flere af udsagnene går på tværs af kategorierne. Pointen med inddelingen er at vise, at medlemskabet er forbundet til en række kollektive identiteter, der ofte eksisterer samtidigt og bringes i spil på forskellige tidspunkter. Dermed bevæger medlemskabet sig i flere retninger, som vi ville forvente det, hvis vi følger kompleksitetsteorien. Analysen af de fire ovenstående inddelinger giver imidlertid et billede af, at medlemskabet for mange især er bygget op omkring det familiære og det nationalkirkelige fællesskab. Dernæst

Figur 2: De fire kollektive identiteter

kommer den kollektive identitet som kristen og til sidst den kategori, som vi her har valgt at kalde samfundsstruktur. Figuren ovenfor illustrerer således kategoriernes popularitet, hvor pilene viser retningen fra mest udbredt til mindst udbredt.

I de næste afsnit redegør vi for, hvad der kendetegner disse fire kollektive identiteter.

3.5.1 Familien

Den mest udbredte kollektive identitet er forbundet til et familiært fællesskab. Familie er et bredt fænomen, som ofte refererer til de mennesker, som man er beslægtet med via blod eller socialisering. Her møder vi familien via to udsagn: 'Jeg er medlem af folkekirken, fordi mine forældre fik mig døbt' samt 'Jeg vil have ret til at benytte mig af kirkens tilbud, hvis jeg ønsker det'. Begrundelsen 'Jeg er medlem af folkekirken, fordi mine forældre fik mig døbt' er det mest hyppige, som 65 % af medlemmerne har valgt.

Den høje procent kan skyldes, at udsagnet kan forstås faktuel som en konstatering af, at man har fået medlemskabet igennem dåben. Men udsagnet peger også på det kollektive element; når 65 % begrundes deres medlemskab med forældrenes valg af dåb for dem, viser det, at folkekirkerelationen er tæt knyttet til familiesfæren.

Udsagnet 'Jeg vil have ret til at benytte mig af kirkens tilbud, hvis jeg ønsker det' kan især forbindes til det familiære, fordi danskerne hyppigst har kontakt med folkekirken i forbindelse med de kirkelige begivenheder, der rituel markerer en overgang i menneskets liv fra én livsfase til en ny livsfase, det vil sige dåb, konfirmation, bryllup og begravelse (Iversen 2019, 105). Ud over den kirkelige ritualisering af denne overgang fejres indtrædelsen i den nye livsfase typisk også med en familiefest: Familien er inviteret med i kirken til den rituelle begivenhed, og familien er ofte også inviteret til en efterfølgende privat sammenkomst. Derved udgør familien – sammen med kirken – rammen om de aktiviteter i kirken, som hyppigst benyttes af danskerne.

3.5.2 Nationen

Udsagnet 'Jeg vil gerne bevare de historiske kirkebygninger' kan tolkes ind i en kontekst, hvor folkekirkemedlemskabet associeres med en nationalkirkelig kollektiv identitet. I et studie af kirkelukninger fra 2017 viste religionssociolog Jes Heise Rasmussen, at kirkebygningerne har stor betydning for medlemmerne af folkekirken (Rasmussen 2017, 167). Kirkerne er fysiske manifestationer af folkekirkens lange historie i Danmark, og de udgør rammerne for mange medlemmers rituelle liv. 'Jeg vil gerne bevare de historiske kirkebygninger' omhandler for nogen ikke kun bevarelse af materielle, konkrete bygninger, men kan også tolkes som et ønske om en bredere bevarelse af den kristne kulturarv og den værdi, denne har for den enkeltes nationalidentitet. Et eksempel på sådan en sammenkobling af kirkerne med kristen kulturarv og national identitet er, at folkekirkens ringning med kirkeklokkerne er blevet forsvaret med, at den er en del af den historiske og kulturelle arv i Danmark, når der har været debatter om

afskaffelse af ringning med kirkeklokker.¹⁹ Inden for det sidste århundrede har der også været en modstand mod at ændre de danske middelalderkirker arkitektonisk, og Kirkeministeriet slår da også fast i ”Rapport fra arbejdsgruppen om folkekirkens kirker, der helt eller delvis tages ud af brug” (2013), at en nedrivning af middelalderkirker, der tages ud af brug, ikke er en mulighed på grund af kirkernes arkitektoniske og kulturhistoriske status (Dalsgaard 2017, 168; Ministeriet for Ligestilling og Kirke 2013, 18). Ønsket om at bevare de historiske kirkebygninger kan derfor både være et udtryk for at bevare det æstetiske i de arkitektoniske konstruktioner og samtidigt et udtryk for ønsket om bevarelse af den nationale kulturhistorie, som folkekirken er en del af.

Denne sammenhæng mellem kirke, befolkning og stat er tidligere beskrevet som civilreligion i religionsforskningen (Cristi 2001, 1-13; Warburg 2013, 7-53). Civilreligion handler om nationens sakralisering, og denne helliggørelse benytter ofte de religiøse symboler, som er til rådighed. Den danske civilreligion kombinerer den kristne og folkekirkelige symbolik med den nationale historie, og på den måde bliver kirkerne et led i samlingen af nationen. Medlemmernes tilslutning til videreførelsen af den kristne kulturarv og sammenkoblingen af statsborgerskab og folkekirkemedlemskab kan derfor ses i lyset af den historiske kobling mellem stat, kirke og nation, hvor individet kan bruge medlemskabet til sin forståelse af at være dansker med historisk og kulturel arv fra kristendommen. Denne civilreligiøse samling af kirke og nation ses også ofte i sammenhæng med Kongehuset, fx når dronningen samler befolkningen foran tv-skærmen med ordene ”Gud bevare Danmark” (Warburg 2013, 33). En pointe med at se på medlemskabet som en del af en civilreligion er, at det dermed også strækker sig over flere fundamentale kollektive identiteter. Folkekirkemedlemskabet er dermed ikke blot et tilhørsforhold til kirken, men lige så meget et tilhørsforhold til det danske folk og den danske nation. Det skal dog understreges, at de civilreligiøse funktioner ikke står alene i folkekirkemedlemskabet, der for mange handler om en relation til kristendommen.

---

19 Se fx artikler i Kristeligt Dagblad om debatten om klokkeslag i Østerhåb Kirke i Horsens: Krak, Nikolaj 2012: <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/naboklager-g%C3%BB8r-kirkeklokkerne-tavse-i-horsens>; <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/l%C3%A6sere-lad-kirkeklokkerne-ringe-de-sure-naboer> (tilgæet 24.07.2020).

3.5.3 Kristendommen

Udsagnet 'Kirken gør noget godt for de svage i samfundet' signalerer, at folkekirken har en særlig opgave i samfundet over for de svageste grupper, og at medlemmerne værdsætter den diakonale indsats. Historisk set har det været kirkens opgave at varetage basale velfærdsfunktioner for borgerne (Lausten 1999, 97-98; Petersen 2017, 160-163). Det ligger i kirkens selvforståelse, at den skal tage sig af de udsatte, og diakoni kom med Betænkning 1477 ind i folkekirkens formålsparagraf. Med en forklaringsværdi i det kulturelle medlemskab tyder det på, at mange medlemmer også betragter folkekirken som en instans, der tager vare på samfundets udsatte på trods af velfærdsstatens opbygning over det seneste århundrede.²⁰

Selvom den kristne tro ikke spiller en væsentlig rolle for det kulturelle medlemskab og kun en negativ rolle for det distancerede medlemskab, betyder den individuelle tro dog stadig meget for medlemskabet som helhed. 43 % af medlemmerne angiver 'Jeg har en kristen tro' som begrundelse for deres medlemskab af folkekirken. Det betyder imidlertid ikke, at de resterende medlemmer ikke har en tro, men blot at de ikke angiver det som begrundelse for deres medlemskab. Dermed underbygger vores resultater i denne undersøgelse Marie Vejrup Niensens (Nielsen 2009, 67) fremstilling af, at medlemmerne ikke nødvendigvis føler sig forpligtede af det officielle trosindhold, selvom de befinder sig inden for rammerne af den officielle religion.

I en dansk kontekst er spørgsmålet om kristen tro og tilhørsforhold også er indlejret i historiske kristne strømninger inden for folkekirken. Den tætte sammenvævning af det nationale, det folkelige og det kirkelige, som vi finder i det kulturelle medlemskab, har rødder i den grundtvigske bevægelse, der med sine ideer om, at danskerne er bundet sammen af en folkeånd og

---

²⁰ På samme måde betragtes kirken i Sverige som en institution med social ansvarlighed i samfundet. Per Pettersson har i en undersøgelse af Svenska kyrkans medlemmer og deres relation til kirken fundet, at medlemmerne mener, at en af kirkens vigtigste opgaver er at udføre socialt arbejde (Pettersson 2013, 49), og Jonas Bromander har fundet, at hvis kirken skulle prioritere sine ressourcer, er hjælp til udsatte mennesker i Sverige den højeste prioritering blandt Svenska kyrkans medlemmer (Bromander 2010, 115).

placeret i en national kontekst (Lausten 1999, 78-79), har skabt mange af de grundtemaer, vi finder i det danske folkekirkemedlemskab (Iversen 1986, 333). Ved siden af den grundtvigske tradition finder vi også den indremissionske bevægelse, der i højere grad vægter den personlige omvendelse til kristendommen (Lausten 1999, 87-89). Her er idealerne om religiøs autenticitet og personlig overbevisning noget, der måske overraskende stemmer overens med det krav om personlig overbevisning, som vi finder hos folkekirkens udmeldte. Som vi udfolder i analysen af de udmeldte, handler udmeldelse også ofte om autenticitet i forhold til trosaspektet. For Indre Mission er den personlige Gudstro og bibeltro livsførelse central, og de er fælles med de udmeldte om dette fokus på autentisk livsførelse og personlig overbevisning. Med andre ord er den kristendomsopfattelse, som vi finder i befolkningens relation til folkekirken i nogen grad forankret i de eksisterende teologiske retninger, der i praksis sætter de kristne mulighedsrum inden for folkekirken. Troen er vigtig for medlemskabet, men det er mere individualiseret, end tilhørsforholdet er. Derfor finder vi helt andre bevægelser i befolkningens trosforestillinger, end vi gør i deres medlemsrelation.

3.5.4 Samfundsstrukturen

Kategorien 'samfundsstrukturen' dækker de medlemmer, der er integreret i det folkekirkelige medlemskab pga. de strukturer, som individet er indlejret i. I Danmark er barnedåb og konfirmation i høj grad en almindelig kulturel forventning, og da dåb medfører medlemskab af folkekirken, bliver folkekirken den altovervejende norm. Derfor kan nogle voksne mennesker være i en situation, hvor de ikke har tænkt videre over det medlemskab, de fik ved dåben som børn, eller måske aldrig har fået sig meldt ud. Folkekirken kan altså betragtes som en normgivende kirke, der ofte danner grundlag for de ideer om kristendom og kirke, som en majoritet af befolkningen har.

3.6 Det kulturelle og distancerede medlemskab i lyset af de kollektive identiteter

I det følgende kombinerer vi de to svarmønstre fra faktoranalysen med de kollektive identiteter ved at fordele udsagnene i 'det kulturelle medlemskab' og 'det distancerede medlemskab' på de fire kollektive identiteter. Udsagnet "Jeg er medlem af folkekirken, fordi mine forældre fik mig døbt" indgår ikke i nogen af de to svarmønstre. Dette skyldes, at det er et gennemgående svar for begge mønstre. Det betyder, at læseren i det nedenstående skal have øje for familiens centrale betydning som fællesnævner for begge svarmønstre.

3.6.1 De kollektive identiteter i det kulturelle medlemskab

Figur 3: De kollektive identiteter i det kulturelle medlemskab

Set i forhold til vores faktoranalyse, der har fundet to svarmønstre i årsagerne til medlemskab, er alle fire kollektive identiteter repræsenteret med et udsagn i 'det kulturelle medlemskab' – disse er markeret med fed i den ovenstående figur. Især er den kollektive identitet 'nationen' fremtrædende som bærende for forskelligheden imellem de to svarmønstre, da alle udsagn fra denne identitet er til stede. 'Det kulturelle medlemskab' viser, at medlemmernes tilhørsforhold til folkekirken har sammenhæng med såvel familiære, nationalkirkelige og kristne som samfundsstrukturelle identiteter.

3.6.2 De kollektive identiteter i det distancerede medlemskab

Figur 4: De kollektive identiteter i det distancerede medlemskab

<p>Familien</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Jeg er medlem af folkekirken, fordi mine forældre fik mig døbt • Jeg vil have ret til at benytte mig af kirkens tilbud, hvis jeg ønsker det
<p>Nationen</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Jeg vil gerne bevare de historiske kirkebygninger • Jeg vil støtte op om den kristne kulturarv • Som dansk statsborger er det naturligt at være medlem af folkekirken
<p>Kristendommen</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kirken gør noget godt for de svage i samfundet • Jeg har en kristen tro
<p>Samfundsstrukturen</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Jeg har ikke tænkt så meget over mit medlemskab • Jeg synes ikke, at der er noget godt alternativ til folkekirken • Jeg har bare ikke fået meldt mig ud

'Det distancerede medlemskab' falder inden for den kollektive identitet, som vi har kaldt samfundsstrukturen – se udsagnene markeret med fed i figuren ovenfor. Her handler udsagnene om, at medlemskabet er en relation, som respondenterne har fået i kraft af sin familie og det omkringliggende samfund. Typisk er det medlemmer, der er blevet døbt i folkekirken som

spæde og senere har valgt at blive konfirmeret, men som ikke siden har brugt deres medlemskab aktivt.

Det interessante ved 'det distancerede medlemskab' er i høj grad svarmønsterets negative sammenhæng med en kristen tro og at støtte op om den kristne kulturarv – disse udsagn er markeret med rødt i figuren ovenfor. Dermed peger svarmønsteret hen imod de segmenter af folkekirkemedlemmer, der har en form for protestidentitet imod majoritetsmedlemskabets integration af nationale og kristne elementer. 'Det distancerede medlemskab' er også mindre komplekst på den måde, at det udelukkende indeholder positive sammenhænge inden for én kollektiv identitet, der er samfundsstrukturen. Implicit forbinder 'det distancerede medlemskab' sig også til familien, da respondenterne jo ofte er født ind i medlemskab via sin familietradition. Dette understøttes også af udsagnet 'Jeg er medlem af folkekirken, fordi mine forældre fik mig døbt', som er fællesnævner for begge svarmønstre.

Både 'det distancerede' og 'det kulturelle medlemskab' viser bredden i den formelle folkekirkereaktion i medlemsgruppen. Her er det værd at bemærke, at folkekirkemedlemskabet hos langt de fleste indeholder en række kollektive identiteter, der dækker både familien, nationen, kristendommen og samfundsstrukturen. I danskernes tilfælde giver det altså ikke mening at dele medlemskabet op i de nationale eller de kristne identiteter, for rent statistisk er der en positiv sammenhæng imellem alle disse identiteter. Det distancerede medlemskab minder os om, at der også er en gruppe, der inden for medlemskabet er i opposition til de kristne og nationale identiteter. Dette svarmønster er mere bundet op på medlemskabet som en del af en samfundsstruktur.

3.7 Sammenfatning

Vi har undersøgt årsagerne til medlemskab af folkekirken og fundet to svarmønstre for medlemskabet: Det kulturelle medlemskab og det distancerede medlemskab. I alt dækker disse svarmønstre over 44 % af besvarelserne, hvilket betyder, at over halvdelen af besvarelserne er mere forskelligarte-

de i karakter. De resterende 56 % af besvarelsene har ikke noget entydigt mønster, men de forklares bedst af de fire kollektive identiteter.

Analysen viser, at det kulturelle medlemskab er meget bredt funderet og indeholder begrundelser for medlemskab, der hører til i alle de fire kollektive identiteter; kristendommen, familien, nationen og samfundsstrukturen. Derimod er det distancerede medlemskab betydeligt smallere årsagsmæssigt funderet. Her ses kun en positiv sammenhæng til to udsagn inden for den kollektive identitet 'samfundsstrukturen', mens der er en negativ sammenhæng til udsagn inden for henholdsvis 'kristendommen' og 'nationen'. Medlemskabet er her en relation, man er sat i af sin familie eller sine omgivelser, og som man enten er på vej ud af eller ikke tænker over.

Set i forhold til Davies distinktion mellem tro og tilhørsforhold, viser analysen, at danskernes religiøsitet overvejende er baseret i kategorien tilhørsforhold. 43 % har svaret, at de er medlemmer, fordi de har en kristen tro – dette betyder også, at mere end halvdelen af medlemmerne har andre årsager end tro til at være medlem. Forklaringen finder vi i de kollektive identiteter, det kulturelle medlemskab og det distancerede medlemskab, som viser danskernes brede forankring af medlemskabet i sociale strukturer rundt om troen. Folkekirkens betydning for medlemmerne er for mange indlejret i familiemønstre, nationalidentiske markører og samfundsstrukturer, som de identificerer sig med, og som har betydning i deres liv. Analysen stemmer således godt overens med Ahlins konklusion om folkekirken som en naturlig del af danskernes kultur. Her ser vi det i medlemmernes begrundelser for medlemskab og den brede kulturelle eller kollektive identitetsmæssige forankring.

Samtidig viser analysen, at medlemmernes begrundelser for medlemskab typisk er sammensat af mange årsager, der spreder sig ud på mange forskellige kollektive identiteter. Medlemmernes tilknytning til folkekirken har altså ikke én årsag, men forskellige sammensatte komplekser af årsager, der relaterer sig til sociale og kulturelle sammenhænge bredt i deres liv. Denne bredde i årsager kan være en mulig forklaring på den store stabilitet, vi ser i medlemskabet.

4. Forandringer i folkekirkemedlemskabet

I dette kapitel sporer vi forandringer i folkekirkemedlemskabet ved at undersøge indmeldere, udmeldte og de potentielle udmeldere af folkekirken. Igennem kapitlet beskriver vi gruppernes demografiske karakteristika, deres bevæggrunde for henholdsvis medlemskab og ikke-medlemskab samt de bagvedliggende faktorer for disse. Da forandringerne i folkekirkemedlemskabet ofte skyldes samfundsmæssige bevægelser som individualisering og sekularisering, indleder vi kapitlet med en gennemgang af disse teorier.

4.1 Individualisering kan forandre traditionelle religionsformer

Den danske befolknings religiøsitet og medfølgende folkekirkemedlemskab forbindes ofte til en samfundsmæssig individualiseringsproces. Kort fortalt medfører individualisering, at individets unikhed og originalitet værdsættes som dominerende værdi i det senmoderne samfund (Reckwitz 2019, 21). Det betyder, at individet forventes at skabe sin egen identitet, da den ikke er givet på forhånd (Eriksson 2009, 89). Tidligere blev det oplevet som negativt, hvis man søgte individualitet, og hvis man ikke fulgte traditioner og normer (Eriksson 2009, 93), men ifølge teorien er individet ikke længere bundet til tidligere konventioner, og derfor er det blevet muligt for den enkelte at konvertere, kombinere eller helt afstå fra religiøs tro og praksis (Ahlin 2018, 34-35; 41-42; Mortensen 2005, 91). Denne aftraditioniseringsproces kaldes individualisering.

Aftraditionalisering indebærer bl.a., at tidligere autoriteter – herunder religiøse autoriteter fx traditioner, institutioner og religiøse ledere, men også en autoritativ gud – har mistet indflydelse over, hvordan den enkelte vælger at leve sit liv (Andersen, Erkmen & Gundelach 2019, 231-264; Andersen & Lüchau 2011, 79). Filosofen Charles Taylor argumenterer for, at der i den individualiserede identitet ligger et krav om autenticitet, hvor den enkelte skal være forbundet til sin egen inderste stemme, der guider individet i, hvad der er rigtigt og forkert for individet (Taylor 1994, 25-73). Religion bliver dermed et individuelt valg, der skal tages stilling til. Den religiøse relation er bestemt af individet selv, og ikke af en ydre autoritet, da individet skal være tro mod sig selv (Taylor 1994, 25-73; Heelas & Woodhead 2005, 4). Derfor er der i individualiseringsteorien en forventning om, at religion ændrer sig fra traditionelle former for religion til ikke-traditionelle omfortolkninger. Det sker gennem individers tilvalg og fravalg af religiøse doktriner og praksisser (Lüchau & Andersen 2011, 77; 79-80).

Individualisering indebærer også, at individet ikke ønsker at binde sig permanent (Eriksson 2009; 96). Hvis den enkelte vælger at knytte et tilhørsforhold til fx et trossamfund, så skal dette valg kunne gøres om, og i den tilgang passer en ydre autoritet, der stiller krav til individet, ikke ind. I fx Sverige har færre et livslangt medlemskab af Svenska kyrkan, og der er en stigning i ud- og indmeldelser af Svenska kyrkan, hvor en stor del af indmelderne er genindmeldere. Det vil sige, at medlemskabet er noget, som flere melder sig ind og ud af flere gange (Bromander & Jonsson 2018, 23; 28).

Vi operationaliserer individualisering som de udsagn, der peger hen imod individets frie valg – institutionelt som personligt. Det frie valg finder vi bl.a. i indmeldernes livscykliske tilvalg af folkekirken samt i udmeldernes fokus på personlig religiøs overbevisning.

4.2 Sekulariseringsteoriene forudser nedgang i tro og religiøs praksis

Sekulariseringsteorier kan inddeles i flere niveauer og kategorier. På et samfundsniveau går sekulariseringsteoriene ud på, at der er sket en adskillelse mellem det religiøse felt og de sekulære områder, fx uddannelse, økonomi og politik. Ved sådan en differentiering af de religiøse og verdslige områder kan kirken miste sin indflydelse i samfundet og på befolkningen. På et individniveau forudser sekulariseringsteoriene en nedgang i tro og religiøs praksis, og at færre individer vil være medlem af religiøse institutioner (Andersen & Lüchau 2011, 77). I dette kapitel henviser vi til sekularisering på individniveau, hvor religion mister betydning for individet, med mindre vi nævner andet. Det vil sige, vi arbejder med sekularisering som den udvikling, hvor der er en stigning i ikke-religiøsitet målt på religiøs tro og praksis hos individer. I denne undersøgelse operationaliserer vi derfor sekularisering som de spørgsmål, der tager afstand fra det religiøse eller folkekirken fx udsagnet ”Jeg er ikke troende”.

I forrige kapitel arbejdede vi med en opdeling af tro og tilhørsforhold. Denne tendens skriver sig ind i individualiseringsteorien, hvor individet ikke er forpligtet over for autoriteter. Ideen om at tro er mere konstant end tilhørsforholdet er imidlertid blevet kritiseret for at overbetone troens robusthed. De britiske religionssociologer David Voas og Alasdair Crockett mener ikke, der er tale om religiøs tro, hvis troen ikke har indflydelse på den troendes liv. Voas og Crockett operationaliserer derfor tro ved spørgsmålet ’How much difference would you say religious beliefs make to your life?’ (hvor stor en forskel, vil du sige, religiøse trosforestillinger gør i dit liv?) fra the *British Household Panel Survey*. De måler tilhørsforhold ved to variable; om man betragter sig selv som en del af en bestemt religion²¹ og deltagelse i religiøse gudstjenester eller lignende mindst én gang om måneden. Ved brug af data fra de samme individer målt over en periode på ni år konkluderer Voas og Crockett, at religiøse trosforestillinger er lige så aftagende som tilknytningen til religiøse institutioner (Voas & Crockett 2005). Dermed underbygger Voas og Crockett sekulariseringsteoriene.

---

21 ‘Do you regard yourself as belonging to any particular religion?’

Ligesom Voas og Crockett bruger målinger i tro og tilhørsforhold over tid for briterne, er det også vigtigt at kunne påvise en forandring fra tidligere i danskernes tilfælde, når vi beskæftiger os med sekulariseringsteori, for det kan sagtens være, at religiøsitet aldrig har været særlig høj eller, at man ikke har kunnet måle den. Da vi i denne undersøgelse kun har spørgeskemaabesvarelser for 2020, må vi støtte os til tidligere undersøgelser for at vurdere, om danskerne er blevet mindre religiøse over tid. Religionsso-ciologen Peter Lüchau har lavet en kortlægning af danskernes tro ved at inddrage spørgeskemaundersøgelser²² i Danmark i årene 1944-2003. Målt på gudsrelateret tro er danskernes religiøsitet stabil i årene 1944-2003, men måden danskerne tror på forandrer sig (Lüchau 2005, 3-14). Over tid tror flere på Gud som en særlig åndelig kraft. Data fra Den Europæiske Værdiundersøgelse i årene 1981-2017 viser den samme tendens; der er en stigning i andelen, der tror på en guddommelig kraft eller ånd, og der er et fald i andelen, der tror på Gud, samtidig anser færre sig som troende. Peter Andersen, Peter Gundelach og Jakob Erkmén konkluderer, at tendenserne hverken kan beskrives entydigt som sekularisering eller individualisering (Andersen et al. 2019, 236-237). Ud fra disse studier må vi konstatere, at det ikke tyder på, at danskerne er blevet mindre religiøse. Det tyder nærmere på, at der er sket en ændring i måden, som danskerne tror på.

Ser vi på gruppen af udmeldte, kan vi inddrage viden fra Sverige, hvor den største gruppe af udmeldte er unge voksne. Deres motiver for at forlade kirken er, at de ikke tror på Gud, eller at de ikke oplever det som meningsfyldt at tilhøre kirken (Bromander & Jonsson 2018, 30). Disse motiver taler både ind i sekulariseringsteorien, hvor der er en nedgang i tro og i individualisering, hvor individet skal danne sin egen identitet ud fra autentiske valg og et krav om selvrealisering.

Opsummerende analyserer vi individualisering igennem de udsagn, som udtrykker individets frie valg og sekularisering igennem de udsagn, der viser ikke-religiøsitet. Vi går nu videre til at undersøge forandringer i folkekirkemedlemskabet. Vi lægger ud med indmelderne.

---

22 Surveymateriale i EVS, ISSP, og surveys for danske dagblade.

4.3 Folkekirken indmeldere

Med udgangspunkt i det ovenstående vil vi nu analysere de grupper, der over tid ændrer relation til folkekirken, og forskellene i svarmønstre set i data fra nærværende undersøgelse. Først vil vi se på personer, der vælger at melde sig ind i folkekirken.

Med indmeldelse mener vi den del af befolkningen, der er medlem af folkekirken, men som ikke altid har været medlem.²³ 3 % af medlemmerne har ikke været medlem af folkekirken hele livet. De er enten blevet meldt ind senere end barnedåben eller er blevet genindmeldt efter at have været meldt ud i en periode.

I undersøgelsens stikprøve er der 106 respondenter, der er indmeldere i folkekirken. Der er ikke nogen signifikant forskel på de indmeldte i forhold til de livslange medlemmer, hverken hvad angår kønsfordeling eller aldersfordeling.²⁴ Til gengæld har indmelderne en længere uddannelse og bor i højere grad i tætbefolkede områder end de livslange medlemmer.²⁵

Den største forskel ligger ved herkomst, hvor 18 % af de indmeldte har en anden herkomst end dansk imod 1 % af de livslange medlemmer.²⁶ Forskellen kan til dels forklares med, at man sjældent er medlem af folkekirken fra fødsel, hvis man først er flyttet til Danmark senere i sit liv. Til sammenlig-

---

23 De respondenter, der har svaret nej til spørgsmålet 'Har du været medlem af folkekirken hele dit liv?'. Spørgsmålet kan både inkludere de medlemmer, der er meldt ind senere end ved barnedåb, og de medlemmer, der fx har været medlem siden barnedåben, men som senere har meldt sig ud for at melde sig ind igen. Tallene for indmeldere er ikke vægtede.

24 Den aldersmæssige fordeling adskiller sig fra medlemmerne med et livslangt medlemskab med 2-5 procentpoint – med mindst forskel ved de 18-23 årige og størst forskel ved de 75+ årige. Forskellene på indmelderne og de livslange medlemmer er tilfældige, og der er ikke nogen sammenhæng mellem procentfordelingerne (køn: $X^2 = 0,025$, d.f. = 1, $p = .874$. $V = .003$. Alder: $X^2 = 5,837$, d.f. = 5, $p = .322$. $V = .043$).

25 Der er en signifikant forskel på indmelderne og de livslange medlemmer angående uddannelse ($X^2 = 24,424$, d.f. = 2, $p < .001$. $V = .008$) og urbaniseringsgrad ($X^2 = 9,816$, d.f. = 2, $p = .007$. $V = .056$). Imidlertid er sammenhængene mellem variablene svage. Få et indblik i data i bilaget 'Demografi' for en tabel.

26 Her fortæller signifikantesten os, at der er en forskel på de to grupper af indmeldte og livslange medlemmer samt, at der er en moderat sammenhæng mellem herkomst, og om man er indmeldt eller livslangt medlem ($X^2 = 142,191$, d.f. = 1, $p < .000$. $V = .212$).

ning havde ca. en fjerdedel af indmelderne i Svenska kyrkan i 2015 en anden herkomst end svensk (Bromander & Jonsson 2018, 26). På den baggrund ser det ud til, at tallene for de danske indmeldere ligner de svenske, selvom der er langt færre indvandrere og efterkommere i Danmark end i Sverige.

4.3.1 Indmeldernes motiver for medlemskab

Der er forskelle mellem gruppen af indmeldere og de livslange medlemmer i den demografiske profil, men svarer indmelderne så også anderledes på, hvorfor de er medlem af folkekirken? En faktoranalyse viser, at én af grundene til medlemskab er det kulturelle medlemskab hos indmelderne.

Figur 5: Svarmønstre i begrundelser for medlemskab blandt indmeldere

Figuren viser indholdet af faktoranalysen baseret på indmeldernes grunde for medlemskab. Vi kan fortsat identificere de to svarmønstre: 1) et kulturelt medlemskab og 2) et distanceret medlemskab. Dog udgår udsagnet 'Jeg synes ikke, der er noget godt alternativ til folkekirken' fra det kulturelle medlemskab, da forklaringsværdien er for svag til at blive inkluderet i svarmønsteret for indmelderne.²⁷ Det betyder, at indmelderne i højere grad end de livslange medlemmer ser alternativer til folkekirken. Dette kan indikere, at indmelderne kan være mindre knyttede til folkekirken og/eller kan have mere sammensatte trosforestillinger. Vi har imidlertid foretaget analyser af dette, der viser, at indmelderne ikke adskiller sig fra de livslange medlemmer, hverken når det gælder, hvor nær og vigtig de finder folkekirken eller sammensætning af trosforestillinger.²⁸ Med andre ord ligner indmelderne de livslange medlemmer overraskende meget i profil. Det betyder også, at indmeldernes grunde til at være medlem af folkekirken stort set er lige så bredt bundet op på de kollektive identiteter som den samlede medlemsgruppe, hvilket vi har gennemgået i forrige kapitel.

Samtidigt viser analysen, at indmelderne også kan have et distanceret forhold til deres medlemskab på trods af, at de ikke er blevet døbt som spædbørn. Med andre ord kan personer, der er blevet døbt i løbet af deres barn-dom eller som voksne have samme overvejelser om medlemskabet som den brede gruppe af medlemmer.

---

27 Antallet af faktorer er ligesom i sidste kapitel valgt på baggrund af hvilke faktorer, der havde forklaringskraft i forhold til vores teorier om religiøs forandring og stabilitet, og vi har også støttet os til scree-test for at vurdere hvor mange faktorer, vi med rimelighed kunne trække ud af dataene. Vi bruger Kaiser kriterie til at afgøre om sammenhængene mellem variablene er egnede til en faktoranalyse. I dette tilfælde er KMO = 0,673, hvilket tyder på, at korrelationen mellem vores variable er egnede til faktoranalyse. Bartlett's test of sphericity tester hypotesen, at der ikke er nogen sammenhæng mellem vores variable. Da $p < .001$ kan vi afvise hypotesen om, at vores variable ikke korrelerer ($X^2 = 127,336$, d.f. = 36, $p < .001$). De to faktorer – også kaldet svarmønstre – forklarer 43 % af variationen. Vores pattern matrix kan findes i bilaget 'Faktoranalyse'.

28 Der er ikke nogen signifikant forskel på de to grupper af indmeldere og livslange medlemmer angående spørgsmålene om, hvor nær eller fjern, de synes, folkekirken er ($X^2 = 0,919$, d.f. = 5, $p = .969$) og hvor vigtig eller ligegyldig, de synes, folkekirken er ($X^2 = 0,629$, d.f. = 5, $p = .987$). Der er ligeledes heller ikke signifikante forskelle på indmeldere og livslange medlemmer angående deres tro på Gud ($X^2 = 2,253$, d.f. = 2, $p = .324$), tro på, at mennesker har levet tidligere liv, og at de fødtes igen til nye liv her på jorden ($X^2 = 1,212$, d.f. = 4, $p = .876$), troen på at man kan komme i kontakt med afdøde ($X^2 = 2,630$, d.f. = 4, $p = .622$) og troen på, at mennesker kan heales igennem håndspå-læggelse ($X^2 = 0,65$, d.f. = 4, $p = .957$).

Til sammenligning peger et nyt studie af indmeldere i Svenska kyrkan på samme tendens. Genindmeldere bliver ikke mere aktive medlemmer end gennemsnitsmedlemmerne. De vil gerne støtte kirken, men ikke være aktive (Bromander & Jonsson 2018, 39). I Sverige består indmelderne af en relativt stor gruppe genindmeldere. Deres motiver for genindmeldelse er dels at være flyttet til udlandet og tilbage til Sverige, dels at man har meldt sig ud af forskellige årsager tidligere i livet, men senere ønsker at omgøre sit valg (Bromander & Jonsson 2018, 36; 39). Eftersom de danske indmeldere ser ud til at ligne den samlede medlemsgruppe, kan vi også forvente, at de agerer på samme måde som den samlede medlemsgruppe i folkekirken.

I RFF 2020 bliver indmeldere især medlem af folkekirken i anledning af overgangsritualer.²⁹ Vi har spurgt, i hvilken anledning indmelderne blev medlem af folkekirken. Her har næsten halvdelen valgt at svare 'andet', hvor der var mulighed for at uddybe svaret. Det tyder på, at svarkategorierne ikke har dækket alle årsagerne til indmeldelse.

Tabel 2: Anledning til indmeldelse (indmelderne)

'Blev du medlem af folkekirken i forbindelse med'	Antal	Procent
egen konfirmation	24	23 %
ægteskab	9	9 %
barns dåb	11	11 %
Der var ingen speciel anledning	15	14 %
Andet	46	44 %
Total	105	101 %

Note 1: N = 105. Missing = 1. Uden vægt.

23 % af indmelderne er blevet medlem i forbindelse med deres konfirmation. 9 % er blevet indmeldt i forbindelse med ægteskab og 11 % i forbindelse

²⁹ Begrebet 'overgangsritualer' henviser til kirkelige handlinger, der markerer overgange i livsfasen – navnlig dåb, konfirmation, bryllup og begravelse.

med dåb af deres barn. Det vil sige, at 43 % er blevet medlem i forbindelse med et ritual, der markerer livets overgange i slægten. Her ser vi en forbindelse til det kollektive medlemskab, der væver familie, nation, kristendom og samfundsstruktur sammen, også for de respondenter, der har meldt sig ind.

En analyse af de åbne svar viser, at der er næsten lige så mange anledninger til at blive medlem, som der er indmeldere. Vi har kategoriseret de 46 åbne svar i syv kategorier.³⁰

Tabel 3: Anledning til indmeldelse – kategorisering af åbne svar

Kategorisering	Antal
Overgangsritualer	7
Egen dåb	8
Tilknytning til Danmark	9
Konvertering og tidligere religiøs tilknytning	9
Indflydelse fra pårørende	8
Værdier, tro og kultur	7
Andet	4
Begrundelse for tidligere at have meldt sig ud	15

Note: N = 46. Uden vægt. To besvarelser er udgået, da vi ikke har kunnet forstå dem. Nogle svar er blevet kategoriseret i mere end én kategori, hvis respondenterne har givet flere begrundelser for sin indmeldelse. Dertil indeholder 15 af svarene en begrundelse for tidligere at have meldt sig ud.

Anledningerne til indmeldelse viser, at der er mange grunde til at melde sig ind i folkekirken, og at indmeldelse kan ske på baggrund af individuelle valg, som ofte har at gøre med ens livssituation. Indmelderne som kategori støtter individualiseringsteoriens idé om, at individet i dag i højere grad vælger til og fra i eget liv.

³⁰ Se evt. bilaget 'Ind- og udmeldelse – kategorisering af åbne svar' for mere information om de enkelte kategorier.

Selvom vi lever i et samfund, der fordrer individuelle valg og individualitet, så er medlemskabet fortsat bundet op på fællesskaber. Det er den kollektivitet, som vælges igennem medlemskabet. Derfor viser analysen også, at selvom indmelderne er individualiserede på et strukturelt niveau, fordi det er muligt at melde sig ind og ud af folkekirken igennem livet og efter livssituation, så ser det ud til, at der ikke er store individuelle variationer i indholdet af medlemskabet.

Efter gennemgangen af de forandringer, der er i folkekirkemedlemskabet ved indmeldelser, vil vi nu bevæge os videre til at undersøge de bevægelser, der er i medlemskabet ved udmeldelser.

4.4 Folkekirkens udmeldte

Det svinger lidt fra år til år, hvor mange, der melder sig ud af folkekirken. I 2019 var der 9.335 personer på 18 år eller derover, der meldte sig ud, hvilket er det laveste tal i ti år. Samme tiår har der været to større udmeldelsesbølger i 2012 og 2016. I 2012 faldt antallet af udmeldelser sammen med indførelsen af vielse af par af samme køn i folkekirken. I 2016 lå Ateistisk Selskabs udmeldelseskampanjer til grund for flere udmeldelser af folkekirken (Bromander & Jonsson 2018, 30). I alt blev 24.728 udmeldt af folkekirken i 2016 (FUV 2020).

I dette afsnit undersøger vi, hvem der har meldt sig ud blandt de 18+ årige ved at tegne deres demografiske profil og bevæggrunde for at melde sig ud. Denne profil laves på baggrund af de 395 besvarelser i undersøgelsen, hvor respondenter har svaret nej til at være medlem af folkekirken, men ja til spørgsmålet 'Har du nogensinde været medlem af folkekirken?'. De udmeldte udgør 10 % af undersøgelsens respondenter.

Sammenlignet med medlemmerne er der en signifikant overvægt af mænd blandt de udmeldte.³¹ Det stemmer overens med tidligere studier af udmeldere, der har peget på, at kvinder generelt er mere religiøse end mænd – det gælder også i Danmark (Lüchau 2005, 37; 40). I lighed med indmel-

---

31 ($X^2 = 45,711$, d.f. = 1, $p < .001$).

derne har flere af de udmeldte også en lang videregående uddannelse og er mere urbane sammenlignet med gruppen af medlemmer.³² Fordelingen af de udmeldte på herkomst, ligner fordelingen af medlemmernes herkomst, og der er ikke en signifikant forskel på de to grupper.³³

Der er en større andel af udmeldte i aldersgruppen 40-74 år sammenlignet med aldersfordelingen af medlemmerne.³⁴ Men aldersforskellen siger ikke noget om, hvornår i livet udmeldterne har meldt sig ud. Til gengæld ved vi fra Peter Lüchau arbejde om udmeldelse, at folk typisk melder sig ud i alderen 25-49 år. Det er få individer, der melder sig ud, inden de er fyldt 25 år, og det er få, der melder sig ud, efter de er fyldt 50 år. Lüchau peger på, at der ligger en lang fremmedgørelsesproces til grund for, at de udmeldte typisk først forlader folkekirken omkring 25-årsalderen og frem (Lüchau 2014, 100-101). Antagelsen finder støtte fra udmeldelsesundersøgelser i Sverige (Bromander & Jonsson 2018, 50-52). Med andre ord finder Lüchau, at udmeldelse er et livscyklisk fænomen, der finder sted i bestemte livsstadier.

Til sammenligning viser lignende studier af udmeldere, at udmeldelse sker i ungdomsårene. I Norge har en undersøgelse foretaget af Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning (KIFO) vist, at det især er unge, der melder sig ud af den norske kirke (Rafoss Wittsø 2017, 32-33), og i Sverige har Bromander og Jonsson fundet, at unge oftere end andre overvejer at forlade kirken (Bromander 2010, 125; 128). Dog viser registerdata fra Danmarks Statistik i årene 2010-2019, at tendensen som Lüchau har fundet i årene 2003-2007 vedbliver at gøre sig gældende i Danmark: I gennemsnit

---

32 Forskellen mellem de udmeldtes og medlemmernes uddannelsesniveau er signifikant, men der er kun en svag sammenhæng mellem fordelingen af uddannelsesgrupperne ($X^2 = 49,793$, d.f. = 2, $p < .001$. $V = .118$). Forskellen mellem de udmeldtes og medlemmernes urbaniseringsgrad er også signifikant, men der er kun en svag sammenhæng ($X^2 = 32,668$, d.f. = 2, $p < .001$. $V = .096$). Lüchau fandt ikke en forbindelse mellem udmeldere og større byer i Danmark generelt, men kun en sammenhæng mellem udmeldelse og at være bosat i København kommune – det vil sige en storby (Lüchau 2014, 102-103).

33 ($X^2 = 0,001$, d.f. = 1, $p = .970$).

34 Der er imidlertid ikke en signifikant forskel på aldersfordelingen i de to grupper af udmeldte og medlemmer ($X^2 = 10,729$, d.f. = 5, $p = .057$).

er der 42 % af de udmeldte i årene 2010-2019, der har meldt sig ud i alderen 24-39 år og 29 % i alderen 40-55 år.

Sammenfattende kan vi sige, at der i RFF-undersøgelsen er en større andel af udmeldte blandt mænd, respondenter med en lang uddannelse og respondenter, som bor i et tæt befolket område. Aldersmæssigt ligger de udmeldte mellem 40 og 74 år, men det er blot et udtryk for deres nuværende alder, ikke deres alder ved udmeldelse.

4.4.1 Motiver for udmeldelse

I spørgeskemaundersøgelsen har vi stillet de udmeldte spørgsmålet 'Hvilke af disse udsagn passer bedst på grundene til, at du ikke er medlem af folkekirken?', hvor det er muligt at tilslutte sig flere udsagn. Få (5 %) har valgt muligheden 'Jeg har en anden religiøs identitet end den folkekirkelige'. Dette tyder på, at det kun er et fåtal, som melder sig ud af folkekirken pga. konvertering til en anden religion eller tilvalg af andet kristent kirkeligt trossamfund.

Sammenlignet med medlemmerne er der også flere af de udmeldte, der definerer sig selv som et ikke-troende menneske (37 % af de udmeldte og 20 % af medlemmerne) eller overbevist ateist (35 % af de udmeldte og 5 % af medlemmerne).³⁵ Det tyder derfor på, at en væsentlig del af forklaringen på udmeldelse findes i fraværet af tro hos de udmeldte, og 'Jeg er ikke troende' er da også den hyppigst valgte begrundelse for ikke at være medlem af folkekirken (67 %).

Fraværet af tro vidner om en forklaring relateret til sekularisering. Den manglende tro var tilsvarende den mest fremtrædende grund i Bromander og Jonssons studie af svenskere, der har forladt Svenska kyrkan (Bromander & Jonsson 2018, 65). Hvor en kristen tro ikke fylder meget i begrundelserne for medlemskab af folkekirken, er en manglende tro til gengæld den mest forekommende begrundelse for ikke at være medlem. Det indikerer, at trosspørgsmålet tages alvorligt af de, der vælger at forlade kirken. Man-

---

35 Der er en signifikant forskel på de to grupper af medlemmer og udmeldte ($X^2 = 526,915$, d.f. = 3, $p < .001$).

Tabel 4: Tilslutning til begrundelser for ikke at være medlem af folkekirken (tidligere medlemmer)

Jeg er ikke troende	67 %
Jeg mener, at stat og kirke skal skilles ad	61 %
Jeg vil ikke betale kirkeskat	52 %
Folkekirken er ikke så relevant for mig	46 %
Jeg vil ikke støtte religiøse organisationer generelt	41 %
Jeg har dårlige erfaringer med en eller flere præster	10 %
Andet	9 %
Jeg har en anden religiøs identitet end den folkekirkelige	5 %

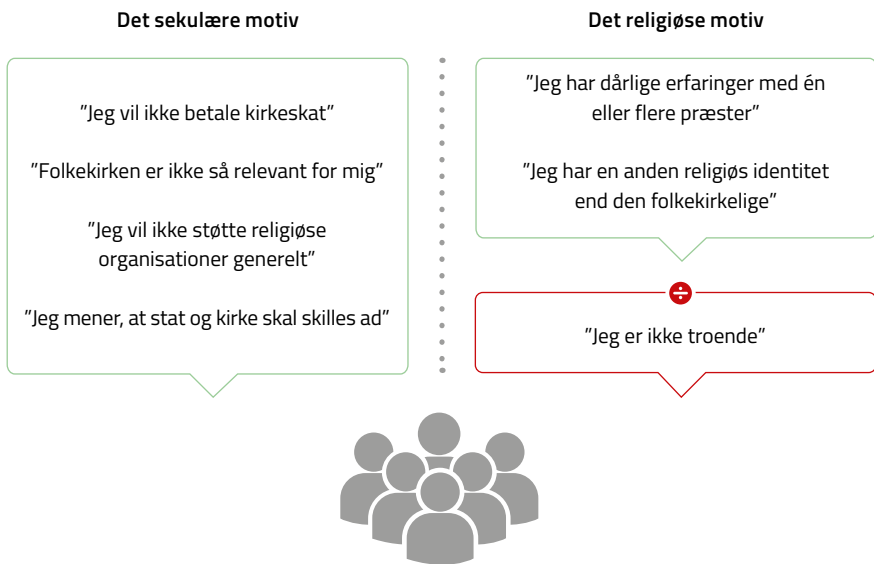
Note 1: N = 371. Besvarelsener er vægtede. Missing = 24. 'Ved ikke' og 'Ønsker ikke at svare' er fjernet fra besvarelsenerne. Enkelte respondenter har svaret 'Jeg har aldrig været medlem af folkekirken', selvom de i et andet spørgsmål tilkendegiver, at de tidligere har været medlem af folkekirken. Disse besvarelsener ser vi derfor bort fra.

Note 2: Respondenterne fik stillet spørgsmålet: 'Hvilke af disse udsagn passer bedst på grundene til, at du ikke er medlem af folkekirken?' Det var muligt at angive flere grunde.

ge af de udmeldte ser ud til at mene, at de skal være troende for at være medlem. Dette fokus på fraværet af tro bekræfter sekulariseringsteoriernes idé om religiøs nedgang, men det at udmelderne favoriserer udsagnet "Jeg er ikke troende" peger samtidig på en individualiseret holdning til medlemskabet. Når medlemmer vælger at melde sig ud af folkekirken, fordi de ikke er troende, bliver udmeldelse et spørgsmål om individets egen religiøse overbevisning og opfattelse af, hvad der er autentisk. Pointen er, at den kristne tro er forbundet til medlemskabet på forskellig måde blandt medlemmer og udmeldere. Begge grupper lever i et senmoderne samfund, hvor både nuværende og tidligere folkekirkemedlemmer opfatter sig selv som autentiske og individualiserede personer. Men identiteten som troende har forskellig status i medlemskabet. Hvor tro ikke er flertallets væsentligste grund til at være medlem, rykker (manglende) tro ind som troværdigheds-mål for udmelderne. Dermed er den personlige ikke-religiøse overbevisning bundet til en anden autenticitetsforståelse end hos medlemmerne. Vi har ikke mulighed for at udfolde autenticitetsforståelsen yderligere i den kvantitative del af RFF 2020, men vi går mere i dybden med både medlemmer og udmelderes profiler i den kvalitative kommende bog.

Der er flere unge, der har meldt sig ud på grund af manglende tro på Gud. 90 % af de 18-24-årige udmeldte tilkendegiver fraværet af tro som grund for udmeldelse, men der er også høj tilslutning i de andre aldersgrupper. 57 % af de 75+ årige udmeldte bruger også denne begrundelse. Den brede aldersspredning vidner om, at ikke-tro har stor forklaringskraft for udmeldelse i befolkningen som helhed. At særligt de unge melder sig ud på grund af manglende tro styrker både individualiseringsteorierne med deres fokus på individets autentiske selvudfoldelse (det er utroværdigt at være medlem af folkekirken, hvis jeg ikke tror på Gud) og sekulariseringsteorierne (hver generation er mindre troende).

Figur 6: Svarmønstre i udmeldtes grunde til ikke at være medlem af folkekirken

Figuren viser motiverne for udmeldelse ved en faktoranalyse blandt de udmeldte.³⁶ Vi har fundet to svarmønstre: et sekulært motiv og et religiøst motiv. I det sekulære motiv er der en sammenhæng mellem sekulære udsagn på et samfundsniveau, hvor man mener, at kirke og stat skal skilles ad, og sekularisering på individniveau, hvor man ikke finder folkekirken rele-

36 Se bilaget 'Faktoranalyse' for mere information.

vant på et personligt plan, og man heller ikke ønsker at støtte religiøse institutioner generelt. Her kommer ønsket om ikke at betale kirkeskat måske i anden række, da det giver god mening, at man ikke ønsker at betale til et medlemskab, som man ikke finder relevant. Imidlertid kan vi ikke sige noget statistisk om kausaliteten. Derfor kan vi ikke afvise, at den økonomiske motivation kommer før de sekulære tendenser.

Dog har andre studier fundet, at de økonomiske motiver sjældent er den første motivation for udmeldelse (Bromander & Johnsson 2018, 54-57; Leth-Nissen 2016, 155). Bromander og Jonsson peger på, at det økonomiske perspektiv handler om relationen til kirken, da de svenske medlemmer bedømmer, om de får nok nytte ud af den investering (kirkeskat), som de lægger i kirken. Med andre ord kombineres det økonomiske motiv med andre motiver (Bromander & Johnsson 2018, 54-57). Måske er det den samme proces, der har gjort sig gældende, når de udmeldte i RFF-undersøgelsen angiver kirkeskat som den tredje mest hyppige grund til ikke at være medlem af folkekirken. Sammenholdt med øvrig data viser det sig, at de, der ikke vil betale kirkeskat, både finder folkekirken fjern og ligegyldig.

Når 'Jeg er ikke troende' ikke inddrages som forklaring på det sekulære svarmønster, så skyldes det, at den har lav forklaringsværdi i dette svarmønster – formentlig på grund af den høje tilslutning til udsagnet. Det betyder, at det er lige så udtalt i de besvarelser, der ikke tilhører et af de fundne svarmønstre.

Det religiøse motiv dækker over den del af udmeldte, der tilhører en anden religiøs tradition (5 %), og som har haft dårlige erfaringer med én eller flere præster. Her er det vigtigt at understrege, at majoriteten af udmeldelser ligger i det sekulære motiv.

Selvom vi samlet tolker det første svarmønster som udtryk for sekularitet, taler nogle af udsagnene også til individualiseringstendenser. Som vi tidligere har set ved fraværet af tro som et udtryk for autenticitet, kan vi også tolke udsagnet 'Jeg vil ikke støtte religiøse organisationer generelt' som en afstandstagen fra institutionel religion, noget som falder ind under religiøs aftraditionalisering og dermed også individualisering. Her vil indivi-

det ikke vil støtte organiseret religion, der repræsenterer religiøs autoritet uden for individet selv.

De respondenter, der ikke er medlem af folkekirken, har også kunnet angive åbne besvarelser for ikke at være medlem af folkekirken. 9 % af de udmeldte har givet deres egen forklaring på udmeldelsen. Det drejer sig om 52 respondenter. Svarene er derfor ikke generaliserbare, men de bidrager med yderligere perspektiver på, hvorfor tidligere medlemmer ikke ønsker at være medlemmer. I det følgende har vi grupperet de åbne svar i syv kategorier.³⁷

Tabel 5: Grunde til ikke at være medlem af folkekirken – kategorisering af åbne svar (tidligere medlemmer)

Kategorisering	Antal
Deler ikke trosforestillinger med folkekirken	22
Sekularisering	12
Individualisering	7
Forkert prioritering af folkekirken midler	5
Graden af tilknytning til Danmark	4
Socialiseret ind i en anden religion	3
Andet	3

Note 1: N = 49. 3 svar er udgået, da vi ikke kunne forstå dem. Uden vægt.

Note 2: Nogle svar er blevet kategoriseret i mere end én kategori, hvis respondenter har givet flere begrundelser for sin udmeldelse.

Som ved grunde til indmeldelse er der også mange begrundelser for, at tidligere medlemmer ikke længere er medlem af folkekirken. Her er der individualiseringstendenser og sekulariseringstendenser på spil i begrundelserne. Som det sekulære svarmønster illustrerer, er fravalget af folkekirkemedlemskabet begrundet med sekulære idealer om adskillelse af stat og

---

37 Se evt. bilaget 'Ind- og udmeldelse – kategorisering af åbne svar' for mere information om de enkelte kategorier.

kirke, at man ikke vil støtte religiøse organisationer generelt, ej heller betale kirkeskat samt at folkekirken ikke er relevant for respondenterne. Dertil finder vi det sekulære motiv i det mest valgte udsagn om ikke at være troende. Ikke-tro falder dog også ind under teorierne om individualisering, da udmelderne lægger mere vægt på den personlige religiøse overbevisning i relationen til folkekirken, noget som ikke er lige så centralt for de mere stabile medlemmer af folkekirken, der i højere grad forstår deres medlemskab som integreret i en række kollektive identiteter.

Muligheden for at forstå udsagnene ud fra både sekularisering og individualisering taler ind i kompleksitetsteoriens ramme, hvor vi bliver nødt til at gentænke individualiseringens søgen efter autenticitet ind i medlemskab såvel som udmeldelse. Vi finder både en høj grad af stabilitet (det kulturelle og distancerede medlemskab) og forandring (indmeldelse og udmeldelse) i befolkningens forhold til folkekirken.

Ligesom vi har set på bevægelser i ind- og udmeldelser, vil vi nu undersøge den medlemsgruppe, der på baggrund af deres svar, ser ud til at have størst sandsynlighed for at melde sig ud af folkekirken i fremtiden.

4.5 Folkekirken potentielle udmeldere

I dette afsnit skal vi beskæftige os med de medlemmer, der overvejer at melde sig ud af folkekirken. Vi kalder dem de potentielle udmeldere, og det drejer sig om de folkekirkemedlemmer i undersøgelsen, der har svaret ja til spørgsmålet 'Tænker du nogle gange på at melde dig ud af folkekirken?'. Spørgsmålet er sammenligneligt med medlemsstudier fra Sverige, hvorfra vi ved, at udmeldelse er en lang proces, og at folk derfor tænker på udmeldelse længe inden den konkrete handling (Bromander 2010, 121).

103 respondenter (4 % af medlemmerne) har svaret 'Ja, det tænker jeg ofte på', og 512 respondenter (21 % af medlemmerne) har svaret 'Ja, det tænker jeg nogle gange på'.³⁸ De to svar repræsenterer de potentielle udmeldere. De medlemmer, der har svaret, at de ofte tænker på at melde sig ud af fol-

---

38 Svarene 'Ved ikke' og 'Ønsker ikke at svare' er sorteret fra. Derved udgår 0,1 % af svarene.

kekirken, vil vi fremover kalde 'ofte usikre medlemmer'. De medlemmer, der nogle gange tænker på at melde sig ud, vil vi kalde 'somme tider usikre medlemmer'. De medlemmer, der har svaret nej til, om de tænker på at melde sig ud, kalder vi 'de sikre medlemmer'.

I 2005 anslog en svensk undersøgelse, at 5 % af medlemmerne af Svenska kyrkan er udmeldelsesparate, og 40 % befinder sig et sted mellem at være udmeldelsesparate og ikke at ville melde sig ud (Bromander 2005, 160-161). Resultaterne er ikke helt sammenlignelige, da de svenske potentielle udmeldere er fundet på baggrund af en række andre faktorer om medlemmernes kontakt med Svenska kyrkan, deres opfattelse af kirken, deres medlemskab i kirken og deres opfattelse af tro. Dog tyder en sammenligning mellem Sverige og Danmark på, at Danmark har en del færre potentielle udmeldere, der ligger mellem at være udmeldelsesparate og ikke at ville melde sig ud, hvis vi antager, at det er de 21 %, der kun tænker på at melde sig ud nogle gange. Dog har Danmark næsten lige så mange udmeldelsesparate som Sverige, hvis vi antager, at det er de 4 %, der ofte tænker på at melde sig ud.

Rent demografisk har gruppen af potentielle udmeldere en overvægt af mænd, unge mellem 18 og 39 år og folk, der bor i tætbefolkede områder.³⁹ Derved ligner den potentielle udmelder demografisk de udmeldte bortset fra den forskel, at der er flere ufaglærte blandt de potentielle udmeldere. Men da gruppen af faglærte også dækker gruppen af studerende, der endnu ikke har færdiggjort deres uddannelse, er forskellen på uddannelse i gruppen af udmelderne og potentielle udmeldere måske mindre betydelig.

Der er en større andel af potentielle udmeldere blandt de 18-39-årige, hvorefter tendensen falder med alderen. Det gælder både for svaret 'Ja, det tænker jeg nogle gange på' og 'Ja, det tænker jeg ofte på'. Sekulariseringsstesen antager, at sekulariseringsprocessen er tiltagende hen over år, hvor de unge angiveligt er mere sekulariserede end de ældre generationer, da de unge er blevet påvirket i højere grad af sekulariseringstendenser i deres unge formative år end de ældre generationer (Lüchau 2014, 93). Det er denne gene-

---

39 Få et indblik i data i bilaget 'Demografi' for en tabel.

rationstendens, som Voas og Crockett mener at have fundet i den britiske befolkning. Ved den antagelse giver det god mening, at der er flere potentielle udmeldere i de unge generationer end i de ældre generationer. Imidlertid har vi også set i afsnittet om de tidligere medlemmer, at de fleste først melder sig ud omkring 25-årsalderen og frem (Lüchau 2014, 100), hvorfor der naturligt nok vil være flere unge, der overvejer at melde sig ud, da de ældre har haft længere tid til at tage det endelige skridt i udmeldelsesprocessen.

De potentielle udmeldere følger antagelsen om, at mænd, unge, højtuddannede og bosatte i tætbefolkede områder er mere sekulære end resten af befolkningen (Lüchau 2014, 89-106). Dog afviger de potentielle udmeldere fra de generelle antagelser om, hvilke uddannelsesgrupper, der er mest sekulære, eftersom de ufaglærte også har en stor andel af potentielle udmeldere. Dette kunne tyde på, at gruppen af ufaglærte har en mindre tendens til at omsætte overvejelserne om udmeldelse til handling.⁴⁰

4.5.1 De somme tider usikre medlemmers grunde til medlemskab

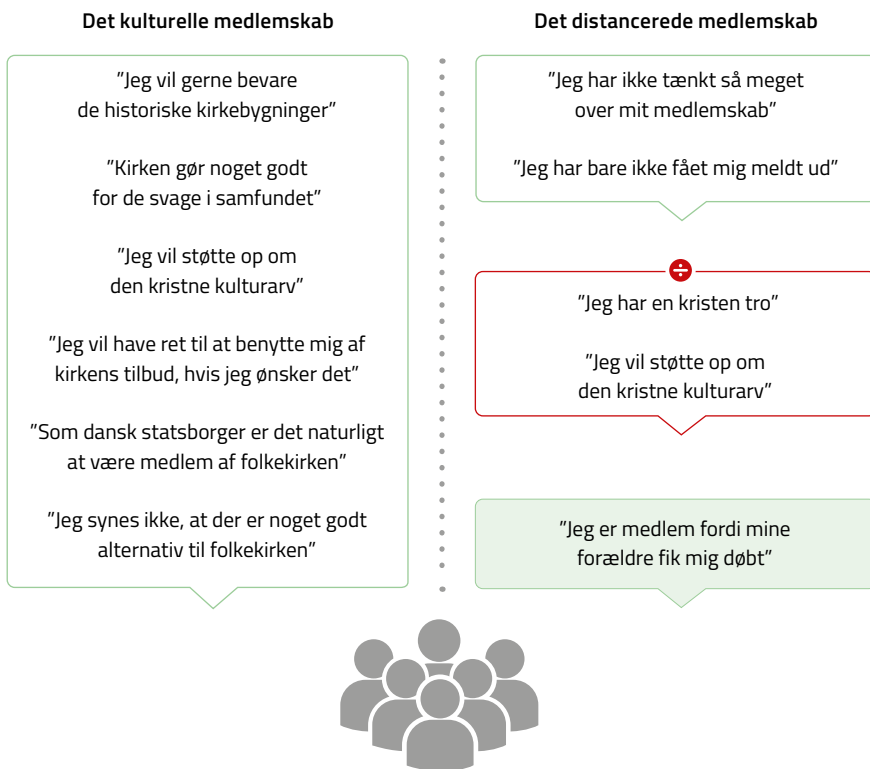
Hvad angår begrundelse for at være medlem af folkekirken angiver de somme tider usikre medlemmer de samme vigtigste grunde som medlemmerne: 1) Jeg er medlem af folkekirken, fordi mine forældre fik mig døbt (67 %), 2) Jeg vil have ret til at benytte mig af kirkens tilbud, hvis jeg ønsker det (52 %) og 3) Jeg vil gerne bevare de historiske kirkebygninger (46 %).

De somme tider usikre medlemmer er den gruppe, der har tænkt mindst over deres medlemskab sammenlignet med de ofte usikre og de sikre medlemmer. En fjerdedel af de sommetider usikre medlemmer angiver, at de bare ikke har fået meldt sig ud af folkekirken. Til sammenligning er det ca. halvdelen af de ofte usikre medlemmer, der angiver, at de bare ikke har fået meldt sig ud, hvilket tyder på, at de somme tider usikre medlemmer generelt ikke er tætte på at melde sig ud af folkekirken, selvom de nogle gange tænker på det.

---

⁴⁰ Vi har undersøgt, om sammenhængen mellem at være ung og ufaglært kan have betydning for denne analyse. Data viser, at betydningen ikke er stor nok til at ændre analysens udfald.

Figur 7: Svarmønstre i begrundelser for medlemskab blandt somme tider usikre medlemmer

Faktoranalysen viser, at de bagvedliggende svarmønstre i begrundelserne for medlemskab i gruppen af sommetider usikre medlemmer stort set ligner de øvrige medlemmer, bortset fra, at 'Jeg er medlem, fordi mine forældre fik mig døbt' har forklaringsværdi i faktoren 'det distancerede medlemskab', hvilket den ikke har for den samlede medlemsgruppe. Med undtagelse af denne forskel, så skiller de somme tider usikre medlemmer sig ikke ud fra den samlede medlemsgruppe i mønsteret bag bevæggrundene for medlemskab. Det vil sige, at medlemskabet for de somme tider usikre medlemmer også er bundet op på den kulturelle profil og den distancerede profil inden for det kollektive medlemskab.⁴¹ Tilføjes af udsagnet 'Jeg er medlem, fordi mine forældre fik mig døbt' til 'det distancerede

41 Se bilaget 'Faktoranalyse' for mere information.

medlemskab' indikerer formentlig, at man primært er medlem, fordi forældrene tog valget på vegne af respondenteren, da vedkommende var barn. Medlemskaber er for dette svarmønster med andre ord, noget man ikke har taget aktiv stilling til eller handlet på at afslutte.

4.5.2 De ofte usikre medlemmers grunde til medlemskab

Vi går her ud fra, at de respondenter, der ofte tænker på at melde sig ud, i gennemsnit er et skridt længere i processen hen imod udmeldelse end de, der kun tænker på det nogle gange. Lidt over halvdelen af de ofte usikre medlemmer har angivet 'Jeg har bare ikke fået mig meldt ud' som grund for medlemskab af folkekirken.

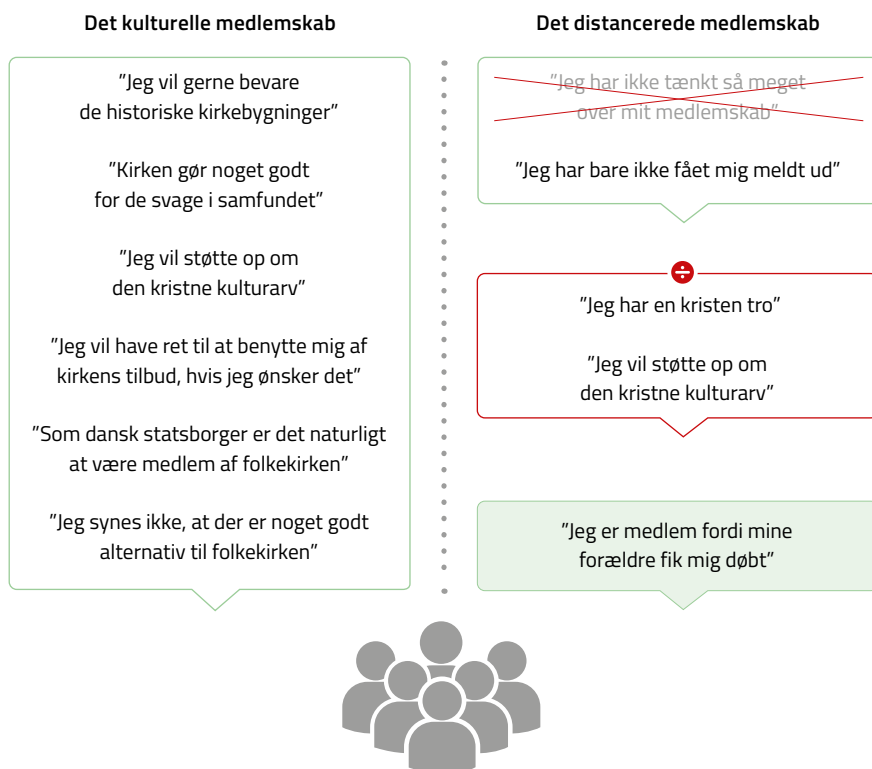
De tre hyppigste årsager for medlemskab blandt de ofte usikre medlemmer er 1) at deres forældre fik dem døbt (63 %), 2) at de bare ikke har fået sig meldt ud endnu (53 %), og 3) at de ikke har tænkt så meget over deres medlemskab (23 %). På baggrund af den første årsag til medlemskab af folkekirken, ligner de ofte usikre medlemmer de øvrige medlemmer. Imidlertid adskiller de ofte usikre medlemmer sig ved de to øvrige hyppige årsager, der indikerer, at de ofte usikre medlemmer har et mere distanceret medlemskab end de øvrige medlemmer, hvor de hyppige årsager til medlemskab lægger sig mere op ad det kulturelle medlemskab. Svarene indikerer det, at de ofte usikre medlemmer har et fjernt forhold til folkekirken, og flere er tættere på udmeldelse.

Faktoranalysen⁴² for de ofte usikre medlemmer kan forklare 42 % af besvarelsenerne og viser, at de bagvedliggende faktorer for medlemskab stort set ligner de øvrige medlemmer. Dette ses særligt i svarmønsteret 'det kulturelle medlemskab', der har samme mønster som hos den samlede medlemsgruppe. Der er dog forskelle i svarmønsteret 'det distancerede medlemskab', hvor 'Jeg har ikke tænkt så meget over mit medlemskab' falder ud af svarmønsteret. 'Jeg er medlem, fordi mine forældre fik mig døbt' har til gengæld forklaringsværdi sammen med 'Jeg har bare ikke fået mig meldt

---

42 Består af 103 respondenter og man skal derfor være forbeholden med at generalisere tendenserne fra de ofte usikre medlemmer.

Figur 8: Svarmønstre i begrundelser for medlemskab blandt ofte usikre medlemmer

ud'.⁴³ Det tyder på, at den del af de ofte usikre medlemmer primært er medlem, fordi deres forældre har taget beslutningen for dem, og at de ikke ønsker at videreføre deres forældres beslutning.

Vi har nu set, at de ofte usikre medlemmer og somme tider usikre medlemmer ligner den samlede medlemsgruppe – især i svarmønsteret 'det kulturelle medlemskab'. Der, hvor disse grupper adskiller sig, er i en øget tendens til distancering i 'det distancerede medlemskab', der udspiller sig i et styrket bevidstgjort ønske om at forlade folkekirken, hvilket er tydeligere ved de ofte usikre medlemmer end ved de sommetider usikre medlemmer. Det er dog ikke sikkert, at de melder sig ud alene af den grund, at de tvivler

43 Se bilaget 'Faktoranalyse' for mere information.

på deres medlemskab. I næste kapitel viser vi, hvordan folkekirkemedlemskabet er stabilt igennem livet, hvilket tyder på, at det kun er en mindre del, der ender med at omsætte usikkerheden til handling.

Der findes teorier, der taler om religiøs socialisering som betydende for religiøsitet gennem livet. For at afsøge mulige forklaringer på de forskellige gruppers svarmønstre, vil vi i det følgende undersøge, hvorvidt vi ser tegn på religiøs socialisering i denne undersøgelse, samt hvilken betydning det har for tilhørsforholdet til folkekirken.

4.6 Religiøs socialisering

Socialisering er den proces, hvor mennesker lærer sociale normer ud fra deres sociale omgivelser. I socialiseringsprocessen danner individer en social identitet og tilknytning, hvorigennem individet føler sig forpligtet på bestemte normer og opfattelser af verden. Gennem socialisering får individet bestemte forudsætninger for fx at skabe sig en religiøs, kulturel eller national identitet. Flere undersøgelser viser netop, at religiøse forældre i højere grad får børn, der ender med også at være religiøse, end ikke-religiøse forældre gør (Furseth & Repstad 2007, 190-195).

Vi operationaliserer religiøs socialisering gennem spørgsmålet 'Da du var barn, hvor vigtig var religion i din hverdag?'. Spørgsmålet **måler** religiøs socialisering bredt, da vi ikke kan vide, om respondenterne fx forbinder 'hverdag' med skole, FDF i fritiden, tv for børn eller opdragelse i hjemmet. Et andet forbehold ved spørgsmålet er, at respondenterne kan have haft svært ved at sætte sig ud over deres nuværende forhold til religion, når de besvarer spørgsmålet. Svarene kan derfor også være udtryk for respondenternes forhold til religion i dag. Selvom vi ikke kan se besvarelsenerne som objektive fakta om barndommen, giver respondenternes svar dog interessante mønstre for de forskellige profiler inden for folkekirkemedlemskabet.

Tabel 6: Religions betydning i hverdagen som barn (folkekirkemedlemmer og tidligere medlemmer)

	Alle folkekirkemedlemmer	Folkekirkemedlemmer, der ikke tænker på at melde sig ud af folkekirken	Folkekirkemedlemmer, der nogle gange tænker på at melde sig ud af folkekirken	Folkekirkemedlemmer, der ofte tænker på at melde sig ud af folkekirken	Tidligere medlemmer
Religion var vigtig i barndommen	22 %	25 %	8 %	6 %	13 %
Religion var hverken vigtig eller uvigtig i barndommen	34 %	36 %	28 %	17 %	22 %
Religion var ikke vigtig i barndommen	45 %	39 %	65 %	78 %	65 %
Total	101 %	100 %	101 %	101 %	100 %

Note 1: Alle folkekirkemedlemmer: N = 3.141, missing = 14. Tænker ikke på at melde sig ud af folkekirken: N = 2.523, missing = 13. Tænker nogle gange på at melde sig ud af folkekirken: N = 511, missing = 1. Tænker ofte på at melde sig ud af folkekirken: N = 103. Tidligere medlemmer: N = 395, missing = 0.

Note 2: Vægtede besvarelser.

Overordnet er medlemmer og tidligere medlemmer af folkekirken ikke blevet religiøst socialiserede i barndommen i udpræget grad, når vi måler på spørgsmålet om religions vigtighed i barndommen.⁴⁴

Imidlertid er der dog en synlig forskel på nuværende medlemmer af folkekirken overfor tidligere medlemmer. 22 % af medlemmerne har svaret, at religion var vigtig i hverdagen i deres barndom, hvor det samme gør sig gældende for 13 % af de tidligere medlemmer. Hvis vi bevæger os videre til besvarelsen 'hverken vigtig eller uvigtig' er der en lidt større forskel mellem medlemmer og tidligere medlemmer, da 34 % af medlemmerne vælger dette udsagn imod 22 % af de tidligere medlemmer. Her er der tale om en forskel på 12 procentpoint mellem de to grupper. Forskellen bliver endnu større, når vi bevæger os hen i den anden ende af skalaen, hvor henholds-

44 I tabellen har vi slået svarene "Meget vigtig" og "Vigtig" sammen til kategorien "Vigtig" og "Slet ikke vigtig" samt "Ikke vigtig" sammen til kategorien "Ikke vigtig".

vis 45 % af medlemmerne og 65 % af de tidligere medlemmer svarer, at religion ikke var vigtig i hverdagen i deres barndom. Det svarer til en forskel på 20 procentpoint mellem de to grupper. Forskellen på de to grupper af medlemmer og tidligere medlemmer er signifikant. Imidlertid er der kun en svag sammenhæng i svarfordelingen.⁴⁵

Selvom det er under en fjerdedel af medlemmerne, der har oplevet religion som vigtig i barndommen og næsten halvdelen af medlemmerne, der har oplevet, at religion ikke var vigtig i barndommen, så har religiøs socialisering spillet en mindre rolle for majoriteten af de, der er meldt ud af folkekirken.

Få respondenter har fundet religion vigtig i barndommen på tværs af de fire grupper. Der er dog stor forskel på gruppen af sikre folkekirkemedlemmer og de potentielle udmeldere. 25 % af de sikre medlemmer har fundet religion vigtig i barndommen imod de 6-8 % for de potentielle udmeldere. Dermed ligner de potentielle udmeldere i højere grad gruppen af udmeldte, der endog har fundet religion vigtigt i deres barndom med 13 %.

Analysen viser desuden, at personer, der fortæller, at religion har været vigtig i deres barndom også oplever folkekirken som mere nær og vigtig end personer, der ikke har oplevet, at religion har været vigtig i deres barndom.⁴⁶

Sammenfattende kan vi sige, at der er en sammenhæng mellem vigtigheden af religion i barndommen, og om danskerne vælger at bevare deres medlemskab eller bryde båndet til folkekirken.

---

45 ($X^2 = 109,313$, d.f. = 4, $p < .001$, $V = .176$).

46 Der er en signifikant sammenhæng mellem, hvor vigtig respondenterne oplever, at religion har været i deres barndom, og hvor nær eller fjern, de oplever folkekirken ($X^2 = 976,496$, d.f. = 20, $p < .001$, $N = 3.534$). Denne sammenhæng er desuden stærk ($\rho = 0,441$). Der er ligeledes en signifikant sammenhæng mellem, hvor vigtig respondenterne oplever, at religion har været i deres barndom, og hvor vigtig eller ligegyldig, de synes folkekirken er ($X^2 = 895,925$, d.f. = 20, $p < .001$, $N = 3.531$). Der er en moderat sammenhæng ($\rho = 0,353$).

4.7 Sammenfatning

I dette kapitel har vi undersøgt forandringer i medlemskab af folkekirken med henblik på indmeldelser og udmeldelser. Her har vi både set individualiseringstendenser, hvor individets egen autoritet og autenticitet er i fokus, og vi har set sekulære motiver for udmeldelse af folkekirken. Desuden tegner der sig ligesom i medlemsgruppen som helhed to svarmønstre, som er gennemgående for såvel indmeldere som sommetider usikre og ofte usikre medlemmer: 'det kulturelle medlemskab' og 'det distancerede medlemskab'.

Demografisk adskiller indmelderne sig fra de livslange medlemmer ved, at flere har anden herkomst end dansk, at de har længere uddannelser, og at de er mere urbane. Til gengæld er deres motiver for medlemskab stort set de samme som de livslange medlemmer. Indmelderne er især blevet medlemmer i anledning af overgangsritualer, tilknytning til Danmark og gennem indflydelse fra sociale relationer.

De udmeldtes demografiske profil adskiller sig fra medlemmernes demografi ved, at der er flere mænd, at de er mere højtuddannede, samt at de er mere urbane. Det hyppigste motiv for udmeldelse er manglende tro, som vi fortolker som sekularisering på individniveau. I besvarelsene kan vi desuden identificere to svarmønstre for udmeldelse: 'det religiøse motiv' og 'det sekulære motiv'. Det religiøse motiv refererer til de udmeldte, hvis svarmønstre tyder på udmeldelse grundet religiøse årsager. Det sekulære motiv er det mest udbredte, og her spiller en modstand imod den folkekirkelige integration med samfundet og staten samt det økonomiske motiv en rolle. Gruppen af udmeldte repræsenterer således både sekularisering og individualisering. Dette ses bl.a. ved, at deres oplevelse af autenticitet ser ud til at være knyttet til overensstemmelse eller mangel på samme mellem personlige trosforestillinger og folkekirkens trosgrundlag. Dette behov for autenticitet ser ud til ofte at være årsag til udmeldelse i denne gruppe. Her skiller gruppen sig ud fra medlemsgruppen, hvis årsager til medlemskab er mere baserede i kollektive identiteter.

De potentielle udmeldere ligner demografisk set de udmeldte. Ligesom for de udmeldte gælder det for denne gruppe, at der er flere mænd, og at de bor i tætbefolkede områder i højere grad end den brede medlemsgruppe. I modsætning til de udmeldte består gruppen af potentielle udmeldere imidlertid af flere ufaglærte.

Vi har inddelt gruppen af potentielle udmeldere i de sommetider usikre medlemmer og de ofte usikre medlemmer. I begge grupper kan 'det kulturelle medlemskab' og 'det distancerede medlemskab' identificeres som svarmønstre. Men for de ofte usikre medlemmer tyder deres begrundelser for medlemskab på en mere bevidstgjort usikkerhed vedrørende deres medlemskab, som formentlig vil betyde, at en del af denne gruppe vil vælge at melde sig ud af folkekirken i fremtiden. De ofte usikre medlemmer udgør i alt ca. 4 % af medlemmerne, hvoraf ca. halvdelen ser ud til at være udmeldelsesparate.

Nogle teorier fremsætter, at religiøs socialisering kan have betydning for religiøsitet senere i livet, hvorfor vi har set på, om der er en sammenhæng mellem religiøs socialisering i barndommen og tilhørsforholdet til folkekirken. Analysen viser, at der er en sammenhæng mellem medlemskabets stabilitet og den religiøse socialisering i barndommen. Tilsvarende ser vi en sammenhæng til den oplevede nærhed og vigtighed af folkekirken hos respondenterne.

5. Befolkningens religiøse diversitet

Dette kapitel beskæftiger sig med samfundsmæssige forandringer i befolkningen, der har at gøre med en stigende religiøs diversitet over tid.⁴⁷ Overordnet fokuserer vi på to forandringer, som vi kalder 1) 'traditionsbrud' og 2) 'nye befolkningsgrupper'. 'Traditionsbrud' henviser til udviklingen hen imod en større religiøs forskellighed efter 1960'ernes ungdomsoprør med dets autoritetskritik og fascination af østlige traditioner som buddhisme og hinduisme. Den schweiziske religionssociolog Jörg Stoltz argumenterer for, at det først var i 1960'erne, at de vesteuropæiske samfund i praksis oplevede religiøs diversitet inden for den kristne majoritetskultur med den større interesse for alternativ spiritualitet og en reel konkurrence mellem religiøse og sekulære sfærer (Stoltz et al. 2016, 34). Med de ændringer, som ungdomsoprøret medførte, ser vi både sekulariserings- og individualiseringstendenser i den brede befolkning. Selvom der har været religiøs diversitet i Danmark længe, i hvert fald siden reformationen, var det først i 1960'erne, at danskerne begyndte at forstå større religiøs forskellighed som en del af samfundet frem for at være en kristen enhedskultur. Det er den forandring, som vi kalder 'traditionsbrud'.

I samme periode har der også været en stigende indvandring fra især muslimske lande, der har bragt større religiøs diversitet. Dette kalder vi 'nye

---

⁴⁷ Begrebet diversitet er blevet kritiseret for at være for bredt og udefineret (Kühle og Hoverd 2018). Vi bruger her ordet diversitet som et udtryk for en større forskellighed – både at der kommer flere religiøse traditioner til Danmark og også at folk inden for disse traditioner og udenfor praktiserer på varierende måder. Ikke-religion er i denne forstand også et udtryk for en større religiøs diversitet.

befolkningsgrupper'. Hvor 'traditionsbrud' har at gøre med sekulariserings- og individualiseringstendenser samt øget religiøs åbenhed, taler 'nye befolkningsgrupper' mere til globalisering som tendens. Med flere borgere, der har baggrund i lande uden for Danmark, vil den religiøse diversitet stige.

I denne sammenhæng bliver kompleksitetsteorien også interessant, da den netop tager udgangspunkt i samfundets stigende diversitet. Vi arbejder derfor i dette kapitel med kompleksitetsteorien ved at isolere diversitet som et fænomen på tværs af generationer.

Vi vil igennem analyserne benytte to forskellige forklaringsmodeller – livsfaseanalyse og generationsanalyse – til at belyse udviklingen i det formelle tilhørsforhold til folkekirken, privat religiøs praksis og tro på Gud samt andre trosforestillinger som reinkarnation, healing ved håndspålæggelse og kontakt med afdøde.

5.1 Teorier og forklaringsmodeller

Siden årtusindskiftet har religion i stigende grad også været til debat i offentligheden. Påklædning, spisevaner og traditioner bliver tilskrevet en religiøs identitet, og derved gør globaliseringen også religion mere synlig (Christensen et al. 2019, 10). I et aldersperspektiv betyder den øgede religiøse synlighed også, at religionsopfattelsen bliver mere generationsbundet, sådan at de aldersgrupper, der er vokset op i det nye årtusinde, er mere orienteret imod religiøs forskellighed, fordi det er den virkelighed, som de er opvokset i (Klingenberg og Lövheim 2019, 12).

Ud over generationsperspektivet kan forandringer mellem aldersgrupper også forstås ud fra et livsfase-perspektiv. Livsfase henviser til det sted i livet, hvor respondenterne befinder sig. Selvom flere og flere ikke har et fastsat mønster for livet (Heelas & Woodhead 2005, 3), er der dog nogle biologiske og samfundsmæssige vilkår, der sætter rammerne for de forskellige livsfaser. Typisk opdeler livsfasestudier livet i fire perioder; barndom, ungdom, voksenliv og alderdom. Tidligere livsfasestudier fra andre nationale kontekster har lagt vægt på, at unge mennesker (under 24 år) har en mere

åben religiøs identitet (Klingenberg og Lövheim 2019, 12), imens ældre mennesker har en tendens til at være mere institutionelt religiøst tilknyttet og i øvrigt også mere kritiske overfor yngre aldersgruppers religiøsitet (Day 2013, 110; Davie 2000, 181).

5.1.1 Livsfaseanalyse

I et livsfaseperspektiv er religiøsiteten foranderlig, fordi individet er i bevægelse igennem livet. Det betyder, at vi må tolke undersøgelsens resultater som et øjebliksbillede, der viser, hvordan respondenterne har det med religiøsitet og folkekirke lige nu. Som analytisk greb står livsfase i modsætning til generationsperspektivet, selvom begge perspektiver har deres berettigelse i befolkningens religiøsitet. Livsfase betoner det foranderlige og subjektive med interesse for individets kompleksitet (Burnett 2010, 42). Hvor livsfaseperspektivet ofte er teoretisk forankret i kvalitativ forskning, bliver generationsbegrebet brugt mere i kvantitativ forskning til at forstå samfundsforandringer i en sociologisk kontekst (Day 2013, 112).

Konkret er livsfaseperspektivet særligt meningsfuldt, når vi i næste kapitel ser på brug af og holdninger til folkekirken. I dette kapitel giver livsfaseperspektivet et supplement til den mere bærende generationsanalyse, fordi generationsanalysen ikke kan stå alene som forklaringsmodel for religiøse karakteristika i befolkningen.

5.1.2 Generationsanalyse

Generationsperspektivet forstår religiøsitet som noget, der sammen med andre værdier bliver indlejret i individerne, når de vokser op. Generations-teorien kaldes også kohorteteorien⁴⁸ (Dillon 2007, 527; Gundelach 2011, 14), og her er ideen, at både samfund og nære omgivelser præger den enkelte med værdier, som forbliver stabile over tid. Den tyske sociolog Karl Mannheim skrev i 1920'erne et berømt essay om generationsbegrebet, som siden er blevet brugt i flere forskellige sammenhænge (Mannheim 1970).

---

⁴⁸ Kohorte betegner en gruppe af individer, som er født inden for samme tidsperiode (Corsten 1999, 252).

Mannheim mente, at individer, der er født på samme tidspunkt, bliver formet af de samme historiske begivenheder og dermed får mange af de samme værdier igennem livet. Overført til en dansk kontekst betyder det, at de individer, der er født inden for samme årrække, kan have de samme træk, også i forhold til folkekirken. Den historiske kontekst er især vigtig, når folk vokser op, da det er i teenage- og ungdomsårene, at en kohorte er særlig påvirkelig (Twenge et al. 2015, 324). Eksempelvis har studier af de årgange, der blev voksne under depressionen i 1930'erne og i forbindelse med Første Verdenskrig vist, at det økonomiske og nationale traume forbundet med begge begivenheder satte sig som en mangel på tro på fremtiden og egne evner i de berørte ungdomsgenerationer (Edmunds & Turner 2005a; White 2013, 219; Wohl 1979).

Vekselvirkningen mellem samfundsendringer og opvækstperiode er altså kernen i den generationsbårne individforståelse. Ideen er, at vi som borgere har et sæt af faste værdier fra barndom og ungdom, som ikke ændrer sig nævneværdigt hen over livsforløbet. Fra studier af religiøsitet ved vi, at individers trosforestillinger og religiøse vaner grundlægges tidligt i livet, i barndommen og ungdommen (Andersen et al. 2011, 104; Høeg 2010, 186; Høeg 2020, 418). I denne forståelse sker den samfundsmæssige udvikling i værdier, når alderskohorter afløser hinanden. Til eksempel vil de knaphedsværdier, der opstod i forbindelse med mellemkrigstiden og tiden umiddelbart efter Anden Verdenskrig, forsvinde som toneangivende samfundsværdier, når den tyste generation (den generation, der er født i årene 1928-1945) dør.⁴⁹

I undersøgelsen har vi valgt følgende generationsinddelinger. Vi baserer inddelingen på Pew Research Center generationsbetegnelser, fordi flere af de afgørende begivenheder, der har formet værdierne i fx USA, også gør sig gældende i Danmark (Pew Research Center 2015).⁵⁰ Dog har vi visse steder

---

49 Her skriver vi toneangivende, fordi alle slags værdier kan trives i forskellige sociale undergrupper. Generationsbetegnelsen forholder sig til majoritetsbefolkningen, men det udelukker ikke, at individer og grupper har helt andre værdier og oplevelser af samfundsudviklingen.

50 Generationsopdelinger varierer fra studie til studie. Eksempelvis er 'Generation millennium' både sat til de årgange, der er født omkring årtusindskiftet (New Millennium hos Levinsen 2018, 125) og de årgange, der er blevet voksne omkring årtusindskiftet (fx Pew Research Center 2019b).

– fx i 68'generationen – lavet ekstra opdelinger, da vi også medtænker livsfaseperspektivet og den danske kontekst.⁵¹ De enkelte generationsopdelinger er lagt efter historiske begivenheder, og derfor er de ikke lige store tidsmæssigt. Vi har oversat de engelske betegnelser ”The silent generation”, ”Generation Jones” (Levinsen 2018, 59) og ”Millennials” til dansk. Betegnelserne X og Z kommer også fra de engelske generationsbetegnelser. Alder er angivet som ved år 2020.

- Den tyste generation 1928-1945 (75 år-)
- 68'erne 1946-1954 (66-74 år)
- Generation Jensen 1955-1964 (56-65 år)
- Generation X 1965-1980 (40-55 år)
- Generation millennium 1981-1996 (24-39 år)
- Generation Z 1997-2012 (-23 år)

I det følgende analyserer vi svarfordelingerne på tværs af generationer. Når vi udelukkende har én måling i tid, kan vi ikke undersøge, hvordan den samme fødselskohortes værdier bevæger sig over tid, men vi kan med udgangspunkt i tidligere studier give et kvalificeret bud på, hvorfor kohorterne svarer, som de gør. Datasættet måler en række værdier og holdninger på individniveau. Derfor er det muligt at se, om der er sammenfald i respondenternes holdning alt efter deres fødselsårgang.

For at kunne give et kvalificeret bud på, om der er tale om livsfase eller generationseffekt, har vi foretaget en sammenligning med aldersdefinerede svar i datasættene fra Den danske værdiundersøgelse fra 1981-2017. Vi har analyseret fordelingen i hver enkelt aldersgruppe (18, 19, 20 år osv.) i Værdiundersøgelsens spørgsmål om trosforestillinger (tro på personlig gud, tro på åndelig kraft, ved ikke hvad jeg skal tro, tror hverken på personlig gud eller åndelig kraft). Her kan vi se, at der sker ændringer i aldersgruppernes svar på forskellige spørgsmål. I store træk svarer det til, at den ældste respondentgruppe – den tyste generation – er mere traditionelt kristent

---

51 Pew Research Center sætter 68'erne til respondenter født mellem 1946-1964 (Pew Research Center 2008). Men her har vi sat det ekstra skel mellem 1955-1964, fordi vi gerne vil se, om livsfasen gør en forskel for folks religiøsitet og folkekirkerelation. I Danmark var 'Generation Jensen' en meget lille kohorte imod den mere børnerige kohorte født i 1940'erne (Hansen 1995, 17).

orienteret, imens de yngre aldersgrupper (under 35 år) er mindre traditionelt kristent orienterede. De mange midtergrupper er mere indistinkte i værdiundersøgelsen, ligesom de også er det i vores materiale. Dog har vi fundet, at der sker en forandring i individets egen religiøsitet hen over livsfaserne. Det uddyber vi senere i kapitlet.

Tidligere studier har peget på, at de generationer, der er født før Anden Verdenskrig, forstår religiøs autenticitet mere ud fra forpligtende fællesskaber, mens de generationer, der er født efter krigen, i højere grad forstår den ud fra deres egen søgen (Furseth 2006, 299; Ahlin 2005, 138). Det hænger sammen med, at alderskohorterne før krigen havde færre muligheder, mens efterkrigsgenerationerne er præget af spirende velfærdssamfund og en værdimæssig orientering imod forskellighed (Furseth 2006, *ibid.*). Værdiforskningen tager ofte udgangspunkt i de såkaldte postmaterielle værdier (Inglehart og Welzel 2001, 52), hvor vestlige samfund har en udvikling fra traditionelle og konservative værdier med klare autoritetsstrukturer hen imod værdier, der vægter selvudfoldelse, pluralisme, inklusion og tolerance over for minoriteter (Frederiksen 2019, 10). Autoritetsstrukturerne går i det sidstnævnte mere hen imod individets autonomi frem for institutionel autoritet.

Fra 1960 gik Danmark over til at være et industriland frem for et landbrugsland, da landets industrielle eksport oversteg landbrugets eksport. Velfærdsstaten blev for alvor udbygget fra 1965 til 1976 med et udbredt hospitalsvæsen, plejehjem, uddannelsessystem samt flere daginstitutioner for børnene, sådan at både mænd og kvinder kunne deltage på arbejdsmarkedet (Rasmussen og Brunbech 2009). Der er sket et økonomisk opsving, der har præget de fleste sociale klasser positivt op igennem 1970'erne (Hansen 1988, 51). I samme periode har vi også set et fald i den autoritetsrettede og dogmatiske religiøsitet og en vækst i troen på en venlig og tilgivende gud uden synd og helvede (Lüchau & Andersen 2011, 85).

En kritik af anvendelsen af generationer er, at analyserne af generation har hvilet for meget på ideen om, at velfærdsstaten præger hver ny generation med postmaterielle værdier, hvor traditionel kristen religiøsitet kommer til at være for kategorisk bundet til en autoritær holdning. Dermed

bliver mere liberale religiøse strømninger usynliggjort i analyserne (Wilander 2020). I det følgende vil vi dog fastholde generationsperspektivet ved at analysere aldersgrupperne ud fra ideen om, at flere af deres værdier er opstået som følge af samfundsmæssige forandringer i respondenternes opvækst. Vi anvender således redskabet generationsanalyse som udgangspunkt for at skildre bredden i den danske befolknings religiøsitet. Vi er dog bevidst om generationsbegrebets forklaringsmæssige begrænsning og kobler derfor til andre analytiske redskaber som fx livsfaseanalyse.

5.1.3 Traditionsbrud

På baggrund af en række religionssociologiske studier vil vi i gennemgangen af befolkningens religiøsitet og folkekirkerelation i et generations- og livsfaseperspektiv fremhæve 68'erne og 'Generation millennium' som to generationer, der adskiller sig fra de øvrige generationer ved deres religiøse profil. Begge generationer bryder ifølge tidligere studier med traditioner og indleder nye religiøse tendenser, omend de er kendetegnet ved meget forskellige samfundsmæssige vilkår. Med andre ord bidrager de to generationer til øget religiøs forskellighed.

5.1.3.1 68'erne 1946-1954

Den mest toneangivende generation i nyere tid er de såkaldte 68'ere eller baby boomere, der i flere vestlige lande blev bannerførere for højkonjunktorens velfærdsværdier, som orienterede sig mere imod individets egne behov og udfoldelsesmuligheder (Roof 2001, 10). I 2020 er 68'erne mellem 66 og 74 år.⁵² 68'erne betegner den generation, der var unge i slutningen af 1960'erne og 1970'erne, hvor der skete store værdimæssige ændringer i det danske samfund. Selvom ungdomsoprøret i praksis blev udført af unge fra middelklassen, berørte det politiske klima unge over hele landet (Levinsen 2018, 42).

---

⁵² 68'ernes generation har lidt forskellige tidlige afgrænsninger. Nogle arbejder med afgrænsningen 1940-1954, andre med 1946-1964 (Twenge et al. 2015, 3). Fælles for forståelsen af denne generation er dog de børnerige kohorter (baby boomerne), der startede i 1940'ernes USA og længe blev set som et samfundsmæssigt problem af socialforskningen (Bouk 2018, 321).

Denne generation er vokset op med velfærdssamfundet og den stigende velstand, som kendetegnede Danmark fra slutningen af 1960'erne og frem til 1973, hvor den første oliekrise ramte. Som børn af et velfærdssamfund i vækst repræsenterer 68'erne de postmaterielle værdiers forskellighed og selvudfoldelse. Ifølge Lars Ahlin sker der en værdimæssig forandring med efterkrigsgenerationerne. De bliver eksponenter for en ny form for individualisme, der kun forstærkes med en større markedsorientering i 1980'erne (Ahlin 2005, 142).

I et religionsperspektiv introducerede ungdomsoprøret i 1960'erne og 1970'erne en større åbenhed i forhold til religiøs forskellighed, fordi ungdomsoprøret brød med de traditionelle autoriteter – herunder også den kirkelige autoritet.⁵³ Samtidig var ungdomsbevægelsen inspireret af en spirituel søgen hen imod østlige religiøse traditioner som hinduisme og buddhisme, der gjorde en større religiøs forskellighed mere mainstream. Bruddet med traditionerne skete samtidig med en stigende velfærd, hvor forbrugerrisme og et begyndende religiøst marked blev mere synligt som en del af det danske religionslandskab.

Perioden medførte altså flere former for religiøsitet samtidig med en sekularisering af samfundets institutioner pga. den stærke autoritetskritik, der lå i tiden (Ahlin 2005, 73; Stoltz et al. 2016, 47-52). Sekularisering forstås her som nedgang i tro på kristne dogmer og mindre autoritet tillagt de etablerede kristne institutioner. Det finder vi fx i skolernes kristendomsundervisning, der med skoleloven i 1975 indførte undervisning i kristendom uden forkyndelse og kirkeligt tilsyn (Reeh 2016, 148).

I det følgende vil vi på baggrund af ovenstående lede efter tegn på religiøs forandring i denne generation ud fra dette traditionsbrud – den religiøse forskellighed, der signalerer sekularisering og større religiøs nysgerrighed. Vi kan opsætte følgende hypoteser om forandringerne:

---

53 Eksempelvis udfordrede flere kunstnere de etablerede religiøse dogmer. Sangerinden Trilles version af Øjet i det Høje (1971) og kunstneren Jens Jørgen Thorsens maleri af Jesus med erigeret lem (1985) blev begge indkaldt for retten efter blasfemiparagraffen (se Larsen 2013 for en gennemgang af blasfemiparagraffens historie i Danmark). Der kom dog ingen domsfældelser ud af sagerne.

- Tese 1: Der sker en vækst i alternative trosforestillinger med generationen '68'erne'.
- Tese 2: Der sker en nedgang i den traditionelle kristne gudsopfattelse med generationen '68'erne'.

Disse hypoteser vil vi anvende som udgangspunkt for vores analyser af spørgeskemabesvarelsene.

5.1.3.2 'Generation millennium' 1981-1996

'Generation millennium' er mellem 24 og 39 år i 2020. De har fået dette navn, fordi de er vokset op med en helt ny digital tilstedeværelse i alle dele af livet (Pew Research Center 2019b). De ældste i denne generation er født i fattigfirserne, hvor skilsmisseraten steg markant (Olsen 2005). Flere i denne generation end de tidligere er altså vokset op i hjem med enlige forældre eller i sammenbragte familier. Det siger ikke noget om livskvaliteten, men det forøger sandsynligheden for at møde religiøs forskellighed i de nære relationer, fordi der er en større mangfoldighed end tidligere.

Ifølge et amerikansk studie medvirker 1980'ernes nye boformer til en nedgang i religiøsitet blandt 'Generation millennium', fordi den religiøse videreførelse (transmission) fra forældre til børn ofte bliver brudt ved skilsmisser (Bengtson et al. 2014, 114).⁵⁴ ⁵⁵ Sociologisk set hænger ændrede samlivsformer sammen med ændret religiøs identitet, fordi den største socialiseringsfaktor inden for religiøsitet er familien (Ibid., 7).

'Generation millennium' bliver ofte beskrevet som mindre religiøs end foregående generationer i kombination med, at kohorter født efter 1975 er mere digitale og derfor opererer med mere netværksorienterede og kritiske autoritetsformer (Flory & Miller 2010, 12).⁵⁶ På mange måder kan man

---

⁵⁴ Andre faktorer spiller dog også ind, fx er nedgangen i religiøsitet størst blandt politisk liberale, hvide kvinder i USA (Twenge et al. 2015).

⁵⁵ I en dansk kontekst har religionsforskerne Peter Birkelund Andersen, Nadja Ausker og Peter la Cour vist, at der er flere ateister og også flere, der tror på reinkarnation, blandt skilsmissebørn (Andersen et al. 2011, 106-7).

⁵⁶ Twenge et al. 2015 har via fire store undersøgelser i USA over tid vist, at den mindre religiøsitet hos 'Generation millennium' ikke skyldes alder men periodeeffekt og generation.

i 'Generation millennium' se paralleller til 68'ernes opgør med autoriteter, fordi den større globalisering og digitalisering, der er et vartegn for 'Generation millennium', forstærker den autoritetskritiske holdning. På den baggrund vil man kunne forvente, at denne generation kan have en kritisk holdning til folkekirken som institution eller som religiøs og moral-etisk autoritet. Derfor placerer vi teserne om 'Generation millennium' inden for 'traditionsbrud':

- Tese 3: Der sker en nedgang i den folkekirkelige tilknytning med 'Generation millennium'.
- Tese 4: Der sker et brud i religiøs videreførelse med 'Generation millennium'.

5.1.4 Nye befolkningsgrupper: Indvandring til Danmark

En anden type samfundsmæssig påvirkning, som også har indvirkning på den religiøse diversitet, er indvandring. Siden 1960'erne har Danmark set en stigning i arbejdsrelateret indvandring fra fx Tyrkiet, Pakistan, Filippinerne, det tidligere Jugoslavien og Polen. I senere perioder også flygtninge fra fx Irak, Afghanistan, Somalia, Eritrea, og Syrien. Disse nye befolkningsgrupper kommer med mange forskellige kulturelle og religiøse traditioner og er dermed med til at øge den religiøse diversitet i befolkningen. Især den muslimske indvandring har bragt debat og en fornyet opmærksomhed omkring det religiøse område. De nye befolkningsgrupper har således påvirket den religiøse dynamik i Danmark. Med den mere globale profil, der kommer med de nye befolkningsgrupper, følger også en øget andel af befolkningen, som tilhører et andet trossamfund end folkekirken. Vi arbejder derfor ud fra en tese om, at indvandringen kan påvirke den samlede befolknings forhold til folkekirken hen imod et fald i tilknytning.

- Tese 5: Der sker en nedgang i den samlede danske befolknings formelle tilknytning til folkekirken med indvandringen.

Indvandringen bliver her operationaliseret som respondenter med indvandrer- eller efterkommerherkomst. Der er altså ingen skelnen mellem indvandrere og efterkommere, hvor der ellers findes store forskelle både

fordelt på generation og oprindelsesland (Gundelach 2009, 41). I analysen repræsenterer indvandrere og efterkommere hele verden, da vi her medtager indvandrere og efterkommere fra lande inden og uden for EU.⁵⁷ Når vores variabel for indvandrere og efterkommere er så bred, bruger vi den udelukkende til at kontrollere udviklinger i den del af befolkningen, som har dansk herkomst. Vi laver altså ikke en selvstændig analyse af indvandrere og efterkommere. Dette skyldes både deres begrænsede antal og at spørgeskemaet er på dansk.

I det følgende går vi videre til analysen, hvor vi vil anvende de to analytiske redskaber generationsanalyse og livsfaseanalyse til at forstå danskernes religiøsitet. Herunder vil vi belyse de to særligt fremtrædende forandringer 'traditionsbrud' og 'nye befolkningsgrupper'.

5.2 Den formelle folkekirkerelation

To mål for den folkekirkelige relation, der ofte gives som en indikator på folkekirkens placering som majoritetskirke i Danmark, er dåbs- og medlemsprocenten. Ved at undersøge, hvordan henholdsvis den folkekirkelige dåb og folkekirkemedlemskabet ser ud i de forskellige generationer, kan vi begynde at ane konturerne af en samfundsmæssig udvikling.

5.2.1 Medlemskab af folkekirken

Fra medlemskabskapitlet tidligere i bogen ved vi, at medlemskabet er tilknyttet en række kollektive identiteter, der tilsammen udgør en kompleks og stabil folkekirkerelation i befolkningen. Men medlemskabet er også bundet til både generation og livsfase.

---

⁵⁷ Af hensyn til persondataetik har det ikke været muligt at modtage statistisk data, der skelner mellem indvandrere, efterkommere og oprindelsesland med så få respondenter.

Tabel 7: Medlemskab af folkekirken (befolkningen)

Er du medlem af folkekirken?	Generation Z -23 år	Generation millennium 24-39 år	Generation X 40-55 år	Generation Jensen 56-65 år	68'erne 66-74 år	Den tyste generation 75-	Total
Ja	73 %	69 %	76 %	79 %	83 %	88 %	77 %
Nej	27 %	31 %	25 %	21 %	17 %	12 %	23 %
Total	100 %	100 %	101 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Note 1: N=3.948, $p \leq .001$.⁵⁸ Vægtet data. 'Ved ikke' og 'Ønsker ikke at svare' er fjernet fra besvarelsene. Missing = 161.

Tabellen viser, at der sker et markant fald på 5 procentpoint i medlemsprocenten fra 'Den tyste generation' på 88 % til 68'erne, der ligger på 83 %. Faldet fortsætter med 3 og 4 procentpoint over de næste generationer. Men i de to yngste generationer sker der noget andet end det jævne fald. 'Generation millennium' er helt nede på 69 % med et fald på 7 procentpoint fra Generation X, og derfra stiger medlemsprocenten igen med Generation Z op til 73 %. Det kunne altså se ud, som om der fra Den tyste generation til 'Generation millennium' sker en gradvis frakobling af folkekirkemedlemskabet, som ser ud til at slutte med 'Generation millennium'. Herefter brydes den ellers så tydelige trend. Det stemmer overens med teorierne om 'Generation millennium' som den ikke-religiøse generation (Twenge et al. 2015, 1) og den autoritetskritiske holdning blandt både 68'er-generationen og 'Generation millennium' (Roof 2001, 10).

Tænk vi her med tese 3: 'Der sker en nedgang i den folkekirkelige tilknytning med 'Generation millennium'', ser det i første omgang ud til, at vi kan bekræfte tesen. I hvert fald sker der en markant nedgang i medlemskabet ved 'Generation millennium'. Generationen ser derved ud til at skille sig ud fra de øvrige generationer på netop en mere markant nedgang i medlemskab.

⁵⁸ På grund af det relativt store antal respondenter (4.109 personer) viser statistiske tests som chi-2 et signifikansniveau på $p = .001$ ved stort set alle analyser. Vi arbejder derfor med indholdsmæssig signifikans frem for statistisk signifikans.

I et livsfaseperspektiv er medlemskabet mindre statistisk. Her ville medlemsprocenten være et udtryk for aldersgruppernes forskellige livssituation. Fx kan det være, at flere er medlem i en høj alder, fordi eksistentielle spørgsmål og overvejelser omkring egen begravelse kan gøre folkekirken mere vedkommende for folk. Det samme kan siges om udmeldelser blandt de yngre. Her har Lüchau fundet, at udmeldelse er et livsfasefænomen, der hyppigst finder sted i alderen 25-40 år (Lüchau 2014, 100-101). Derfor kan det være, at den højere medlemsprocent i den yngste gruppe falder inden for en overskuelig fremtid, når denne aldersgruppe bliver ældre.

I det foregående ser det ud til, at 'Generation millennium' oplever en særligt stor nedgang i folkekirkemedlemskabet ('traditionsbrud'). Men opdeler vi de samme aldersgrupper efter herkomst, ser billedet noget anderledes ud.

Tabel 8: Medlemskab af folkekirken (personer med dansk herkomst)

Er du medlem af folkekirken?	Generation Z -23 år	Generation millennium 24-39 år	Generation X 40-55 år	Generation Jensen 56-65 år	68'erne 66-74 år	Den tyste generation 75-	Total
Ja	82 %	84 %	84 %	85 %	86 %	90 %	85 %
Nej	18 %	16 %	16 %	15 %	15 %	10 %	15 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %	101 %	100 %	100 %

Note 1: N = 3.639. $p \leq .05$. Uden vægt. 'Ved ikke' og 'Ønsker ikke at svare' er fjernet fra besvarelsene. Missing = 111.

Tabellen ovenfor giver os samme oversigt over medlemskabet, men denne gang har vi isoleret den del af befolkningen, der har dansk herkomst.⁵⁹ Det vil sige, at indvandrere og efterkommere er taget ud af stikprøven for at få

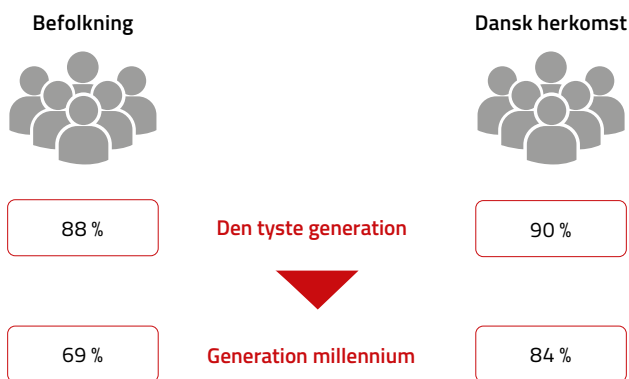
59 Tallene for befolkningen som helhed er vægtede for at give repræsentativitet. Vi har valgt ikke at bruge vægten, når vi har foretaget analysen alene på én isoleret herkomstgruppe, da herkomst også indgår i vægten. For at sikre os, at vi ikke har tillagt herkomst for stor betydning i forhold til andre relevante forhold, har vi sammenlignet den vægtede og den ikke-vægtede fordeling på aldersgrupperne i samtlige spørgsmål. I næsten alle spørgsmål ligner den vægtede og den ikke-vægtede fordeling hinanden. Derfor vælger vi at stole på, at herkomst gør en forskel for fordelingen.

et klarere billede af, hvordan forandringen gennem nye befolkningsgrupper kommer til udtryk i medlemskabet.

Da folkekirken ofte betragtes som en national kirke, som mest tiltaler danskere uden indvandrerbaggrund (Kleinbeck 2007, 105, Lüchau 2012, 313), er det forventeligt, at medlemsprocenten stiger ved at isolere ”gamle” danskere. Tabellen viser da også, at det gradvise fald hen over generationerne nu er reduceret så meget, at der fra Den tyste generation til Generation Z udelukkende er et fald på 8 procentpoint, fra 90-82 %. Det markante fald ved ‘Generation millennium’ forsvinder også her. Det betyder, at den vigtigste faktor for faldet i medlemskab i denne generation ikke skyldes sekularisering. Det er den større religiøse mangfoldighed som følge af indvandring inden for ‘Generation millennium’, der får medlemsprocenten til at falde så drastisk fra Generation X til ‘Generation millennium’.

De to tabeller viser samlet set, at det betydelige fald i medlemsprocenten i hele befolkningen langt overvejende skyldes indvandring, mens nedgangen blandt personer med dansk herkomst kun er mindre:

Figur 9: Udvikling i medlemsprocent

Eftersom vi således kan se, at der er en generel nedgang i tilknytningen til folkekirken, og at denne primært skyldes indvandring, kan vi bekræfte tese 5: Der sker en nedgang i den samlede danske befolknings formelle tilknytning til folkekirken med indvandringen af nye befolkningsgrupper.

Den forandring, der kommer med de nye befolkningsgrupper, opfordrer os til at gentænke forandringen med 'traditionsbrud', det vil sige den sekularisering og religiøse diversitet, der fulgte med 1960'erne. Med andre ord bør vi også genoverveje de forklaringsmodeller, der peger på sekularisering og individualisering som primære årsager til faldet i medlemskab. De nye befolkningsgruppers betydning ser således ud til i en dansk kontekst at udgøre en større del af forklaringen, end teorierne om traditionsbrud og sekularisering lægger op til. Samtidig viser udviklingen i medlemsprocenten for personer med dansk herkomst, at der er en bemærkelsesværdig stabilitet hen over generationerne – især i lyset af, at de seneste 60 års samfundsmæssige udvikling har været præget af globalisering, sekularisering og individualisering.

Nedenfor ser vi, hvor stor en andel af hver aldersgruppe, der består af henholdsvis danskere med og uden indvandrerbaggrund.

Tabel 9: Herkomst (befolkningen)

Herkomst	Generation Z -23 år	Generation millennium 24-39 år	Generation X 40-55 år	Generation Jensen 56-65 år	68'erne 66-74 år	Den tyste generation 75-	Total
Dansk uden indvandrerbaggrund	85 %	77 %	86 %	90 %	94 %	93 %	86 %
Indvandrere og efterkommere	15 %	23 %	14 %	10 %	6 %	7 %	14 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Note 1: N=4.109. $p \leq .001$. Vægtede besvarelser.

Tabellen viser, at alle aldersgrupper har borgere med og uden indvandrerbaggrund, men at gruppen af indvandrere og efterkommere udgør en større procentdel af de tre yngste generationer. 'Generation millennium' har den største andel af indvandrere og efterkommere (23 %). Ud over permanent indvandring kan den store andel muligvis også skyldes midlertidig udenlandsk arbejdskraft og studerende. I undersøgelsen udgør indvandrere og efterkommere 9 % af samplet, i alt 359 respondenter.⁶⁰

De indvandrere og efterkommere, der har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen, har en blandet religiøs profil. Groft sagt kan man inddele gruppen i tre: Folkekirken (20 %), ikke noget trossamfund (38 %) og trossamfund uden for folkekirken (30 %). De, der tilhører et andet trossamfund, er overvejende muslimer.

Tallene oven for taler for at inddrage den voksende religiøse forskellighed igennem indvandrere og efterkommere som vigtig faktor i det ændrede medlemskab for befolkningen som helhed – især for de yngre generationer. Det er med andre ord globaliseringen – de nye befolkningsgrupper – samt en voksende religiøs diversitet eller kompleksitet, der gør sig gældende i den generelle befolkning.

Eftersom vi finder en stigende religiøs diversitet i befolkningen som helhed, kan det antages, at en sådan også er til stede blandt medlemmerne af folkekirken. Derfor vil vi i det følgende undersøge religiøs forskellighed inden for folkekirkemedlemskabet.

5.2.2 Religiøs forskellighed

Vi har spurgt alle respondenter – både folkekirkemedlemmer og ikke-medlemmer – om deres tilhørsforhold til en række trossamfund. I lighed med de foregående afsnit analyserer vi denne religiøse diversitet ud fra generationer. Formålet er at forstå udviklingen i religiøs forskellighed såvel inden for folkekirken som uden for folkekirken.

---

⁶⁰ Med vægt udgør gruppen 14 % for at svare til landsgennemsnittet.

Tabel 10: Religiøse tilhørsforhold (befolkningen)

Tilhører du et andet trossamfund ud over folkekirken?	Generation Z -23 år	Generation millennium 24-39 år	Generation X 40-55 år	Generation Jensen 56-65 år	68'erne 66-74 år	Den tyste generation 75-	Total
Jeg tilhører kun folkekirken	70,6 %	69,5 %	77,2 %	79,8 %	82,8 %	87,3 %	77,7 % (3059)
Jeg tilhører også et andet trossamfund	4,7 %	4,1 %	1,6 %	1,6 %	1,1 %	1,2 %	2,2 % (86)
Jeg tilhører kun et andet trossamfund	7,5 %	6,9 %	4,6 %	3,7 %	2,4 %	2,6 %	4,5 % (177)
Jeg tilhører ikke noget trossamfund	17,3 %	19,5 %	16,6 %	14,8 %	13,7 %	8,9 %	15,6 % (615)
Total	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Note 1: N = 3.937, missing = 172. Totale antal i parentes. $p \leq .001$. Uden vægt.

Her ser vi befolkningens tilknytning til trossamfund. Det, vi kan se, er, at lidt mere end tre fjerdedele af befolkningen kun tilhører folkekirken (77,7 %). Der er dog en mindre gruppe (2,2 %), der også tilhører et andet trossamfund ud over folkekirken. Ud over den del af befolkningen, der tilhører folkekirken, er der også en mindre del, der kun tilhører andre trossamfund (4,5 %). Denne kategori dækker alle andre trossamfund end det folkekirkelige, fx andre kristne kirker, andre verdensreligioner og andre mindre trossamfund.⁶¹

Vi kan se et fald i tilhørsforholdet til folkekirken fra 'den tyste generation' til '68'erne' (4,6 procentpoint), hvilket flyttes til kategorien 'Jeg tilhører ikke noget trossamfund'. Vi ser dermed et traditionsbrud ved '68'erne' i en dansk kontekst.

61 For de præcise fordelinger se bilaget 'Befolkningens religiøse tilhørsforhold'.

Tabel 11: Andre religiøse tilhørsforhold (folkekirkemedlemmerne)

Tilhører du et andet trossamfund ud over folkekirken?	Generation Z -23 år	Generation millennium 24-39 år	Generation X 40-55 år	Generation Jensen 56-65 år	68'erne 66-74 år	Den tyste generation 75-	Total
Jeg tilhører kun folkekirken	93,8 %	94,5 %	98,0 %	98,0 %	98,7 %	98,6 %	97,3 % (3060)
En protestantisk fri-kirke, f.eks. Baptistkirken, Pinsekirken, Metodistkirken m.m.	0,5 %	1,7 %	0,2 %	0,3 %	0,2 %	0,8 %	0,6 % (19)
Den romersk-katolske kirke	1,0 %	0,2 %	0,2 %	0,5 %	0,4 %		0,3 % (10)
En ortodoks kirke, f.eks. græsk eller russisk		0,2 %					0,0 % (1)
En anden kristen organisation eller gruppe, f.eks. Jehovas Vidner eller Mormoner		0,2 %	0,1 %		0,2 %		0,1 % (3)
En muslimsk organisation	1,6 %	0,2 %	0,3 %				0,2 % (7)
En buddhistisk organisation				0,3 %	0,2 %		0,1 % (3)
En jødisk organisation			0,1 %		0,2 %		0,1 % (2)
En hinduistisk organisation				0,2 %			0,0 % (1)
Asatro	1,6 %	1,2 %	0,3 %	0,2 %			0,4 % (14)
Andet trossamfund, f.eks. Wicca, Baha'i, Spiritisme etc.	1,6 %	1,9 %	0,7 %	0,5 %	0,2 %	0,5 %	0,8 % (26)
Total	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Note 1: N = 3.146, missing = 10. Totale antal i parentes. $p \leq .001$. Uden vægt.

Note 2: I alle kategorierne – undtagen 'Jeg tilhører kun folkekirken' – er der få respondenter. Det betyder, at vi i disse kategorier skal være varsomme med at anvende p-værdien som indikator for, hvorvidt sammenhængen mellem alder og religiøst tilhørsforhold er udtryk for en tilfældighed eller ej.

Vi ser desuden fortløbende tegn på sekularisering ved en stigning i kategorien 'Jeg tilhører ikke noget trossamfund' fra 'den tyste generation' til 'Generation millennium'. Samtidig ser vi fra '68'erne' og frem en øget diversitet i den religiøse tilknytning, såvel inden for folkekirkemedlemskabet som uden for, da kategorierne 'Jeg tilhører også et andet trossamfund' og 'Jeg tilhører kun et andet trossamfund' er i vækst.

Disse bevægelser ser imidlertid umiddelbart ud til at ophøre ved 'Generation Z', hvor folkekirketilknytningen ser ud til at stige og 'Jeg tilhører ikke noget trossamfund' falder. Denne forskel kan dog skyldes livsfase, da udmeldelse af folkekirken typisk sker i alderen 25-40 år (Lüchau 2014, 100-101). Vi må derfor forvente, at dette billede ændrer sig, når denne generation bliver lidt ældre.

Tabellen viser folkekirkemedlemmernes tilknytning til andre trossamfund. Vi ser en betydelig større åbenhed mod andre trossamfund med '68'erne'. Her begynder der at ske en større spredning inden for andre religiøse traditioner. Den ene procent, der også tilhører andre trossamfund, fordeler sig over 6 andre trossamfund sammen med folkekirkemedlemskabet. Denne åbenhed bliver styrket fortløbende over generationerne. Samlet set underbygger analysen tesen 'Der sker en vækst i alternative trosforestillinger med generationen '68'erne''.

Ligesom medlemsprocenten er interessant for at forstå tilknytning til folkekirken, er dåbsprocenten også væsentlig. Derfor vil vi nedenfor undersøge udviklingen i dåbsprocenten hen over generationerne.

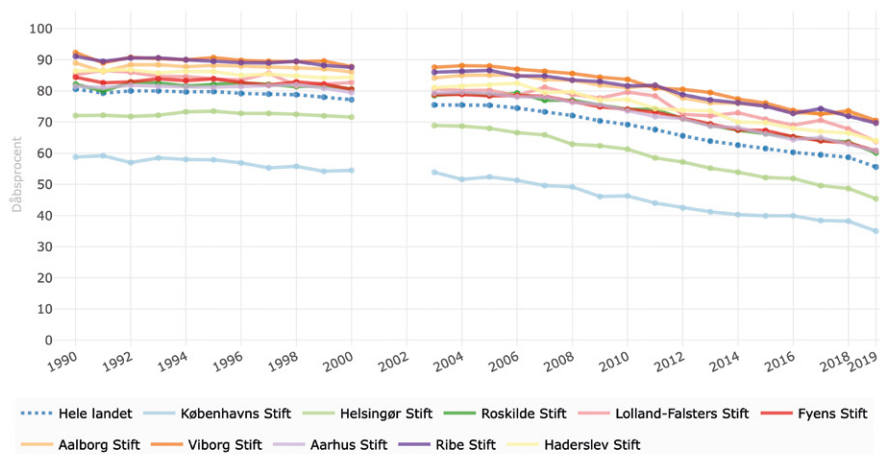
5.2.3 Dåb i folkekirken

De sidste ti år har dåben været til debat i det kirkelige landskab, fordi dåbstallene ser ud til at være i accelererende fald i befolkningen. På landsplan var dåbsprocenten 55,6 % i 2019, et fald på 14,8 procentpoint fra 2009-2019.⁶² Udviklingen i dåbstal er illustreret i nedenstående graf.

---

⁶² Vi har her valgt dåbsprocenten for 2019, fordi landets nedlukning pga. af Covid-19 i 2020 har udskudt mange dåbshandlinger. Derfor er den officielle statistik for dåb faldet markant, men sandsynligvis midlertidigt indtil samfundet åbner op igen.

Figur 10: Udviklingen i dåbsprocent (befolkningen)⁶³

Grafen viser, hvordan dåbstallene er faldet fra 1990-2019, fordelt på stift og på landsplan. Faldet er blevet forklaret med sekularisering og individualisering (Leth-Nissen & Trolle 2015, 18; Leth-Nissen 2020, 89). I denne undersøgelse arbejder vi også med de faldende dåbstal, men en vigtig pointe her er, at vi i stedet for at se på tallene for befolkningen som helhed, er mere interesserede i at vise, hvordan samfundets stigende diversitet påvirker dåbstallene forskelligt alt efter generation og herkomst.

I spørgeskemaet har vi spurgt respondenterne, om de er døbt i den danske folkekirke. Det har 82 % svaret ja til. Rent teologisk har dåben større betydning end selve medlemskabet, da den er et sakramente og har juridisk gyldighed som medlemskabsstiftende handling, der indlemmer individet i kristendommen og i menigheden. Derfor har vi også spurgt, om respondenterne har videreført den folkekirkelige dåb for deres børn. I tabellen nedenfor ser vi fordelingen af respondenternes egen dåbsprocent i de forskellige generationer.⁶⁴ Da de fleste er barnedøbt – og derfor i udgangspunktet ikke selv har valgt dåben – må vi gå ud fra, at dåbsprocenten for en alders-

63 Grafen er hentet fra FUV's hjemmeside med opdateret kirkestatistik: <https://www.fkuv.dk/videnscenteret/kirkestatistik/daabstal> (tilgået 24.02.21).

64 Her støtter vi os til spørgeskemaets selvangivne dåb, som kan variere fra den registrerede dåbsprocent i DST.

gruppe siger mere om forældrenes religiøsitet, end den siger om respondentens egen religiøse tilknytning.

Tabel 12: Dåbsprocent i folkekirken (befolkningen)

Er du døbt i den danske folkekirke?	Generation Z -23 år	Generation millennium 24-39 år	Generation X 40-55 år	Generation Jensen 56-65 år	68'erne 66-74 år	Den tyste generation 75-	Total
Ja	77 %	72 %	83 %	86 %	92 %	92 %	82 %
Nej	23 %	28 %	17 %	14 %	8 %	9 %	18 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	101 %	100 %

Note 1: N=4.104, missing = 5. $p \leq .001$. Vægtede besvarelser.

Som vi også har set med medlemsprocenten, sker der et fald i dåbsprocenten for hver generation med undtagelse af den yngste aldersgruppe, hvor dåbsprocenten stiger igen. Den højeste dåbsprocent findes hos '68'erne' og 'Den tyste generation', der begge ligger på 92 %. Den laveste dåbsprocent finder vi hos respondenterne i 'Generation millennium', der ligger på 72 %. Generelt betragtet er dåbstallet dog højt, også selvom der er nedgang i de enkelte generationer. Her er det også vigtigt at huske, at den høje dåbsprocent afspejler tidligere tiders høje dåbsprocent, imens dåbstallene ovenfor for 2019 repræsenterer det aktuelle niveau af dåb.

Ud over nedgangen kan vi i tabellen også se, at der sker en udvikling imellem de forskellige aldersgrupper. Der sker et fald på 6 procentpoint mellem '68'erne' og 'Generation Jensen', og et fald på 11 procentpoint fra 'Generation X' til 'Generation millennium'. Vi må konstatere, at de ældste generationer ligner hinanden med en meget høj dåbsprocent. Men efter 68'er generationen sker der et markant fald. Når dåbsprocenten i lige så høj grad er udtryk for forældrenes religiøsitet, peger den dalende dåbsprocent på, at flere forældre fra 1950'erne og frem fravalgte dåb for deres børn.

I et tidligere studie har Lars Ahlin peget på, at opvæksten i 1960'ernes Danmark var mindre religiøs end tidligere årtier (Ahlin 2005, 138). Disse resultater understøtter Ahlins tese om, at bevægelsen mod højere religiøs forskellighed, herunder også mindre religiøsitet, for alvor går i gang i

1950'erne. Den relativt lave dåbsprocent i 'Generation millennium' bekræfter umiddelbart vores teser om, at der sker en nedgang i den folkekirkelige tilknytning i denne generation, selvom 72 % stadig er et højt tal. Men ligesom med medlemskabet, ændrer billedet sig, når vi tager indvandrere og efterkommere ud af analysen.

Tabel 13: Dåbsprocent i folkekirken (personer med dansk herkomst)

Er du døbt i den danske folkekirke?	Generation Z -23 år	Generation millennium 24-39 år	Generation X 40-55 år	Generation Jensen 56-65 år	68'erne 66-74 år	Den tyste generation 75-	Total
Ja	90 %	92 %	95 %	95 %	97 %	97 %	94 %
Nej	10 %	8 %	5 %	5 %	3 %	3 %	6 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	101 %	100 %

Note 1: N = 3.745, missing = 5. $p \leq .001$. Uden vægt.

I tabellen ovenfor ser vi dåbstallene, når vi fjerner indvandrere og efterkommere fra analysen. Her bliver faldene mellem aldersgrupperne langt mindre markante. Snarere ser vi en stabil mindre nedgang i antallet af døbte, men niveauet for dåb er meget højt generelt. Den laveste dåbsprocent finder vi i den yngste generation på 90 %. Tallene viser således, at den største procentvise nedgang i dåb skyldes indvandring til Danmark. Til dette billede hører også, at dåbsprocenten i de yngre generationer muligvis vil stige med alderen som følge af, at nogen lader sig døbe ved konfirmationen eller som voksne, og som derfor vil påvirke tallet positivt hen over livsforløbet. I Danmark ser vi desuden en stigende tendens til, at forældre ikke får deres børn døbt ved fødslen, fordi de vil lade barnet vælge selv – enten ved konfirmationen eller senere i livet (Leth-Nissen og Trolle 2015, 18).

I forhold til tesen 'Der sker et brud i religiøs videreførelse med 'Generation millennium'' ser vi, at nedgangen i dåbsprocent i 'Generation millennium' ikke skiller sig væsentligt ud fra den generelle trend hen over generationer her, så vi må igen moderere antagelsen om sekularisering i denne generation i en dansk kontekst.

Når vi på denne måde medtager nye befolkningsgrupper og disses indvirkning på analysen, ser vi, at sekularisering har en mindre forklaringsværdi end indvandring. Set i forhold til den teoretiske rammesætning vil det sige, at teorierne om 'traditionsbrud' må vige for teorierne om 'nye befolkningsgrupper' i betydningen for danskernes religiøse tilknytning.

5.2.4 Videreførelse af dåb

Fravalget af dåb for spæde børn sker blandt småbørnsforældre i dag, og netop småbørnsforældrene tilhører i høj grad 'generation millennium' (i alderen 24-39 år). Indtil videre har vi set, at denne gruppe ikke adskiller sig væsentligt fra de omkringliggende generationer, hvad angår egen dåb og folkekirkemedlemskab i den del af befolkningen, som har dansk herkomst. I den næste tabel viser vi procentdelen af døbte børn blandt de respondenter, der selv er døbt i den danske folkekirke. I spørgeskemaundersøgelsen har vi spurgt, om respondenterne selv har børn. Kun de, der har svaret ja til at have egne børn har fået endnu et spørgsmål om, hvorvidt deres børn er døbt i folkekirken.

Tabel 14: Videreførelse af dåb i folkekirken (blandt folkekirkedøbte)

Er dit barn/dine børn døbt i den danske folkekirke?	Generation millennium 24-39 år	Generation X 40-55 år	Generation Jensen 56-65 år	68'erne 66-74 år	Den tyste generation 75-	Total
Ja, alle børn er døbt i folkekirken	73 %	88 %	90 %	89 %	93 %	87 %
Ja, nogle af mine børn er døbt i folkekirken	4 %	4 %	3 %	3 %	2 %	3 %
Nej, ingen børn er døbt i folkekirken	23 %	9 %	7 %	8 %	5 %	10 %
Total	100 % (355)	101 % (872)	100 % (560)	100 % (528)	101 % (372)	100 % (2680)

Note 1: N = 2.680, missing = 3.⁶⁵ $p \leq .001$. Uden vægt.

Her måler vi den religiøse videreførelse blandt forældre, der selv er døbt ind i folkekirken. Vi kan her ikke vide, om nogle af børnene senere hen

⁶⁵ Den yngste generation, der er 23 år eller yngre, er taget ud af tabellen, da de kun udgjorde 3 respondenter.

selv vælger at blive døbt, men da majoriteten af børn bliver døbt, når de er under 1 år, vælger vi at stole på, at tallene viser en videreførelse af den folkekirkelige tradition fra forældre til barn. Generelt ligger niveauet af videreførelse højt. Kun 10 % af alle de folkekirkedøbte videregiver ikke deres folkekirkemedlemskab.

Ser vi på de individuelle generationer fremgår det, at procentdelen, der ikke har nogen børn døbt både vokser og falder svagt hen over generationerne, men at den tager et markant opsving ved 'Generation millennium'. Her går andelen af forældre, der ikke videregiver deres medlemskab, fra 9 % i Generation X til 23 % ved 'Generation millennium'. Den største ændring i videreførelse af folkekirkens medlemskab sker altså med de 24-39-årige. I og med at vi i denne tabel udelukkende viser tal for den gruppe, som selv er døbt i folkekirken, må vi gå ud fra, at vi her reelt måler en anden effekt end indvandring. 'Generation millennium' udviser en højere grad af brud med den religiøse videreførelse end nogen anden generation. Hvis vi tænker med 'traditionsbrud', der både refererer til sekularisering og individualisering, kan vi altså bekræfte tesen 'Der sker et brud i religiøs videreførelse med 'Generation millennium''. Der vil formentlig være forældre i 'Generation Millennium', der har spæde børn, som endnu ikke er døbt eller børn, som selv vælger dåb ved konfirmation eller senere. Derfor kan vi ikke konkludere for skarpt på tallene.

I modsætning til eget medlemskab og egen dåb, hvor dåbsprocenten er påvirket af nye befolkningsgrupper, tyder fravalget af dåb på andre forklaringsmodeller i gruppen med dansk herkomst. Her må vi vende os mod 'traditionsbrud' og individualiseringsteoriene som en forklaring på, hvorfor forældrene ikke vælger at få deres børn døbt, selvom de selv tilhører folkekirken. Som nævnt fandt et tidligere studie, at småbørnsforældre ikke vil tage det religiøse valg for deres børn. Det må barnet selv individuelt beslutte senere hen i livet (Leth-Nissen og Trolle 2015, 72). Det kendetegnende ved dagens småbørnsforældre inden for folkekirken er derfor ikke deres eget medlemskab eller deres egen dåb, men at de som den første generation i højere grad fravælger at videreføre den folkekirkelige dåb for deres børn.

5.3 Privat religiøs praksis og tro på Gud

I dette afsnit fokuserer vi på den private religiøse praksis, den religiøse sel-videntifikation og en række trosforestillinger. Hermed søger vi at besvare, hvordan 'traditionsbrud' og 'nye befolkningsgrupper' påvirker befolkningens tro og praksis.

5.3.1 Privat religiøs praksis

Tabel 15: Privat religiøs praksis (befolkningen)

Har du en religiøs praksis uden for en religiøs institution – f.eks. religiøs meditation, at bede eller læse hellige bøger derhjemme?	Generation Z -23 år	Generation millennium 24-39 år	Generation X 40-55 år	Generation Jensen 56-65 år	68'erne 66-74 år	Den tyste generation 75-	Total
Ja	16 %	12 %	12 %	12 %	10 %	14 %	13 %
Nej	84 %	88 %	88 %	88 %	90 %	86 %	87 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	101 %	100 %

Note: N=4.010. Ingen signifikans. Vægtede besvarelser. 'Ved ikke' og 'Ønsker ikke at svare' er fjernet fra besvarelserne, missing = 99.

Ved at spørge om religiøs praksis uden for en religiøs institution fanger vi den private praksis som fx bøn eller religiøs meditation. Det giver os indblik i, hvor mange i befolkningen, som har en ikke-institutionel hverdagspraksis, som de selv ville kategorisere som religiøs. Her ser vi flere mønstre. For det første ligger den private religiøse praksis på 13 % for hele befolkningen, hvilket viser, at privat religiøs praksis ikke er særlig udbredt. Men da Danmark ofte betegnes som et af de mest sekulariserede lande i verden (Zuckerman et al. 2016, 79), kommer tallet ikke som nogen overraskelse. 'Den tyste generation' og 'Generation Z' udgør de mest religiøst praktiserende i privat regi, men da der ikke er nogen statistisk signifikans, er

forskellene mellem generationerne tilfældige. I modsætning til den jævne nedgang i dåb og medlemskab, viser det sig, at den private religiøse praksis er nogenlunde ens for generationerne. Isolerer vi borgere med dansk herkomst i stikprøven, bliver det generationelle mønster dog signifikant.

Tabel 16: Privat religiøs praksis (personer med dansk herkomst)

Har du en religiøs praksis uden for en religiøs institution – f.eks. religiøs meditation, at bede eller læse hellige bøger derhjemme?	Generation Z	Generation millennium	Generation X	Generation Jensen	68'erne	Den tyste generation	Total
	-23 år	24-39 år	40-55 år	56-65 år	66-74 år	75-	
Ja	9 %	7 %	10 %	11 %	9 %	14 %	10 %
Nej	91 %	93 %	90 %	89 %	91 %	86 %	90 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	101 %	100 %

Note: N = 3.674. $p \leq .05$. Uden vægt. 'Ved ikke' og 'Ønsker ikke at svare' er fjernet fra besvarelsene, missing = 76.

Ligesom ved dåb og medlemskab er der store ændringer for de yngre aldersgruppers procentfordeling, når vi fokuserer på personer med dansk herkomst. De 16 % af 'Generation Z', der havde en privat religiøs praksis, er nu nede på 9 %, imens tallet for 'Generation millennium' er helt nede på 7 %. Det betyder, at væksten i privat religiøs praksis i de yngre generationer skyldes indvandring.

I et livsfaseperspektiv kan den lave praksis blandt respondenter i alderen 24-39 skyldes travlhed i karrierer og børnefamilier, imens den højere frekvens i den ældste aldersgruppe kan have at gøre med, at disse respondenter er i sidste del af livet, hvor der både er tid – og måske også grund – til mere privat religiøs praksis som eksempelvis bøn.

Dog kan livsfase måske ikke alene forklare det fald i praksis, som vi ser fra den ældste generation til 68'erne. Her falder frekvensen fra 14 % til 9 %. Vi

måler selvfølgelig på den religiøse praksis, som respondenterne har i dag i deres nuværende livsfase, men med teorierne om denne generations særegenhed, kan vi også tolke faldet i religiøs praksis som et udtryk for en sekulariseringsproces, der gjorde sig gældende i efterkrigstiden og som derfor særligt har formet '68'erne'. I hvert fald må vi konstatere, at de er mindre religiøst praktiserende i deres hverdag på nuværende tidspunkt.

Opdelingen af befolkningen efter herkomst tydeliggør, at respondenter med dansk herkomst ikke ser ud til at have en udbredt privat religiøs praksis. I modsætning til dåbs- og medlemstallene, hvor indvandringen gør dåbstallene i folkekirken lavere, ser vi her den modsatte bevægelse, hvor tallene for den private religiøse praksis bliver højere for befolkningen som helhed pga. indvandrere og efterkommere, der er mere privat religiøst praktiserende end deres medborgere med dansk herkomst.

Nedenfor undersøger vi tilsvarende troen på Gud.

5.3.2 Tro på Gud

Vi har spurgt befolkningen om trosforestillinger, der kan kobles til forskellige traditioner. Troen på Gud med stort G henviser til en traditionel monotheistisk gud, der tiltaler borgere inden for jødedom, islam og kristendom. Der kan også være flere respondenter, der tilhører monotheistiske traditioner, som stadig ville sige nej til et spørgsmål om tro på Gud, da formuleringen for nogen signalerer en patriarkalsk og også historisk tilbageskuende forståelse af gudsbegrebet (Willander 2020, 16). Med spørgsmålet om tro på Gud kan vi ikke sige noget om al den anden religiøsitet, der også er til stede i befolkningen, men vi kan give en idé om, hvordan de forskellige aldersgrupper værdsætter den traditionelle gudsopfattelse. Vi har medtaget spørgsmålet, fordi det også indgår i Den danske værdiundersøgelse, og derved danner et sammenligningsgrundlag for befolkningens tro på Gud over tid.

Tabel 17: Troen på Gud (befolkningen)

Tror du på Gud?	Generation Z -23 år	Generation millennium 24-39 år	Generation X 40-55 år	Generation Jensen 56-65 år	68'erne 66-74 år	Den tyste generation 75-	Total
Ja	32 %	34 %	41 %	43 %	48 %	59 %	41 %
Nej	46 %	48 %	36 %	33 %	29 %	23 %	37 %
Ved ikke	22 %	19 %	23 %	24 %	23 %	18 %	22 %
Total	100 %	101 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Note: N=4.094, missing = 15. $p \leq .001$. Vægtede besvarelser.

I befolkningen som helhed kan vi se, at der sker en nedgang i Gudstro hen over aldersgrupperne. Den ældste generation er den mest gudstroende generation med 59 %, og denne procent falder i en ubrudt bevægelse til 32 % i 'Generation Z'.

Fra et livsfaseperspektiv kan væksten i tro på Gud i de ældre aldersgrupper forklares med en større søgning imod Gud i den sidste fase af livet. Dog har et tidligere studie vist, at trosforestillinger i høj grad er generationsbestemte, og at danskerne ikke bliver mere religiøse med alderen (Andersen et al. 2011, 112). Tabellen viser også, at der sker et stort fald i tro på Gud fra 'Den tyste generation' til '68'erne' på 11 procentpoint. Det kan tale til den tidligere information om, at '68'erne' var en af de mindst religiøst praktiserende i privat regi af generationerne. Faldet er også markant fra '68'erne' til 'Generation Jensen' på 5 procentpoint. På baggrund af 'Generation Jensens' høje dåbs- og medlemstal er det formentlig ikke tegn på, at de er blevet mindre religiøse. Det er nok snarere tegn på, at deres trosforestillinger er forskellige fra '68'ernes'.

Der er endnu et bemærkelsesværdigt fald ved 'Generation millennium' på 7 procentpoint fra 'Generation X'. Tidligere har vi set, at 'Generation millenniums' mindre folkekirketilknytning til dels kan forklares med indvandringen, men isolerer vi gruppen af borgere med dansk herkomst er mønsteret denne gang ikke ændret stort.

Tabel 18: Troen på Gud (personer med dansk herkomst)

Tror du på Gud?	Generation	Generation	Generation	Generation	68'erne 66-74 år	Den tyste generation 75-	Total
	Z -23 år	millennium 24-39 år	X 40-55 år	Jensen 56-65 år			
Ja	27 %	29 %	38 %	41 %	47 %	58 %	39 %
Nej	51 %	52 %	38 %	34 %	30 %	23 %	38 %
Ved ikke	23 %	20 %	24 %	26 %	24 %	19 %	23 %
Total	101 %	101 %	100 %	101 %	101 %	100 %	100 %

Note: N = 3.736, missing = 14. $p \leq .001$. Uden vægt.

I store træk ser vi de samme mønstre som i befolkningen som helhed. Faldet fra 'Den tyste generation' til '68'erne' er lige så markant som i tabellen for befolkningen som helhed. Det samme gælder faldet til 'Generation Jensen' og til 'Generation millennium'. Generelt er alle generationerne lidt mindre Gudstroende uden indvandrere og efterkommere, men forskellig herkomst rykker ikke ved de interne fordelinger mellem generationerne. Det betyder, at troen på Gud med stort G er i forandring i alle dele af befolkningen – såvel personer med dansk herkomst som indvandrere og efterkommere – og at fraværet af Gudstro især er udtalt i de to yngste generationer.

Gud med stort G tiltaler som sagt en traditionel og monoteistisk opfattelse af en gud, der er en autoritet uden for selvet (Heelas og Woodhead 2005, 4). 'Den tyste generation' er den eneste generation, hvor en majoritet tror på denne gudsform. I alle andre aldersgrupper er Gudstroen lavere, hvilket stemmer overens med teorierne om 'traditionsbrud'. Her ser det ud til, at 1960'ernes ungdomsoprør har rokket ved den traditionelle gudsforståelse.

I forhold til tesen: 'Der sker en nedgang i den traditionelle kristne gudsopfattelse med generationen '68'erne'', viser analysen af besvarelsene i vores undersøgelse, at denne tese umiddelbart kan være gældende i en dansk kontekst. Vi kan dog ikke sige det med sikkerhed, før vi kan foretage sammenligninger på tal for generationerne hen over tid. Vi har dog mulighed

for at se på data fra de tidligere gennemførte undersøgelser i regi af Den danske værdiundersøgelse.

5.3.3 Tro på Gud i Den danske værdiundersøgelse

For at teste tesen om den generationsdrevne gudstro, har vi tjekket spørgsmålet om tro på Gud i Den danske værdiundersøgelses målinger af den danske befolkning 1981-2017.⁶⁶ Her er der foretaget en rundspørge hvert niende år, så vi indtil videre har svar fra 1981, 1990, 1999, 2008 og 2017.

Vi har i nærværende undersøgelse ikke fulgt de samme generationsopdelinger som i Den danske værdiundersøgelse, da vores opdelinger er etableret ud fra generationsteoriernes historiske opdeling frem for et fast tidsinterval. Imidlertid kan vi stadig se, hvordan troen på Gud forandrer sig som respondenterne bliver ældre i data fra Den danske værdiundersøgelse.

Tabel 19: Tro på Gud (Den danske værdiundersøgelse 1981-2017)

Kohorter	1981	1990	1999	2008	2017
1917-1925	80 % (56-64 år)	74 % (65-73 år)	84 % (74-82 år)	88 % (83-91 år)	75 % (92-100 år)
1926-1934	71 % (47-55 år)	86 % (56-64 år)	82 % (65-73 år)	72 % (74-82 år)	80 % (83-91 år)
1935-1943	65 % (38-46 år)	73 % (47-55 år)	75 % (56-64 år)	74 % (65-73 år)	76 % (74-82 år)
1944-1952	50 % (29-37 år)	72 % (38-46 år)	75 % (47-55 år)	76 % (56-64 år)	73 % (65-73 år)
1953-1961	33 % (20-28 år)	60 % (29-37 år)	80 % (38-46 år)	72 % (47-55 år)	69 % (56-64 år)
1962-1970	32 % (18-19 år)	56 % (20-28 år)	61 % (29-37 år)	70 % (38-46 år)	60 % (47-55 år)

Tabellen viser de samme kohorters svar hvert niende år. Her fokuserer vi på de kohorter, som har den længste måling hen over deres livscyklus. Den næstnyeste kohorte er født i 1950'erne. Ved den første måling i 1981 er den gruppe mellem 20 og 28 år. Her svarer 33 % af gruppen, at de tror på

66 Datasættet ligger tilgængeligt her <https://www.ddv.aau.dk/> (tilgæet 11.12.2020).

Gud. Ved næste måling i 1990 er svarprocenten oppe på 60 % og i 1999, når kohorten er 38-46 år, er der 80 %, der svarer ja til tro på Gud. Tendensen til en større tro på Gud med alderen kan findes i alle de kohorter, som vi har lange målinger på i materialet, dvs. særligt de generationer, som er født fra 1944 og frem. Vi kan dog ikke afvise, at tidligere generationer har samme mønster, men vi har ikke materiale til at sige noget om det.

Det bemærkelsesværdige ved tabellen er, at den viser et livscyklisk forløb for tro på Gud. De yngre generationer har en tendens til at være mere ateistiske tidligt i livet for senere at finde et højere niveau for Gudstro.

Vi har også set på Den danske værdiundersøgelses paneldata for at være sikre på, at resultaterne ikke er udtryk for forskellige informanter ved hver måling, men selv med de samme mennesker er mønsteret til stede.

Opsummerende må vi konstatere, at livsfaseperspektivet ser ud til at være vigtigt i forståelsen af den danske befolknings individuelle tro på Gud. Benytter vi denne viden i forståelsen af tesen 'Der sker en nedgang i den traditionelle kristne gudsopfattelse med generationen '68'erne'', bekræfter analysen af data fra Den danske værdiundersøgelse, at der er tale om effekt fra såvel livsfase som generationelle forskelle.

Hvor vi i dette afsnit har set på traditionel Gudstro, vil vi i det følgende se på spirituelle trosforestillinger.

5.4 Spirituelle trosforestillinger

I spørgeskemaundersøgelsen har vi også spurgt til trosforestillinger, som nogle ville kalde spirituelle eller holistiske (Hamberg 2011, 748; Heelas og Woodhead 2005, 25-30), men som også kan indgå i traditionelle religiøse retninger. Det drejer sig om reinkarnation, tro på kontakt med afdøde og healing ved håndspåleggelse.

Vi søger igennem analysen at belyse befolkningens spirituelle trosforestillinger generelt og vil derudover igennem analysen specifikt søge at belyse tesen 'Der sker en vækst i alternative trosforestillinger med generatio-

nen '68'erne'. Spørgsmålet er, om vi kan se en væsentlig vækst i alternative trosforestillinger fra 'Den tyste generation' til '68'erne'. Når vi i denne sammenhæng taler om 'alternative trosforestillinger', er det trosforestillinger, som giver alternativer til den traditionelle kristne trosforestilling om Gud.

I det følgende isolerer vi ikke gruppen med dansk herkomst, da vores analyse af data har vist, at herkomst ikke påvirker målingen af spiritualitet tilstrækkeligt til, at det kan ses i tallene for befolkningen som helhed. Dette står i modsætning til spørgsmålene om tro på Gud, egen dåb og medlemskab, som alle viser en markant betydning af herkomst.

5.4.1 Reinkarnation

Vi har i undersøgelsen spurgt til tro på tidligere liv, som henviser til reinkarnationstanken og den hinduistiske og buddhistiske tradition. I spørgsmålet har vi givet mulighed for at svare "måske".⁶⁷ "Måske" signalerer en åbenhed overfor trosforestillingen men ikke en klar overbevisning.

Tabel 20: Troen på reinkarnation (befolkningen)

Tror du på, at mennesker har levet tidligere liv, og at de fødes igen til nye liv her på jorden?	Generation Z -23 år	Generation millennium 24-39 år	Generation X 40-55 år	Generation Jensen 56-65 år	68'erne 66-74 år	Den tyste generation 75-	Total
Ja	13 %	13 %	15 %	13 %	12 %	11 %	13 %
Måske	33 %	28 %	30 %	30 %	24 %	18 %	28 %
Nej	54 %	60 %	55 %	58 %	64 %	71 %	59 %
Total	100 %	101 %	100 %	101 %	100 %	100 %	100 %

Note: N=3.751. $p \leq .001$. Vægtede besvarelser. 'Det har jeg ingen mening om', 'Ved ikke' og 'Ønsker ikke at svare' er fjernet fra besvarelserne, missing = 358.

⁶⁷ I spørgsmålet om Gudstro har respondenterne ikke haft mulighed for at svare måske, da vi har benyttet det ordrette spørgsmål fra værdiundersøgelserne. Formålet har været at kunne foretage sammenligning med værdiundersøgelsen.

I spørgsmålet om tro på reinkarnation sker den mest markante udvikling i åbenheden over for andre former for religiøsitet end kristen. Ser vi på troen på reinkarnation, ligger frekvensen lavt i befolkningen som helhed. 13 % siger ja til at tro på reinkarnation. I dette spørgsmål er den mest reinkarnationstroende aldersgruppe 'Generation X' med 15 %, der også har været mere påvirkede af 1980'ernes New Age-miljøer⁶⁸ end de omkringliggende generationer. Den laveste tro på reinkarnation finder vi ikke overraskende hos 'Den tyeste generation', der også er generationen med en højere grad af orientering imod det traditionelt kristne. Men '68'erne' er ikke mere investerede i reinkarnation end 'Den tyeste generation', da de to generationer ligner hinanden i gruppen af ja-sigere. Det kan tyde på, at fortællingen om, at '68'erne' er mere alternativt religiøst orienterede, ikke stemmer i dag.

Hvis vi derimod vender blikket imod "Måske"-kategorien, kan vi se en anden udvikling hen over generationerne, der bekræfter tesen om religiøs forskellighed blandt '68'erne'. I denne generation stiger åbenheden over for tro på reinkarnation markant. "Måske"-kategorien stiger fra 18 % i Den tyeste generation til 24 % hos 68'erne, og igen til 30 % i Generation Jensen. Det er en meget stor vækst i åbenhed over for reinkarnation, selvom procenten af overbeviste ja-sigere ikke stiger i særligt stor grad. 'Generation millennium' udgør her undtagelsen, da de både er mindre reinkarnationstroende og mindre åbne over for muligheden end de omkringliggende generationer. Overordnet set tyder spørgsmålet om reinkarnation på, at der med '68'erne' sker en større åbenhed over for andre religiøse trosforestillinger end kristne – her reinkarnationstanken.

---

68 "New Age bruges som et samlende begreb for mange slags nutidige spirituelle strømninger, hvis fællesnævner er bebudelsen af en ny harmoni mellem åndelighed og videnskab og af et generelt opgør med materialistisk tænkning, idet individets åndelige arbejde og udvikling anses for at være forudsætningen for en bedre verden. Andre fællestræk er tilliden til, at "Gud" er inde i os selv, og at vi selv er herrer over vores skæbne" (Larsen et al. 2009).

5.4.2 Kontakt med afdøde

Tabel 21: Troen på kontakt med afdøde (befolkningen)

Tror du på, at man kan komme i kontakt med afdøde?	Generation Z -23 år	Generation millennium 24-39 år	Generation X 40-55 år	Generation Jensen 56-65 år	68'erne 66-74 år	Den tyste generation 75-	Total
Ja	18 %	19 %	18 %	14 %	10 %	10 %	16 %
Måske	23 %	22 %	26 %	25 %	19 %	14 %	23 %
Nej	59 %	58 %	56 %	62 %	71 %	76 %	62 %
Total	100 %	99 %	100 %	101 %	100 %	100 %	101 %

Note: N=3.862. $p \leq .001$. Vægtede besvarelser. 'Det har jeg ingen mening om', 'Ved ikke' og 'Ønsker ikke at svare' er fjernet fra besvarelserne, missing = 247.

I spørgsmålet om kontakt til afdøde ser vi, hvordan denne trosforestilling er i vækst hen over generationerne. I modsætning til den traditionelle gudstro, er troen på kontakt med afdøde markant mere udbredt blandt de yngre generationer end de ældre. 16 % af befolkningen tror på kontakt til afdøde. '68'erne' og 'Den tyste generation' er begge skeptiske overfor at sige ja til kontakt til afdøde. Kun 10 % tror på, at man kan komme i kontakt med afdøde. Procenten stiger med 'Generation Jensen' og igen med 'Generation X'. Selvom reinkarnation og kontakt til afdøde traditionelt stammer fra to forskellige religiøse retninger, vil de i en dansk sammenhæng ofte tiltale samme type af respondenter, fordi begge spørgsmål indgår i et kompleks af holistisk religiøsitet, typisk den religiøsitet vi finder på krop-sind- og ånd-helsemesserne (Ahlin 2007, 73).

Ofte er New Age forbundet til holistiske forståelser af det transcendent som en kraft i verden, men her er det religiøse i mindre grad en ekstern autoritet, som vi ser det i troen på Gud (Heelas og Woodhead 2005, 4). Snarere er det religiøse en autoritet inde i individet selv. 62 % af befolkningen som helhed tror ikke på kontakt med afdøde.

Til sidst vil vi også hæfte os ved måske-kategorien, som i lighed med spørgsmålet om reinkarnation er i vækst og stiger markant i de yngste generationer. Igen er der tegn på, at der sker en religiøs forskellighed i de aldersgrupper, der er påvirket mest af ungdomsoprøret i 1960'erne, og at den stigende religiøse åbenhed i måske-kategorien i de mellemliggende generationer går over og bliver mere faste trosforestillinger hos de yngre generationer.

5.4.3 Healing

Det sidste spørgsmål om trosforestillinger handler om healing igennem håndspåbyggelse. Denne praksis er meget specifik, men den findes i flere religiøse traditioner, og derfor er tro på denne form for healing ikke bundet til en bestemt tradition.

Tabel 22: Troen på healing igennem håndspåbyggelse (befolkningen)

Tror du på, at mennesker kan heales igennem håndspåbyggelse?	Generation Z -23 år	Generation millennium 24-39 år	Generation X 40-55 år	Generation Jensen 56-65 år	68'erne 66-74 år	Den tyste generation 75-	Total
Ja	7 %	10 %	12 %	13 %	13 %	9 %	11 %
Måske	16 %	16 %	20 %	27 %	23 %	18 %	20 %
Nej	77 %	74 %	68 %	61 %	64 %	73 %	69 %
Total	100 %	100 %	100 %	101 %	100 %	100 %	100 %

Note: N=3.837. $p \leq .001$. Vægtede besvarelser. 'Det har jeg ingen mening om', 'Ved ikke' og 'Ønsker ikke at svare' er fjernet fra besvarelserne, missing = 272.

Her ser vi et lidt andet mønster hen over generationerne. 11 % af befolkningen siger ja til tro på healing via håndspåbyggelse. 'Generation Jensen' og '68'erne' er de mest healing-troende af generationerne, og herefter falder procenten til 'Generation Z', hvor kun 7 % tror på healing. 'Den tyste generation' udviser samme skepsis over for healing, som vi har set i de tidlige spørgsmål om reinkarnation og kontakt til afdøde. Her sker der altså et

skifte med '68'erne', der videreføres med 'Generation Jensen', men derefter daler andelen af respondenter, der tror på healing.

Ser vi på gruppen af måske-svarere, har vi den samme bevægelse. Andelen, der er åbne over for healing igennem håndspålægning, stiger med '68'erne' og 'Generation Jensen', men derefter falder åbenheden for hver generation. Det ser ud til, at healing igennem håndspålægning altså er et fænomen, der i særlig høj grad angår de to generationer, der ligger tættest på tiden efter ungdomsoprøret.

Her kan det også være relevant at inddrage livsfaseperspektivet, da healing ofte er forbundet til alternative og holistiske sundhedsparadigmer, som gruppen af ældre midaldrende (her bedst tilnærmet ved 'Generation Jensen') i særlig grad efterspørger (Ahlin 2007, 57). Dertil kan selve ordlyden – healing via håndspålægning – muligvis virke fremmed på den yngste generation under 23 år.⁶⁹

5.5 Sammenfatning

Når vi ser på både den formelle folkekirkerelation, den private religiøse praksis og en række trosforestillinger fordelt på generationerne, kan vi begynde at ane konturerne af de religiøse forandringer, der har fundet sted i befolkningen. Et resultat er, at indvandringen og dermed en mere religiøs forskelligartet befolkning indvirker på den traditionelle kristne tilknytning på to forskellige måder:

1. Indvandring påvirker procentsatserne for de formelle relationer som medlemskab og dåb i nedadgående retning i hele befolkningen, fordi flere indvandrere og efterkommere står uden for folkekirken end blandt personer med dansk herkomst.
2. Indvandring påvirker procentsatserne for Gudstro og privat religiøs praksis i opadgående retning, fordi gruppen af indvandrere og efterkommere er mere Gudstroende og mere praktiserende uden for religiøse institutioner end respondenter med dansk herkomst.

---

⁶⁹ Tak til Marie Vejrup Nielsen ved Aarhus Universitet for denne indsigt.

Ser vi på 1960'ernes traditionsbrud, og den religiøse diversitet, som det har medført, peger undersøgelsen desuden på, at der opstår en større religiøs åbenhed med '68'erne'. Hvor 'Den tyste generation' på alle spørgsmål er mere traditionelt kristen, mere privat religiøst praktiserende og mere formelt tilknyttet folkekirken, er '68'erne' mindre religiøst praktiserende og har en øget religiøs diversitet – også inden for folkekirkemedlemskabet. Dertil ser der ud til at være en stigende religiøs åbenhed generelt i alle generationer efter 'Den tyste generation', som gør, at tro på reinkarnation og kontakt til afdøde vokser for hver generation. Til gengæld falder tro på healing med de yngre generationer.

Der er også en udvikling i det religiøse indhold, hvor troen på Gud med stort G som en ekstern autoritet er i nedgang for hver generation, imens mere holistiske trosforestillinger er i vækst.

Nedenfor opsummerer vi undersøgelsens resultater vedrørende de fem opstillede teser:

- *Tese 1: Der sker en vækst i alternative trosforestillinger med '68'erne'.*
Tese 1 kan delvis bekræftes, da der sker en vækst i større åbenhed overfor alternative trosforestillinger med 68'erne.
- *Tese 2: Der sker en nedgang i den traditionelle gudsopfattelse med '68'erne'.*
Tese 2 bekræftes.
- *Tese 3: Der sker en nedgang i den folkekirkelige tilknytning med 'Generation millennium'.*
Tese 3 bekræftes, når der ses på befolkningen som helhed. Der er imidlertid ikke en nedgang, når vi fokuserer på personer med dansk herkomst. Her ligger medlemsprocenten på 84 % for både 'Generation millennium' og 'Generation X'.
- *Tese 4: Der sker et brud i religiøs videreførelse med 'Generation millennium'.*
Tese 4 bekræftes delvist. Det ser ud til, at 'Generation Millennium' i mindre grad viderefører det folkekirkelige medlemskab ved barnedåb.

Vi kan dog ikke sige noget om, hvorvidt den religiøse videreførelse vil indfinde sig senere i livet fx ved konfirmation for respondenternes børn.

- *Tese 5: Der sker en nedgang i den samlede danske befolknings formelle tilknytning til folkekirken med indvandringen.*

Den religiøse forskellighed, der følger med indvandringen, giver en markant nedgang i kirkelig tilknytning i befolkningen. Tese 5 kan således bekræftes.

Danmark oplever således en stigning i religiøs diversitet, både som følge af et opgør med traditionelle religionsopfattelser, sekularisering og individualisering begyndende i 1960'erne samt som følge af indvandring. Traditionsbrud og nye befolkningsgrupper forklarer derfor forskellige bevægelser i danskernes tro og tilhørsforhold til folkekirken.

Kapitlet har også vist, at vi bør være opmærksomme på de nye befolkningsgrupper, da de ofte har større forklaringsværdi end 'traditionsbrud' ift. folkekirkerelationen.

6. Brug af og forventninger til folkekirken

I sit værk *Den relevante folkekirke* (2014) argumenterer sociolog Steen Marqvard Rasmussen for, at folkekirken bør anerkende befolkningens adskillige subkulturer for at imødekomme forskellige gruppers kirkelige behov. I dette kapitel viderefører vi denne tanke ved at spørge danskerne om, hvordan de bruger folkekirken, og hvilke forventninger de har til folkekirkelige prioriteringer.

Den engelske religionssociolog Linda Woodhead har beskrevet, hvordan der er sket et generelt samfundsmæssigt magtskifte fra magt fra oven til magt fra neden i det 20. århundrede, samt hvordan dette har udspillet sig også i de kirkelige institutioner verden over (Woodhead 2004, 333-339). Marie Vejrup Nielsen anvender Woodheads teori om magtskifte på analyse af folkekirken. En af hendes konklusioner er, at folkekirken med dette magtskifte er begyndt at markedsføre sig imod bestemte brugergrupper i befolkningen. I denne bevægelse positionerer folkekirken sig som en kulturinstitution, der befinder sig et sted mellem marked og stat (Nielsen 2019, 235)⁷⁰.

Dette magtskifte og den medfølgende markedsgørelse kan siges at medføre, at brugerne af folkekirken igennem deres brugeradfærd har mere direkte indflydelse på, hvordan kirken skal være. Derfor vil vi i det følgende se

---

⁷⁰ Se også Karen Marie Leth-Nissens ph.d.-afhandling om folkekirkens markedsgørelse (Leth-Nissen 2018) samt Lisbets Christoffersens tidlige ph.d.-afhandling om markedstænkningen ift. kirkeret og menigheder (Christoffersen 1998, 208-233).

på, hvordan befolkning og medlemmer bruger folkekirken, og hvilke forventninger medlemmerne har til folkekirkens profil.

6.1 Befolkningens brug af folkekirken

I det følgende fokuserer vi på befolkningens brug af folkekirken. Først ser vi på brugen de sidste 12 måneder i befolkningen som helhed, og dernæst ser vi på kønsforskelle i denne brug.

6.1.1 Brug af folkekirken de sidste 12 måneder

I undersøgelsen har vi spurgt respondenterne, om de har været i kontakt med folkekirken de sidste 12 måneder i forbindelse med en række oplyste aktiviteter. Det har været muligt at sætte flere krydser. Svarene afspejler, hvor mange respondenter, der har deltaget i en aktivitet eller gjort brug af et tilbud i folkekirken.

Tabel 23: Kontakt med folkekirken de sidste 12 måneder (befolkningen)

Har du været i kontakt med folkekirken de sidste 12 måneder i forbindelse med ...	Total
... dåb, konfirmation, bryllup, begravelse	56 %
... besøg på kirkegården ud over til begravelse	43 %
... koncerter, foredrag eller andre kulturelle arrangementer	22 %
... søndagsgudstjeneste	14 %
... besøg i kirken for en stille stund, som er uden for gudstjeneste eller koncert	13 %
... aktiviteter for børn, unge eller ældre	10 %
... andre gudstjenesteformer f.eks. natkirke, meditationsgudstjeneste eller særgudstjenester	9 %
... kor i kirken, voksen-, ungdoms- og/eller børnekor	8 %
... personlig samtale med præst eller anden medarbejder ved kirken	5 %
... frivilligt kirkeligt arbejde	3 %
... andet	5 %
Har ikke været i kontakt med folkekirken de sidste 12 måneder	23 %

Note: N = 4.109. Vægtede besvarelser.

23 % af befolkningen har ikke været i kontakt med folkekirken inden for det seneste år, hvilket vil sige, at 77 % af befolkningen har haft en kontakt. Døb, konfirmation, bryllup og begravelse er de anledninger, hvor flest i befolkningen er i kontakt med folkekirken (56 %). Derefter kommer besøg på kirkegården ud over til begravelse (43 %), koncerter, foredrag eller andre kulturelle arrangementer (22 %), og søndagsgudstjeneste (14 %).

Den mest forekommende kontakt med folkekirken (56 % af befolkningen) er altså i forbindelse med dåb, konfirmation, bryllup og begravelse. Dette stemmer overens med tidligere studier af de skandinaviske lande, som viser, at befolkningerne fortrinsvis benytter folkekirken som ramme om livets overgange (Bäckström 2000, 156; Felter & Bjerrum 2015, 10). Da de kirkelige handlinger ofte er begivenheder, hvor hele familier er inviteret på tværs af medlemskab og anden religiøs orientering, udgør de ikke overraskende den største kontaktoverflade til folkekirken for befolkningen som helhed.

Den næstmest forekommende anledning til kontakt med folkekirken er besøg på kirkegården, uden at det er i forbindelse med en begravelse. 43 % af respondenterne har svaret, at de har været på kirkegårdsbesøg inden for de sidste 12 måneder.

Dette skyldes blandt andet, at folkekirken ejer størstedelen af kirkegårdene i Danmark (Nielsen 2019, 246), og at folkekirken er den uden sammenligning mest anvendte institution i forbindelse med begravelse i Danmark. I 2019 blev 83 % af alle bisættelser og begravelser i Danmark foretaget under medvirken af en præst i folkekirken (Kirkeministeriet 2020a).⁷¹ Derfor er de to mest udbredte kontaktoverflader de aktiviteter, som samler danskerne på tværs, og som understøtter den etablerede struktur, hvor folkekirkens position som begravelsesmyndighed spiller en rolle.

Den tredje mest udbredte aktivitet er deltagelse i koncerter og andre kulturelle arrangementer i folkekirken, som ca. en femtedel af hele befolkningen

---

71 <https://www.km.dk/folkekirken/kirkestatistik/kirkelige-begravelser> (tilgået 11.12.2020).

deltager i på årsbasis. Det taler til den position, som folkekirken placerer sig i som både kultur og kirke i et stats- og markedsperspektiv.

6.1.2 Kønsforskelle i brugen af kirken

Vi ser en kønsskævhed i en stor del af den kirkelige aktivitet. Næsten universelt er kvinder mere aktive i kirkerne end mænd er (Bruce og Trzebia-towska 2012, 12), og derfor er det værd at undersøge, om også folkekirken har en lignende kønsfordeling.

Tabel 24: Kønsfordelt kontakt med folkekirken de sidste 12 måneder (befolkningen)

Har du været i kontakt med folkekirken de sidste 12 måneder i forbindelse med ...	Kvinder	Mænd	Total
... dåb, konfirmation, bryllup, begravelse***	60 %	53 %	56 %
... besøg på kirkegården ud over til begravelse***	49 %	36 %	43 %
... koncerter, foredrag eller andre kulturelle arrangementer***	25 %	18 %	22 %
... søndagsgudstjeneste***	16 %	11 %	14 %
... aktiviteter for børn, unge eller ældre***	12 %	8 %	10 %
... andre gudstjenesteformer f.eks. natkirke, meditationsgudstjeneste eller særgudstjenester***	11 %	7 %	9 %
... kor i kirken, voksen-, ungdoms- og/eller børnekor*	9 %	7 %	8 %
... personlig samtale med præst eller anden medarbejder ved kirken**	6 %	4 %	5 %
Har ikke været i kontakt med folkekirken de sidste 12 måneder***	19 %	27 %	23 %

Note 1: N = 4.109. Vægtede besvarelser.

Note 2: *** $p \leq .001$, ** $p \leq .005$, * $p \leq .05$.

Hvis vi ser på besvarelsen 'Har ikke været i kontakt med folkekirken de sidste 12 måneder' kan vi se, at flere kvinder end mænd har været i kontakt med folkekirken, da 27 % af mændene ikke har deltaget i aktiviteter de sidste 12 måneder, hvilket gælder for 19 % af kvinderne. Der er en signifikant sammenhæng mellem køn og brugen af folkekirkens aktiviteter. Kvinderne har dermed en højere tilslutning til alle aktiviteterne og tilbuddene end

mændene – bortset fra kategorierne 'besøg i kirken for en stille stund, som er uden for gudstjeneste eller koncert', 'frivilligt kirkeligt arbejde' og 'andet', hvor der ikke er en signifikant forskel – disse er derfor fjernet fra tabellen.⁷² Med andre ord tyder det på, at kvinder finder de fleste aktiviteter mere tiltalende, end mænd gør. Den største kønsmæssige forskel ses ved besøg på kirkegården (13 procentpoint), hvor 49 % af kvinderne og 36 % af mændene har besøgt kirkegården ud over til begravelse. Denne praksis afspejler muligvis, at de ofte har ansvar for familietraditionernes videreførelse (Bruce & Trzebiatowska 2012, 95-106).

Forskellen på kvinders og mænds kontakt med folkekirken er ikke et unikt folkekirkeligt fænomen. Et studie fra Pew Research Center viser, at kvinder rundt omkring i verden på tværs af kontinenter, kultur og trosretninger generelt er mere religiøse end mænd – især inden for kristne trosretninger – selvom der selvfølgelig findes undtagelser, hvor kønnene er lige religiøse på nogle områder, eller mændene er mere religiøse (Pew Research Center 2016, 5-6). Selvom empirien peger på, at der er forskel på kønnenes religiositet, så har forskningen endnu ikke fundet en entydig forklaring på denne kønsmæssige forskel, hvilket peger i retning af, at forklaringen skal findes i flere teorier, og at sammenhængen mellem køn og religion er kompleks (Ibid., 54; 58).

At flere kvinder (60 %) end mænd (53 %) er i kontakt med folkekirken i forbindelse med overgangsritualer kan dog virke overraskende, da det er oplagt at antage, at kønnene i lige høj grad bliver inviteret med til de kirkelige handlinger. Færre mænd (45 %) identificerer sig som troende end kvinder gør (61 %), hvilket måske også kan være med til at forklare forskellen mellem kønnenes kirkelige deltagelse. Der er færre af de, der identificerer sig som overbeviste ateister, der deltager i folkekirkelige overgangsritualer (43 %) end de, der identificerer sig som troende (61 %), ikke-troende (55 %), eller de, der ikke ved, hvad de identificerer sig som (50 %).

---

⁷² $p > .05$.

Tabel 25: Religiøs selvidentifikation fordelt på kvinder og mænd (befolkningen)

Uanset om du er religiøst eller spirituelt praktiserende, vil du så mene, at du er ...	Kvinder	Mænd	Total
... et troende menneske	61 %	45 %	53 %
... et ikke-troende menneske	18 %	25 %	22 %
... overbevist ateist	6 %	15 %	10 %
Ved ikke	15 %	15 %	15 %
Total	100 %	100 %	100 %

Note: N = 4.104, missing = 5. $p \leq .001$. Vægtede besvarelser.

6.2 Folkekirkemedlemmers brug af kirken

I det følgende sætter vi fokus på folkekirkemedlemmernes brug af og forventninger til folkekirken ud fra tre forhold: Livsfase (alder), urbanisering⁷³ og uddannelse. Vi har valgt disse tre, fordi de tilsammen giver et meget bredt billede af medlemsprofilen og den forskellige brug og forventninger, som der kan være i den samlede gruppe af medlemmer.

Den stereotype forestilling om det meget religiøse menneske er en ældre kvinde på landet med en kort uddannelse. Det bunder i sekulariseringsteorier med rødder i fremvæksten af det moderne samfund, hvor industrialiseringen og urbaniseringen så ud til at afskaffe den religiøsitet, som havde været integreret i livet på landet (Beckford 2003, 34). Ideen var, at når folk flyttede ind til byerne og blev bedre uddannet, ville de blive mere rationelle og mindre religiøse. Det lyder måske lidt fortegnet i dagens samfund, men selve ideen om, at der er forskel på yngre og ældre, på landfolk og byfolk og på folk med korte uddannelser og lange uddannelser stammer fra disse moderniseringstanker (Andersen & Riis 2002, 76-81).

⁷³ Vi tager udgangspunkt i tre grader af urbanisering efter Danmarks Statistiks model, se DST 2007: <https://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/nomenklaturer/urbaniseringsgrad--de-gurba----danmarks-statistik> (tilgået 10.02.2021).

I den næste del analyserer vi på folkekirkemedlemmernes brug af folkekirken og forventninger til folkekirkens prioriteringer. Det gør vi, fordi vi går ud fra, at medlemmerne bruger folkekirken mere og dertil er mere investerede i folkekirken som institution.

6.2.1 Livsfase og brug af folkekirken

Vi har i tidligere kapitler set, hvordan både generation og livsfase spiller en rolle for befolkningens religiøsitet og formelle folkekirkerelation. Ved at bruge data fra Den danske værdiundersøgelse har vi fundet, at danskerne i deres ungdom tror markant mindre på Gud for senere at blive mere Gudstroende, efter at de har passeret de 30 år. Der er altså et vigtigt livsfaseperspektiv på spil i den danske befolkning.

Vi viderefører livsfaseperspektivet her, hvor vi undersøger, om alder har en sammenhæng med medlemmernes brug af folkekirken. Tidligere studier har vist, at alder spiller positivt ind på kirkerelationen, sådan at ældre typisk går mere i kirke (Day 2013, 110) og opretholder en højere grad af institutionel praksis. Yngre ser derimod ud til at have en mere åben religiøsitet, som er bundet til den igangværende identitetsskabelse, der sker fra teenageårene og fremefter (Lövheim og Klingenberg 2019, 12).

Tabellens tal viser, hvor mange procent af respondenterne, der inden for det seneste år har deltaget i en bestemt aktivitet. Tabellen kan ikke fortælle os noget om hyppigheden af aktiviteten. Fx vil de personer, der angiver, at de inden for det seneste år har deltaget i kor i kirken, sandsynligvis have gjort dette en række gange i løbet af året. De tæller dog fortsat kun én gang i procentsatsen.

Sammenligner vi tabellens tal med samme tal for befolkningen som helhed, viser der sig en betydelig forskel i brug af folkekirken. Medlemmerne benytter med andre ord folkekirkens tilbud mere end befolkningen som helhed, hvilket måske ikke er overraskende.

Tabellen viser desuden, at alder har betydning for næsten alle former for brug af folkekirken. Den aktivitet med størst tilslutning er som nævnt del-

Tabel 26: Aldersgruppers kontakt med folkekirken de sidste 12 måneder (folkekirkemedlemmer)

Har du været i kontakt med folkekirken de sidste 12 måneder i forbindelse med ...	18-23 år (192)	24-39 år (584)	40-55 år (883)	56-65 år (595)	66-74 år (534)	75+ (368)	Total (3156)
... dåb, konfirmation, bryllup, begravelse*	64 %	70 %	68 %	64 %	66 %	61 %	66 %
... besøg på kirkegården ud over til begravelse***	41 %	44 %	50 %	54 %	58 %	61 %	52 %
... koncerter, foredrag eller andre kulturelle arrangementer ***	8 %	14 %	28 %	30 %	35 %	39 %	28 %
... søndagsgudstjeneste ***	14 %	9 %	17 %	13 %	20 %	33 %	17 %
... besøg i kirken for en stille stund, som er uden for gudstjeneste eller koncert***	12 %	10 %	14 %	16 %	17 %	18 %	15 %
... aktiviteter for børn, unge eller ældre***	7 %	17 %	15 %	7 %	10 %	13 %	13 %
... andre gudstjenesteformer f.eks. natkirke, meditationsgudstjeneste eller særgudstjenester	11 %	10 %	14 %	11 %	11 %	11 %	12 %
... kor i kirken, voksen-, ungdoms- og/eller børnekor ***	3 %	6 %	9 %	9 %	13 %	14 %	9 %
... personlig samtale med præst eller anden medarbejder ved kirken***	4 %	5 %	5 %	6 %	8 %	13 %	5 %
... frivilligt kirkeligt arbejde*	4 %	2 %	3 %	3 %	5 %	5 %	4 %
Andet	5 %	5 %	5 %	5 %	4 %	3 %	5 %
Har ikke været i kontakt med folkekirken de sidste 12 måneder**	21 %	14 %	12 %	15 %	11 %	15 %	14 %

Note 1: N = 3.156. Besvarelser uden vægt.

Note 2: *** $p \leq .001$, ** $p \leq .005$, * $p \leq .05$.

tagelse i de kirkelige handlinger; dåb, konfirmation, bryllup og begravelse. Her er alder også signifikant. Både medlemmerne og den store majoritet af befolkningen som helhed berøres af de kirkelige handlinger. Imidlertid er den aldersgruppe, der er mest i kontakt med folkekirken igennem de kirkelige handlinger de respondenter, der er i alderen 24-39 år. Dette kan formentlig forklares med, at der er lidt hyppigere dåb og konfirmation af egne børn samt bryllup i denne aldersgruppe. Det er dog en lille forskel på 4 procentpoint i forhold til gennemsnittet, det drejer sig om.

Opdelt på alder finder vi flere deltagere i næsten samtlige kirkelige aktiviteter i gruppen af ældre i pensionsalderen fra 66 år og op. Jo ældre, jo flere deltager i aktiviteterne. Der er nogle aktiviteter, som har en kraftig aldersmæssig slagside. Her er fx koncerter, foredrag og andre kulturelle arrangementer en aktivitet, der tiltaler den ældste aldersgruppe markant mere (39 %) end den yngste, som deltager i meget begrænset omfang (8 %). Den store forskel i aktivitetsniveauet blandt aldersgrupperne kan til dels forklares med et livsfaseperspektiv, hvor de ældre, der er gået på pension, har mere tid til at benytte sig af kirkelige tilbud. En mindre aldersopdelte kirkebrug er fx det at besøge kirken for en stille stund uden for andre aktiviteter. Her er forskellen mellem ung og ældre ikke så stor.

Den næste tydelige aldersprofil kommer af de aktiviteter, der appellerer til bestemte aldersgrupper. Her er det ”Aktiviteter for børn, unge eller ældre”, som flere i alderen 24-55 har angivet som aktivitet (henholdsvis 15 % og 17 %). Det hænger sandsynligvis sammen med disse aldersgruppers børn, hvor børnene er grunden til at komme i kirken.

6.2.2 Livsfase og forventninger til folkekirken

Ligesom de enkelte aldersgrupper benytter kirken på forskellig måde, ser vi også aldersmæssig forskel i holdninger til, hvordan folkekirken skal prioritere sine midler.

Tabel 27: Andel af en aldersgruppe, der mener, at bestemte aktiviteter er vigtige for folkekirken at prioritere (folkekirkemedlemmer)

Hvis folkekirken skal prioritere sine midler, hvor vigtig synes du så, at følgende aktiviteter er?	18-23 år	24-39 år	40-55 år	56-65 år	66-74 år	75+	Total
At vedligeholde kirkegårdene godt**	87 %	85 %	86 %	82 %	88 %	91 %	86 %
At hjælpe syge, gamle og socialt udsatte**	78 %	85 %	87 %	85 %	86 %	89 %	86 %
At arrangere kirkelige tilbud for børn og unge***	64 %	65 %	70 %	70 %	69 %	77 %	69 %
At holde kirkerne åbne for dem, som vil bede eller meditere***	79 %	77 %	81 %	76 %	72 %	72 %	76 %
At bevare traditionerne***	66 %	70 %	81 %	79 %	79 %	85 %	78 %
At deltage i internationalt hjælpearbejde***	62 %	61 %	62 %	64 %	67 %	74 %	64 %
At skabe nye gudstjenesteformer***	42 %	55 %	66 %	61 %	49 %	41 %	63 %
At samarbejde med andre trossamfund***	62 %	58 %	54 %	55 %	48 %	45 %	53 %
At tage mere aktivt stilling til aktuelle samfundsspørgsmål***	46 %	43 %	41 %	40 %	32 %	32 %	39 %
At organisere gudstjeneste hver søndag i alle menigheder***	37 %	32 %	35 %	36 %	39 %	51 %	37 %
At være fortaler for den grønne omstilling***	45 %	32 %	26 %	29 %	24 %	32 %	34 %
At missionere***	12 %	9 %	9 %	11 %	14 %	22 %	12 %

Note 1: Procenterne angiver andelen af en aldersgruppe, som mener, at en aktivitet er 'vigtig' eller 'meget vigtig'.

Note 2: N = 3.127-3.152, missing = 4-29. Besvarelser uden vægt.

Note 3: *** $p \leq .001$, ** $p \leq .005$.

Tabellen viser, at der generelt er en majoritet af folkekirken medlemmer, som mener, at de øverste otte udsagn bør prioriteres. Der er dog udsving, når vi sammenligner de enkelte aldersgrupper. Følgende seks udsagn er der bred aldersmæssig opbakning:

- At vedligeholde kirkegårdene godt.
- At hjælpe syge, gamle og socialt udsatte.
- At arrangere kirkelige tilbud for børn og unge.
- At holde kirkerne åbne for dem, som vil bede eller meditere.
- At bevare traditionerne.
- At deltage i internationalt hjælpearbejde.

Dette må med andre ord betegnes som et bredt forankret forventningsbillede til folkekirken blandt medlemmerne. Dertil kommer, at de tre aldersgrupper mellem 24 og 65 år desuden har en overvægt af medlemmer, som mener, at følgende tillige er vigtigt at prioritere:

- At skabe nye gudstjenesteformer.
- At samarbejde med andre trossamfund.

De 18-23-årige mener også, at det er vigtigt at prioritere samarbejde med andre trossamfund.

Aldersgruppen 75+ mener desuden overvejende, at det er vigtigt at prioritere organisering af gudstjeneste hver søndag i alle menigheder.

Generelt er der en overraskende stor del, som tilslutter sig alle udsagn i alle aldersgrupper. Ser vi bort fra udsagnet 'At missionere', ligger de laveste tilslutninger på omkring en fjerdedel af respondenterne i samtlige aldersgrupper.

Det eneste udsagn, der er en relativt lav tilslutning til, er 'At missionere', som 12 % af respondenterne i gennemsnit mener er vigtigt at prioritere. Dog skiller aldersgruppen 75+ sig ud, hvor ca. en femtedel (22 %) bakker op om udsagnet.

Ud fra tallene kan vi også se, hvilke aldersgrupper, der især kan forventes at understøtte de forskellige prioriteringer. Dette har vi fremhævet i nedenstående skema ved at fjerne de øvrige tal.

Tabel 28: Aldersgrupper, der i særlig grad understøtter bestemte prioriteringer (folkekirkemedlemmer)

Hvis folkekirken skal prioritere sine midler, hvor vigtig synes du så, at følgende aktiviteter er?	18-23 år (192)	24-39 år (584)	40-55 år (883)	56-65 år (595)	66-74 år (534)	75+ (368)
At vedligeholde kirkegårde godt						91 %
At hjælpe syge, gamle og socialt udsatte						89 %
At arrangere kirkelige tilbud for børn og unge						77 %
At holde kirkerne åbne for dem, som vil bede eller meditere	79 %		81 %			
At bevare traditionerne						85 %
At deltage i internationalt hjælpearbejde						74 %
At skabe nye gudstjenesteformer			66 %	61 %		
At samarbejde med andre trossamfund	62 %	58 %				
At tage mere aktivt stilling til aktuelle samfundsspørgsmål	46 %	43 %				
At organisere gudstjeneste hver søndag i alle menigheder						51 %
At være fortalere for den grønne omstilling	45 %					
At missionere						22 %

Tabellen kan også anvendes til at identificere aldersgruppernes særlige profiler.

- 75+: viser sig – sammenlignet med de andre aldersgrupper – i særlig høj grad at understøtte prioritering af kirkens kristne indhold, dens traditionsbevarende funktion og det diakonale arbejde.

- 66-74 år: skiller sig ikke ud sammenlignet med de andre aldersgrupper, hvad angår at understøtte folkekirkens prioriteringer.
- 56-65 år: bakker i særlig grad sammenlignet med de andre aldersgrupper op om nye gudstjenesteformer.
- 40-55 år: bakker ligeledes i særlig grad op om nye gudstjenesteformer, samt at kirkerne holdes åbne for dem, som vil bede eller meditere, sammenlignet med andre aldersgrupper.
- 24-39 år: sammenlignet med de øvrige aldersgrupper bakker denne aldersgruppe særligt op om at samarbejde med andre trossamfund, og at folkekirken tager mere aktivt stilling til aktuelle samfundsspørgsmål. Denne aldersgruppe er med andre ord mere samfundsorienteret i deres profil.
- 18-23 år: denne aldersgruppe tilslutter sig de samme prioriteringer som de 24-39-årige samt at være fortalere for den grønne omstilling. Denne aldersgruppe styrker med andre ord den samfundsorienterede profil. Dertil bakker aldersgruppen også særligt op om, at kirkerne holdes åbne for dem, der fx ønsker at bede eller meditere, ligesom de 40-55-årige gør.

Sammenfattende ser det ud til, at medlemmerne fra 40 år og opefter i særlig grad understøtter religiøse prioriteringer, mens de yngre aldersgrupper er mere samfundsorienterede i deres prioriteringer.

Vi har nu set på alders betydning for brug af folkekirken og forventninger til folkekirkens prioriteringer af midler. Nedenfor vil vi tilsvarende undersøge, om urbaniseringsgrad har en betydning for brug af og forventninger til folkekirken.

6.2.3 Urbaniseringens betydning for brug af folkekirken

Historisk er en del af folkekirkens mål at være til stede i alle dele af Danmark (Felter og Bjerrum 2015, 8). Derfor undersøger vi i det følgende, hvordan geografi – forstået som befolkningstæthed – og brug af kirken hænger sammen. Det gør vi på baggrund af, at flere studier har fundet sammenhænge mellem graden af urbanisering og religiøsitet. Peter Lüchau og Peter B. Andersen har i data fra Den danske værdiundersøgelse vist, at den

danske befolkning på landet er mere religiøs end resten af landet (Lüchau & Andersen 2011, 84). Tilsvarende har sociologerne Rolf Lund, Anja Jørgensen og Ole Riis fundet, at urbanisering har indflydelse på udmeldelse af folkekirken ved, at der er højere medlemstal i stabile nabolag, hvor der er mindre til- og fraflytning (Lund et al. 2019, 57; 66)⁷⁴. I en norsk sammenhæng har Pål Ketil Botvar og Jan-Olav Hammer vist, at folk, der afgrænser sig fra det kirkelige og traditionelle, men er religiøse med fokus på det åndelige, skiller sig demografisk ud ved at være unge, højtuddannede og urbane (Botvar & Hammer 2010, 67). Derfor har vi en forventning om, at fx de urbane folkekirkemedlemmer bruger kirken mindre end de medlemmer, der bor på landet.

Tabel 29: Kontakt med folkekirken de sidste 12 måneder fordelt på urbaniseringsgrad (folkekirkemedlemmer)

Har du været i kontakt med folkekirken de sidste 12 måneder i forbindelse med...	Tætbefolket område (958)	Mellemtætbefolket område (1089)	Tyndtbefolket område (1099)	Total (3156)
... besøg på kirkegården ud over til begravelse***	48 %	51 %	57 %	52 %
... søndagsgudstjeneste*	14 %	18 %	19 %	17 %
... personlig samtale med præst eller anden medarbejder ved kirken***	4 %	6 %	8 %	6 %

Note 1: N = 3.156. Besvarelser uden vægt.

Note 2: *** $p \leq .001$, ** $p \leq .005$, * $p \leq .05$.

Tabellen viser de aktiviteter, hvor der er en signifikant forskel på brugen af folkekirken alt efter, hvor man bor. Det vigtigste resultat er, at der i meget få tilfælde er forskel på brugen af folkekirken i byerne eller på landet. Medlemmernes brug af folkekirken er den samme ligegyldigt hvor i landet, folk bor.

De tre aktiviteter, hvor der er en signifikant geografisk fordeling, er besøg på kirkegården, personlig samtale ved præst eller anden medarbejder samt

⁷⁴ Sammenhængen er mere kompleks end urbanisering og stabile nabolag. En række andre demografiske variabler som uddannelse, indtægt og geografisk placering spiller også ind (Lund et al. 2019, 57-67).

søndagsgudstjeneste. I alle tre er procentdelen af tilslutning fra tyndtbefolkede områder højere end fra tætbefolkede områder. Det kan tyde på, at folk i tyndtbefolkede områder har en lidt større tilknytning til folkekirken kerneydelse i form af søndagsgudstjenesten (højmassen), samt at de besøger kirkegårdene mere, fordi flere sandsynligvis bor i nærheden af en kirkegård, hvor familie og nære er begravet. Dertil er der flere i tyndtbefolkede områder, der har talt med en præst eller anden ansat ved kirken det seneste år.

Når der er flere, der har kontakt med folkekirken ved personlig samtale i tyndtbefolkede områder, kan det tænkes at være under indflydelse af, om man tænker på kirkens personale som oplagte samtalepartnere til en personlig samtale. Hvis man i forvejen kender fx præsten, kan det være nemmere at bede om en personlig samtale, end hvis man ikke kender sin præst. Dog skal det understreges, at andelen, der har haft en personlig samtale, er lille. Selvom det er dobbelt så stor en andel, som har personlige samtaler med det kirkelige personale i tyndtbefolkede områder end i tætbefolkede områder, så er det kun 8 % i de tyndtbefolkede områder, der har talt med det kirkelige personale inden for det seneste år.

6.2.4 Urbanisering og forventninger til folkekirken

Tidligere har vi set, at brug af og forventninger til folkekirken varierer meget alt efter livsfase. Nu ved vi, at der i store træk ikke er forskel på brugen af folkekirken i tyndtbefolkede og tætbefolkede områder. Nedenfor viser vi, hvad folkekirkemedlemmerne mener, at kirken skal prioritere ud fra befolkningstæthed. Her er der en større forskel på tyndt- og tætbefolkede områder end ved spørgsmålet om brug af kirken.

Tabel 30: Andel af en urbaniseringsgruppe, der mener, at bestemte aktiviteter er vigtige for folkekirken at prioritere (folkekirkemedlemmer)

Hvis folkekirken skal prioritere sine midler, hvor vigtige synes du så, at følgende aktiviteter er?	Tætbefolket område (958)	Mellemtætbefolket område (1089)	Tyndtbefolket område (1099)	Total (3156)
At hjælpe syge, gamle og socialt udsatte***	90 %	84 %	84 %	86 %
At holde kirkerne åbne for dem, som vil bede eller meditere*	81 %	75 %	74 %	76 %
At deltage i internationalt hjælpearbejde**	69 %	63 %	61 %	64 %
At samarbejde med andre trossamfund***	62 %	51 %	48 %	53 %
At tage mere aktivt stilling til aktuelle samfundsspørgsmål***	46 %	36 %	34 %	39 %
At være fortalere for den grønne omstilling***	38 %	26 %	25 %	29 %
At missionere*	10 %	12 %	14 %	12 %

Note 1: Procenterne angiver andelen af en urbaniseringsgruppe, som mener, at en aktivitet er 'vigtig' eller 'meget vigtig'

Note 2: N = 3.127-3.148, missing = 4-29. Besvarelser uden vægt.

Note 3: *** $p \leq .001$, ** $p \leq .005$, * $p \leq .05$.

I lighed med aldersgruppeanalysen, hvor de unge gerne ville have en mere samfundsaktiv kirke, ser vi her væsentlige forskelle i profilerne blandt folkekirkemedlemmerne i henholdsvis tyndt- og tætbefolkede områder. Her gør det altså en forskel, om du fx bor i København eller på landet. Folkekirkemedlemmernes profiler i de mellemtæt- og tyndtbefolkede områder ligner hinanden i forhold til hvad folkekirken skal prioritere. Folkekirkemedlemmerne i de tætbefolkede områder skiller sig ud ved at ligge højere på alle de ovenstående kategorier undtagen 'At missionere', hvor de tyndt befolkede områder ligger højest. Folkekirkemedlemmerne i de tætbefolkede områder er dermed kendetegnet ved at lægge vægt på de samfundsorienterede og diakonale prioriteringer i højere grad end de øvrige områder.

Urbaniseringsgraden ser ud til at spille en rolle på den måde, at medlemmerne placerer folkekirkens arbejde ud fra den hverdag, de er en del af.

Folk i større byer møder fx mere religiøs diversitet og større social ulighed, derfor er det ikke underligt, at flere medlemmer i tætbefolkede områder synes, at samarbejde imellem trossamfund og folkekirkenes diakonale arbejde er vigtige prioriteringer.

Dog er der også bred enighed om de folkekirkelige prioriteringer på tværs af bopælsområderne. Selvom flere medlemmer i de tætbefolkede områder mener, at folkekirken skal prioritere at hjælpe syge, gamle og udsatte (90 %), er det aspekt ikke fraværende blandt medlemmer i tyndtbefolkede områder (84 %).

6.2.5 Uddannelsesgrad og brug af folkekirken

Inden for folkekirkestudier er det tidligere påpeget, at folkekirken har en social slagside på den måde, at den med de mange tilbud om koncerter og foredrag kommer til at blive kirke for de velstillede og konservative borgere (Rasmussen 2003, 53-55). Her undersøger vi, hvordan brug og holdning afspejles i folkekirkemedlemmernes uddannelsesgrad. Vi bruger her uddannelse som et mål for social forskellighed. Selvom danskerne har en høj grad af uddannelse sammenlignet med andre nationaliteter – og mange i øvrigt efteruddanner sig i stor stil – er forskellige uddannelsesgrader dog stadig et udtryk for ressourcer. Jo længere uddannelse du har, jo bedre løn og jo mere social opstigning.

Tabellen viser, at der er forskelle i brugen af folkekirken blandt uddannelsesgrupperne. Folkekirkemedlemmer med lange uddannelser bruger i højere grad de ovennævnte aktiviteter end de øvrige uddannelsesgrupper. Der er generelt en dalende kontakt med folkekirken jo lavere uddannelsesniveau, man har. Folkekirkemedlemmer med korte eller mellemlange uddannelser bruger folkekirken mere end medlemmer med almindelig skolegang, når det gælder aktiviteterne 1) dåb, konfirmation, bryllup, begravelse, 2) koncerter, foredrag eller andre kulturelle arrangementer samt 3) aktiviteter for børn, unge eller ældre.

Tabel 31: Kontakt med folkekirken de sidste 12 måneder fordelt på uddannelsesgrad (folkekirkemedlemmer)

Har du været i kontakt med folkekirken de sidste 12 måneder i forbindelse med...	Skolegang (849)	Kort eller mellemlang (1889)	Lang (418)	Total (3156)
... dåb, konfirmation, bryllup, begravelse*	62 %	67 %	68 %	66 %
... koncerter, foredrag eller andre kulturelle arrangementer***	20 %	28 %	34 %	27 %
... aktiviteter for børn, unge eller ældre***	9 %	13 %	17 %	13 %
... andre gudstjenesteformer f.eks. natkirke, meditationsgudstjeneste eller særgudstjenester***	11 %	11 %	17 %	12 %
Andet*	5 %	4 %	7 %	5 %
Har ikke været i kontakt med folkekirken de sidste 12 måneder***	17 %	14 %	9 %	14 %

Note 1: N = 3.156. Besvarelser uden vægt.

Note 2: Vi har inddelt uddannelsesgrupperne i 3: 1) grundskolen, gymnasium eller uoplyst som højeste uddannelse, (Skolegang), 2) erhvervsuddannelse, en kort eller mellemlang uddannelse (Kort eller mellemlang) og 3) bachelor eller en videregående uddannelse inklusiv ph.d.-grad (Lang).

Note 3: *** $p \leq .001$, ** $p \leq .005$, * $p \leq .05$.

Undersøgelsen bekræfter altså den eksisterende viden om, at jo højere dit uddannelsesniveau er, jo mere appellerer aktiviteterne i folkekirken generelt til dig.

I det følgende vil vi se på, hvordan uddannelsesgrupperne ønsker, at folkekirken skal prioritere sine midler.

6.2.6 Uddannelsesgrad og forventninger til folkekirken

Medlemmernes forskellige uddannelsesgrupper har også forskellige forventninger til folkekirken, selvom der i lighed med urbaniseringsgraden også er stor enighed om prioriteringerne.

Tabel 32: Forventninger til folkekirkens prioriteringer fordelt på uddannelsesgrupper (folkekirkemedlemmer)

Hvis folkekirken skal prioritere sine midler, hvor vigtige synes du så, at følgende aktiviteter er?	Skolegang	Kort eller mellemlang	Lang	Total
At vedligeholde kirkegårde godt?***	86 %	87 %	83 %	86 %
At hjælpe syge, gamle og socialt udsatte*	84 %	86 %	91 %	86 %
At bevare traditionerne**	76 %	79 %	78 %	78 %
At holde kirkerne åbne for dem, som vil bede eller meditere?***	71 %	77 %	86 %	76 %
At arrangere kirkelige tilbud for børn og unge?***	67 %	71 %	67 %	69 %
At skabe nye gudstjenesteformer?***	47 %	59 %	60 %	66 %
At deltage i internationalt hjælpearbejde*	62 %	64 %	72 %	64 %
At samarbejde med andre trossamfund?***	51 %	51 %	66 %	53 %
At tage mere aktivt stilling til aktuelle samfundsspørgsmål?***	37 %	37 %	50 %	39 %
At organisere gudstjeneste hver søndag i alle menigheder?***	39 %	35 %	43 %	37 %
At missionere?***	15 %	11 %	8 %	12 %

Note 1: N = 3.127-3.152, missing = 4-29. Besvarelser uden vægt.

Note 2: *** $p \leq .001$, ** $p \leq .005$, * $p \leq .05$.

Der er generelt stor tilslutning til prioriteringerne i alle uddannelsesgrupperne. I det følgende vil vi fremhæve de signifikante forskelle mellem grupperne.

Medlemmer med skolegang som højeste uddannelse har en højere opbakning – sammenlignet med de andre grupper – til, at folkekirken skal vedligeholde kirkegårde, og at den skal missionere. Dertil mener samme gruppe i højere grad end de øvrige grupper ikke, at det er vigtigt at skabe nye gudstjenesteformer. Det er også interessant, at denne gruppe både er den gruppe, der har mindst kontakt med folkekirken, som forrige afsnit har vist, og samtidig er den gruppe, hvor flest ønsker mere mission.

Medlemmer med kort eller mellemlang uddannelse er kendetegnet ved i højere grad end de andre uddannelsesgrupper særligt at understøtte prioriteringerne 1) At vedligeholde kirkegårde godt, 2) At arrangere kirkelige tilbud for børn og unge og 3) At skabe nye gudstjenesteformer. Det ser således ud til, at denne gruppe har en særlig interesse for nye aktiviteter.

Den mest markante profil ser vi hos medlemmer med lang videregående uddannelse. Denne gruppe mener, at folkekirken skal prioritere:

- At hjælpe syge, gamle og socialt udsatte
- At holde kirkerne åbne for dem, som vil bede eller meditere
- At skabe nye gudstjenesteformer
- At deltage i internationalt hjælpearbejde
- At samarbejde med andre trossamfund
- At tage mere aktivt stilling til aktuelle samfundsspørgsmål
- At organisere gudstjeneste hver søndag i alle menigheder

Ligesom vi har set, at denne uddannelsesgruppe i højere grad bruger folkekirkens aktiviteter, ser vi her også, at gruppen generelt og bredt set har højere opbakning til prioriteringen af folkekirkens aktiviteter end de andre grupper. Med andre ord ser det ud til, at der også her er en større velvilje over for folkekirkens aktiviteter end i de øvrige grupper. Vi kan derudover se på de aktiviteter, der adskiller gruppen fra de øvrige, at denne gruppe er mere kirkelige, samfundsorienterede og diakonale i prioriteringsønskerne.

6.3 Sammenfatning

77 % af den danske befolkning har haft kontakt til folkekirken de seneste 12 måneder. Kontakten er størst blandt kvinder. Dette kan skyldes, at flere kvinder betegner sig selv som troende. De aktiviteter, hvor flest danskere har været i kontakt med kirken, er:

- Dåb, konfirmation, bryllup og begravelse (56 %).
- Besøg på kirkegården ud over til begravelse (43 %).

Fokuserer vi på folkekirkemedlemmerne, kan vi se, at brugen af folkekirkens aktiviteter stiger med alderen. Jo ældre des flere bruger generelt de kirkelige aktiviteter. Dette er særligt udtalt ved fx koncerter, foredrag og andre kulturelle arrangementer, som er aktiviteter, der tiltaler den ældste aldersgruppe markant mest. Tendensen kan muligvis skyldes et livsfaseperspektiv, hvor pensionister har mere tid til at benytte sig af de kirkelige aktiviteter. Der er dog enkelte undtagelser, fx benyttes 'Aktiviteter for børn, unge eller ældre' af flere i alderen 24-55, sandsynligvis eftersom disse er aldersgruppen med børn.

Angående folkekirkemedlemmernes forventninger til prioritering af folkekirkens midler er der bred enighed på tværs af aldersgrupperne. Der er generelt høj tilslutning til de fleste prioriteringer. Der kan dog ses en aldersbetinget forskellighed i, at medlemmerne fra 40 år og opefter i særlig grad understøtter religiøse prioriteringer, mens de yngre aldersgrupper i højere grad tilslutter sig de samfundsorienterede prioriteringer.

Urbanisering ser kun i meget få tilfælde ud til at have en betydning for medlemmernes brug af folkekirken. Dog er der lidt større tilslutning i tyndbefolkede områder til aktiviteterne:

- Besøg på kirkegården.
- Personlig samtale med præst eller anden medarbejder.
- Søndagsgudstjeneste.

Hvad angår forventninger til folkekirkelige prioriteringer er der generelt bred enighed på tværs af urbaniseringsgraderne. Der kan dog ses forskelle i prioriteringsønsker mellem urbaniseringsgraderne. Folkekirkemedlemmer i mellemtæt- og tyndtbefolkede områder ligger meget tæt på hinanden i prioriteringsønsker. Imidlertid har folkekirkemedlemmerne i tætbefolkede områder større tilslutning til en række prioriteter, som er kendetegnet ved, at de er samfundsorienterede og diakonale.

Uddannelsesniveaue har en betydning for kontakten med folkekirken. Jo højere uddannelsesniveaue, des flere er i kontakt med folkekirken. Samme mønster ses også i forhold til prioriteringer, hvor tilslutningen til folkekir-

kelige tiltag generelt stiger med uddannelsesniveaet. Den højt uddannede gruppe skiller sig ud ved, at de især bakker op om kirkelige, samfundsorienterede og diakonale prioriteringer.

7. Begravelsespraksis

I den seneste årrække har vi kunnet iagttage en interessant forandring i den danske befolknings adfærd vedrørende begravelsespraksis. De seneste tal for begravelse/bisættelse fra Danmarks Statistik (DST 2019) viser en stigning i borgerlige begravelser/bisættelser, ligesom brugen af naturkirkegårde og askespredning over havet er et fænomen i vækst.⁷⁵ I RFF 2020 har vi derfor spurgt respondenterne, hvad der skal ske med deres jordiske rester efter døden. Ud fra disse svar analyserer vi i dette kapitel den danske befolknings begravelsesprofil som en folkekirkelig relation i forandring.

Tabel 33: Foretrukken begravelsesform (befolkningen)

Når du dør, hvilken begravelsesform vil du vælge?	Procent
Jeg vil brændes/kremeres	56 %
Jeg vil begraves	17 %
Det har jeg ikke taget stilling til	28 %
Total	101 %

Note: N = 4.100, missing = 9. Vægtede besvarelser.

Over halvdelen af den danske befolkning ønsker at blive kremeret, når de dør (56 %), og 17 % ønsker at blive begravet. Imidlertid er der 28 %, der ikke har taget stilling til, hvad der skal ske. Tallene er ikke så overraskende, da 82 % af de afdøde valgte at blive brændt i 2015 (Kjærsgaard 2017, 29).

⁷⁵ I 2019 var de borgerlige begravelser/bisættelser steget til 16 % af alle døde fra 10 % i 2010. De fleste af de borgerlige begravelser finder sted i Helsingør og København (DST 2019).

Vores tal viser, hvilke grupper, der er mest i tvivl om deres begravelsesvalg, selvom de officielle tal viser, at langt de fleste ender med at blive kremeret. Det er dermed vigtigt at være opmærksom på, at RFF 2020 gengiver respondenternes ønske om begravelsespraksis lige nu. Vi kan ikke vide om deres ønsker på undersøgelsestidspunktet stemmer overens med den faktiske praksis senere i respondenternes liv.

Befolkningens begravelsespraksis kan læses som en slags temperaturmåling af den religiøse samfundsudvikling. De moderne kremeringspraksiser opstod i 1860'erne og 1870'erne, men kremering blev først for alvor en konkurrent til kistebegravelser 100 år senere i 1970'erne (Kjærsgaard 2017, 43). 1976 markerer det år, hvor kremering for første gang blev valgt som begravelsespraksis for 50 % af dødsfaldene i Danmark (Ibid.). I andre europæiske lande repræsenterer kremering noget sekulært, der står i opposition til den kristne praksis med kistebegravelser. Men som teologen Anne Kjærsgaard argumenterer for i en ph.d.-afhandling om begravelsespraksiser i Danmark, er den udbredte danske kremeringstrend tættere bundet til en luthersk verdensforståelse end til et sekulært opgør (Ibid., 97).

Traditionelt har kristne valgt begravelse frem for kremering, fordi kroppen er vigtig at holde intakt til efterlivet (Ibid., 44). Men især i vesteuropæiske protestantiske områder er kremering i dag fuldt accepteret som begravelsespraksis. I Danmark har folkekirken ikke bare accepteret brugen af kremering, men kirken inkorporerede denne praksis meget tidligt. Allerede fra 1923 begyndte folkekirken at bygge og eje krematorier, sådan at den i dag ejer to tredjedel af alle krematorier (Kjærsgaard 2017, 73; Nielsen 2019, 246-247).

I Danmark har folkekirken også begravelsesmyndigheden, og dermed indgår begravelse som en af de kontaktflader til folkekirken, som stort set hele befolkningen har til folkekirken (Kirkeministeriet 2020b).⁷⁶ Der er også mulighed for at blive begravet på særlige begravelsespladser, der er indviet til andre religiøse traditioner som fx gravpladsen for asatroende i Odense,

---

76 <https://www.km.dk/ministeriet/publikationer/vejledninger/begravelseforalle/kirkegaarden-begravelsesplads-for-alle/samfundets-officielle-begravelsespladser> (tilgået 11.12.2020).

den muslimske gravplads i Brøndby eller Mosaisk Vestre begravelsesplads i København. Vores undersøgelse har haft et opfølgende spørgsmål om, på hvilken begravelsesplads, urnen eller kisten skulle placeres. Nedenfor viser vi fordelingen i befolkningen, men vi analyserer ikke videre på valget af begravelsessted, da tallene bliver for små.

Tabel 34: Foretrukket begravelsessted ved kistebegravelse (befolkningen)

Hvor vil du begraves?	Procent
I et folkekirkeligt gravsted	61 %
På en kirkegård/del af kirkegården, der er indviet til en religion, der ikke er folkekirkelig, f.eks. muslimsk, jødisk, asatro	15 %
Andet	10 %
I de ukendtes grav (anonymes fællesfællesplane)	1 %
Det har jeg ikke taget stilling til	14 %
Total	100 %

Note: N= 621. Besvarelser med vægt.

Tabellen viser, at majoriteten (61 %) af de respondenter, der har valgt kistebegravelse, vil begraves i et folkekirkeligt gravsted. Ud af kistebegravelserne har vi også en gruppe på 15 %, som tilhører en anden religion og dermed gerne vil begraves på en gravplads indviet til denne.

Ved kremering er der en større spredning i ønsker til begravelsessted i befolkningen som helhed sammenlignet med gruppen, der ønsker kistebegravelse. Ud af den store gruppe af respondenter, som vælger kremering efter døden, kan vi se et mønster, der peger på, at kremering giver større frihed til at vælge begravelsessted, da denne begravelsesform giver større mobilitet i forhold til placering af urnen og spredning af asken. Dette ser vi ved, at flere vælger gravsted uden for den folkekirkelige kirkegård, når vi sammenligner med de, der ønsker kistebegravelse.

Tabel 35: Foretrukket begravelsessted ved bisættelse (befolkningen)

Hvad skal der ske efter kremering? Min urne skal...	Procent
I et folkekirkeligt gravsted på en kirkegård	32 %
I de ukendtes grav (anonymes fællesfællesplane)	20 %
(Asken) skal spredes over havet eller i udlandet	16 %
I en skovkirkegård	4 %
Andet	3 %
I privat/ikke-indviet jord	1 %
På en kirkegård/del af kirkegården, der ikke er folkekirkelig, f.eks. muslimsk, jødisk, hinduistisk, buddhistisk	1 %
Det har jeg ikke taget stilling til	24 %
Total	101 %

Note: N= 2.396, missing = 1. Vægtede besvarelser.

7.1 Kønsforskelle ved valg af begravelsesform

I tidligere studier fra udlandet er der kønsforskel i de forventninger til forskellige former for begravelse, som henholdsvis kvinder og mænd har i forbindelse med den kropslige nedbrydningsproces. Kvinder er her mere bekymrede for at blive begravede eller brændt levende og også for kroppens forrådnelsesproces. Generelt peger de britiske religionssociologer Steve Bruce og Marta Trzebiatowska på, at der er et mønster vedrørende kropslighed, som gør sig gældende for kvinder (Bruce & Trzebiatowska 2012, 60). Bekymring vedrørende den rådende krop kan måske spille en rolle for den kønsforskel i begravelsespraksis, vi finder i det danske materiale, hvor flere kvinder end mænd vælger kremering. Derfor går vi til materialet med forventningen om, at kvinder i højere grad aktivt vælger kremering.

Tabel 36: Foretrukken begravelsesform for kvinder og mænd (befolkningen)

Når du dør, hvilken begravelsesform vil du vælge?	Kvinder	Mænd	Total
Jeg vil brændes/kremeres	61 %	51 %	56 %
Jeg vil begraves	16 %	17 %	17 %
Det har jeg ikke taget stilling til	23 %	32 %	28 %
Total	100 %	100 %	101 %

Note: N = 4.100, missing = 9. $p < .001$. Vægtede besvarelser.

Tabellen viser, at der som forventet er flere kvinder (61 %) end mænd (51 %), der ønsker at blive kremeret. Forskellen på de 10 procentpoint skyldes imidlertid primært, at der er flere mænd (32 %) end kvinder (23 %), der ikke har taget stilling til, hvad der skal ske, når de dør. I de opfølgende spørgsmål om begravelsessted er forskellene på kønnene imidlertid meget små. Derfor ser det ud til, at forskellen i ønsker til begravelsesform skyldes, at kvinder i højere grad end mænd tidligere tager stilling til, hvad der skal ske med deres krop efter døden. Vi kan altså ikke bekræfte den tidligere fundne kønsforskel igennem valget af begravelsesform, da både mænd og kvinder i sidste ende vælger at blive brændt.

Dette kan muligvis skyldes, at kvinder ofte ser deres religiøse praksis som relationel og symbolsk, imens mænd ser den religiøse praksis som moralsk og relateret til samfundsorden (Furseth 2006, 303; Høeg 2011, 73). I tråd hermed kan det være det relationelle aspekt og hensynet til pårørende, der giver en højere svarfrekvens for bisættelse blandt kvinder end mænd i denne undersøgelse.

7.2 Herkomstens betydning

Nu har vi set, at kvinder er mere afklarede omkring valget af begravelsespraksis – og at den beslutning ofte er at blive bisat. Ud over den relationelle profil, som kvinder forbindes med, kan andre faktorer også spille ind i beslutningen om begravelsespraksis. I dette afsnit fokuserer vi på herkomst.

I et tidligere kapitel har vi fundet, at gruppen af indvandrere og efterkommere adskiller sig fra gruppen med dansk herkomst ved at være mere privat religiøst praktiserende og også mere Gudstroende. Som nævnt tidligere er indvandrere og efterkommere i vores undersøgelse ikke opdelt efter nationalitet eller indvandrigeneration, og derfor repræsenterer denne gruppe en meget global profil.

Tabel 37: Foretrukken begravelsesform fordelt på herkomst (befolkningen)

Når du dør, hvilken begravelsesform vil du vælge?	Dansk herkomst (3742)	Indvandrere og efterkommere (358)	Total
Jeg vil brændes/kremeres	60 %	34 %	56 %
Jeg vil begraves	14 %	36 %	17 %
Det har jeg ikke taget stilling til	27 %	30 %	28 %
Total	100 %	100 %	101 %

Note: N = 4.100, missing = 9. $p < .001$. Vægtede besvarelser.

Ligesom med tro på Gud og privat religiøs praksis ser vi, at flere indvandre- og efterkommere vil begraves. 36 % vælger begravelse frem for de 14 % ved gruppen med dansk herkomst. Gruppen med dansk herkomst har en majoritet (60 %), der vælger kremering. Den store popularitet i kremering skyldes altså især udviklinger i den ”gamle” danske befolkning.

7.3 Religiøs selvidentifikation og begravelsespraksis

Ofte er valget af begravelsesform indlejret i den religiøse tradition, som individet tilhører. I Danmark er kremering og kistebegravelse begge en del af det folkekirkelige repertoire, men der kan være teologiske grunde til at vælge enten kremering eller begravelse. Eksempelvis er det almindelig praksis at vælge kistebegravelse i den muslimske tradition,⁷⁷ ligesom det har været det i den kristne tradition.

77 Blandt de muslimske respondenter i vores materiale ønsker 80 % en kistebegravelse.

Tabel 38: Foretrukken begravelsesform fordelt på religiøs selvidentifikation (befolkningen)

Når du dør, hvilken begravelsesform vil du vælge?	Et troende menneske (1.277)	Et ikke troende menneske (567)	Overbevist ateist (244)	Ved ikke (309)	Total
Jeg vil brændes/kremeres	55 %	62 %	56 %	50 %	56 %
Jeg vil begraves	23 %	10 %	10 %	12 %	17 %
Det har jeg ikke taget stilling til	22 %	28 %	37 %	39 %	28 %
Total	100 %	100 %	103 %	101 %	101 %

Note 1: Eftersom gruppen, der svarer 'ved ikke' er så stor, har vi valgt at medtage den i tabellen.

Note 2: N = 4.098, missing = 11. $p < .001$. Vægtede besvarelser.

Tabellen viser det mønster, at de troende respondenter i højere grad ønsker kistebegravelse, og at de i højere grad har taget stilling til begravelsesformen end de resterende grupper. 23 % af de troende vil vælge kistebegravelse imod 10 % blandt ikke troende, 10 % blandt de overbeviste ateister samt 12 % i den gruppe af respondenter, der ikke er sikker på egen selvidentifikation som religiøs. Der er flere i de ikke-troende og tvivlende grupper, som ikke har taget stilling til begravelsesformen endnu. Valget om begravelsesform er jo også ofte bundet til en religiøs tradition, og derfor ser vi, at flere troende respondenter har taget stilling.

62 % af de ikke-troende vælger kremering, hvilket tyder på, at kremering særligt tiltaler ikke-religiøse grupper. Dog er mønsteret hos de overbeviste ateister, at disse i højere grad ligner gruppen, der ikke ved, om de er religiøse eller ej end gruppen af ikke-troende. Dette kan muligvis skyldes, at de overbeviste ateister overvejende er at finde i de aldersgrupper, som er længere væk fra beslutningen om begravelsesform (18-55 år).

Generelt er kremering den mest populære begravelsesform blandt alle grupper uafhængig af religiøsitet. Blandt de troende respondenter er der en markant større tilslutning til kistebegravelse, men det er ikke sådan, at kremering er et udelukkende sekulært valg i den danske befolkning. Snarere har kremering vundet udbredelse som et mainstreamfænomen, som

både religiøse og ikke-religiøse befolkningsgrupper benytter sig af, og som gruppen af ikke-troende særligt vælger.

7.4 Begravelsespraksis i et livsfase- og generationsperspektiv

Livsfase og generation betyder noget for dine trosforestillinger, din holdning til folkekirken og din religiøse adfærd, som vi har set i de foregående kapitler. Her undersøger vi livsfase og generation i forhold til ønsket om begravelse.

Tabel 39: Foretrukken begravelsesform fordelt på generationer (befolkningen)

Når du dør, hvilken begravelsesform vil du vælge?	Generation Z 18-23 år	Generation millennium 24-39 år	Generation X 40-55 år	Generation Jensen 56-65 år	68'erne 66-74 år	Den tyste generation 75+	Total
Jeg vil brændes/kremeres	35 %	44 %	54 %	64 %	76 %	73 %	56 %
Jeg vil begraves	25 %	19 %	17 %	15 %	9 %	15 %	17 %
Det har jeg ikke taget stilling til	41 %	38 %	29 %	21 %	15 %	13 %	28 %
Total	101 %	101 %	100 %	100 %	100 %	101 %	101 %

Note: N = 4.100, missing = 9. $p < .001$. Vægtede besvarelser.

Ud fra de tidligere kapitlers livsfaseperspektiv, kunne vi have en forventning om, at de ældste aldersgrupper i højere grad vil vælge kistebegravelse, da de er mere traditionelt kristent orienterede. Tabellen viser imidlertid, at de ældre aldersgrupper i høj grad vælger kremering, når de tager stilling til begravelsesform.

Tabellen viser samtidig det overraskende resultat, at kistebegravelse er mest populært blandt de yngste aldersgrupper. Blandt de 18-23-årige ville 25 % vælge en kistebegravelse imod 15 % blandt respondenter over 75 år. De yngste grupper har også i mindre grad taget stilling til begravelsesfor-

men. Valget af kremering stiger for hver aldersgruppe, hvilket kan tyde på, at denne begravelsestype er det valg, de fleste træffer, når døden med alderen bliver en mere konkret virkelighed.

Der er dog en generationelt betinget forskel i tabellen. Respondenterne i aldersgruppen 66-74 år, som vi også kender som '68'erne', vælger i markant mindre grad kistebegravelse fra. Denne gruppe ligger på 76 %, der ønsker kremering. Kremering blev især populært i 1970'erne. Denne begravelsesform kan derfor for '68'erne' muligvis forstås som en del af ungdomsoprøret – også selvom kremering med Anne Kjærsgaards indsigt snarere er et udtryk for luthersk praksis end sekulær tænkning (2017, 97). Opdelt på generationer ser det dog ud til, at fravalget af kistebegravelse kan skyldes denne generations forståelse af kistebegravelse som noget institutionelt kristent. Det kan forklare den meget lave grad af ønske om kistebegravelse blandt netop '68'erne'. Til gengæld ser det ud til, at forståelsen af kistebegravelse som en modidentitet ser ud til at blive mindre i de yngre aldersgrupper.

7.5 Uddannelse og begravelse

Det sidste perspektiv, vi undersøger i forhold til valg af begravelsesform, er uddannelse.

Tabel 40: Foretrukket begravelsessted opdelt efter højeste fuldførte uddannelse (befolkningen)

Når du dør, hvilken begravelsesform vil du vælge?	Skolegang (1188)	Kort eller mellemlang (2290)	Lang (622)	Total
Jeg vil brændes/kremeres	50 %	63 %	46 %	56 %
Jeg vil begraves	20 %	14 %	19 %	17 %
Det har jeg ikke taget stilling til	31 %	24 %	35 %	28 %
Total	101 %	100 %	100 %	101 %

Note: N = 4.100, missing = 9. $p < .001$. Besvarelser med vægt.

Her kan vi se, at kremering er særligt populært blandt respondenter med korte eller mellemlange uddannelser. 63 % af denne gruppe ønsker kremering.

ring, og det er samtidig den uddannelsesgruppe, som er mindst i tvivl om begravelsesvalget. Her kan økonomisk råderum spille en rolle, da kremering er lidt billigere end kistebegravelse. Respondenter med lange uddannelser må forventes at have mere økonomisk kapital, og derfor har denne gruppe flere muligheder i begravelsesformen. Respondenter med kun skolegang og med lang videregående uddannelse ligner hinanden mere i ønsker om begravelsesform, hvor ca. en femtedel ønsker kistebegravelse. Folk med korte og mellemlange uddannelser udgør den absolut største gruppe i vores stikprøve, ligesom de også gør i den danske befolkning som helhed. I kapitlet om brug af og holdninger til folkekirken, har vi fundet, at respondenter med lange uddannelser udgør en ret aktiv og også holdningsstærk profil. Respondenter med korte og mellemlange uddannelser udgør den gyldne middelvej imellem de respondenter med skolegang, der ofte er lidt mere på afstand af folkekirken, og gruppen med lang uddannelse, der er mere engageret. Med andre ord ser det ud til, at den midterste uddannelsesgruppe repræsenterer majoritetsrelationen til folkekirken. Det gør denne uddannelsesgruppe også i forhold til valget af begravelsesform.

7.6 Sammenfatning

I den danske befolkning er kremering den mest populære begravelsespraksis. 56 % af befolkningen som helhed ønsker at blive brændt efter deres død. Selvom majoriteten af befolkningen ønsker kremering, kan vi se, at der er væsentlige forskelle:

- Flere kvinder end mænd er afklarede omkring at vælge begravelsesform – hertil vælger flere kvinder kremering.
- Flere indvandrere og efterkommere vælger kistebegravelse end respondenter med dansk herkomst.
- Flere troende respondenter vælger kistebegravelse – denne gruppe er også mere afklaret omkring valg af begravelsesform.
- Livsfase spiller en rolle for valget af begravelsesform på den måde, at ældre i højere grad er afklarede omkring praksis, og at de i højere grad end de yngre vælger kremering.
- Respondenter med kort og mellemlang uddannelse vælger i særlig høj grad kremering.

8. Folkekirken i det offentlige rum

Dette kapitel beskriver befolkningens holdning til folkekirkelig tilstedeværelse i det offentlige rum i forbindelse med begivenheder på nationalt og lokalt niveau. Den stigende religiøse diversitet i Danmark såvel som i Europa har ledt til større fokus på religiøse aktører i den offentlige debat (Christensen et al. 2019, 10; Henriksen & Schmidt 2010, 81). Når offentlige medier såvel som politikere sætter mere fokus på religion, er det muligt, at befolkningen også begynder at se anderledes på folkekirken som aktør i det offentlige rum. Her forstår vi 'det offentlige rum' som steder, alle borgere i princippet har adgang til (Axner 2015, 21). Det kan være både digitalt og fysisk. Som den norske religionssociolog Inger Furseth påpeger, så skal offentligheden forstås som et flerdimensionelt felt af kommunikation – et patchwork af større eller mindre offentligheder (Furseth 2015, 13). Netop offentlighedens flertydighed gør det til et interessant sted at iagttage danskernes holdning til folkekirken, da kirken er integreret i mange slags offentlige begivenheder såvel som institutioner. Dette har vi også tidligere set i de kollektive identiteter, som kendetegner befolkningens brede tilknytning til folkekirken.

I undersøgelsen har vi valgt at fokusere på begivenheder, som finder sted i fysiske institutioner som hospitaler og skoler samt på begivenheder, der har betydning nationalt. Vi har inkluderet en række spørgsmål, der spørger til folkekirkelig tilstedeværelse på lokale og nationale niveauer af samfundet ud fra ideen, at der finder forskellige slags møder sted mellem befolkning og folkekirke i forskellige slags offentlige rum.

Nogle af spørgsmålene har været stillet i den europæiske RAMP-undersøgelse fra slutningen af 1990'erne. Dengang placerede den danske befolkning sig i den mere sekulære ende af skalaen sammenlignet med de andre nordiske lande. De tre mest populære begivenheder i RAMP-undersøgelsen var: folkekirkelig deltagelse ved indvielse af hospitaler, ved højtidsdage i kongehuset og til landsbyfester i lokalsamfundet (Gustafsson 2000, 189). Vi har derfor medtaget disse tre spørgsmål for at undersøge, om befolkningens holdning har ændret sig. Derudover har vi stillet spørgsmål, der taler ind i folkekirkens rolle i dag:

1. Begivenheder, der har at gøre med officielle, nationale og statslige institutioner, som grundlovsdag, Folketingets åbning, højtidsdage i kongehuset og efter en katastrofe.⁷⁸
2. Begivenheder, der tilhører det offentlige rum igennem dets regionale, kommunale og lokale institutioner, såsom indvielse af et nyt hospital, landsbyfester i lokalsamfundet samt juleafslutning og konfirmationsforberedelse i folkeskolen.

Resultaterne viser, at befolkningen i Danmark ser positivt på folkekirkelig deltagelse i forbindelse med katastrofer på nationalt niveau. På lokalt niveau støtter borgerne folkekirkelig tilstedeværelse i folkeskolerne. Disse resultater stemmer overens med andre studier af de skandinaviske majoritetskirker, hvor kirkens specialisering på det religiøse område giver de nordiske befolkninger en forventning om, at kirkerne er nationale ressourcer i netop krisesituationer. Derudover indgår kirkerne ofte som specialiserede tredje aktører mellem kommune og stat, der kan etablere samarbejder med andre offentlige institutioner som fx skolen.⁷⁹ Når vi deler analysen op i institutioner på nationalt og lokalt niveau, kan vi vise, hvordan danskernes holdning til folkekirken afhænger af, om de forstår kirken som en religiøs autoritet eller som en traditionsbåret ramme om familiære fester. Begge

---

78 Vi har valgt at placere spørgsmålet, om folkekirken skal være til stede efter en katastrofe inden for området statslige og nationale institutioner, da spørgsmålet lægger op til krise på et nationalt niveau.

79 For et svensk eksempel, se Pettersson 2013, 52, for et norsk eksempel, se Aagedal et al. 2013, 9-22, se også Botvar 2010, 108-10, for en redegørelse af, hvordan religiøse institutioner bliver mere legitime som stemme i det offentlige rum i Norge.

perspektiver forstår folkekirken som en religiøs institution, og derfor bliver det underliggende spørgsmål også, hvor religion har lov at være i samfundet. Størstedelen af danskerne er skeptiske over for sammenblandingen af religion og politik. Til gengæld er den religiøse institution en ønsket del af det nære familieliv med familielivets offentlige institutioner, her skolen.

Analysen giver et indblik i, hvordan danskernes religiøse profil påvirker deres holdning til folkekirkelig synlighed i det offentlige rum.

8.1 Religiøse klynger

Vi har valgt at benytte klyngeanalyse som analytisk redskab.⁸⁰ Med klyngeanalyse kan vi se, hvilke religiøse profiler, der er i hele befolkningen. Vi har skabt klyngerne ud fra fem spørgsmål om religiøsitet i spørgeskemaet.⁸¹ Vi identificerer fire religiøse klynger i den danske befolkning: 'De ikke-religiøse', 'de tvivlende', 'de identitetsorienterede kristne' og 'de aktive religiøse'. Nedenfor viser vi to oversigtsfigurer, som sammenfatter henholdsvis de religiøse og sociale karakteristika for hver klynge.

Vi har valgt at inddele klyngerne ud fra en trosskala, som kan inddele dem i kategorierne 'tro', 'i tvivl' og 'ikke-tro'. Til sammen viser disse trosperspektiver bredden i den danske befolknings religiøsitet. Tilsvarende kan vi i forhold til de sociale karakteristika se vigtige forskelle udspille sig i forhold til køn, urbanisering, alder og uddannelsesniveau klyngerne imellem.

Efter figurerne vil vi gå i dybden med de enkelte klynger og deres religiøse og sociale profil.

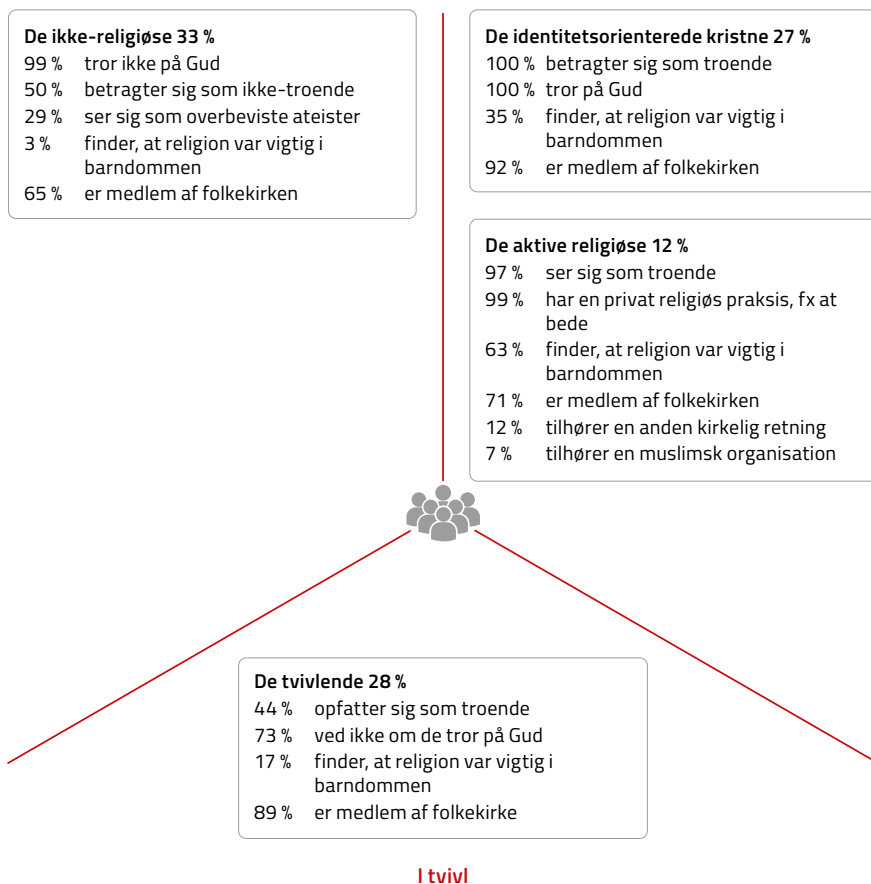
80 Tak til Jakob Erkmén og Peter Andersen for værdifuld sparring omkring klyngeanalysen.

81 Se mere information om vores metodiske overvejelser samt denne klyngeanalyse i bilaget 'Metode'.

Figur 11: Religiøse klynger i befolkningen – religiøse karakteristika

Ikke-tro

Tro

Figur 12: Religiøse klynger i befolkningen – sociale karakteristika

Ikke-tro

De ikke-religiøse 33 %

- 57 % mænd
- 41 % bor i tætbefolkede områder
- 38 % er under 40 år
- 19 % har en lang videregående uddannelse

Tro

De identitetsorienterede kristne 27 %

- 59 % kvinder
- 74 % bor i tyndt- eller mellem-tætbefolkede områder
- 55 % er over 56 år
- 63 % har en kort eller mellemlang uddannelse

De aktive religiøse 12 %

- 63 % kvinder
- Har en jævn geografisk spredning
- Har en jævn aldersmæssig fordeling
- 19 % har en lang videregående uddannelse

De tvivlende 28 %

- 54 % kvinder
- Har en jævn geografisk spredning
- 49 % er i alderen 40-65 år
- 58 % har en kort eller mellemlang uddannelse

I tvivl

8.1.1 De ikke-religiøse

Den største klynge i befolkningen består af de ikke-religiøse. Denne klynge udgør 33 % (1.322 respondenter) af vores sample.⁸² Det stærkeste religiøse karakteristika for respondenterne i klyngen er, at de ikke er troende i en traditionel kristen forstand. 99 % af klyngen tror ikke på Gud, og i spørgsmålet om selvidentifikation betragter 50 % sig som ikke-troende mennesker. Derudover ser 29 % sig som overbeviste ateister. Næsten alle selverklærede ateister i befolkningen befinder sig i denne klynge. Denne klynge er således kendetegnet ved et aktivt fravalg af Gudstro som står i modsætning til den troende del af befolkningen, hvorfor vi i ovenstående figur placerer dem i kategorien 'ikke-tro'. Den ikke-religiøse klynge er også ikke-religiøst opdraget. Kun 3 % af klyngen finder, at religion var vigtig i deres barndom. Dertil er der en overvægt af mænd (57 %). Sammenlignet med de andre klynger er respondenterne i den ikke-religiøse klynge yngre og mere urbane. 41 % af klyngen bor i et tætbeholdt område. 65 % af klyngen er medlemmer af folkekirken, selvom de fleste i denne klynge ser folkekirken som både fjern og ligegyldig. De begrundes deres medlemskab af folkekirken med, at deres forældre fik dem døbt (65 %), og at de vil have ret til at benytte sig af kirkens tilbud, hvis de ønsker det (55 %). 45 % af denne klynges folkekirkemedlemmer tænker ofte eller en gang imellem på at melde sig ud af folkekirken.

8.1.2 De tvivlende

Den næststørste klynge udgør 28 % af befolkningen (1.144 respondenter). Det vigtigste religiøse karakteristika i denne klynge er tvivlen. 73 % af klyngen ved ikke, om de tror på Gud, selvom 44 % opfatter sig som troende mennesker. I lighed med de ikke-religiøse har religion ikke været særlig vigtig i de tvivlendes opvækst. Kun 17 % af klyngen mener, at religion var vigtig eller meget vigtig i barndommen. Men i modsætning til den ikke-religiøse klynge, så har de tvivlende en større åbenhed over for det religiøse. Det kan eksemplificeres ved, at klyngen finder folkekirken fjern, men ikke ligegyldig. Denne klynge er afbalanceret kønsmæssigt med 54 % kvinder.

---

⁸² Data er ikke vægtet i klyngeanalysen.

Dertil har klyngen en bred geografisk og aldersmæssig spredning. 58 % har en kort eller mellemlang uddannelse. 89 % er medlemmer af folkekirken, heraf tænker kun 17 % på at melde sig ud nogle gange eller ofte.

8.1.3 De identitetsorienterede kristne

Den tredjestørste klynge med 27 % af befolkningen (1.060 respondenter) er den klynge med flest selv-identificerede troende. 100 % betragter sig selv som troende mennesker, og 100 % tror på Gud. Religion har ikke været ret vigtig i respondenternes opvækst, den største gruppe på 45 % svarer, at religion hverken var vigtig eller uvigtig. Klyngen er langt overvejende folkekirkeligt kristen. 92 % af respondenterne i klyngen er konfirmeret i folkekirken, mens 92 % er medlem af folkekirken i dag. Dertil har 94 % givet folkekirkemedlemskabet videre til deres børn gennem dåb. Religiositet er en del af denne gruppes identitet, og de værdsætter folkekirken som institution, men de har ikke en privat religiøs praksis som fx bøn omkring deres kristne tro. Denne klynge kommer i kirken et par gange om året eller sjældnere, især i forbindelse med højtider. Klyngen har flere kvinder (59 %) end mænd. Dertil er denne klynge også den mest landboende af alle klyngerne – det vil sige, at de fleste respondenter bor på landet eller i mellemstore byer. 74 % bor i et tyndtbeboet eller mellemstøbt område. Dertil er denne klynge også den ældste klynge med flere respondenter i alderen 66+ sammenholdt med de øvrige klynger. Denne klynge betoner både kristentro og statsborgerskab som grunde til medlemskab blandt folkekirkemedlemmerne, men de identitetsorienterede kristne har også et konkret forhold til kirken som sted – muligvis i kraft af deres geografiske placering, hvor de er den klynge, der hyppigst kommer på kirkegården uden for begravelser (58 %).

8.1.4 De aktive religiøse

Den sidste klynge står for 12 % af befolkningen (461 respondenter), og det er her, vi finder de mest religiøst praktiserende respondenter. 99 % af denne klynge har en privat religiøs praksis som fx at bede. Respondenterne i denne klynge er også aktive inden for de religiøse institutioner. 42 % har været til søndagsgudstjeneste i folkekirken inden for det seneste år, og 12 %

er enten ansatte eller frivillige i kirken. 71 % er medlemmer af folkekirken, men den relativt lave medlemsprocent kan forklares ved, at denne klynge samler de aktivt religiøse på tværs af religiøse traditioner. 12 % af klyngen er fra andre kristne retninger, mens 7 % tilhører en muslimsk organisation. Overordnet set er de fleste i denne klynge dog folkekirkemedlemmer, og de meget aktive af slagsen. For folkekirkemedlemmerne i denne klynge er den kristne tro den vigtigste grund til medlemskabet. Fælles for respondenterne i denne klynge er deres profil som aktive troende. 97 % ser sig som troende, og de fleste er opvokset med, at religion er vigtigt (63 %). Klyngen er også den mest herkomstsmæssigt forskelligartede klynge. 23 % er indvandrere eller efterkommere sammenlignet med 6-7 % i alle andre klynger. Dertil er klyngen også geografisk meget spredt med ca. en tredjedel respondenter i hver urbaniseringsgrad. Som i klyngen med de identitetsorienterede kristne, har også denne klynge en overvægt af kvinder (63 %). Men i denne klynge er det nu først og fremmest den religiøse intensitet og forskellighed, der har betydning for klyngens placering i forhold til religion og folkekirke. Den religiøse forskellighed kommer også til udtryk i en religiøs bredde i spørgsmål vedrørende fx spiritualitet. Overordnet set er denne klynge mest kristen med en meget aktiv religiøs profil.

Til sammen giver klyngerne indblik i forskelligheden i religiøse profiler, som kendetegner den danske befolkning. Nedenfor analyserer vi de religiøse klyngers holdninger til folkekirken i det offentlige rum, da klyngerne har meget forskellige perspektiver på folkekirken.

8.2 Begivenheder på nationalt og statsligt niveau

Det offentlige rum har forskellige arenaer og mødesteder mellem folkekirke og befolkning. Vi fokuserer på to niveauer: det nationale statslige samt det lokale. Det første niveau af offentlighed har at gøre med nationale og statslige begivenheder, hvor folkekirken meget ofte er til stede – eller hvor den historiske kobling mellem kirke og stat giver potentiale for folkekirkelig tilstedeværelse. Her konkretiseret ved grundlovsdag, Folketingets åbning, højtidsdage i Kongehuset og efter katastrofe.

8.2.1 Grundlovsdag

Tabel 41: Holdning til folkekirkelig deltagelse ved grundlovsdag (befolkningen)

Mener du, at folkekirken skal deltage og markere sin tilstedeværelse ved følgende begivenheder? Når man fejrer grundlovsdag.	De aktive religiøse (461)	De identitetsorienterede kristne (1060)	De tvivlende (1144)	De ikke-religiøse (1322)	Total
Ja	25 %	21 %	15 %	7 %	15 %
Nej	39 %	48 %	49 %	62 %	52 %
Det har jeg ingen mening om	37 %	31 %	36 %	31 %	33 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Note: N = 3.908, missing = 79. $p \leq .001$. Uden vægt

Tabellen viser, at 15 % af befolkningen mener, at folkekirken skal være til stede ved grundlovsdag. Det må betegnes som lav opbakning, men grundlovsdag fejres traditionelt også med politiske taler, hvor det er embedsværket og de folkevalgte politikere, der er i centrum. I det lys er den lave opbakning til folkekirkelig deltagelse ikke mærkelig. Det afspejler det sekulære samfunds differentiering mellem rent politiske og rent religiøse fora.

Den danske befolkning fejrer heller ikke generelt set grundlovsdag som en særlig begivenhed. I en undersøgelse fra 2014 svarede kun 6 % af den danske befolkning, at de fejrede grundlovsdag (Botvar et al. 2014, 15). Selvom grundloven har en stor symbolsk og juridisk værdi for befolkningen⁸³, er det i Danmark ikke alle, der har fri den 5. juni. Ifølge religionssociologen Niels Reeh kan man inddele alle nationale flagdage i tre kategorier: kristne højtider, kongelige fødselsdage og nationalstatslige historiske begivenheder.⁸⁴ Grundlovsdag falder inden for de nationalstatslige begivenheder, og

83 I samme undersøgelse angav 97 % af danskerne, at det var vigtigt at have en grundlov (Botvar et al. 2014, 19).

84 De kristne mærkedage stammer fra tiden før 1849, hvorfor de tidligere har været obligatoriske for befolkningen. Derfor forstår Reeh dem som levn fra enevælden (1660-1849), der ikke på samme måde som de statslige mærkedage bekræfter statens legitimitet, se Reeh 2016, 59.

her bekræfter procenttallene fra vores undersøgelse også, at grundlovsdag indgår som politisk fejring for befolkningen.

Ser vi på klyngernes fordeling, er det tydeligt, at accepten af folkekirkelig deltagelse følger af ens religiøse profil. De mest religiøse respondenter er mere accepterende overfor folkekirkelig tilstedeværelse end de mindre religiøse, selvom den største gruppe i alle klynger er gruppen af ”nej”-sigere. Den store opslutning på tværs af klyngerne til, at folkekirken ikke skal markere sin tilstedeværelse på grundlovsdag, vidner om en stor homogenitet i holdningen til kirken i det offentlige politiske rum. Samtidig er der i alle klynger mindst en tredjedel, der ikke har nogen holdning til spørgsmålet. Det fortæller os, at der ikke umiddelbart er nogen stærk forbindelse mellem folkekirken som institution og fejringen af grundlovsdag for respondenterne, der derfor ofte ikke har en holdning på området.⁸⁵ Det er også muligt, at mange af respondenterne ikke har et tilstrækkeligt nært forhold til grundlovsdag til, at de kan tage stilling til spørgsmålet.

8.2.2 Folketingets åbning

Den samme skepsis over for sammenblandingen af religion og politik kommer til udtryk i spørgsmålet om folkekirkens deltagelse ved Folketingets åbning. I modsætning til grundlovsdag starter folketingspolitikere det politiske år med en åbningsgudstjeneste i Christiansborg Slotskirke, hvor folkekirken er til stede ved åbningen sammen med repræsentanter for kongehuset.⁸⁶

Vender vi os nu imod befolkningen, er det uvist, hvor mange danskere, der er klar over denne kirkelige ramme om Folketingets åbning, men i hvert

---

⁸⁵ Man bør ofte være varsom med at overfortolke ”ved ikke” eller ”ingen mening”- kategorier. Men i dette tilfælde spørger vi også om kirkelig tilstedeværelse ved en mærkedag, der ikke normalt forbindes med folkekirken. Derfor vil den store gruppe af respondenter, der svarer ”ingen mening” højst sandsynligt kunne tolkes som uforståenhed over for forbindelsen mellem kirke og grundlovsfejring.

⁸⁶ Folketingets åbningsgudstjeneste er tidligere blevet analyseret som civilreligion af religionssociolog Brian Arly Jacobsen med det sigte at vise, hvordan kirke og kongehus ved åbningen legitimerer den politiske orden (Jacobsen 2009), se også en indføring i civilreligion og det civilreligiøse rum i Danmark i Margit Warburgs forfatterskab (Warburg 2013).

fald er en stor del af befolkningen skeptiske overfor folkekirkelig deltagelse.⁸⁷

Tabel 42: Holdning til folkekirkens synlighed ved Folketingets åbning (befolkningen)

Mener du, at folkekirken skal deltage og markere sin tilstedeværelse ved følgende begivenheder? Når Folketinget åbner den første tirsdag i oktober.	De aktive religiøse (461)	De identitetsorienterede kristne (1060)	De tvivlende (1144)	De ikke-religiøse (1322)	Total
Ja	36 %	23 %	13 %	5 %	16 %
Nej	36 %	53 %	57 %	71 %	58 %
Det har jeg ingen mening om	28 %	24 %	30 %	24 %	27 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Note: N = 3.894, missing = 93. $p \leq .001$. Uden vægt.

Tabellen viser i store træk det samme mønster som for spørgsmålet om grundlovsdag. 16 % af befolkningen støtter op om, at folkekirken skal deltage ved Folketingets åbning. Spørgsmålet tager også direkte udgangspunkt i den politiske top i Danmark – Folketinget – og derfor viser befolkningens reaktion også noget om deres holdning til forholdet mellem folkekirke og politik. Her svarer størstedelen af danskerne implicit, at de to ikke skal blandes sammen. Sammenligner vi med deltagelse ved grundlovsdag, er danskerne på tværs af klyngerne også mindre i tvivl om deres holdning i dette spørgsmål. Ved grundlovsdag tilkendegav mindst en tredjedel af respondenterne i alle klynger, at de ikke havde nogen mening. Den gruppe er tættere på 25 % ved Folketingets åbning, flere danskere ved altså, hvad de skal mene her – om end der også her er en stor gruppe, som ikke har en mening om spørgsmålet.

I klyngerne viser den sekulære holdning til kirkelig deltagelse sig særligt stærkt hos de ikke-religiøse. Her siger 71 % nej til, at kirken skal deltage

87 Tak til Brian Arly Jacobsen og Ida Marie Høeg for indsigtfulde kommentarer til spørgsmålet om folkekirkens synlighed ved Folketingets åbning.

ved Folketingets åbning. I den anden ende af svarene ser vi, at den religiøse aktive klynge er mest positivt stemt overfor folkekirkelig tilstedeværelse. Men her er der heller ikke et flertal for deltagelse. Snarere viser fordelingen, at de aktive religiøse respondenter er delte i spørgsmålet. Dog er langt flere i den aktive religiøse klynge positivt stemt overfor folkekirkelig deltagelse ved Folketingets åbning end ved grundlovsdag. Det tyder på, at flere af de religiøse borgere gerne ser en mere politisk aktiv folkekirke og en tættere forbindelse mellem de politiske beslutningsprocesser og folkekirken. Holdningen til folkekirken ved Folketingets åbning viser også en forskel mellem de aktive religiøse og de identitetsorienterede kristne, som ikke var lige så synlig i spørgsmålet om grundlovsdag. Langt flere identitetsorienterede kristne siger nej til folkekirkelig deltagelse end de aktivt religiøse gør. Denne forskel hænger også sammen med deres respektive religiøse profiler, hvor de mere praktiserende religiøse respondenter vil have en politisk synlig kirke, mens de identitetsorienterede nok er meget troende og forstår folkekirken som vigtig, men de foretrækker en mere tilbagetrukket kirke, der ikke er synlig i det politiske rum.

8.2.3 Højtidsdage i Kongehuset

En del af de nationale mærkedage i Danmark er tilegnet den kongelige familie. Hvert år flager Danmark for dronning Margrethe og hendes nærmeste familie, når de har fødselsdag.⁸⁸ Dertil har der været andre tilfælde af markeringer inden for de seneste år fx i forbindelse med prins Henriks begravelse. Hvert nytår minder dronning Margrethe danskerne om Guds bevågenhed over nationen ved at inkludere et ”Gud bevare Danmark” i sin nytårstale (Warburg 2013, 33). Men hvordan forbinder befolkningen højtidsdage i Kongehuset med folkekirken?

---

88 For en liste over officielle flagdage, se justitsministeriets hjemmeside: https://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Flagning/officielle_flagdage_2020.pdf (tilgået 25.06.20).

Tabel 43: Holdning til folkekirkens synlighed ved højtidsdage i Kongehuset (befolkningen)

Mener du, at folkekirken skal deltage og markere sin tilstedeværelse ved følgende begivenheder? Ved højtidsdage i Kongehuset.	De aktive religiøse (461)	De identitetsorienterede kristne (1060)	De tvivlende (1144)	De ikke-religiøse (1322)	Total
Ja	37 %	40 %	30 %	20 %	30 %
Nej	28 %	33 %	34 %	45 %	37 %
Det har jeg ingen mening om	36 %	26 %	36 %	35 %	33 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Note: N = 3.908, missing = 79. $p \leq .001$. Uden vægt.

Blandt danskerne er der større opbakning til, at folkekirken deltager ved højtidsdage i Kongehuset end ved grundlovsdag og ved Folketingets åbning. 30 % af befolkningen siger ja til folkekirkelig tilstedeværelse. Tallene viser også, at 37 % mener, at folkekirken ikke skal deltage. Så resultatet for befolkningen som helhed er, at der er størst opbakning til, at folkekirken ikke skal deltage her på linje med besvarelsenerne ved de mere politiske begivenheder. Men det er vigtigt at nuancere dette udsagn, da det ser ud til, at danskerne er delte i spørgsmålet om folkekirkelig tilstedeværelse ved højtidsdage i Kongehuset med en tredjedel af alle respondenter, der ikke har en mening om emnet.

Blandt klyngerne er de identitetsorienterede kristne mest positivt stemt overfor folkekirkelig deltagelse i forbindelse med Kongehuset. Det kan forklares med deres profil, hvor klyngens religiøse praksis også er mere orienteret mod højtider. I den modsatte ende finder vi den ikke-religiøse klynge, som har en overvægt af respondenter, der siger nej til folkekirkelig deltagelse (45 %). Sammenlignet med de ikke-religiøses svar i spørgsmålene om grundlovsdag og Folketingets åbning, er den ikke-religiøse klynge mere positivt stemt over for relationen mellem folkekirke og kongehus end de politiske fejring. Hvor grundlovsdag og Folketinget taler til forholdet mellem religion og politik, er Kongehuset lidt mindre entydigt. Kongehuset repræsenterer dansk historie på måder, som de statslige mærkedage

ikke gør. I lighed med folkekirken indgår Kongehuset som en institution i samfundet, der forbinder fortiden med nutiden. Begge institutioner rækker så langt tilbage i historien, at det bliver svært at kategorisere dem inden for teorier om sekularisering, der som udgangspunkt er teorier, der opstod i forbindelse med det moderne samfund i slutningen af 1800-tallet. Kongehuset er for mange tæt forbundet til det nationale fællesskab, ligesom folkekirken er det.

Det, vi kan udlede af ovenstående fordeling, er, at danskerne er delte i spørgsmålet om folkekirkelig deltagelse ved højtidsdage i Kongehuset. Sammenlignet med det tidligere RAMP-studie fra 1990'erne, ligger procentsatserne i samme leje. Dengang svarede 33 % af danskerne, at det var vigtigt, at folkekirken deltog ved højtider i Kongehuset, men ellers var der samme spredning i svarene. Relationen mellem kongehus og folkekirke vækker derfor den samme spredning i befolkningen i dag, som for tredive år siden.⁸⁹

8.2.4 Efter katastrofe

Et af spørgsmålene om folkekirkelig deltagelse på nationalt niveau har handlet om katastrofe.

Tabel 44: Holdning til folkekirkens synlighed når der er sket en katastrofe (befolkningen)

Mener du, at folkekirken skal deltage og markere sin tilstedeværelse ved følgende begivenheder? Når der er sket en katastrofe.	De aktive religiøse (461)	De identitetsorienterede kristne (1060)	De tvivlende (1144)	De ikke-religiøse (1322)	Total
Ja	72 %	71 %	56 %	38 %	56 %
Nej	7 %	15 %	17 %	35 %	21 %
Det har jeg ingen mening om	21 %	15 %	26 %	28 %	23 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Note: N = 3.901, missing = 86. $p \leq .001$. Uden vægt.

⁸⁹ I RAMP-spørgeskemaet blev respondenterne spurgt om at svare på vigtigheden af deltagelse på en skala fra 1-7. Vi har fundet de 33 % ved at lægge de 3 positive kategorier på skalaen sammen. Stor tak til Pål Ketil Botvar for at hjælpe med det oprindelige RAMP-datasæt.

56 % af befolkningen som helhed siger ja til, at folkekirken skal være til stede efter en katastrofe.⁹⁰ Her er altså en anden slags offentlig begivenhed, som i modsætning til de politiske og kongelige begivenheder ovenfor, går mere rent ind på det religiøse område – og som befolkningen også anerkender som en legitim offentlig arena for folkekirken.

Alle klyngerne har en overvægt af positive holdninger til folkekirkelig deltagelse, selvom de ikke-religiøse er mere delte i spørgsmålet. De to mest religiøse klynger er ikke overraskende også mest positive. Generelt er her en kontekst, hvor folkekirken er velkommen som aktør i det offentlige rum.

Spørgsmålet om kirkelig deltagelse efter en katastrofe taler også til en af de funktioner, som ofte betragtes som religiøst grundstof – de eksistentielle og meningsgivende dimensioner til tilværelsen. Selvom det i en dansk kontekst er blevet tilbagevist, at enkeltindivider bliver mere religiøse, når de udsættes for livskriser (Ausker 2012), er den nationale katastrofe af en anden karakter.⁹¹ Ifølge den svenske religionssociolog Per Pettersson giver det moderne samfunds differentiering de nationale kirker en religiøs specialisering inden for omsorgsfunktioner, inden for uddannelse og inden for etiske og moralske svar på samfundets udfordringer (Pettersson 2013, 67). Klyngernes fordeling viser, at det kun er gruppen af ikke-religiøse, hvor en majoritet ikke støtter kirkelig tilstedeværelse efter en krise.

---

90 I en tidligere udgivelse fra FUV har vi brugt dette spørgsmål til at måle forskelle i befolkningen før og direkte efter den første corona-nedlukning i Danmark i marts 2020. Ved en frekvenstabell siger 53 % af befolkningen ja til, at folkekirken skal være til stede ved en katastrofe, hvilket også er det procenttal, som vi har arbejdet ud fra i corona-undersøgelsen (se FUV 2020b). I analysen bygget på klynger mister vi 3 % af samplet (122 respondenter), hvilket gør, at procenten ligger på 56 frem for 53. Bortfaldet skyldes de respondenter, der er blevet kategoriseret som "missing", fordi de ikke ønskede at svare på spørgsmålene. Dertil har vi ikke medtaget de respondenter, der har svaret "Ved ikke" i spørgsmålene om religiøs praksis uden for en institution, kirkegang og religiøs socialisering. "Ved ikke" er dog medtaget i spørgsmålene om gudstro og religiøs identitet, da det er en populær svarkategori, som er vigtig for at forstå det religiøse landskab. Konsekvensen af bortfaldet er, at svarprocenten for de sammenlagte klynger varierer med få procentpoint fra svarprocenten ved en frekvenstabell med hele samplet uden yderligere kategorisering.

91 Se FUV 2020 for folkekirkens håndtering af corona-periodens krise, for svenske og norske eksempler på majoritetskirken som offentlig sorgforvalter, se Schmidt 2015, 135 og Pettersson 2013, 67, samt Aagedal et al. 2013, 9.

8.3 Begivenheder på lokalt niveau

Den anden halvdel af spørgsmålene om folkekirkelig deltagelse i det offentlige rum handler om lokale institutioner som skoler, hospitaler og også begivenheder som en lokal byfest. I modsætning til de nationale begivenheder, repræsenterer de lokale offentlige institutioner ofte steder, hvor befolkningen har mere direkte og uformelle møder med folkekirken.

8.3.1 Indvielse af et nyt hospital

Det første spørgsmål har at gøre med indvielsen af et nyt hospital. Dette spørgsmål er medtaget, fordi det i lighed med spørgsmålet om højtidssange i Kongehuset var et populært valg blandt danskerne i den ældre RAMP-undersøgelse fra 1990'erne.

Tabel 45: Holdning til folkekirkens synlighed ved indvielse af et nyt hospital (befolkningen)

Mener du, at folkekirken skal deltage og markere sin tilstedeværelse ved følgende begivenheder? Når man indvier et nyt hospital.	De aktive religiøse (461)	De identitetsorienterede kristne (1060)	De tvivlende (1144)	De ikke-religiøse (1322)	Total
Ja	26 %	20 %	12 %	8 %	14 %
Nej	40 %	52 %	54 %	67 %	56 %
Det har jeg ingen mening om	35 %	28 %	34 %	25 %	29 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Note : N = 3.877, missing 110. $p \leq .001$. Uden vægt.

14 % af den samlede befolkning mener, at folkekirken bør være til stede ved åbningen af et nyt hospital. Til sammenligning var det i 1998 i RAMP-undersøgelsen 23 % af danskerne, som fandt det vigtigt, at folkekirken var til stede ved indvielse af hospitaler. Tendensen er således tydelig i retning af en forandring i forståelsen af denne begivenhed hen imod noget mere sekulært, hvor folkekirken ikke skal være synlig.

Ser vi på klyngernes fordeling, er der både stor forskel – og stor lighed – imellem klyngerne. De aktive religiøse er de mest positive med 26 %, der siger ja til, at folkekirken er til stede. De mindst positive er de ikke-religiøse med 8 %, der mener, at folkekirken bør deltage. Generelt er der altså bred enighed om, at folkekirken ikke skal deltage ved åbningen af et nyt hospital.

Resultatet er overraskende, fordi selv de religiøse klynger mener, at en åbning af et hospital bør finde sted uden folkekirkens medvirken. Hvis vi tænker med den funktionelle opdeling af religion og politik, som vi har set tidligere i kapitlet, kan den samme logik ligge i opdelingen af hospital og kirke som adskilte systemer. Danskerne anser således langt overvejende hospitaler som en samfundsmæssig eller statslig struktur, der bør være adskilt fra kirken. Der er således tale om en sekulær størrelse for størstedelen af danskerne.

En anden forklaring på den lave tilslutning er, at vi spørger om folkekirkelig deltagelse ved en indvielse af et nyt hospital – ikke om folkekirkelig tilstedeværelse på hospitalet som sådan. Spørgsmålet kan måske virke forvirrende, fordi det så sjældent sker, at nye hospitaler indvies. Derfor risikerer vi, at respondenterne har svaret nej til selve begivenheden – en indvielse af et nyt hospital – og ikke folkekirken i forbindelse med hospitalet. I praksis er folkekirken synlig på flere hospitaler i Danmark, og det udgør en offentlig arena, hvor kirken i stigende grad er aktiv. Siden 1980'erne er der sket en stigning i funktionspræster generelt i Danmark, og en del af disse funktionspræster fungerer som hospitalspræster (Kühle & Christensen 2019, 7). I andre skandinaviske lande er der ligeledes en lang tradition for ansatte hospitalspræster (Schmidt 2015, 126), og der er flere nye internationale studier af netop de religiøse rum og det religiøse personale på sygehusene.⁹² Derfor er det interessant, at befolkningen så entydigt siger nej tak til folkekirkelig deltagelse ved indvielse af nye hospitaler.

En sidste forklaring på den lave opbakning er, at hospitaler ikke er tæt på familie- og privatlivet i det daglige, som ellers er en arena, hvor befolkningen gerne vil have folkekirkelig tilstedeværelse. Der er altså en distance til

---

92 Fx Griera & Martinez-Ariño 2018.

hospitalet som offentlig institution, som der ikke i lige så høj grad er til skolen som offentlig institution.

8.3.2 Konfirmationsforberedelse i folkeskolen

Konfirmation har længe været en integreret del af danskernes liv, der historisk også har medført en indtræden i samfundet som borger. Før grundloven i 1849 var konfirmation bundet til civil status. Borgere kunne ikke eje jord, flytte eller få arbejde, medmindre de var døbt og konfirmeret i kirken (Christensen 2010, 117).⁹³ Medlemskab af folkekirken var dermed tæt forbundet til statsborgerskab, og det samme overlap mellem nation, kristendom og familie ser vi som nævnt tidligere også i det kollektive medlemskab i dag. I 1736 blev konfirmationsforberedelsen gjort obligatorisk som et led i at uddanne borgerne til lydige subjekter for den enevældige konge (Reeh 2016, 179). Selvom konfirmationens juridiske funktioner forsvandt med grundlovens religionsfrihed, fortsatte konfirmationen i praksis med at have social betydning for det videre arbejdsliv. Så sent som i starten af 1900-tallet betød konfirmationsbeviset stadig adgang til arbejdslivet for eksempelvis arbejderklassen i København, hvor beviset fungerede som en form for anbefaling til både læge og overordnede (Helge 1996). Konfirmationen signalerede dengang indgangen til voksenlivet med både rettigheder og pligter, konfirmanden ændrede social status fra barn til voksen.

I dag er denne civile funktion forsvundet, til gengæld giver konfirmationen anledning til en stor familiefejring af det unge menneske, samtidig med at konfirmationen i stigende grad bliver det sted, hvor konfirmanden tager et religiøst valg (Leth-Nissen og Trolle 2015, 75).⁹⁴ I to store studier af konfirmation i Europa, svarer 70 % af de adspurgte konfirmander i Danmark, at de selv har taget beslutningen om at lade sig konfirmere (Schweitzer 2012, 237). Konfirmationen udgør ifølge teolog Leise Christensen et af de kirkelige ritualer, der betyder mere for læge medlemmer af folkekirken end for

---

93 Der var dog undtagelser for etablerede religiøse mindretal som jøder, katolikker og reformerte, se Christoffersen 1998, 58.

94 Samme tendenser er fundet i Norge, her er konfirmationen også ved at blive den afgørende religiøse begivenhed i stedet for barnedåben, se Høeg & Gresaker 2015.

præsterne, da den ikke er et sakramente – og derfor ikke har betydning i teologisk forstand (Christensen 2010, 116).

Ud over konfirmationens private og nye religiøse betydning repræsenterer den også en arena for samarbejde mellem folkekirken og folkeskole samt privatskoler. De sidste par år har der i stigende grad været debat om placeringen af konfirmationsforberedelsen i forhold til skolens undervisning. Nogle skoleinspektører har kritiseret den nuværende ordning, hvor konfirmationsforberedelsen ofte ligger i morgentimerne som erstatning for den almindelige undervisning i skolen. Kritikernes argument er ofte, at konfirmationsforberedelsen bør placeres uden for skoledagen på linje med andre fritidsaktiviteter.⁹⁵ Placeringen af konfirmationsforberedelsen er dog noget, som de enkelte skoler og kommuner selv beslutter, og derfor går flere børn i hovedstadsområdet til konfirmationsforberedelse om eftermiddagen, mens de i landområderne vågner op til konfirmationsforberedelse i skoledagens første timer (Christensen 2010). Selvom der er en begyndende diskussion om konfirmationsundervisningens berettigelse i de offentlige skoler, tyder vores undersøgelse på, at den nuværende praksis har stor opbakning i befolkningen som helhed.

Tabel 46: Holdning til folkekirkens synlighed i folkeskolen i forbindelse med konfirmationsforberedelse (befolkningen)

Mener du, at folkekirken skal deltage og markere sin tilstedeværelse ved følgende begivenheder? I skoletiden i forbindelse med konfirmationsforberedelse.	De aktive religiøse (461)	De identitetsorienterede kristne (1060)	De tvivlende (1144)	De ikke-religiøse (1322)	Total
Ja	75 %	87 %	79 %	54 %	72 %
Nej	7 %	6 %	7 %	27 %	13 %
Det har jeg ingen mening om	18 %	8 %	14 %	19 %	15 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Note: N = 3.942, missing 45. $p \leq .001$. Uden vægt.

95 Se Jacobsen 2014 for en analyse af holdninger til konfirmationsforberedelsen i folkeskolen blandt lokalpolitikere.

Befolkningen som helhed støtter op om, at folkekirken er til stede i skolen i forbindelse med konfirmationsforberedelsen. 72 % siger ja til, at folkekirken er til stede, mens kun 13 % siger nej tak. I klyngerne er de mest positive de identitetsorienterede kristne med 87 %. Dernæst kommer gruppen af tvivlende (79 %) og de aktive religiøse (75 %). Det er umiddelbart overraskende, at de tvivlende er mere støttende overfor folkekirkelig deltagelse i skolen end de aktive religiøse, men her bliver respondenterne stillet spørgsmål om en etableret tradition med folkekirkelig konfirmationsforberedelse i folkeskolen, som mange borgere vil kende til og værdsætte, også selvom de er ikke-religiøse. Skellet mellem de aktive religiøse og de identitetsorienterede kristne kan antageligvis også findes i det faktum, at de aktive religiøse er sammensat af flere forskellige religiøse traditioner, der gerne ser religion som en mere aktiv spiller i samfundet, mens de identitetsorienterede kristne har en mere konserverende religiøs profil, der støtter op om de folkekirkelige og kristne strukturer i samfundet, men ikke ønsker at forandre status quo. Flere af de aktive religiøse er dermed heller ikke interesserede i konfirmationsforberedelsen, da de ikke benytter sig af denne praksis. Hvis vi vender tilbage til Christensens argument om, at konfirmationen har en større social betydning for den almindelige befolkning, end den har en religiøs betydning for folkekirken, så peger tallene også i den retning. I hvert fald er over halvdelen af den mest kritiske gruppe – de ikke-religiøse – også tilhængere af folkekirkelig tilstedeværelse ved konfirmationsforberedelsen i folkeskolen.

Det ser således ud til, at folkekirken er meget velkommen i skolen i forbindelse med den store familiefejring konfirmation. I modsætning til vores spørgsmål om politiske mærkedage og indvielse af hospitaler træder vi med konfirmation direkte ind i familiens private rum, hvor mange af respondenterne i praksis har erfaringer med præster og folkekirken som ramme om fejringen. Konfirmationsforberedelsen i skolen kan ses som en forlængelse af den nære familiesfære. Selvom folkeskolerne er offentlige institutioner, er den konkrete skole ofte mere integreret i det lokale, nære og daglige liv. Skolen er tæt på borgernes private liv. Derfor tyder resultaterne på, at folkekirken på lokalt niveau har en stærk plads i folks private livshistorier, hvor mange af livets milepæle er bundet til kirkelige handlinger, som også ikke-religiøse borgere ser som uproblematisk.

En alternativ tolkning kunne også være, at vi med spørgsmålet om folkekirkelig tilstedeværelse ved konfirmationsforberedelse kommer til at spørge om noget selvfølgelig. Folkekirken er jo allerede til stede i mange skoler i forbindelse med konfirmation. Derved kommer vi til at spørge om en praksis, som de fleste borgere ikke stiller spørgsmålstegn ved. Man kan også tolke det sådan, at vi spørger, om kirken skal være til stede ved en begivenhed, der allerede forstås som religiøs. Hvis vi havde spurgt, om folkekirken skulle være til stede ved skolestart, ville flere respondenter muligvis være kritiske. Ikke desto mindre peger tallene på, at folkekirke og konfirmationsforberedelse er velkommen i skolerne for en majoritet af befolkningen.

8.3.3 Juleafslutning i folkeskolen

Julen er den højtid, hvor flest danskere går i kirke. Denne praksis understøttes også af, at flere af landets skoler besøger den lokale kirke ved juleafslutning i skolen i december. Lig placeringen af konfirmationsforberedelsen i skoletiden, er juleafslutningen i kirken også blevet offentligt debatteret de sidste par år, da der er kommet større fokus på samfundets religiøse forskellighed. Den situation, at der er elever med anden religiøs baggrund end folkekirkelig i skoleklasserne, har afstedkommet diskussion om relevansen af at bringe skoleklasserne i kirke.

Tabel 47: Holdning til folkekirkens synlighed når der er juleafslutning i folkeskolen (befolkningen)

Mener du, at folkekirken skal deltage og markere sin tilstedeværelse ved følgende begivenheder? Når der er juleafslutning i folkeskolen.	De aktive religiøse (461)	De identitetsorienterede kristne (1060)	De tvivlende (1144)	De ikke-religiøse (1322)	Total
Ja	70 %	73 %	60 %	38 %	57 %
Nej	13 %	15 %	19 %	40 %	24 %
Det har jeg ingen mening om	18 %	12 %	21 %	23 %	19 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Note: N = 3.934, missing = 53. $p \leq .001$. Uden vægt.

57 % af befolkningen støtter, at folkekirken deltager ved juleafslutning i folkeskolen. I lighed med konfirmationsforberedelsen er juleafslutningen tæt på det nære liv, hvor en stor del af befolkningen går til julegudstjeneste som ramme om familiens julefest. Derfor tyder svarene også på, at folkeskolen er en af de offentlige arenaer, hvor folkekirken står stærkest for befolkningen.

Klyngernes fordeling er noget mere opdelt end ved spørgsmålet om konfirmation. Mest positive over for juleafslutning i kirken er de identitetsorienterede kristne med 73 % og de aktive religiøse med 70 %. De tvivlende har også en overvægt af respondenter, der støtter folkekirkelig tilstedeværelse med 60 %, hvilket stemmer overens med denne gruppes profil som åben over for det folkekirkeligt religiøse. De mest kritiske er de ikke-religiøse, hvor 38 % siger ja og 40 % siger nej til folkekirkelig tilstedeværelse. Juleafslutning i folkeskolen virker til at ligge imellem de nationale fejring og den private familiefest konfirmation for de ikke-religiøse. Det peger på, at begivenheden for nogle signalerer religiøs ulighed og for meget folkekirkelighed i folkeskolen, mens det for andre er en fin tradition at tage i kirke for at fejre skoleårets juleafslutning. Generelt møder folkekirken dog opbakning fra befolkningen i forbindelse med juleafslutningen i folkeskolen. Her træder vi ind i de konkrete møder, som befolkningen gerne vil bevare. De lokale offentlige institutioner, som er integrerede i befolkningens daglige liv, virker til at være steder, hvor befolkningen har en forventning om folkekirkelig deltagelse.

8.3.4 Festdage i lokalområdet

Flere studier peger på, at religiøse organisationer som kirker skaber social sammenhængskraft lokalt og nationalt ved at være en aktiv del af civilsamfundet og give borgerne mulighed for både at udvikle medborgerskabskompetencer inden for organisationen og hjælpe med at holde sociale problemer nede ved at tilføre midler og aktiviteter til områder med svære sociale skel (Putnam & Campbell 2010, 550). Teolog Karen Marie Leth-Nissen har for nylig argumenteret for, at folkekirken skaber social kapital igennem at tilbyde kirkelige handlinger, der både styrker de enkelte familiers interne sociale kapital (bonding kapital) samt også styrker foreningsdanmark

(bridging kapital) (Leth-Nissen 2018, 242). Kernen i mange af disse visioner for folkekirken er synligheden i de lokale områder, hvor kirken ofte er en central kulturinstitution, der tilbyder foredrag og koncerter til få penge. Derfor inkluderede vi også et spørgsmål om folkekirken i lokalsamfundet.

Tabel 48: Holdning til folkekirkens synlighed ved en festdag i lokalområdet (befolkningen)

Mener du, at folkekirken skal deltage og markere sin tilstedeværelse ved følgende begivenheder? Ved en festdag i lokalområdet.	De aktive religiøse (461)	De identitetsorienterede kristne (1060)	De tvivlende (1144)	De ikke-religiøse (1322)	Total
Ja	38 %	36 %	24 %	16 %	26 %
Nej	28 %	37 %	42 %	54 %	43 %
Det har jeg ingen mening om	33 %	27 %	33 %	30 %	31 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Note: N = 3.900, missing = 87. $p \leq .001$. Uden vægt.

26 % af befolkningen mener, at folkekirken skal deltage ved festdage i lokalområdet. Til sammenligning var det i RAMP-undersøgelsen fra 1998 kun 15 % af danskerne, der mente, at det var vigtigt, at folkekirken var til stede ved festdage i lokalområdet – og det var endda en af de begivenheder med mest tilslutning fra danskerne i RAMP-undersøgelsen. Vi ser her umiddelbart en stigning i befolkningens åbenhed overfor folkekirkelig deltagelse – om end spørgsmålene ikke kan sammenlignes direkte.

I klyngerne er de aktive religiøse de mest positive med 38 %, der mener, at folkekirken skal være til stede. I den modsatte ende finder vi de ikke-religiøse, hvor 16 % synes, at folkekirken skal deltage. Umiddelbart ser det ud til, at religiøsitet spiller en rolle for holdningen til folkekirken ved de lokale byfester. Jo mere religiøs, jo mere positivt indstillet over for deltagelse.

Det er lidt svært at kategorisere lokale fejring. Afhængig af, hvor du bor, varierer fænomenet byfest meget. Det ser vi også i den høje andel af respondenter på tværs af klyngerne, der ikke har en mening i spørgsmålet. Urbaniseringsgrad spiller dog ikke en rolle for holdningen til spørgsmå-

let,⁹⁶ så vi må gå ud fra, at det lokale her i stedet for spiller ind i andre sammenhænge, der lig højtidssdage i Kongehuset ikke fanges i vores spørgsmål.

8.4 Sammenfatning

Ved anvendelse af klyngeanalyse identificerer vi fire religiøse klynger i den danske befolkning; de ikke-religiøse, de tvivlende, de identitetsorienterede kristne og de aktive religiøse. Klyngerne reflekterer den religiøse forskellighed, vi finder i den danske befolkning, og viser samtidig betydelige forskelle i klyngernes sammensætning i forhold til køn, alder, urbanisering og uddannelsesniveau. Samtidig har klyngerne tydelige trosmæssige forskelligheder. Fx ønsker de aktive religiøse en mere synlig folkekirkelig tilstedeværelse, mens de identitetsorienterede kristne bakker op om folkekirken, men ikke ønsker en samfundsaktiv folkekirke. Selvom der også er bred holdningsmæssig ensartethed på tværs af klyngerne, viser de forskellige religiøse profiler i klyngerne en høj grad af variation i holdningen til folkekirken i det offentlige rum på særlige områder.

Vi anvender klyngerne som analytisk redskab på begivenheder på to forskellige samfundsmæssige niveauer. Først i forhold til begivenheder på nationalt niveau og derefter på lokalt niveau. Analyserne viser overordnet set, at befolkningen ønsker folkekirkelig synlighed i de familiære områder samt i krisesituationer.

På det nationale niveau mener befolkningen overvejende ikke, at folkekirken skal være til stede ved politiske begivenheder som grundlovsdag og ved Folketingets åbning. Her ser vi altså en sekulær logik i adskillelsen af religion og politik. Befolkningen er lidt mere delt i spørgsmålet om højtidssdage i Kongehuset, der også har en større tilknytning til nation og historie – og dermed også til det kollektive medlemskab.

På det lokale niveau er det særligt i de personlige og familiære anliggender, at befolkningen ønsker folkekirkelig synlighed. Det gælder især i krisesitu-

---

⁹⁶ Der er ingen statistisk sammenhæng mellem urbaniseringsgrad, klynger og holdninger til deltagelse ved lokale fester.

ationer og i folkeskolen, hvor både juleafslutning og konfirmationsforberedelse repræsenterer arenaer, hvor folkekirken træder ind i privatsfæren via skolen. En majoritet af befolkningen tilkendegiver, at folkekirken bør være synlig i skolen, hvilket kan pege på den mere individualiserede brug af folkekirken som en festlig ramme om familiære fester. Der er altså et bestemt mønster i befolkningens blik på legitim folkekirkelig synlighed, som adskiller politik og magt fra folkekirke og religion, men til gengæld tildeler folkekirken større vægt i det private og det eksistentielle område.

9. Referencer

Aalborg Universitet. 2017. Datasæt til Den danske værdiundersøgelse: <https://www.ddv.aau.dk/> (tilgået 11.12.2020).

Ahlin, Lars. 2018. "Second Modernity's Effects on the Religious Field: Implications for a Mapping Project", i Monnot, Christophe & Jörg Stoltz (red.), *Congregations in Europe*. Cham: Springer International: 33-49.

Ahlin, Lars. 2007. *Krop, sind – eller ånd? Alternative behandlere og spiritualitet i Danmark*. Højbjerg: Forlaget Univers.

Ahlin, Lars. 2005. *Pilgrim, turist eller flykting? En studie av individuell religiös rörlighet i senmoderniteten*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposium.

Andersen, Peter B., Jakob Erkmen og Peter Gundelach. 2019. "Udviklingen i (ikke)religiøsitet", i Frederiksen, Morten (red.), *Usikker modernitet. Danskernes værdier fra 1981-2017*. København: Hans Reitzels forlag: 231-264.

Andersen, Peter B., Nadja Hørdam Ausker og Peter la Cour. 2011. "Går Fanden i kloster, når han bliver gammel?" i Gundelach, Peter (red.), *Små og store forandringer. Danskernes værdier siden 1981*. København: Hans Reitzels forlag: 97-113.

Andersen, Peter B. og Ole Riis. 2002. "Religionen bliver privat", i Gundelach, Peter (red.) *Danskernes værdier 1981-1999*. København: Hans Reitzels forlag: 76-98.

Ausker, Nadja Hørdam. 2012. *Tid til forandring? Forhandlinger af religiøs kontinuitet, forandringer og forbrug hos kræftpatienter i Danmark*. Ph.d.-afhandling Københavns Universitet.

Axner, Marta. 2015. "Studying Public Religions: Visibility, Authority and the Public/Private Distinction", i Hjelm, Titus (red.), *Is God Back? Reconsidering the New Visibility of Religion*. Bloomsbury: 19-31.

Baumann, Martin & Rebekka Christine Khaliefi 2020. "Muslim and Buddhist Youths in Switzerland: Individualising Religion and Striving for Recognition?", *Social Inclusion* 8(3): 273-285.

Beckford, James. 2003. *Social Theory and Religion*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bengtson, Vern L., Norella M Putney & Susan C. Harris. 2014. "Families of Faith. Challenges to Continuity", i Bengtson, Vern L., Norella M Putney & Susan C. Harris (red.), *Families of Faith: How Religion is Passed Down Across Generations*. Oxford: Oxford University Press.

Botvar, Pål Ketil, Sunniva E. Holberg & Olaf Aagedal. 2014. *National Symbols in Scandinavia. Documentation Report*. KIFO Notat 1/2014.

Botvar, Pål Ketil. 2010. "I skæringsfeltet mellom det offentlige og det private", i Botvar, Pål Ketil & Ulla Schmidt (red.), *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering*. Oslo: Universitetsforlaget: 95-110.

Botvar, Pål Ketil & Jan-Olav Hammer. 2010. "Mot en alternativreligiøs revolusjon?", i Botvar, Pål Ketil & Ulla Schmidt (red.), *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering*. Oslo: Universitetsforlaget: 60-80.

Bouk, Dan. 2018. "Generation Crisis: How Population Research Defined the Baby Boomers", *Modern American History* 1: 321-342.

Brinkmann, S., & Tanggaard, L. 2010. *Kvalitative metoder: en grundbog*. København: Hans Reitzels forlag.

Bromander, Jonas og Pernilla Jonsson. 2018. *Medlemmar i rörelse. En studie av förändringar i Svenska kyrkans medlemskår*. Svenska kyrkan.

Bromander, Jonas. 2010. *Svenska kyrkans medlemmar*. Stockholm: Verbum.

Bromander, Jonas. 2005. *Medlem i Svenska kyrkan. En studie kring samtid och framtid*. Stockholm: Verbum Förlag.

Bruce, Steve og Marta Trzebiatowska. 2012. *Why are Women more Religious than Men?* Oxford: Oxford University Press.

Bryman, Allan 2016. *Social research methods*. Oxford: Oxford University Press.

Burnett, Judith. 2010. *Generations. The Time Machine in Theory and Practice*. Farnham: Ashgate.

Bäckström, Anders. 2000. "De kyrkliga handlingarna som ram, relation och välbefinnande", i Gustafsson, Göran og Thorleif Pettersson 2000 (eds.), *Folkkyrkor och religiös pluralism – den nordiska modellen*. Stockholm: Verbum: 134-171.

Bäckström, Anders, Ninna Edgardh Beckman, Per Pettersson. 2004. *Religiös förändring i Norra Europa. En studie av Sverige*. Diakonivetenskaplige institutets skriftserie nr. 8.

Christensen, Henrik Reintoft, Brian Arly Jacobsen & Signe Engelbreth Larsen. 2019 (red.). *Religion i det offentlige rum i et dansk perspektiv*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Christensen, Leise. 2010. "Confirmation Work in Denmark", i Schweitzer, Friedrich, Wolfgang Ilg og Henrik Simojoki (red.), *Confirmation Work in Europe. Empirical Results, Experiences and Challenges. A Comparative Study in Seven Countries*. München: Gütersloh: 116-138.

Christoffersen, Lisbet. 1998. *Kirkeret mellem stat, marked og civilsamfund*. Ph.d.-afhandling. København: Djøf Forlag.

Christoffersen, Lisbet. 2020. "'By Law Established' – The Nordic Lutheran Majority Churches in Comparative Perspective", i Slotte, Pamela, Helge Årsheim & Niels Henrik Gregersen (red.). *Internationalization and Re-Confessionalization*. Syddansk Universitetsforlag.

Corsten, Michael. 1999. "The Time of Generations", *Time & Society* 8(2): 249-272.

Costello, A. B., & Osborne, J. 2005. Best practices in exploratory factor analysis: Four recommendations for getting the most from your analysis. *Practical assessment, research, and evaluation*, 10(1), 7.

Cristi, Marcela. 2001. *From Civil to Political Religion: The Intersection of Culture, Religion and Politics*. Wilfrid Laurier University Press.

Dalsgaard, Maj Bjerre. 2017. "Rural Danish Churches in Transition". *Structural Studies, Repairs and Maintenance of Heritage Architecture XV. WIT Transactions on The Built Environment*, Vol 171: 159-169.

Davie, Grace & Erin K. Wilson. 2020. "Religion in European Society – The Factors to Take into Account", i Schewel, Benjamin & Erin K. Wilson (red.), *Religion and European Society: A Primer*. John Wiley & Sons Ltd 15-30.

Davie, Grace 2000. *Religion in Modern Europe. A Memory Mutates*. Oxford: Oxford University Press.

Davie, Grace. 1993. "Believing without Belonging – A Liverpool Case Study", *Archives de Science Sociales des Religions*, vol. 81: 79-89.

Davie, Grace. 1990. "Believing without Belonging: Is This the Future of Religion in Britain?", *Social Compass* 37 (4): 455-469.

Day, Abby. 2013. "The Problem of Generalizing Generation", *Religion and Society: Advances in Research* 4: 109-124.

Demker, Marie, Knut Heidar & Karina Kosiara-Pedersen (red.). 2020. *Nordic Party Members: Linkages in Troubled Times*. London: Rowman & Littlefield Publ.

Dillon, Michele. 2007. "Age, Generation, and Cohort in American Religion and Spirituality", i Beckford, James A. & N.J. Demerath (eds.), *The SAGE Handbook of the Sociology of Religion*. London: Sage: 526-546.

DST. 2020. "FOLK2: Folketal 1. januar efter køn, alder, herkomst, oprindelsesland og statsborgerskab" <https://www.statistikbanken.dk/FOLK2> (tilgået 21.10.2020); "HFUDD11: Befolkningens højest fuldførte uddannelse (15-69 år) efter bopælsområde, herkomst, højest fuldførte uddannelse, alder og køn" <https://www.statistikbanken.dk/hfudd11> (tilgået 21.10.2020); "KMST008A: Folketal 1. oktober (15 år+) efter provsti, folkekirkemedlemskab og højeste fuldførte uddannelse" <https://www.statistikbanken.dk/KMST008A> (tilgået 21.10.2020).

DST. 2019: <https://www.dst.dk/da/Statistik/bagtal/2019/2019-hver-sjette-begravelse-i-danmark-sker-nu-uden-praest-og-salmer> (tilgået 23.12.2020)

DST. 2007. "Urbaniseringsgrad (DEGURBA) – Danmarks Statistik, v1:2007": <https://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/nomenklaturer/urbaniseringsgrad--degurba---danmarks-statistik> (tilgået 10.02.2021).

Edmunds, June & Bryan S. Turner. 2005. *Generations, Culture and Society*. Open University Press: Buckingham.

Eriksson, Birgit. 2009. "Socialiseret til individualisering, globaliseret til æstetisering – om fællesskabsfølelser på aktuelle vilkår" i Bolt, Mikkel & Jacob Lund (red.), *Fællesskabsfølelser – kunst, politik, filosofi*. Aarhus: Klim: 83-100.

Felter, Kirsten Donskov & Ruth Sønderkov Bjerrum. 2015. *Hvad forventer folket af kirken? Et medlemsperspektiv på diskussionen om forandringer i folkekirkens struktur på landet, i forstæderne og i byen. Rapport ved Center for Kirkeforskning, Københavns Universitet*. <https://www.fkuv.dk/undersoegelser-og-viden/udgivelser-og-rapporter/hvad-forventer-folket-af-kirken> (tilgået 17.02.21)

Flory, Richard & Donald E. Miller. 2010. "The Expressive Communalism of Post-Boomer Religion in the USA", i Sylvia Collins-Mayo & Pink Dandelion (red.), *Religion and Youth*. Farnham: Ashgate: 9-16.

Frankenberry, Nancy. 2014. "The study of religion after Davidson and Rorty", *American Journal of Theology and Philosophy* 35(3): 195-210.

Frederiksen, Morten. 2019. "Stabilitet og forandring i danskernes værdier", i Frederiksen, Morten (red.), *Usikker modernitet. Danskernes værdier fra 1981-2017*. København: Hans Reitzels forlag: 9-37.

Frederiksen, M., Gundelach, P., & Skovgaard Nielsen, R. (red). 2017. *Survey: design, stikprøve, spørgeskema, analyse*. København: Hans Reitzels forlag.

Furseth, Inger. 2018. "Introduction", i Furseth, Inger (red.), *Religious Complexity in the Public Sphere: Comparing Nordic Countries*. Palgrave Macmillan: 1-29.

Furseth, Inger. 2015. "Innledning", i Furseth, Inger (red.), *Religionens tilbakekomst i offentligheten? Religion, politikk, medier, stat og sivilsamfunn i Norge siden 1980-tallet*. Oslo: Universitetsforlaget: 9-20.

Furseth, Inger & Pål Repstad. 2007. *Religionssociologi – En introduktion*. København: Hans Reitzels Forlag

Furseth, Inger. 2006. *From Quest for Truth to Being Oneself. Religious Change in Life Stories*. Berlin: Peter Lang.

FUV. 2020a. "Medlemstal": <https://www.fkuv.dk/videnscenteret/kirkestatistik/medlemstal> (tilgået 18.10.2020).

FUV. 2020b. *Når folkekirken skal spille efter reglerne – men uden for banen. Folkekirkens håndtering af coronaperioden i foråret 2020. Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter*. <https://www.fkuv.dk/aktuelt/nyheder/folkekirken-og-corona-1> (tilgået 23.12.2020)

FUV. 2020c. "Dåbstal": <https://www.fkuv.dk/videnscenteret/kirkestatistik/daabstal> (tilgået 24.02.21).

Griera, Mar & Julia Martínez-Ariño. 2018. "Researching Religion in Public Institutions: Context, Object, and Methods", *Journal of Religion in Europe* 11: 110-122.

Gundelach, Peter. 2011. "Stabilitet og forandring", i Gundelach, Peter (red.), *Små og store forandringer: Danskernes værdier siden 1981*. København: Hans Reitzels forlag: 76-96.

Gundelach, Peter. 2009. "Sekulariseringens mange ansigter", *Dansk Sociologi* 20(1): 25-34.

Gundelach, Peter, Hans Raun Iversen & Margit Warburg. 2008 (red.). *I hjertet af Danmark. Institutioner og mentaliteter*. København: Hans Reitzels forlag.

Gustafsson, Göran. 2000. "Hur och var skall folkkyrkan vara?", in Gustafsson, Göran & Thorleif Pettersson (eds.), *Folkkyrkor och religiös pluralism – den nordiska religiöse modellen*. Verbum.

Hamberg, Eva M. 2011. "Unchurched Spirituality", *The Oxford Handbook of the Sociology of Religion*. Oxford University Press: 742-756.

Hansen, Erik Jørgen, & Hjorth Andersen, Bjarne. 2009. *Et sociologisk værktøj: introduktion til den kvantitative metode (2. udgave ed.)*. København: Hans Reitzels forlag.

Hansen, Erik Jørgen. 1995. *En generation blev voksen. Den første velfærdsgeneration*. København: Hans Reitzels Forlag.

Hansen, Erik Jørgen. 1988. *Generationer og livsforløb i Danmark: 4000 danskere født mellem 1906 og 1956 interviewet både i 1976 og i 1986*. København: Hans Reitzels forlag.

Heelas, Paul og Linda Woodhead med Benjamin Seel, Bronislaw Szerszynski og Karin Tusting. 2005. *The Spiritual Revolution. Why Religion is Giving Way to Spirituality*. Malden: Blackwell Publishing.

Helge, Nynne. 1996. *Familien Jensen og Vorherrre. Religionens plads i københavnske arbejderfamiliers kultur og livsform 1870 til 1950 – med særlig vægt på perioden før 1920*. Institut for Systematisk Teologi, Københavns Universitet.

Henriksen, Jan-Olav & Ulla Schmidt. 2010. "Religionens plass og betydning i offentligheten", i i Botvar, Pål Ketil & Ulla Schmidt (red.), *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering*. Oslo: Universitetsforlaget: 81-94.

Howitt, D., & Cramer, D. 2020. *Understanding Statistics in Psychology with SPSS*. Pearson Education Limited.

Høeg, Ida Marie. 2020. "Religious Parental Transmission and the Importance of Authenticity", *Mission Studies* 37(3): 414-432.

Høeg, Ida Marie & Ann Kristin Gresaker. 2015. *Når det rokkes ved tradisjon og tilhørighet. Nedgang i oppslutning om dåp i Oslo bispedømme*. KIFO rapport 2015:2.

Høeg, Ida Marie. 2011, "Kjønn og folkelig dåpsteologi", *Din. Tidsskrift for religion og kultur* (1-2): 65-80.

Høeg, Ida Marie. 2010. "Religiøs tradering", i Botvar, Pål Ketil & Ulla Schmidt (red.), *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering*. Oslo: Universitetsforlaget: 181-195.

Inglehart, Ronald & Christian Welzel. 2001. *Modernization, Cultural Change, and Democracy. The Human Development Sequence*. Cambridge: Cambridge University Press.

Iversen, Hans Raun. 2019. "Theological Accommodation to Individualisation in the Folk Church", i Iversen, Hans Raun, Lisbeth Christoffersen, Niels Kærgård & Margit Warburg (red.) *Individualisation, Marketisation and Social Capital in a Cultural Institution. The Case of the Danish Folk Church*. Odense: University of Southern Denmark: 103-126.

Iversen, Hans Raun. 2012. "Den danske folkekirke i nordisk belysning – historiske, sociologiske og teologiske perspektiver", i Christoffersen, Lisbet, Hans Raun Iversen, Niels Kærgård og Margit Warburg (red.), *Fremtidens danske religionsmodel. København: Forlaget Anis: 23-39*.

Iversen, Hans Raun. 1986. "Mødet mellem kirke og folk i Danmark", i Iversen, Hans Raun & Anders Pontoppidan Thyssen (red.), *Kirke og Folk i Danmark. Kirkesociologisk dokumentation. Forlaget Anis: 318-347*.

Jacobsen, Brian Arly. 2014. "Konfirmation i en neoliberal tidsalder", *Politik* 17(4): 18-27.

Jacobsen, Brian Arly. 2009. "Civil Religion in the Danish Parliament", in Jacobsen, Brian Arly, Annika Hvithamar & Margit Warburg (eds.), *Holy Nations and Global Identities. Civil Religion, Nationalism, and Globalisation*. Brill.

Jensen, Jørgen I. 1995. *Den fjerne kirke*. Viborg: Samleren.

Jensen, J. S. 2014. *What is Religion?* : Taylor & Francis.

Jeldtoft, Nadia 2011. "Lived Islam. Religious Identity with 'Non-Organised' Muslim Minorities", *Ethnic and Racial Studies* 34(7): 1134-1151.

Justitsministeriet. 2019. Officielle flagdage 2020. https://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Flagning/officielle_flagdage_2020.pdf (tilgået 25.06.20).

Kaslik, P. 2020. *Foundations in Statistical Reasoning*. <https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=ZGVmYXVsdGRvbWFpbnxvZmZ0aGVhZWF0ZW5tYXRocGF0aHxneDo2ZDk0OTgxMDJmODZhZmE0> (tilgået 23.12.2020)

Kirkeministeriet. 2020a: <https://www.km.dk/folkekirken/kirkestatistik/kirkelige-begravelser> (tilgået 11.12.2020).

Kirkeministeriet. 2020b: <https://www.km.dk/ministeriet/publikationer/vejledninger/begravelseforalle/kirkegaarden-begravelsesplads-for-alle/samfundets-officielle-begravelsespladser> (tilgået 11.12.2020).

Kjærsgaard, Anne. 2017. *Funerary Culture and the Limits of Secularization in Denmark*. Wien: LIT Verlag.

Kleinbeck, Sabine. 2007. "Statistik om folkekirken medlemmer", i Warburg, Margit & Brian Arly Jacobsen (red.), *Tørre tal om troen: religionsdemografi i det 21. århundrede*. Høbjerg: Forlaget Univers: 94-109

Klingenberg, Maria & Mia Lövheim. 2019. "Religion i ungas liv: En introduktion", i Klingenberg, Maria & Mia Lövheim (eds), *Unga og religion i Sverige. Troende, ointresserade eller neutrala?* Malmö: Gleerups Utbildning AB: 11-27.

Krak, Nikolaj. 2012. "Naboklager gør kirkeklokkerne tavse i Horsens". Kristeligt Dagblad (13. februar 2012). <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/naboklager-g%C3%B8r-kirkeklokkerne-tavse-i-horsens> (tilgået 24.07.2020).

Krak, Nikolaj. 2012. "Læsere: Lad kirkeklokkerne ringe for de sure naboer". Kristeligt Dagblad (14. februar 2012). <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/l%C3%A6sere-lad-kirkeklokkerne-ringe-de-sure-naboer> (tilgået 24.07.2020).

Kretzschmar, Gerald. 2001. *Distanzierte Kirchlichkeit. Eine Analyse ihrer Wahrnehmung*. Neukirchener Verlag.

Krogdalen, Iben. 2012. *De måske kristne*. Frederiksberg: Forlaget Anis.

Kühle, Lene & Henrik Reintoft Christensen. 2019. "One to Serve Them All. The Growth of Chaplaincy in Public Institutions in Denmark", *Social Compass* 66(2): 182-197.

Kühle, Lene & William Hoverd. 2018. "Introduction: The Critical Analysis of Religious Diversity", i Kühle, Lene, Jørgen Borup og William Hoverd (red.), *The Critical Analysis of Religious Diversity*. Brill.

Larsen, Charlotte Rørdam, Poul Fersling, Mikkel Pade. 2009. "New Age" i Den Store Danske på lex.dk. https://denstoredanske.lex.dk/New_Age (tilgået 20.12.2020)

Larsen, Signe Engelbreth. 2013. *Det blasfemiske selv. Blasfemiparagraffen i Danmark 1912-2012*. Ph.d.-afhandling, Københavns Universitet.

Lausten, Martin Schwarz. 1999. *Kirkens historie i Danmark. Pavekirke – Kongekirke – Folkekirke. Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer. Aarhus: FORLAGET.*

Leth-Nissen, Karen Marie. 2020. *Med bidrag af Berit Weigand Berg. Dåb i dag. Traditionen til forhandling. Center for kirkeforskning, Københavns Universitet.*

Leth-Nissen, Karen Marie. 2018. *Churching Alone: A Study of the Danish Folk Church at Organisational, Individual and Societal Levels.* PhD-afhandling, University of Copenhagen.

Leth-Nissen, K. M. S. 2016. "A Deliberate Action: Leaving the Evangelical Lutheran Church of Denmark". I *Church Reform and Leadership of Change*, redigeret af Harald Askeland og Ulla Schmidt, 135-157. Church of Sweden Research Series 12. Eugene, Oregon: Pickwick Publications

Leth-Nissen, Karen Marie og Astrid Krabbe Trolle. 2015 *Dåb eller ej? Rapport om småbørnsforældres til- og fravalg af dåb.* Center for kirkeforskning, Københavns Universitet.

Levinsen, Marianne. 2018. *7 generationer: værdier, forbrug og levevis nu og i fremtiden.* Fremforsk – Center for Fremtidsforskning.

Lincoln, Bruce. 2009. *Holy Terrors: Thinking about Religion after September 11:* University of Chicago Press.

Lund, Rolf Lyneborg, Anja Jørgensen og Ole Preben Riis. 2019. "Social Geographical Patterns in Membership of the Established Church in Denmark", *Nordic Journal of Religion and Society* 32(1): 55-70.

Lüchau, Peter. 2014. "Når færene forlader flokken. En religionssociologisk analyse af udmeldelser fra folkekirken", *Religionsvidenskabeligt Tidsskrift* 61: 89-106.

Lüchau, Peter. 2012. "Seks teser om danskernes medlemskab af folkekirken" i Christoffersen, Lisbet, Hans Raun Iversen, Niels Kærgård og Margit Warburg (red.) *Fremtidens danske religionsmodel*. København: Forlaget Anis: 311-328.

Lüchau, Peter og Peter B. Andersen. 2011. "Individualisering og aftraditionalisering af danskernes religiøse værdier", i Gundelach, Peter (red.), *Små og store forandringer: Danskernes værdier siden 1981*. København: Hans Reitzel: 76-96.

Lüchau, Peter. 2010. "Atheism and secularity: the Scandinavian paradox", i Zuckerman, Phil (red.), *Atheism and Secularity: Volume 2: Global Expressions*. Santa Barbara: Praeger 177-196.

Lüchau, Peter. 2005. "Danskernes gudstro siden 1940'erne. Sekularisering eller individualisering?" i Højsgaard, Morten Thomsen og Hans Raun Iversen (red.), *Gudstro i Danmark*. København: Forlaget Anis: 31-58.

Malhotra, N. K., Dan Nunan & David F. Birks. 2017. *Marketing research: An applied approach* (5. udgave). Pearson.

Mannheim, Karl. 1970 [1952]. "The Problem of Generations", *Psychoanalytic Review* 57(3): 378-404.

Ministeriet for Ligestilling og Kirke. 2013. "Rapport fra arbejdsgruppen om folkekirkens kirker, der helt eller delvis tages ud af brug".

Mortensen, Viggo. 2005. *Kristendommen under forvandling*. Højbjerg: Forlaget Univers.

Møller Hansen, K., Bøgh Andersen, L., & Welling Hansen, S. 2020. *Metoder i statskundskab* (3. udgave. ed.). Hans Reitzels Forlag.

Nielsen, Marie Vejrup. 2019. "Occasional Consumers in the Folk Church". I *Individualisation, Marketisation and Social Capital in a Cultural Institution. The Case of the Danish Folk Church*, redigeret af Hans Raun Iversen,

Lisbeth Christoffersen, Niels Kærgård & Margit Warburg, 235-253.
Odense: University of Southern Denmark.

Nielsen, Marie Vejrup. 2009. "Transformationer i folkekirkekristendommen i Danmark i dag", *Religionsvidenskabeligt Tidsskrift* 53: 63-79.

Olsen, Annemette Lindhardt, Dorte Larsen og Anita Lange. 2005. *Vielser og skilsmisser. Børn i skilsmisser. Danmarks Statistik: dst.dk/pukora/epub/upload/9702/vielser.pdf (set 08.10.20).*

Petersen, Jørn Henrik. 2017. "Staten, kirken og velfærden". I *Reformationen i dansk kirke og kultur – 1914-2017 redigeret af Niels Henrik Gregersen og Carsten Bach-Nielsen, 157-194.* Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Pettersson, Per. 2013. *Utmaningar för Svenska Kyrkans identitet: När behovet av kyrkan ökar men söndagsgudstjänsterna minskar.* Svenska Kyrkan, Karlstad Stift.

Pew Research Center. 2019a. "In Western European Countries With Church Taxes, Support for the Tradition Remains Strong", (april).

Pew Research Center. 2019b. "Defining generations: Where Millennials end and Generation Z begins": <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/01/17/where-millennials-end-and-generation-z-begins/> (tilgået 23.12.2020)

Pew Research Center 2018. *The Religious Typology. A New Way to Categorize Americans by Religion:* <https://www.pewforum.org/2018/08/29/the-religious-typology/>

Pew Research Center. 2016. "The Gender Gap in Religion Around the World": March 22: <https://www.pewforum.org/2016/03/22/the-gender-gap-in-religion-around-the-world/> (tilgået 09.12.2020)

- Pew Research Center. 2015: <https://www.pewforum.org/2015/05/12/americas-changing-religious-landscape/> (tilgået 23.12.2020)
- Pew Research Center. 2008. "Baby Boomers: The Gloomiest Generation", (juni): <https://www.pewresearch.org/social-trends/2008/06/25/baby-boomers-the-gloomiest-generation/> (tilgået 10.03.2021).
- Putnam, Robert & David Campbell. 2010. *American Grace: How Religion Divides and Unites Us*. Simon and Schuster.
- Rafoss, Tore Witsø. 2017. *Unge voksne og den norske kirke. Medlemskap, tro og tilhørighet. KIFO rapport 2017:3*.
- Rasmussen, Jes Heise. 2017. *Lukketid? En religionssociologisk analyse af kirkelukninger og markedsføring*. Ph.d.-afhandling, Københavns Universitet.
- Rasmussen, Steen Marquard. 2014. *Den relevante folkekirke. Et sociologisk grundlag for målsætningsarbejde, aktivitetsstatistik og brugerundersøgelser*. Center for Kirkeforskning, Københavns Universitet.
- Rasmussen, Steen Marquard. 2003. "Det nære forhold til kirkelig kristendom – og det fjerne" i Schousboe, Karen & Steen Marquard Rasmussen, *Menigheder og mennesker*. Aros Forlag: 23-75.
- Rasmussen, Søren Hein & Peter Yding Brunbech. 2009. "Højkonjunktoren 1958-1973". <https://danmarkshistorien.dk/perioder/kold-krig-og-velfaerdsstat-1945-1973/hoejkonjunktoren-1958-73/> (Tilgået 23.12.2020)
- Reckwitz, Andreas 2019. *Singulariteternes samfund. Om modernitetens strukturændringer*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Reeh, Niels. 2016. *Secularization Revisited – Teaching of Religion and the State of Denmark*. Springer.
- Rod, Jakob. 1961. *Folkereligion og Kirke*. København: Gads Forlag.

Roof, Wade Clark. 2001. *Spiritual Marketplace: Baby Boomers and the Remaking of American Religion*. Princeton: Princeton University Press.

Salomonsen, Per. 1971. *Religion i dag. Et sociologisk metodestudium*. Gads forlag.

Schilbrack, Kevin. 2013. "What isn't Religion?", *The Journal of Religion* 93(3): 291-318.

Schmidt, Ulla. 2015, "Stat og religion", i Furseth, Inger (red.), *Religionens tilbakekomst i offentligheten? Religion, politikk, medier, stat og sivilsamfunn i Norge siden 1980-tallet*. Oslo: Universitetsforlaget: 105-138.

Schweitzer, Friedrich. 2012, "Confirmation Work in Europe. Religious Identity, National Heritage, and Civil Society: Insights from an International Empirical and Comparative Study in Seven Countries", i Francis-Vincent, Anthony & Hans-Georg Ziebertz (eds.), *Religious Identity and National Heritage: Empirical-Theological Perspectives*. Brill.

Stoltz, Jörg, Judith Könemann, Mallory Schneuwly Purdie, Thomas Englberger, Michael Krüggeler. 2016. *(Un)Believing in Modern Society: Religion, Spirituality and Religious-Secular Competition*. Farnham: Ashgate Publishing.

Stoop, I. 2005. *The Hunt for the Last Respondent: Nonresponse in Sample Surveys* (Vol. 1). Utrecht University.

Storm, Ingrid. 2009. "Halfway to Heaven: Four Types of Fuzzy Fidelity in Europe". *Journal for the Scientific Study of Religion* 48 (4): 702-718.

Sundback, Susan. 2000. "Medlemskapet i de lutherske kyrkorna i Norden". I *Folkkyrkor och religiös pluralism – den nordiska modellen*, redigeret af Gustafsson, Göran og Thorleif Pettersson. Stockholm: Verbum: 34-73.

Taylor, Charles. 1994. "The Politics of Recognition". I *Multiculturalism. Examining the Politics of Recognition*, redigeret af Charles Taylor og Amy Gutmann, 25-73. New Jersey: Princeton University Press.

Twenge JM, Exline JJ, Grubbs JB, Sastry R, Campbell WK. 2015. Generational and Time Period Differences in American Adolescents' Religious Orientation, 1966–2014. *PLoS ONE* 10(5): e0121454. doi:10.1371/journal.pone.0121454

Voas, David & Alasdair Crockett. 2005. "Religion in Britain: Neither Believing nor Belonging", *Sociology* vol. 39 (1): 11-28.

Warburg, Margit. 2013. "Gud bevare Danmark. Dansk civilreligion i det store og i det små". I *Civilreligion i Danmark. Ritualer, myter, steder*, redigeret af Margit Warburg, Signe Engelbreth Larsen & Laura Maria Schütze. Højbjerg: Forlaget Univers: 7-53.

Watkins, M. W. 2018. Exploratory factor analysis: A guide to best practice. *Journal of Black Psychology*, 44(3): 219-246.

Willander, Erika. 2020. *Unity, Division and the Religious Mainstream in Sweden*. Cham: Palgrave MacMillan.

White, Jonathan. 2013. "Thinking Generations", *The British Journal of Sociology* 64(2): 216-247.

Wohl, Robert. 1979. *The Generation of 1914*. Cambridge MA.

Woodhead, Linda. 2004. *An Introduction to Christianity*. Cambridge: Cambridge University Press.

Zuckerman, Phil, Luke W. Galen, & Frank L. Pasquale. 2016. *The Nonreligious: Understanding Secular People and Societies*. New York: Oxford University Press.

Agedal, Olaf, Pål Ketil Botvar & Ida Marie Høeg. 2013.»Den offentlige sorgen» i Agedal, Olaf, Pål Ketil Botvar & Ida Marie Høeg (red.) *Den offentlige sorgen. Markeringer, ritualer og religion etter den 22. juli.* Oslo: Universitetsforlaget: 9-25.

10. Bilag

10.1 Bilag 1: Metode

En god spørgeskemaundersøgelse med tilhørende analyse står på tre ben. For det første har den et spørgeskema med præcise spørgsmål. For det andet er spørgeskemaet besvaret af tilstrækkeligt mange til, at undersøgelsen er repræsentativ for den gruppe mennesker, man undersøger. For det tredje er der foretaget en informeret analyse af besvarelsene. I det følgende gennemgår vi, hvad vi har gjort for at sikre, at alle tre dele er gjort efter videnskabelige standarder.

10.1.1 Udarbejdelsen af spørgeskemaet

Som optakt til formuleringen af spørgeskemaet har vi foretaget to mindre studier: et litteraturstudie og en kvalitativ interviewundersøgelse. Formålet med studierne har været at sikre os, at vi er bekendt med de nyeste kirke- og religionssociologiske undersøgelser og er tilstrækkeligt informerede om, hvordan folk agerer i en undersøgelse om folkekirken og religiøsitet. Den opsamlede viden er også brugt til at informere vores senere analyser af spørgeskemabesvarelsene.

10.1.1.1 Forundersøgelsen

Forundersøgelsen har været en kvalitativ undersøgelse af, hvordan udvalgte grupper svarer på spørgsmål om deres tro, religiøse praksis og relation til folkekirken. I starten af 2019 har vi foretaget i alt 20 semistrukturerede interviews med personer udvalgt på baggrund af spredning i medlemskab af folkekirken, alder, uddannelsesbaggrund, geografi, urbaniseringsgrad,

køn og familieforhold. Vi har udvalgt interviewpersonerne via både privat netværk og snowball-metoden (Bryman 2016, 415). Det vil sige, at vi har undersøgt, om vi kendte nogen, som passede på de ovenstående kriterier, og har derfra benyttet interviewpersonernes forslag til videre kontakter, indtil det er lykket at finde personer med de rigtige karakteristika. Vi har interviewet de personer, vi har fundet gennem denne proces, om deres tanker om folkekirken, deres tro, deres religiøse praksis og deres medlemskab. Dem, som ikke er medlem af folkekirken, har vi interviewet om, hvad det betyder for dem ikke at være medlem samt deres tro og religiøse praksis. Forundersøgelsen bekræfter tidligere studiers fund om, at danskerne ofte har svært ved at formulere deres trosforhold – også i forhold til folkekirken.

10.1.1.2 Litteraturstudiet

For at basere undersøgelsen på den nyeste religionssociologiske og kirkesociologiske viden har vi foretaget et litteraturstudie i sommeren 2019. Vi har valgt en fremgangsmåde inspireret af det narrative litteraturstudie (Bryman 2016, 91). Med det narrative litteraturstudie finder og gennemgår man udgivelser om et bestemt emne gennem litteraturhenvisninger, anbefalinger fra kolleger, søgning på internettet via databaser m.m. Man afslutter søgningen, når man har fundet tilstrækkelig litteratur til sin undersøgelse. Vores litteraturstudie har fokuseret på at afdække den nuværende viden om befolkningsundersøgelser især i en skandinavisk kontekst, men også med udblik til lignende studier internationalt. Da vi bl.a. ønsker at undersøge, hvorvidt man kan gruppere befolkningens holdninger til folkekirken, har vi særligt været interesserede i at vide, hvad klyngeanalyse og lignende klassifikationsanalyser kan gøre i en dansk og folkekirkelig sammenhæng. Herudover har vi også ønsket også at opsamle tidligere erfaringer med gennemførelse af lignende spørgeskemaundersøgelser. Vores valg af studier har bygget på den eksisterende forskning om majoritetsreligion i Danmark og Norden. Dertil har vi inddraget klyngeanalyser fra USA, England og især klynge- og netværksanalyser om kirke og medlemskab i Tyskland, der igennem mange årtier har været førende inden for kirkesociologi.

10.1.2 Formulering og afprøvning af spørgeskemaet

Det endelige spørgeskema er et resultat af en proces i efteråret 2019. Det første udkast til spørgeskemaet er udarbejdet på baggrund af forundersøgelsen, litteraturstudiet og de deraf afledte faglige drøftelser i projektgruppen.

For at videreudvikle spørgeskemaet har vi foretaget tre fokusgruppeinterview, hvor spørgeskemaet er blevet testet og diskuteret med interviewpersonerne. I et fokusgruppeinterview deltager flere personer i samme interview. Interviewet er styret af interviewerens. Intervieweren stiller spørgsmål til gruppen, som de kan svare på ud fra deres eget perspektiv eller diskutere med hinanden. Fokusgruppeinterviewets styrke er, at samtalen mellem deltagerne kan bringe erkendelser frem, som ikke var fremkommet i et normalt én til én-interview (Brinkmann & Tanggaard 2010, 121). I de tre fokusgruppeinterview har henholdsvis to, tre og 38 personer deltaget. I interviewene med to og tre personer har vi kunnet skabe en mere nærværende stemning, hvor der har været plads til dybdegående diskussioner af spørgeskemaet. Vi har fundet interviewpersonerne i vores private netværk ud fra kriterier om spredning i religiøsitet og medlemskab af folkekirken. Fokusgruppeinterviewet med 38 personer har vi udført med førsteårsstuderende fra religionsvidenskab på Københavns Universitet. Som en del af undervisningen har de gennemgået spørgeskemaet og efterfølgende fået mulighed for at diskutere det. De studerende har også haft mulighed for at skrive i spørgeskemaet, hvis de har haft kommentarer til de enkelte spørgsmål. Vi har revideret spørgeskemaet på baggrund af fokusgruppeinterviewene.

Herefter har projektgruppen diskuteret spørgeskemaet med den faglige følgegruppe, som er tilknyttet undersøgelsen, samt Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenters fagudvalg.

Vi har herefter revideret spørgeskemaet og overleveret det til DST Survey, som er den afdeling, der står for spørgeskemaundersøgelser i Danmarks Statistik. DST Survey har afprøvet spørgeskemaet på 12 personer. De har ringet dem op, har ladet dem besvare spørgeskemaet og har efterfølgen-

de diskuteret spørgeskemaet med dem. På baggrund af denne respons har projektgruppen rettet spørgeskemaet til en sidste gang, og derefter er det sendt ud.

10.1.3 Dataindsamling og besvarelsernes præcision

10.1.3.1 Indsamlingen af besvarelser

For at foretage en spørgeskemaundersøgelse skal man indkredse hvem, man vil sende spørgeskemaet til. Dette kalder man at definere undersøgelsens population (Frederiksen et al. 2017, 31). Undersøgelsens population er personer med bopæl i Danmark i alderen 18 år eller ældre per 31. december 2019, som også har et CPR-nummer. Vores population er altså voksne herboende borgere. Vi har valgt denne population, da vi på den måde har sikret, at der ikke var nogen under 18 år, som har svaret på spørgeskemaet. Ligeledes har vi sikret, at personer i populationen har mulighed for at være i kontakt med folkekirken, hvilket ikke er garanteret, hvis folk har boet i udlandet i længere tid.

Oftest er det ikke muligt at sende et spørgeskema ud til alle personerne i en population, fx er det ikke muligt at spørge alle i Danmark om, hvad de tænker om folkekirken. Derfor spørger man et udvalg af populationen. Dette udvalg kalder man en stikprøve (Hansen & Hjorth Andersen 2009, 77). DST Survey har brugt metoden 'simpler tilfældig udvælgelse' til at udvælge 8250 personer til stikprøven.

I en simpel tilfældig udvælgelse har alle i populationen lige stor chance for at blive udvalgt til stikprøven (Frederiksen et al. 2017, 35). Tilfældigheden er vigtig for at sikre, at man ikke får nogen skævheder i, hvem man får svar fra. Da Folkekirken's Uddannelses- og Videnscenter har ønsket 4.000 besvarelser, har Danmarks Statistik udvalgt 8.250 personer til stikprøven. De har udvalgt det dobbelte antal, fordi de har forventet, at op imod halvdelen ikke ville deltage i undersøgelsen. Selve udsendelsen og indsamlingen af besvarelser har Norstat foretaget på vegne af Danmarks Statistik. Norstat har sendt en invitation til de 8.250 personers e-bokse. De personer har haft mulighed for at besvare spørgeskemaet fra 25. februar til 6. april 2020. I pe-

rioden 10. marts til 29. marts 2020 har Norstat ringet til de personer, som var startet på spørgeskemaet, men som var stoppet undervejs, og gennemført spørgeskemaet med dem over telefonen. Efterfølgende har de ringet de personer op, som ikke var startet på spørgeskemaet, og forsøgt at gennemføre spørgeskemaet med dem over telefonen. I alt 4.109 har besvaret spørgeskemaet, 3.217 har besvaret spørgeskemaet online, mens 892 har besvaret over telefonen, hvilket giver en svarprocent på 51.

10.1.3.2 Besvarelsernes repræsentativitet og frafaldsanalyse

Det er vigtigt, at dem, som har besvaret spørgeskemaet, nogenlunde afspejler landets befolkningsgrupper. Hvis der mangler nogle befolkningsgrupper, fx personer, der ikke er medlem af folkekirken, er undersøgelsen ikke repræsentativ.

I tabellen nedenfor sammenligner vi undersøgelsen med data fra Danmarks Statistiks statistikbank. Statistikbanken har trukket deres informationer fra Det Centrale Personregister (CPR-registret), hvor der er informationer fra alle, som bor i Danmark. Når vi sammenligner vores data med CPR-registret kan vi se forskellen mellem de faktiske forhold i Danmark og undersøgelsens data. På den måde kan vi identificere eventuelle mangler i undersøgelsens data. De forhold, som vi er i stand til at sammenligne, er køn, alder, medlemskab af folkekirken, herkomst og uddannelse. I tabellen adskiller vi forholdene med en tyk streg.

Undersøgelsen har lidt færre yngre og lidt flere ældre end CPR-registret viser, der er i befolkningen. Mest markant er forskellen på antallet af 24-39 årige, hvor der er 4,7 procentpoint færre i undersøgelsen, end der er i samfundet. Det er ikke unormalt, at personer i denne aldersgruppe er svære at nå. Mange af dem har små børn, og har derfor ikke meget tid til at deltage i spørgeskemaundersøgelser (Stoop 2005, 65). Desuden er der en overrepræsentation af personer med dansk oprindelse. Der er 5,2 procentpoint flere i vores undersøgelse, end der er i samfundet. Indvandrere er traditionelt en svær gruppe at nå (Stoop 2005, 73). Nogle indvandreres danskkundskaber er ikke tilstrækkelige til at forstå et dansk spørgeskema, hvorfor de ikke kan deltage. Andre oplever muligvis, at en undersøgelse af befolkning-

gens forhold til folkekirken ikke er relevant for dem at deltage i. Da gruppen i forvejen ikke er stor, mangler vi deres stemmer i undersøgelsen. Vi har dog fortsat 359 personer med anden herkomst end dansk, hvilket betyder, at vi får nogle indsigter i deres holdninger og religiøsitet. Der er ligeledes en skævhed i antallet af folkekirkemedlemmer. I undersøgelsen er der 4 procentpoint flere medlemmer af folkekirken, end der er på landsplan. Årsagen til, at medlemsprocenten er høj, er sandsynligvis, at indvandrere og efterkommere er underrepræsenteret i undersøgelsen. De er ikke medlemmer af folkekirken i samme omfang, som personer med dansk oprindelse, og det trækker derfor medlemsprocenten op.

I forhold til uddannelse mangler undersøgelsen primært personer, hvis højeste gennemførte uddannelse er et grundskoleforløb, en gymnasial uddannelse eller er uoplyst. Vi har en tilsvarende overrepræsentation af folk med middel eller høj uddannelse.⁹⁷ Uddannelse er den variabel, hvor vi finder de største procentuelle forskelle. Tidligere studier viser, at højtuddannede er mere tilbøjelige til at deltage i spørgeskemaundersøgelser. Ifølge Ineke Stoop er en af årsagerne til dette, at højt uddannede bedre kender til sådanne undersøgelser, og derfor er mere interesserede i at deltage (Stoop 2005, 71).

Der er ingen markante forskelle i kønsfordelingen.

Gennemgangen peger på, at der er skævheder i undersøgelsens data. Men de er ikke ødelæggende for repræsentativiteten, og undersøgelsen er nået godt ud i mange afkroge af det danske samfund. For at tage højde for skævhederne benytter vi os af en vægt, hvilket vi gennemgår i det næste afsnit.

---

⁹⁷ I statistikbanken kan man ikke hente alder for personer, som er 18 år og opefter. Man kan dog hente den for 15 år og opefter. Det betyder, at statistikbankens tal vil indeholde flere yngre mennesker, end der er i undersøgelsens data.

Tabel 49: Sammenligning af undersøgelsens data med statistikbanken

Kategori	Statistikbanken	RFF 2020	Forskel
Mænd	49,8 %	47,5 %	-2,3 %
Kvinder	50,2 %	52,5 %	2,3 %
18-23 år	9,4 %	7,9 %	-1,5 %
24-39 år	25,0 %	20,3 %	-4,7 %
40-55 år	26,8 %	28,0 %	1,2 %
56-65 år	15,3 %	18,0 %	2,7 %
66-74 år	12,4 %	15,6 %	3,2 %
75+ år	11,0 %	10,2 %	-0,8 %
Dansk oprindelse	86,0 %	91,3 %	5,3 %
Indvandrere og efterkommere	14,0 %	8,7 %	-5,3 %
Medlem af folkekirken	75,90 %	79,9 %	4,0 %
Ikke medlem af folkekirken	24,10 %	20,1 %	-4,0 %
Grundskole, gymnasial uddannelse eller uoplyst	37,6 %	29,0 %	-8,5 %
Erhvervs-, kort eller mellemlang videregående uddannelse	50,2 %	55,8 %	5,6 %
Bachelor, lang videregående uddannelse eller ph.d.	12,3 %	15,2 %	2,9 %

Note 1: Køn og alder er hentet fra statistikbankens tabel KM55 fra året 2020, N = 5.822.763. Herkomst er hentet fra tabel KMSTA002 fra året 2020. N = 5.822.763. Medlemskab er hentet fra KM1 fra året 2020, N = 5.822.763. Uddannelsesstallene er hentet fra KMSTA007A fra 2019, N = 4.872.932.

Note 2: Undersøgelsen, N = 4.109. I tabellen har vi ikke brugt vægten. I undersøgelsen har vi spurgt respondenterne, om de er medlemmer af folkekirken og givet dem mulighed for at svare "ved ikke". I ovenstående tabel er dem, som har svaret "ved ikke" taget ud af tabellen.

10.1.4 Vægtning af besvarelsene

For at korrigere vores undersøgelse for skævhederne, så den stemmer overens med den danske befolkning, har DST Survey udarbejdet en registervægt til spørgeskemaet. En vægt er en talrække, hvoraf alle besvarelser får

tildelt ét tal. Tallet flerdobler forskellige respondenter det nødvendige antal gange, indtil antallet af de forskellige typer respondenter stemmer overens med antallet i den danske befolkning. Hvor mange gange den enkelte respondent skal fordobles er udregnet på baggrund af køn, alder, uddannelse, familietype, herkomst, socioøkonomisk status og familieindkomst. Fx er der ikke nok personer med en grundskoleuddannelse, som har deltaget i vores undersøgelse, så vægten flerdobler antallet af dem, så det stemmer bedre overens med antallet i befolkningen. Når man på denne måde flerdobler bestemte besvarelser, kommer enkelte besvarelser også til at fylde mere i undersøgelsen. Man flerdobler alle svar fra den enkelte person, så dette svar på et holdningsspørgsmål nu tæller, som om flere har svaret det samme. Når vi bruger vægten, kompenserer vi derfor for manglerne i vores stikprøve, og vi giver dermed en mere præcis analyse af befolkningens forhold til folkekirken.

10.1.4.1 Hvor sikker kan man være på resultaterne

4.109 besvarelser er et højt antal i en spørgeskemaundersøgelse, og vi forventer, at besvarelserne er meget tæt på de svar, man ville have fået, hvis alle i vores population havde svaret på spørgeskemaet (Frederiksen et al. 2017, 44). Når vi opstiller en tabel med alle 4.109 besvarelser, vil vores tabel afvige mellem 0,05 procentpoint og 1,53 procentpoint fra, hvad hele befolkningen ville have svaret.⁹⁸ Det vil sige, at hvis vores undersøgelse fx havde vist, at 52 % af befolkningen foretrækker en venstreorienteret regering frem for en højreorienteret regering, ville den reelle procent være et sted mellem 50,47 % og 53,53 %.⁹⁹

---

⁹⁸ Udregningen finder usikkerheden om resultatet på baggrund af stikprøvens størrelse og en antagelse om, at vores spørgsmål følger en normal fordeling. Vi har brugt et 95 % konfidensinterval som grundlag for analysen. For en offentligt tilgængelig kilde til matematikken bag udregningen se Kaslik, P. (2020). *Foundations in Statistical Reasoning*. <https://tinyurl.com/yy32q8u2>. <https://tinyurl.com/yy32q8u2>.

⁹⁹ Vi har ikke et sådant spørgsmål i vores spørgeskema. Det er rent hypotetisk.

10.1.5 Analyser af spørgeskemaet

10.1.5.1 Analysernes udgangspunkt

Udgangspunktet for vores analyser er, at de skal være drevet af data, men guidet af teoretisk og empirisk viden om befolkningens holdninger til folkekirken og religion. Det betyder, at vi benytter os af statistiske tests, men vi lader vores forståelse af dens resultater basere sig på vores viden fra bl.a. litteraturstudiet og forundersøgelsen.

10.1.5.2 Afrundinger i tabellerne

Når vi arbejder med procenter, afrunder vi til hele tal for at lette læsningen af tabellerne. I forhold til de uvægtede besvarelser har decimalerne ikke den store betydning. 0,1 procent af besvarelserne svarer til ca. 4 besvarelser. I en spørgeskemaundersøgelse som denne gør små forskelle, som hvad mellem 4 og 37 (0,1-0,9 procent) respondenter mener, ikke den store forskel for analysen.¹⁰⁰

Når vi arbejder med vægten, afrunder vi stadig resultaterne. Det gør vi, da vægten er et estimat på, hvordan befolkningens holdninger og religiøsitet ser ud, ikke de faktiske forhold.

10.1.5.3 Statistiske analyser af spørgeskemaet

Dette afsnit gennemgår de statistiske analyser, som vi bruger i bogen. Gennemgangen tegner kun de overordnede linjer for, hvad de statistiske tests gør og går ikke i dybden med, hvordan de gør det. Gennemgangen tjener derfor som dokumentation for, hvordan vi har arbejdet med dataene og som introduktion til testene for den interesserede læser. Afsnittet kræver, at vi først gennemgår lidt terminologi. Vi bruger ordet respondenter om personer, der har deltaget i undersøgelsen. Vi bruger ordet variabler til at beskrive spørgsmål eller udsagn, som respondenterne har forholdt sig til i

---

¹⁰⁰ Vi afrunder halve tal op, fx fra 0,5 til 1.

spørgeskemaet, fx er ”Er du døbt i folkekirken?” og ”Hvor ofte beder, mediterer, læser du i bibelen eller lignende?” begge variabler.

10.1.5.3.1 Statistiske analyser og et højt antal besvarelser

Det høje antal besvarelser betyder, at nogle statistiske tests fungerer anderledes end normalt. Fx er signifikanstests, som chi i anden-testen, designet til at undersøge, hvorvidt man kan stole på, at ens resultater er det samme, som der er i populationen i de tilfælde, hvor man har et lille sample (Howitt & Cramer 2020, 225). Signifikanstests er derfor følsomme overfor, hvor mange besvarelser, man har. I vores tilfælde betyder det, at vores statistiske analyser ofte er signifikante, også selvom analyserne ikke giver nogen mening. Det betyder, at vi i højere grad baserer os på korrelations- og tabelanalyser, da de ikke er følsomme over for antallet af besvarelser.

10.1.5.3.2 Korrelationsanalyser

Vi måler sammenhængen mellem svarene fra to forskellige variabler ved brug af korrelationsanalyser som Pearsons korrelation eller Spearmans rangkorrelation (Howitt & Cramer 2020, 102-115). Resultatet af en korrelationsanalyse er en korrelationskoefficient, hvilket er et tal mellem 1 og -1, fx 0,56 eller -0,13. Hvis besvarelserne på to spørgsmål følger hinanden meget tæt, det vil sige, at hvis respondenterne svarer ”ja” på et spørgsmål, så svarer de også ”ja” på et andet spørgsmål, så får man en høj positiv værdi. Jo tættere værdien er på 1, jo nærmere følger besvarelserne hinanden. Hvis besvarelserne på to spørgsmål ligger diametralt modsat hinanden, det vil sige, at hvis respondenterne svarer ”ja” på det ene spørgsmål og ”nej” på det andet, får man en negativ værdi. Jo tættere værdien er på -1, jo længere ligger svarerne fra hinanden. Er resultatet af korrelationsanalysen tæt på 0, så er der ingen sammenhæng mellem de to spørgsmål. Det vil sige, at nogle har svaret ”ja” til begge spørgsmål, imens andre har svaret ”ja” og ”nej”, og endelig er der andre, som har svaret ”nej” til begge spørgsmål. Som eksempel på en stærk positiv sammenhæng hænger bøn og kirkegang tæt sammen, hvis man beder meget, går man ofte i kirke og modsat, derfor er der en høj korrelationskoefficient mellem disse to variabler.

Styrken af korrelationskoefficienten varierer efter, hvad man undersøger. Når man undersøger spørgeskemaresultater, er korrelationskoefficienterne traditionelt ikke særlig høje. En koefficient mellem 0 og 0,19 er en svag koefficient. En koefficient mellem 0,2 og 0,29 har en moderat styrke, og fra 0,3 og op kan koefficienten generelt betragtes som stærk (Møller Hansen et al. 2020, 360).

I forbindelse med korrelationsanalyserne laver man ofte en signifikanstest for at undersøge, hvorvidt resultatet af korrelationsanalysen er udtryk for en ægte sammenhæng, eller om det bare er opstået tilfældigt (Howitt & Cramer 2020, 149). Som nævnt før er signifikanstesten ikke særligt relevant for vores undersøgelse grundet det høje antal besvarelser, hvorfor vi tolker mindre på signifikansanalysen og i stedet lægger vægt på, hvad korrelationskoefficienten viser, og hvorvidt resultatet giver teoretisk og empirisk mening.

10.1.5.3.3 Chi i anden-test

Chi i anden-testen er en signifikanstest. Den undersøger, hvorvidt resultaterne i en tabel er et udtryk for tilfældigheder, eller om man med rimelighed kan antage, at resultaterne viser, hvordan situationen er i befolkningen (Bryman 2016, 347; Howitt & Cramer 2020, 225). Vi bruger testen, når vi ønsker at afklare, hvorvidt sammenhængen mellem to variabler, fx generation og tro, er et udtryk for tilfældigheder, eller om de faktisk hænger sammen.

Testen afdækker, hvorvidt tallene i en tabel adskiller sig fra, hvad man vil forvente, der er i en tabel af samme størrelse. Dette gør man ved at beregne totalerne i alle kolonner og rækker i tabellen og derefter undersøge, hvorvidt tallene fordeler sig nogenlunde ligeligt i alle celler i tabellen. Hvis der er markante skævheder, fx at alle værdierne ligger i én kolonne og én række, vil testen fastslå, at resultatet sandsynligvis ikke er et udtryk for et tilfælde. Se nedenstående tabel som eksempel:

Tabel 50: Forholdet mellem tro og privat praksis

		Har du en religiøs praksis uden for en religiøs institution?		Total
		Ja	Nej	
Tror du på Gud?	Ja	93,6 % (395)	45,7 % (1233)	52,2 % (1628)
	Nej	6,4 % (27)	54,3 % (1464)	47,8 % (1491)
Total		100,0 % (422)	100,0 % (2697)	100,0 % (3119)

Note: $p = .000$. $V = .328$.

Ser man i kolonnen ”Ja” under ”Har du en religiøs praksis uden for en religiøs institution” er det tydeligt, at det i overvældende grad er dem, som har en religiøs praksis, der tror på Gud. 93,6 % af dem, som har en personlig praksis, tror også på Gud. Tabellen er altså langt fra, hvordan den ville se ud, hvis de 422 respondenter havde fordelt sig ligeligt i kolonnen. Resultatet af en chi i anden-test er et tal, som vi ønsker skal være under et bestemt niveau. Man skal vælge, hvilket niveau, man mener, er rimeligt. Med niveauet afgør man, hvor sikker man vil være på, at ens resultater ikke er udtryk for tilfældigheder. Inden for samfundsvidenskaberne vælger man ofte et signifikansniveau på .05, hvilket svarer til, at man er 95 % sikker på, at ens resultat ikke er et udtryk for et tilfælde. Med et krav om 95 % sikkerhed er der altså stadig en risiko på 5 % for, at resultaterne i tabellerne ikke er, hvad man vil finde i befolkningen. Vi vurderer, at et niveau på .05 er rimeligt, og det bruger vi i denne rapport. Man afrapporterer resultatet af en chi i anden-test ved, at skrive ” $p =$ ” efterfulgt af en værdi, fx ” $p = .03$ ”. Den ovenstående tabels chi i anden-resultat er markant under niveauet på .05, hvilket man kan se ved, at vi har skrevet ” $p = .000$ ” i noterne til tabellen. Dette er en måde at skrive, at værdien er mindre end .0005, hvilket er under de .05, og vi kan dermed med stor sikkerhed sige, at vores resultater er reelle. Vi kalder dette, at resultaterne er signifikante. Chi i anden-testen er en af de tests, som er følsomme overfor store antal respondenter. Vi bruger chi i anden-testen uden brug af vægten, når vi ønsker at undersøge, hvorvidt den sammenhæng, vi ser i tabellerne er udtryk for tilfældigheder eller ej.

10.1.5.3.4 Cramers V

Cramers V måler, hvor stærk sammenhængen er mellem to variabler (Bryman 2016, 344). Cramers V gør det dog på en anden måde end korrelationsanalyserne beskrevet oven for. Testen bygger videre på chi i anden-testen, og alt efter, hvad resultatet af chi i anden-testen er, vil resultatet af en Cramers V vise en større eller mindre sammenhæng. Testen giver en værdi mellem 0 og 1, hvor 0 viser, at der ingen sammenhæng er mellem variablerne, og 1 viser, at der er en perfekt sammenhæng mellem variablerne. En sammenhæng som det i tabellen ovenfor er på .328, hvilket vi tolker som en middel til stærk sammenhæng. Vi viser resultatet af Cramers V som et "V" efterfulgt af et tal fx "V = .328". Vi bruger Cramers V sammen med chi i anden-testen for at vise, hvor stærk sammenhængen er i tabellerne.

10.1.5.3.5 Faktoranalyse

Faktoranalysen er udviklet af psykologer til at finde de bagvedliggende faktorer, som kan forklare, hvorfor mennesker er, som de er (Howitt & Cramer 2020, 446). Hvis man fx undersøger, hvad der kan forklare hyppig bøn og kirkegang, vil man ofte finde, at det er religiøsitet. I dette tilfælde vil man sige, at den bagvedliggende faktor, der styrer bøn og kirkegang er religiøsitet, og jo mere religiøs man er, jo mere er man tilbøjelig til at gå i kirke og bede. Faktoranalysen er en teknisk kompliceret analyse, derfor gennemgår vi kun de detaljer, som er vigtigst for de analyser, vi har lavet. I denne undersøgelse bruger vi faktoranalysen til at finde de bagvedliggende faktorer for folkekirkemedlemskab. Vi benytter os af principal axis factoring, da den er robust over for afvigelser af de statistiske antagelser (Costello & Osborne 2005; Watkins 2018). Som udgangspunkt bruger vi en oblique rotation af faktorerne, da det muliggør, at faktorerne korrelerer med hinanden, men uden at den tvinger faktorerne til at korrelere (Howitt & Cramer 2020, 452). Vi har ladet computeren få 25 iterationer til at nå en rotationsløsning, hvilket er SPSS's standard. I enkelte tilfælde har vi sat antallet af iterationer op, hvis SPSS ikke fandt en løsning inden for de 25 iterationer.

Ultimativt har vi valgt antallet af faktorer på baggrund af, hvilket antal faktorer, der giver bedst teoretisk mening og er lettest at forklare. Vi har dog også støttet os til andre metoder. Først og fremmest har vi brugt en scree-

test (Ibid.) og på baggrund af denne vurderet, hvor mange faktorer, man med rimelighed kan trække ud af dataene. Herudover har vi støttet os til Kaisers kriterie, men vi har ikke givet det særlig betydning, hvorvidt egen-værdien har været lige præcis over eller under 1 (Ibid.). På denne måde har vi søgt at balancere brugen af de relevante statistiske metodiske værktøjer med den teoribaserede tilgang, der er valgt som udgangspunkt for analysen.

10.1.5.3.6 Klyngeanalysen

Klyngeanalyse har tidligere været brugt som redskab til at forstå religiøse mønstre i nationale befolkninger (Andersen et al. 2019; Pew Forum 2018). Det er en ny måde at tænke religiøsitet på, der i højere grad end tidligere tager folks religiøse profil alvorligt som forklaringsfaktor for religiøs udvikling. Klyngeanalyse er designet til at gruppere respondenter på baggrund af deres besvarelser. Meget forsimplet fungerer klyngeanalysen ved at gruppere respondenter, hvis svar ligger tæt på hinanden, det vil sige, at de har svaret ens eller næsten ens på spørgsmålene. Hvis vi fx grupperer respondenterne på baggrund af deres kirkegang, vil dem, der ofte går i kirke, blive sat i én gruppe, og dem, som ikke går så tit i kirke, vil blive sat i en anden gruppe.

Ligesom faktoranalysen er klyngeanalysen en kompliceret analyse. Vi gennemgår derfor primært de vigtigste detaljer for de klyngeanalyser, vi har lavet. Vi bruger SPSSs two-step-cluster-analysis, så vi kan benytte os af forskellige typer af besvarelser (Malhotra et al. 2017, 744). Der er flere måder at måle, hvor tæt respondenternes svar ligger på hinanden. Derfor skal man bruge et afstandsmål, som man bruger til at gruppere respondenterne. Som afstandsmål bruger vi log-likelihood, da log-likelihood grupperer respondenterne på baggrund af, hvor sandsynlige respondenterne er på at være i den samme gruppe. Vi mener, at det er det bedste mål for vores undersøgelse taget i betragtning af, at vores data i høj grad består af kategoriske spørgsmål. Kategoriske spørgsmål er spørgsmål, hvor besvarelserne ikke kan rangeres, fx er spørgsmålet om, hvorvidt man foretrækker rød frem for grøn et kategorisk spørgsmål. Havde vi haft spørgsmål, hvor svarene i højere grad havde kunnet rangeres, fx respondenternes højde, ville et andet mål have været mere egnet.

Vi har eksperimenteret med antallet af klynger og har valgt det endelige antal klynger på baggrund af, hvilke klynger, man kan lave den bedste teoretiske tolkning af. Klyngerne er dannet på baggrund af rene religiøse karakteristika, derfor går de på tværs af folkekirkemedlemskab, køn, herkomst, uddannelsesniveau og alder.¹⁰¹ Vores fire klynger er baseret på gentagne efterprøvninger af både forskellige kombinationer af klynger (med alle slags spørgsmål) og forskellige antal klynger (3-6). Vi kunne have valgt at analysere materialet på baggrund af klynger uden nogen religiøs dimension, men da vores spørgeskema næsten udelukkende spørger om religiøsitet, ville en klyngesammensætning uden religion begrænse sig til baggrundsvariabler som køn, alder og urbaniseringsgrad. Selvom nogle kombinationer af ikke-religiøse variable giver god kvalitet af klynger¹⁰², så fandt vi efter afprøvning, at de religiøse klynger er langt bedre til at forklare religiøs tro, adfærd og holdninger til folkekirken end de ikke-religiøse klynger. Her er vi kommet frem til, at den mest meningsgivende klyngesammensætning skal indeholde mål for generel religiøsitet uden alt for mange klynger. Klyngerne er sammensat af spørgsmålene:

1. Da du var barn, hvor vigtig var religion i din hverdag? (Fra meget vigtig til slet ikke vigtig.)
2. Hvor ofte går du i kirke, moske, synagoge eller lignende? (Fra oftere end en gang om ugen til aldrig.)
3. Tror du på Gud? (Ja, nej, ved ikke.)
4. Har du en religiøs praksis uden for en religiøs institution? (Ja, nej, ved ikke.)
5. Uanset om du er religiøs eller spirituelt praktiserende, vil du så mene, at du er ...? (Et troende menneske, et ikke-troende menneske, overbeviset ateist, ved ikke.)

---

101 De rene religiøse klynger følger den klyngemodell, som det amerikanske forskningscenter Pew Research Forum har benyttet i deres arbejde med klyngeanalyse, se Pew Research Forum 2018.

102 Fx gav en klynge med urbaniseringsgrad og uddannelse en perfekt klyngekvalitet med 12 forskellige klynger. Men da vi forsøgte at analysere de religiøse spørgsmål med disse klynger var deres forklaringskraft ikke lige så god som de religiøse klynger, fordi urbanisering og uddannelse forklarer religiøs adfærd mindre godt end respondenternes religiøse opvækst og identitet.

De fem variabler måler forskellige religiøse dimensioner: praksisdimensionen (spørgsmål 2 og 4), trosdimensionen (spørgsmål 3)¹⁰³, selvidentifikation (spørgsmål 5) og religiøs socialisering (spørgsmål 1).^{104 105} Tilsammen giver de fem variabler følgende fire klynger; de ikke-religiøse, de identitetsorienterede kristne, de tvivlende og de aktive religiøse.

10.2 Bilag 2: Faktoranalyse

I det følgende fremgår oversigter over factor loading i pattern matrix for de analyser, hvor faktoranalyse er anvendt. Variabler med en factor loading på 0,3 eller over er medtaget i analysen af faktorerne.

10.2.1 Folkekirkemedlemmer

I undersøgelsen er alle medlemmerne af folkekirken blevet spurgt 'Hvilke af disse udsagn passer bedst på grundene til dit medlemskab af folkekirken?' hvor det har været muligt at svare ja til mere end ét udsagn. Nedenstående viser factor loading for de svar, der har forklaringsværdi i analysen af grunde til at være medlem af folkekirken:

---

103 Trosdimensionen er her kun repræsenteret ved én form for religiøsitet, troen på Gud med stort g. Vi valgte dette spørgsmål til klyngen, fordi undersøgelsens andre trosspørgsmål gjorde kvaliteten af klyngerne dårligere rent statistisk. De andre trosspørgsmål måler forskellige grader af spiritualitet. I undersøgelsen får disse trosforestillinger ret lav opbakning blandt respondenterne, mellem 10-14 % af befolkningen siger ja til spiritualitetsskalaen. Derfor gav det ikke mening at tage spiritualitet med i klyngerne, fordi det ikke er forskelsgørende nok. Tro på Gud er til gengæld ofte udslagsgivende for den religiøse klyngeidentitet.

104 Man kan argumentere for, at vi sammenblander afhængige og uafhængige variabler ved at danne klyngerne af både baggrundsvariabler som religiøs socialisering og afhængige variabler som religiøs praksis. Men i dette tilfælde er den uafhængige variabel religiøs socialisering en central del af klyngernes logik. Den religiøse profil i den danske befolkning er så relativt homogen, at vi har været nødt til at tage religiøs socialisering med som forskelsgørende variabel i de 4 klynger.

105 Ved disse klynger mister vi 3 % af samplet (122 respondenter). Bortfaldet skyldes de respondenter, der er blevet kategoriseret som "missing", fordi de ikke ønskede at svare på spørgsmålene. Dertil har vi også borttaget de respondenter, der har svaret "Ved ikke" i spørgsmålene om religiøs praksis uden for en institution, kirkegang og religiøs socialisering. "Ved ikke" er dog medtaget i spørgsmålene om gudstro og religiøs identitet, da det er en populær svarkategori, som er vigtig for at forstå det religiøse landskab. Konsekvensen af bortfaldet er, at svarprocenten for de sammenlagte klynger varierer med få procentpoint fra svarprocenten ved en frekvenstabel med hele samplet uden yderligere kategorisering. På en skala fra god til dårlig klynge kvalitet er kvaliteten af de udvalgte klynger tilstrækkelig (fair).

Tabel 51: Pattern Matrix^a (medlemmer af folkekirken)

	Faktor	
	1	2
Jeg vil gerne bevare de historiske kirkebygninger	0,703	-0,073
Jeg vil have ret til at benytte mig af kirkens tilbud, hvis jeg ønsker det	0,512	0,060
Jeg vil støtte op om den kristne kulturarv	0,596	-0,377
Som dansk statsborger er det naturligt at være medlem af folkekirken	0,444	-0,011
Kirken gør noget godt for de svage i samfundet	0,597	-0,072
Jeg har en kristen tro	0,223	-0,438
Jeg har ikke tænkt så meget over mit medlemskab	0,183	0,426
Jeg synes ikke, at der er noget godt alternativ til folkekirken	0,323	0,100
Jeg har bare ikke fået meldt mig ud	-0,043	0,373

Note 1: Udvindingsmetode: Principal Axis faktoranalyse.

Note 2: Rotationsmetode: Oblimin med Kaiser Normalization.

Note 3: a: Rotation konvergeret ved 6 iterationer.

Note 4: Vi bruger Kaisers kriterie til at afgøre, om sammenhængene mellem variablerne er egnede til en faktoranalyse. I dette tilfælde er KMO = 0,787, hvilket tyder på, at korrelationen mellem vores variabler er egnede til faktoranalyse. Bartlett's test of sphericity tester hypotesen, at der ikke er nogen sammenhæng mellem vores variabler. Da $p < .001$ kan vi afvise hypotesen om, at vores variabler ikke korrelerer ($\chi^2 = 3931,549$, d.f. = 36, $p < .001$).

10.2.2 Indmeldere

Nedenstående viser factor loading for de svar, der har forklaringsværdi i analyse af indmelderne som isoleret gruppe og deres grunde til at være medlem af folkekirken. Svarene er givet på baggrund af spørgsmålet 'Hvilke af disse udsagn passer bedst på grundene til dit medlemskab af folkekirken?' hvor det har været muligt at svare ja til mere end ét udsagn:

Tabel 52: Pattern Matrix^a (indmeldere)

	Faktor	
	1	2
Jeg vil gerne bevare de historiske kirkebygninger	0,708	-0,044
Jeg vil have ret til at benytte mig af kirkens tilbud, hvis jeg ønsker det	0,514	0,222
Jeg vil støtte op om den kristne kulturarv	0,615	-0,479
Som dansk statsborger er det naturligt at være medlem af folkekirken	0,420	0,001
Kirken gør noget godt for de svage i samfundet	0,569	-0,161
Jeg har en kristen tro	0,156	-0,565
Jeg har ikke tænkt så meget over mit medlemskab	0,051	0,334
Jeg synes ikke, at der er noget godt alternativ til folkekirken	0,173	0,094
Jeg har bare ikke fået meldt mig ud	0,057	0,360

Note 1: Udvindingsmetode: Principal Axis faktoranalyse.

Note 2: Rotationsmetode: Oblimin med Kaiser Normalization.

Note 3: a: Rotation konvergeret ved 7 iterationer.

10.2.3 Udmeldte

I undersøgelsen er alle respondenter, der ikke er medlem af folkekirken, blevet spurgt 'Hvilke af disse udsagn passer bedst på grundene til, at du ikke er medlem af folkekirken?', hvor det har været muligt at svare ja til mere end ét udsagn. Nedenstående viser factor loading for de svar, der har forklaringsværdi i analyse af de udmeldtes grunde til ikke at være medlem af folkekirken:

Tabel 53: Pattern Matrix^a (udmeldte)

	Faktor	
	1	2
Jeg er ikke troende	0,280	-0,588
Jeg mener, at stat og kirke skal skilles ad	0,592	-0,023
Jeg vil ikke betale kirkeskat	0,567	0,043
Folkekirken er ikke så relevant for mig	0,465	0,026
Jeg vil ikke støtte religiøse organisationer generelt	0,615	-0,060
Jeg har dårlige erfaringer med en eller flere præster	0,069	0,214
Jeg har en anden religiøs identitet end den folkekirkelige	-0,022	0,368

Note 1: Udvindingsmetode: Principal Axis faktoranalyse.

Note 2: Rotationsmetode: Oblimin med Kaiser Normalization.

Note 3: a: Rotation konvergeret ved 4 iterationer.

Note 4: KMO = 0,705, hvilket tyder på, at korrelationen mellem vores variable er egnede til faktoranalyse. Bartlett's test of sphericity tester hypotesen, at der ikke er nogen sammenhæng mellem vores variable. Da $p < .001$ kan vi afvise hypotesen om, at vores variable ikke korrelerer ($X^2 = 408,478$, d.f. = 21, $p < .001$). De to faktorer – også kaldet svarmønstre – forklarer 47 % af variationen. Besvarelsene 'Jeg har aldrig været medlem' og 'Andet' har en lav factor loading med både 'det sekulære motiv' og 'det religiøse motiv'.

10.2.4 Potentielle udmeldere

Nedenstående viser factor loading for de svar, der har forklaringsværdi i analysen af henholdsvis de medlemmer af folkekirken, der nogle gange tænker på at melde sig ud (somme tider usikre medlemmer) og de medlemmer, der ofte tænker på at melde sig ud (ofte usikre medlemmer) som isolerede grupper og deres grunde til at være medlem af folkekirken. Svarene er givet på baggrund af spørgsmålet 'Hvilke af disse udsagn passer bedst på grundene til dit medlemskab af folkekirken?', hvor det har været muligt at svare ja til mere end ét udsagn.

10.2.4.1 Somme tider usikre medlemmer

Tabel 54: Pattern Matrix^a (sometider usikre medlemmer)

	Faktor	
	1	2
Jeg er medlem af folkekirken, fordi mine forældre fik mig døbt	0,100	0,319
Jeg vil gerne bevare de historiske kirkebygninger	0,604	-0,060
Jeg vil have ret til at benytte mig af kirkens tilbud, hvis jeg ønsker det	0,368	0,125
Jeg vil støtte op om den kristne kulturarv	0,734	-0,209
Som dansk statsborger er det naturligt at være medlem af folkekirken	0,387	0,158
Kirken gør noget godt for de svage i samfundet	0,471	0,179
Jeg har en kristen tro	0,334	-0,065
Jeg har ikke tænkt så meget over mit medlemskab	0,000	0,291
Jeg synes ikke, at der er noget godt alternativ til folkekirken	0,144	0,245
Jeg har bare ikke fået meldt mig ud	-0,183	0,355

Note 1: Udvindingsmetode: Principal Axis faktoranalyse.

Note 2: Rotationsmetode: Oblimin med Kaiser Normalization.

Note 3: a: Rotation konvergeret ved 7 iterationer.

Note 4: KMO = 0,694, hvilket tyder på, at korrelationen mellem vores variable er egnede til faktoranalyse. Bartlett's test of sphericity tester hypotesen, at der ikke er nogen sammenhæng mellem vores variable. Da $p < .001$ kan vi afvise hypotesen om, at vores variable ikke korrelerer ($\chi^2 = 445,177$, d.f. = 45, $p < .001$). De to faktorer – også kaldet svarmønstre – forklarer 36 % af variationen. Besvarelsen 'Andet' har en lav factor loading med både 'det kulturelle medlemskab' og 'det distancerede medlemskab'.

10.2.4.2 Ofte usikre medlemmer

Tabel 55: Pattern Matrix^a (ofte usikre medlemmer)

	Faktor	
	1	2
Jeg er medlem af folkekirken, fordi mine forældre fik mig døbt	-0,026	0,381
Jeg vil gerne bevare de historiske kirkebygninger	0,747	0,041
Jeg vil have ret til at benytte mig af kirkens tilbud, hvis jeg ønsker det	0,545	0,023
Jeg vil støtte op om den kristne kulturarv	0,654	-0,217
Som dansk statsborger er det naturligt at være medlem af folkekirken	0,655	-0,011
Kirken gør noget godt for de svage i samfundet	0,433	-0,029
Jeg har en kristen tro	0,082	-0,538
Jeg har ikke tænkt så meget over mit medlemskab	0,294	0,005
Jeg synes ikke, at der er noget godt alternativ til folkekirken	0,460	0,163
Jeg har bare ikke fået meldt mig ud	0,124	0,418

Note 1: Udvindingsmetode: Principal Axis faktoranalyse.

Note 2: Rotationsmetode: Oblimin med Kaiser Normalization.

Note 3: a: Rotation konvergeret ved 3 iterationer.

Note 4: KMO = 0,685, hvilket tyder på, at korrelationen mellem vores variable er egnede til faktoranalyse. Bartlett's test of sphericity tester hypotesen, at der ikke er nogen sammenhæng mellem vores variable. Da $p < .001$ kan vi afvise hypotesen om, at vores variable ikke korrelerer ($\chi^2 = 175,892$, d.f. = 45, $p < .001$). De to faktorer – også kaldet svarmønstre – forklarer 42 % af variationen. Besvarelsen 'Andet' har en lav factor loading med både 'det kulturelle medlemskab' og 'det distancerede medlemskab'.

10.3 Bilag 3: Demografi

10.3.1 Medlemmer i RFF 2020 og den danske befolkning i DST

Tabel 56: Kønsfordeling blandt medlemmer og befolkningen

Køn	Mænd	Kvinder	Total
Medlemmerne	45 %	55 %	100 %
Befolkningen	49 %	51 %	100 %

Note 1: Tabellen viser procentfordelingen af mænd og kvinder for henholdsvis folkekirkens medlemmer og hele befolkningen i Danmark blandt de 18-årige +.

Note 2: Medlemmer i RFF 2020: N = 3.156. Tallene for befolkningen er fra Danmarks Statistik 2020, FOLK2.

Tabel 57: Aldersfordeling blandt medlemmer og befolkningen

Alder	18-23 år	24-39 år	40-55 år	56-65 år	66-74 år	75+ år	Total
Medlemmerne	6 %	19 %	28 %	19 %	17 %	12 %	100 %
Befolkningen	9 %	25 %	27 %	15 %	12 %	11 %	100 %

Note 1: Tabellen viser procentfordelingen af alder for henholdsvis folkekirkens medlemmer og hele befolkningen i Danmark blandt de 18-årige +.

Note 2: Medlemmer i RFF 2020: N = 3.156. Tallene for befolkningen er fra Danmarks Statistik 2020, FOLK2.

Tabel 58: Højeste fuldførte uddannelse blandt medlemmer og befolkningen

Uddannelse	Grundskole, gymnasial uddannelse eller uoplyst	Erhvervs-, kort eller mellemlang videregående uddannelse	Bachelor, lang videregående uddannelse eller ph.d.	Total
Medlemmerne	27 %	60 %	13 %	100 %
Befolkningen	38 %	50 %	12 %	100 %

Note 1: Tabellen viser procentfordelingen af højeste fuldførte uddannelse for henholdsvis folkekirkens medlemmer og hele befolkningen i Danmark blandt de 18-årige +.

Note 2: Medlemmer i RFF 2020: N = 3.156. Tallene for befolkningen er fra Danmarks Statistik 2020, HFUDD11; KMST008A.

Tabel 59: Urbaniseringsgrad blandt medlemmer

Urbanisering	Tætbefolket område	Mellembefolket område	Tyndtbefolket område	Total
Medlemmerne	31 %	35 %	35 %	100 %
Befolkningen	-	-	-	-

Note 1: Tabellen viser procentfordelingen for graden af urbanisering blandt folkekirkens medlemmer blandt de 18-årige +. Der er ikke sammenlignelige tal for hele befolkningen fra Danmarks Statistik.

Note 2: Medlemmer i RFF 2020: N = 3.156.

Tabel 60: Herkomst blandt medlemmer og befolkningen

Herkomst	Dansk herkomst	Indvandrere og efterkommere	Total
Medlemmerne	98 %	2 %	100 %
Befolkningen	86 %	14 %	100 %

Note 1: Tabellen viser procentfordelingen af herkomst for henholdsvis folkekirkens medlemmer og hele befolkningen i Danmark blandt de 18-årige +.

Note 2: Medlemmer i RFF 2020: N = 3.156. Tallene for befolkningen er fra Danmarks Statistik 2020, FOLK2.

10.3.2 Indmeldere og livslange medlemmer

Tabel 61: Kønsfordeling (indmeldte og livslange medlemmer)

	Indmeldte	Livslange medlemmer	Total
Kvinder	55 %	56 %	56 %
Mænd	45 %	45 %	45 %
Total	100 %	101 %	101 %

Note 1: N = 3.155. Uden vægt.

Note 2: Ikke signifikant: $p = .874$, $\chi^2 = 0,025$, d.f. = 1. $V = .003$.

Tabel 62: Aldersfordeling (indmeldte og livslange medlemmer)

	Indmeldte	Livslange medlemmer	Total
18-23 år	8 %	6 %	6 %
24-39 år	24 %	18 %	19 %
40-55 år	26 %	28 %	28 %
56-65 år	14 %	19 %	19 %
66-74 år	21 %	17 %	17 %
75+ år	8 %	12 %	12 %
Total	101 %	100 %	101 %

Note 1: N = 3.155. Uden vægt.

Note 2: Ikke signifikant: $p = .322$, $\chi^2 = 5,84$, d.f. = 5. $V = .043$.

Tabel 63: Uddannelsesfordeling (indmeldte og livslange medlemmer)

	Indmeldte	Livslange medlemmer	Total
Grundskole, gymnasial uddannelse eller uoplyst	22 %	27 %	27 %
Erhvervs-, kort eller mellemlang videregående uddannelse	49 %	60 %	60 %
Bachelor, lang videregående uddannelse eller ph.d.	29 %	13 %	13 %
Total	100 %	100 %	100 %

Note 1: N = 3.155. Uden vægt.

Note 2: $p \leq .001$, $\chi^2 = 24,42$, d.f. = 2. $V = .088$.

Tabel 64: Herkomst (indmeldte og livslange medlemmer)

	Indmeldte	Livslange medlemmer	Total
Dansk herkomst	99 %	82 %	98 %
Indvandrere og efterkommere	1 %	18 %	2 %
Total	100 %	100 %	100 %

Note 1: N = 3.155. Uden vægt.

Note 2: $p \leq .001$, $\chi^2 = 142,19$, d.f. = 1. $V = .212$.

Tabel 65: Urbaniseringsgrad (indmeldte og livslange medlemmer)

	Indmeldte	Livslange medlemmer	Total
Tætbefolket område	43 %	30 %	31 %
Mellembefolket område	33 %	35 %	35 %
Tyndtbefolket område	24 %	35 %	35 %
Total	100 %	100 %	100 %

Note 1: N = 3.155. Uden vægt.

Note 2: $p \leq .01$, $\chi^2 = 9,82$, d.f. = 2. $V = .056$.

10.4 Bilag 4: Ind- og udmeldelse – kategorisering af åbne svar

Tabel 66: Kønsfordeling (udmeldte og potentielle udmeldere)

	Udmeldte	Potentielle udmeldere	Total
Kvinder	38 %	46 %	57 %
Mænd	63 %	54 %	43 %
Total	101 %	100 %	100 %

Note 1: N = 1.010. Uden vægt.

Note 2: $p \leq .01$, $\chi^2 = 7,18$, d.f. = 1. $V = .084$.

Tabel 67: Aldersfordeling (udmeldte og potentielle udmeldere)

	Udmeldte	Potentielle udmeldere	Total
18-23 år	4 %	9 %	7 %
24-39 år	18 %	32 %	26 %
40-55 år	30 %	26 %	28 %
56-65 år	21 %	17 %	18 %
66-74 år	21 %	13 %	16 %
75+ år	8 %	2 %	5 %
Total	101 %	100 %	101 %

Note 1: N = 1.010. Uden vægt.

Note 2: $p \leq .001$, $\chi^2 = 52,41$, d.f. = 5. $V = .228$.

Tabel 68: Uddannelsesfordeling (udmeldte og potentielle udmeldere)

	Udmeldte	Potentielle udmeldere	Total
Grundskole, gymnasial uddannelse eller uoplyst	22 %	31 %	27 %
Erhvervs-, kort eller mellemlang videregående uddannelse	51 %	53 %	53 %
Bachelor, lang videregående uddannelse eller ph.d.	27 %	16 %	20 %
Total	100 %	100 %	100 %

Note 1: N = 1.010. Uden vægt.

Note 2: $p \leq .001$, $\chi^2 = 21,12$, d.f. = 2. $V = .145$.

Tabel 69: Herkomst (udmeldte og potentielle udmeldere)

	Udmeldte	Potentielle udmeldere	Total
Dansk herkomst	98 %	98 %	98 %
Indvandrere og efterkommere	2 %	2 %	2 %
Total	100 %	100 %	100 %

Note 1: N = 1.010. Uden vægt.

Note 2: Ikke signifikant: $p = .787$, $\chi^2 = 0,073$, d.f. = 1. $V = .009$.

Tabel 70: Urbaniseringsgrad (udmeldte og potentielle udmeldere)

	Udmeldte	Potentielle udmeldere	Total
Tætbefolket område	40 %	45 %	42 %
Mellembefolket område	31 %	26 %	29 %
Tyndtbefolket område	29 %	29 %	29 %
Total	100 %	100 %	100 %

Note 1: N = 1.010. Uden vægt.

Note 2: Ikke signifikant: $p = .13$, $\chi^2 = 4,08$, d.f. = 2. $V = .064$.

10.4.1 Motiver for indmeldelse

De respondenter, der er medlem af folkekirken, og som i undersøgelsen har svaret nej til spørgsmålet 'Har du været medlem af folkekirken hele dit liv?' blev også spurgt 'Blev du medlem af folkekirken i forbindelse med...?'. Her har det været muligt at give et åbent svar. Nedenfor følger en beskrivelse af de åbne svar:

- *Overgangsritualer*: Syv svar relaterer sig til overgangsritualer. Fem af besvarelserne i kategorien indikerer, at medlemskab skyldes mulighed for at benytte sig af kirkens overgangsritualer, hvilket viser kirkens samfundsfunction som bærer af familietraditionerne, da én skulle stå fadder, to skulle konfirmeres og to relaterer sig til dødsfald/begravelse. En del af disse svar kunne således også indgå sammen med de 43 %, der for-

tæller, at de er blevet medlem i forbindelse med overgangsritualer, da de har svaret, at de er blevet medlem i forbindelse et ritual, der markerer livets overgange i slægten (egen konfirmation, ægteskab, barns dåb). Så det er omtrent halvdelen, der er blevet meldt ind i forbindelse med et overgangsritual.

- *Egen dåb*: Otte svar angiver, at respondenterne er blevet medlem af folkekirken i forb*indelse med deres dåb. Dette vil imidlertid gælde alle medlemmer af folkekirken, da dåb og medlemskab følges ad.
- *Tilknytning til Danmark*: Der er et tema om tilknytning til Danmark gennem bopæl (ni respondenter), hvor nogle har boet i udlandet i en periode og har meldt sig ind igen, ved hjemkomsten til Danmark. Andre er udlændinge, som har meldt sig ind i folkekirken, efter at de har fået bopæl eller statsborgerskab i Danmark. En respondent er fx født i Sverige, men føler tilknytning til Danmark. En anden respondent er katolsk døbt i et andet land, men er konfirmeret i Danmark. Indmeldelse kan dermed også relatere sig til sammenkobling af medlemskab og statsborgerskab.
- *Konvertering og tidligere religiøs tilknytning*: Seks respondenter har tidligere været baptister, katolikker eller medlem af en frikirke eller valgmenighed. Ud over de seks respondenter, der har været medlem af et andet kristent trossamfund, er der to, som indikerer, at de kommer fra irreligiøse hjem, og én respondent har en jødisk baggrund. Her ser vi således tendenser på individualisering, hvor respondenterne ikke er bundet til ét tilhørsforhold gennem hele livet.
- *Indflydelse fra pårørende*: Otte besvarelser relaterer sig til denne kategori, hvoraf fem er blevet medlem af hensyn til børn eller ægtefælle. Det indikerer, at respondenterne har taget et mere aktivt valg i deres voksenliv, men de er stadig blevet påvirket af familie eller omgangskreds. Dette tyder på, at ligesom der kan finde religiøs påvirkning sted i barndommen, kan det også finde sted i voksenlivet.
- *Værdier, tro og kultur*: Syv svar relaterer sig til tro, værdier og kultur. Det er diverse svar, men overordnet kan disse respondenter stå inde for fol-

kekirkens værdier og etik, og én respondent angiver, at vedkommende vil bevare bygninger og kirkegårde, hvilket lægger sig op ad det kulturelle medlemskab fra medlemmernes begrundelse for medlemskab. Tre respondenter angiver, at de gerne vil 'støtte' folkekirken. Her antager vi, at de identificerer sig med folkekirkens værdier og/eller tro, når de gerne vil støtte med et medlemskab. Denne begrundelse for indmeldelse var også til stede i det svenske studie om indmeldelse i Svenska kyrkan (Bromander & Jonsson 2018, 39).

- *Andet:* 'Andet' er samlingen af de svar, der ikke kan placeres andre steder. Tre af de åbne besvarelser angiver deres medlemskab/dåb som et personligt valg. Dog viser de fleste besvarelser et aktivt valg, da de fleste er blevet medlem/genindmeldt som voksne. Derudover angiver én respondent at være blevet medlem i forbindelse med job i folkekirken.
- *Begrundelse for tidligere at have meldt sig ud:* 15 respondenter angiver, at de har været medlem, har meldt sig ud, og har meldt sig ind igen.

10.4.2 Motiver for udmeldelse

De respondenter, der ikke er medlem af folkekirken er i undersøgelsen blevet spurgt 'Hvilke af disse udsagn passer bedst på grundene til, at du ikke er medlem af folkekirken?'. Her har det været muligt at give et åbent svar. Nedenfor følger en beskrivelse af de åbne svar fra de respondenter, der tidligere har været medlem af folkekirken:

- *Deler ikke trosforestillinger med folkekirken:* Ti respondenter er uenige i folkekirkens dogmatik/værdier/etik. Nogle respondenter tager generelt afstand fra religion og fra det, folkekirken repræsenterer af værdier og etik i samfundet. Andre er uenige i kirkens dogmatik, hvor én respondent fx synes folkekirken er for liberal ved at tillade vielse af to af samme køn og præster, der ikke tror på Gud. En anden respondent synes, at folkekirken er for konservativ, fordi nogle præster ikke vil vie to af samme køn og give hånd til kvinder (der menes formentlig kvindelige præster). Ni respondenter er ikke religiøse, og tre respondenter er medlem af et andet trossamfund.

- *Sekularisering:* Syv respondenter er indifferente over for religion, da kirken ikke interesserer dem, eller de ikke har taget stilling til, om de vil være medlem. Tre respondenter synes, at religion er uforeneligt med viden- skab eller andre værdier, fx mener én respondent, at religion skaber ufred, og en anden respondent synes generelt, at religiøse tekster bliver mistolket i praksis. To respondenter vil ikke betale kirkeskat, én fordi vedkommende ikke bruger kirkens service, og én fordi vedkommende ikke ved, hvad det indebærer økonomisk.
- *Individualisering:* Én respondent er ikke medlem som et oprør mod sine forældre, og to respondenter ønsker ikke tilknytning til institutionalise- ret religion. Disse svar indikerer, at det ikke er traditionerne og trosret- ningerne, der bør lægges vægt på, da de er menneskeskabte, men at det er det transcendent, der skal være i fokus. Der er desuden en bevidst- hed om andre måder at handle på og have et fællesskab på. Fire andre respondenter vil gerne meldes ind i folkekirken, og de er derfor poten- tielle genindmeldere. De har taget selvstændigt stilling til deres med- lemskab, selvom de endnu ikke har fået meldt sig ind.
- *Forkert prioritering af folkekirkenes midler:* Fire respondenter mener, at folkekirken bruger sine midler forkert, hvoraf en respondent synes, at midler til vedligeholdelse af kirker i stedet for skal anvendes på diakoni, og en anden respondent mener, at der bør nedlægges nogle kirker. En respondent angiver, at folkekirken har en overadministrering, der er re- spektløs over for menighedsråd og menighed.
- *Graden af tilknytning til Danmark:* Tre respondenter svarer, at de ikke er medlem af folkekirken, fordi de ikke kommer fra/er født i Danmark. Det indikerer, at de forbinder medlemskab af folkekirken med at være dansker/at have dansk identitet. Dog forklarer en respondent, at ved- kommende er medlem af den katolske kirke i Tyskland, hvorfor der hø- jest sandsynligt også er noget konfessionelt på spil. En respondent har meldt sig ud på grund af adresseflytning til udlandet.

- *Socialiseret ind i en anden religion:* Tre respondenter er opvokset med en anden religion end den folkekirkelige, hvoraf én har fravalgt religion ved konfirmationsalderen.
- *Andet:* Én respondent angiver, at alle religioner skal være lige. Én respondent begrundet ikke, hvorfor vedkommende ikke er medlem, men angiver at vedkommende ikke ser negativt på religion. Én respondent svarer ”Alt ved folkekirken”, hvilket kan tyde på, at respondenteren har haft nogle dårlige oplevelser med folkekirken og/eller måske generelt er modstander af religion.

10.5 Bilag 5: Befolkningens religiøse tilhørsforhold

Tabel 71: Religiøse tilhørsforhold (befolkningen)

Tilhører du et andet trossamfund ud over folkekirken?	Generation Z -23 år	Generation millennium 24-39 år	Generation X 40-55 år	Generation Jensen 56-65 år	68'erne 66-74 år	Den tyste generation 75-	Total
Jeg tilhører kun folkekirken	70,6 %	69,6 %	77,3 %	79,8 %	83,0 %	87,3 %	77,8 % (3060)
En protestantisk frikirke, f.eks. Baptistkirken, Pinsekirken, Metodistkirken m.m.	1,2 %	2,3 %	0,8 %	1,1 %	0,9 %	1,7 %	1,3 % (51)
Den romersk-katolske kirke	1,2 %	1,4 %	1,3 %	1,4 %	1,1 %	0,5 %	1,2 % (47)
En ortodoks kirke, f.eks. græsk eller russisk		0,9 %	0,4 %	0,1 %			0,3 % (12)

Tilhører du et andet trossamfund ud over folkekirken?	Generation Z -23 år	Generation millennium 24-39 år	Generation X 40-55 år	Generation Jensen 56-65 år	68'erne 66-74 år	Den tyste generation 75-	Total
En anden kristen organisation eller gruppe, f.eks. Jehovas Vidner eller Mormoner	0,8 %	0,3 %	0,5 %	0,8 %	0,5 %	0,5 %	0,5 % (21)
En muslimsk organisation	5,9 %	2,2 %	1,3 %	0,8 %	0,2 %	0,2 %	1,4 % (55)
En buddhistisk organisation		0,4 %	0,6 %	0,3 %	0,2 %		0,3 % (13)
En jødisk organisation			0,1 %		0,2 %	0,2 %	0,1 % (3)
En hinduistisk organisation	0,4 %	0,4 %	0,2 %	0,1 %	0,2 %		0,2 % (8)
Asatro	1,2 %	1,1 %	0,3 %	0,3 %		0,2 %	0,5 % (18)
Andet trossamfund, f.eks. Wicca, Baha'i, Spiritisme etc.	1,6 %	1,9 %	0,6 %	0,4 %	0,2 %	0,5 %	0,8 % (32)
Jeg tilhører ikke noget trossamfund	17,3 %	19,5 %	16,6 %	14,8 %	13,7 %	8,9 %	15,6 % (615)
Total	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Note 1: N = 3.936, missing = 173. Totale antal i parentes. $p \leq .001$. Uden vægt.

Note 2: I alle kategorierne – undtagen 'Jeg tilhører kun folkekirken' – er der få respondenter. Det betyder, at vi i disse kategorier skal være varsomme med at anvende p-værdien som indikator for, hvorvidt sammenhængen mellem alder og religiøst tilhørsforhold er udtryk for en tilfældighed eller ej.

Hvad tror vi på? Hvordan lever vi vores tro ud, og i hvilket omfang danner folkekirken ramme om vores tro og praksis anno 2020? Det er spørgsmål, som projektet *Religiositet og forholdet til folkekirken 2020* forsøger at besvare. Undersøgelsen falder i to dele: En kvantitativ del, som bogen her præsenterer resultaterne fra og en kvalitativ del med uddybende studier, som udgives i 2022.

I bogen *Religiositet og forholdet til folkekirken 2020 – Bog 1 – Kvantitative studier* undersøger vi den danske befolknings tro, religiositet og forhold til folkekirken og hvordan den udvikler sig, ikke mindst i takt med den øgede globalisering, individualisering og sekularisering i det danske samfund. Samtidig opnår vi viden om årsagerne til medlemskab og udmeldelse, samt hvad befolkningen ønsker, at folkekirken skal prioritere fremadrettet. Bogen bygger på en spørgeskemaundersøgelse blandt 4.109 personer.

Formålet med bogen er at forøge folkekirkens viden om befolkningens og medlemmernes trosforestillinger og religiøse adfærd samt brug af og holdninger til folkekirken. Målet er at inspirere menighedsråd, provstiudvalg, biskopper, stiftsråd, præster og medarbejdere i folkekirken, Kirkeministeriet og Folketinget til at omsætte den opnåede viden til udvikling.

Ambitionen med bogen er at give et samtidsbillede af religiositeten og forholdet til folkekirken, som kan opdateres hvert tiende år.

